

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 31.

Torsdagen den 10 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr **talmannen** yttrade: Med bestörtning mottogo vi sistlidne söndags morgon underrättelsen om att landets statsminister avlidit, vilket meddelande säkerligen djupt gripit alla och inte minst oss, med vilka han hade stämt möte på denna dag. Hans levnadstid blev inte rikligen tillmätt, men hans arbetsuppgifter hade under lång tid varit utan gränsdragning.

Hans arbetsglädje underlättade säkerligen i hög grad möjligheten för honom att bemästra alla de svårigheter och ömtåliga situationer, som i mängd upptornade sig under de år han stod på sin ansvarsfulla post. Svårbedömda spörsmål hava ofta under de senare åren blivit landets regeringar och dess främste man förelagda. Vi veta i vilket läge vi befinna oss. Vi kunna lätt tänka oss i vilket läge vi kunnat hamna, om inte ett lugnt och klokt handlande varit rådande. Omsorgen för landets och folkets välfärd var nog en ständig arbetsuppgift för Per Albin Hansson; huru denna lämpligast skulle tillgodoses torde inte undgått att i hög grad ha tagit i anspråk hans intresse. Hans vida erfarenhet och sunda omdöme voro härutinnan en värdefull tillgång. Hans personlighet var imponerande i sitt allvar och i sin älskvardhet. Med största tacksamhet och med beundran måste vi blicka tillbaka på hans gärning. Han tjänade sitt land och offrade sina krafter in i det sista, då livstråden plötsligt och oväntat brast och ett enastående levnadslopp upphörde. Sorgen och saknaden är uppriktigt och allmän. Ledamöterna av Sveriges riksdags första kammare deltaga i denna sorg och lysa frid över den gode svenske medborgarens vackra minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Upplästes följande inkomna telegram:

Oslo 6/10 1946.

Sveriges riksdag, Stockholm.

Stortinget sender Sveriges riksdag sin deltagande hilsen i dyp medfölelse ved det store tap riksdagen og det svenske folk har lidt ved statsminister Per Albin Hanssons död.

Fr. Monsen.

København 7/10 1946.

Sveriges riksdag, Stockholm.

Danmarks Rigsdag har med dyb Beklagelse modtaget Budskabet om at Sveriges Statsminister er gaaet bort og ønsker overfor Sveriges Riksdag at udtrykke sin Deltagelse i det store Tab der her er forvoldt vort Broderfolk og Demokratiet i Norden.

Jul. Bomholt.

Ch. Petersen.

Första kammarens protokoll 1946. Nr 31.

1

Helsingfors 8/10 1946.

Riksdagen, Stockholm.

Finlands riksdag framför till Sveriges riksdag sitt djupa deltagande med anledning av statsminister Per Albin Hanssons bortgång. Hans framgångsrika verksamhet som svensk arbetsledare, parlamentariker och statsman har gagnat hela Norden. Också Finland har förlorat en god och uppriktig vän.

*Fagerholm.**Kekkonen.**Kujala.*

Herr **förste vice talmannen** erhöll ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta att uppdraga åt sin talman att å kammarens vägnar frambära kammarens tack för dessa telegram.

Härtill lämnade kammaren sitt enhälliga bifall.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m.;
- nr 313, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, m. m.;
- nr 314, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17—19 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd;
- nr 315, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;
- nr 316, angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län;
- nr 317, angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietärsbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;
- nr 318, angående ändrad disposition av vissa marinens anslag;
- nr 319, angående ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte m. m.;
- nr 320, angående befrielse från ersättningsskyldighet för K. B. F. Norrbrand och A. L. Eriksson;
- nr 321, med förslag till förordning om uppskov med allmän fastighetstaxering;
- nr 322, med förslag till lag angående ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);
- nr 323, angående anvisande av medel till driftkostnadsersättning för psykiatriska kliniken i Uppsala m. m.;
- nr 324, med förslag till lag om kommunal fondbildning, m. m.;
- nr 325, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);
- nr 326, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.;
- nr 327, angående ersättning till personer, som ådragit sig skada eller sjukdom i flyktingverksamhet m. m.;
- nr 328, med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål;
- nr 329, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.;
- nr 330, angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna;
- nr 331, angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan;
- nr 332, angående inköp av fastighet i New York;

nr 333, angående allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 334, med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel, m. m.;

nr 335, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m.;

nr 336, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar m. m.;

nr 338, angående träffande av avtal med de enskilda försäkringsanstalterna om framtida övertagande från statens sida av vissa krigsförsäkringar m. m.;

nr 339, angående den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation m. m.;

nr 340, med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Göteborgs stad angående villkoren för överföring å Göteborgs stad av det tryckande registret för staden;

nr 341, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

nr 342, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet inkomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och t. f. chefen för justitiedepartementet den 6 augusti 1946.

Till justitiedepartementet hade den 26 juli 1946 från länsstyrelsen i Kristianstads län inkommit fullmakt för småbrukaren Karl Persson, Bjära, Vinslöv, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför t. f. chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

G. Evers.

Herr *Karl Persson* infann sig härefter och intog sin plats i kammaren.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare.

Med anledning av kommunala uppdrag, som taga hela min tid i anspråk, får jag härmed vördsamt anhålla att bliva befriad från uppdraget som ledamot av riksdagens första kammare.

Malmö den 1 oktober 1946.

Herman Ericsson.

Ledamot av riksdagens första kammare för Malmöhus län med Malmö stad och Hälsingborgs stad.

Kammaren godkände det hinder, som herr *Herman Ericsson* åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannabefattningen, samt biföll den gjorda ansökningen.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad får härmed, för bevistande av en kongress i Zürich, anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen från den 10 till och med den 15 oktober. Vadstena den 30 september 1946.

Gottfrid Karlsson.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 312—336 och 338—342.

*Interpellation
ang. ompröv-
ning av krigs-
materiel-
verkets arbets-
uppgifter
m. m.*

Herr **Wistrand** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I sin till denna riksdag avgivna berättelse ägnade riksdagens revisorer en väsentlig del åt anmärkningar mot krigsmaterielverket. Revisorerna framhöll därvid att verket utvuxit på ett sätt, som icke avsetts vid verkets tillkomst. De hänvisade dessutom till att såväl överbefälhavaren som riksräkenskapsverket framhållit önskvärdenheten av att frågan om krigsmaterielverkets arbetsuppgifter och personalorganisation under fredsförhållanden gjordes till föremål för närmare utredning. Revisorerna anslöto sig till den av förenämnda myndigheter uttalade uppfattningen och ansågo, att en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt borde komma till stånd. Revisorerna ansågo vidare att i avbidan på denna utredning ytterligare bestående anskaffningsuppgifter icke borde överföras till krigsmaterielverket.

Jämväl riksdagen fann en dylik utredning motiverad. I riksdagens skrivelse vid innevarande riksdag nr 212 anförde riksdagen, att i och med att genom avvecklingen av beredskapen därmed sammanhängande anskaffningsuppgifter slutförts, en omprövning av verkets personalorganisation borde företagas. Riksdagen fann det naturligt, att i samband därmed jämväl verkställdes en förnyad mer definitiv omprövning av frågan om omfattningen under fred av verkets arbetsuppgifter, därvid under beredskapen vunna erfarenheter borde ägnas särskild uppmärksamhet. Riksdagen hemställde i anslutning härtill att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i av revisorerna angivet syfte.

Riksdagen uttalade vidare att den delade revisorernas uppfattning, att i avbidan å resultatet av den av revisorerna ifrågasatta utredningen ytterligare bestående anskaffningsuppgifter icke borde överföras till krigsmaterielverket.

Riksdagens revisorer hade vidare bringat till riksdagens kännedom det förhållandet, att generaldirektören och chefen för krigsmaterielverket Ödeen vid sidan av sin statstjänst utfört uppdrag såsom sakkunnig åt ett aktiebolag, vars ändamål vore att idka konsulterande ingenjörsvksamhet och vars styrelse utgjordes av allenast Ödeens maka.

Revisorerna framhöll, att Ödeen på förfrågan angivit att bolaget ansågo sig i förekommande fall oförhindrat att från leverantörer till krigsmaterielverket mottaga byggnadskonstruktionsuppdrag samt att bolaget icke hade för avsikt att avstå från sådana uppdrag.

Riksdagen framhöll i sin ovan angivna skrivelse att när Ödeen fått Kungl. Maj:ts tillstånd att åtaga sig ovan angivna uppdrag, Kungl. Maj:t icke kunde hava förutsett att detsamma skulle kunna komma att utnyttjas i den omfattning som skett och angav som särskilt betänklig den av Ödeen för revisorerna tillkännagivna ståndpunkten, att det bolag, i vilket Ödeen ägde aktiemajoriteten och från vilket en betydande del av hans inkomst härflöte, kunde anses vara oförhindrat att mottaga byggnadskonstruktionsuppdrag jämväl från krigsmaterielverkets leverantörer.

Interpellation ang. omprövning av krigsmaterielverkets arbetsuppgifter m. m.

(Forts.)

Riksdagen fann vad som i ärendet sålunda förekommit otvetydigt giva vid handen att frågan om tillstånd för Ödeen att åta sig uppdrag vid sidan av sin statstjänst borde av Kungl. Maj:t upptagas till förnyad prövning.

Sedan sistnämnda riksdagens skrivelse avlåtits, hava icke till offentligheten kommit några åtgärder i anledning av riksdagens ovan angivna skrivelse.

Däremot har Kungl. Maj:t — sedan riksdagens revisorer avlätit sitt utlåtande — genom kungl. kung. den 15 mars 1946 förklarat att upphandling för statsverkets behov av kontorsinventarier skall verkställas av krigsmaterielverket. Sedan ytterligare riksdagens skrivelse beslutats har genom kungl. kung. den 14 juni 1946 ålagts krigsmaterielverket att utöva förmedlingsverksamhet till främjande av ett ekonomiskt utnyttjande av statsmyndigheterna tillhörig teknisk materiel.

Med anledning härav anhåller jag om första kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för kungl. försvarsdepartementet rikta följande frågor:

1. Har herr statsrådet för avsikt att låta verkställa den av riksdagen begärda omprövningen av krigsmaterielverkets arbetsuppgifter under fredstid och av verkets personalorganisation?

2. Är det herr statsrådets uppfattning, att, i enlighet med vad riksdagen hemställt, intill denna omprövning slutförts, nya bestående arbetsuppgifter icke böra överföras till verket?

3. Har herr statsrådet för avsikt att i enlighet med riksdagens önskan till förnyad prövning upptaga frågan om tillstånd för generaldirektören Ödeen att åta sig uppdrag vid sidan av sin statstjänst?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.19 förmiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 14 oktober förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl Maj:ts proposition nr 311, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till riksdagen.

Sedan Kungl. Maj:t den 26 april 1946 utnämnt mig att vara president vid hovrätten över Skåne och Blekinge från och med den 1 oktober 1946, får jag härmed vördsamt avsäga mig förtroendet att vara riksdagens militieombudsman från och med nämnda dag.

Stockholm den 30 september 1946.

Ivar Wieslander.

Herr **talmannen** yttrade: På grund av denna avsägelse har jämlikt § 98 rege-
ringsformen och § 68 riksdagsordningen militieombudsmannens ställföreträdare
hovrättsrådet Nils Ivan Regner övertagit militieombudsmansämbetet, och skall
enligt stadgande i samma paragrafer riksdagen förrätta nytt val av ombuds-
man. Efter samråd med andra kammarens talman får jag föreslå, det första
kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 23 innevarande må-
nad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens mili-
tieombudsman och hans ställföreträdare.

Detta förslag antogs.

*Kungl. propo-
sition ang.
allmän sjuk-
försäkring
m. m.*

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 312, med förslag till lag om all-
män sjukförsäkring, m. m.

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! De många tiotusental medborgare ur
det svenska folkhemmet, som i går förvandlade Stockholms gator till breda
sorgband, tolkade i sin vördnadsfulla tystnad bättre än alla ord den sorg, den
saknad och den tomhet, som hela landet känner efter statsminister Per Albin
Hanssons bortgång. Ni har, herr talman, tidigare givit uttryck åt första kam-
marens känslor inför detta oväntade frånfälle. Till detta och till allt annat som
sagts om hans gärning i svenskt politiskt liv och om den förlust, som genom
hans död drabbat oss alla, finns intet att tillägga. Den gamla vishetsregeln lär-
de oss om ett, som aldrig dör: domen över död man. För hans del kommer detta
historiens domslut att skrivas ned under rubriken En svensk storman. Hans
gärning gör honom välförtjänt av denna heder.

De tre månader som förflutit, sedan riksdagen åtskildes för sina sommar-
ferier, ha inte varit alldeles fattiga på händelser och intryck. Vare sig man
begränsar sig till det inrikespolitiska skeendet eller tar med i synbilden även
de tilldragelser och den diskussion, som rör sig utanför våra gränser, står sig
den bedömningen. Egentligen äro vi väl alla tämligen väl medvetna om att våra

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

egna inre angelägenheter äro relativt små och betydelselösa, om man jämför dem med de problem, på vilka man söker finna en lösning genom de ändlösa diskussionerna mellan krigets segerherrar. Vi lära väl också ha klart för oss, att denna lösning till sist även kommer att beröra oss och vårt eget läge och att vi därför inte kunna vara ointresserade av dess utformning. Om den svenska debatten trots detta mera sysslar med våra inrikespolitiska ting, så beror väl detta närmast på vetenskapen om våra mycket begränsade möjligheter att inverka på det utrikespolitiska skeendet. I den mån Sveriges medlemskap i FN till äventyrs ger ökade möjligheter därtill, bör det vara angeläget att hävda de grundsatser, på vilka vi bygga vår demokratiska samhällssyn, och verka för att humanitet och rättfärdighet bli ledstjärnor i folkens framtida sammanlevnad.

Av de inrikespolitiska händelserna är det helt naturligt de kommunala valen, som tilldragit sig det största intresset. Utgången är känd, och jag skall inte fördjupa mig i några vittfamnande reflexioner över deras innebörd. Ett par ord kunna dock kanske vara på sin plats. De många olika uttolkningarna om valutgången ha bringat i erinran den gamla fabeln om vattendroppen, som än lyste röd, än grön, än blå i solskenet, beroende på från vilken plats man såg den. Det lär inte heller vara möjligt att nå någon enighet om tolkningen av valutslaget. För min del — och jag stöder mig därvid även på vad som förekommit under valrörelsen — ser jag däri ett klart bevis på att de svenska väljarna önska en aktiv socialpolitik men att man kan skönja en stigande tveksamhet, jag skulle till och med kunna säga obenägenhet, att förbinda denna med kravet på en radikal omläggning av vårt ekonomiska system. Jag är väl medveten om att valutgången ingalunda har någon revolutionär karaktär och att den inte ger anledning till någon allt för stor självförhåvelse. Men tar man hänsyn till den tunga stabilitet, som vanligen präglar väljarkåren i vårt land, är den dock ganska märklig. Det massiva blocket har satts i rörelse, och om man överför resultatet till ett beräknat andrakammarval med samma uppslutning från väljarnas sida som nu, skulle skillnaden i kammarens politiska sammansättning blivit högst märkbar. Att valet kommer att medföra påtagliga förändringar i första kammarens sammansättning, i den mån dess resultat hinna verka, är för kammarens ledamöter väl bekant.

Men även om valen icke ha någon omedelbar inverkan på de politiska styrkeförhållandena i riksdagen, är deras allmänpolitiska innebörd dock så utpräglad, att de äga fullgiltigt värde även som mätare av de politiska strömningarnas styrka. Det är således uppenbart, att det socialdemokratiska partiet icke längre befinner sig i majoritet. Detta faktum öppnar onekligen fältet för en intressant diskussion om riktlinjerna för den framtida politiska utvecklingen. Det socialdemokratiska partiet är alltså det största, och ingen tvivlar på att det under mycket lång tid kommer att behålla den ställningen. Men om det saknar majoriteten, kommer det inte att kunna självt bestämma den framtida utvecklingen. För att förverkliga sitt program måste det söka stöd hos andra partier, och i den mån det rör sig om åtgärder för en socialisering av det svenska näringslivet — eller strukturrationalisering eller effektivitetsplanering; handelsministern kan säkert hitta på flera smeknamn på det kära barnet — så finns det bara ett parti att välja på: det kommunistiska. Från kommunistiskt håll har man förklarat sig starkt intresserad av att medverka till efterkrigsprogrammets genomförande, och man har också ärligt förklarat, att man däri ser ett steg fram emot den socialisering, som man inte blygs att förklara sig som övertygad anhängare av. Det kommunistiska partiets ledare har nyligen inför utländska partikamrater försäkrat att »samarbetet i Sverige mellan kommunister och socialdemokrater är utmärkt». Det svenska fol-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

ket hyser nu ett mycket starkt intresse för hur man på socialdemokratiskt håll ser på denna fråga. Emellan valslagen har det inte saknats utbyte av vänliga ord, och i fråga om ett stödpartis inverkan på det politiska handlingsprogrammet finns det mycket auktoritativa uttalanden från socialdemokratiskt håll om ofrånkomligheten av en dylik påverkan. Det skulle vara av mycket stort intresse, herr talman, att från regeringens sida få en klar belysning av hur man nu ser på denna fråga. Om man därvid också kunde närmare klargöra, hur man eventuellt tänker sig kunna förena den närmast avvärande hållning till efterkrigsprogrammet som ett socialiseringsprogram, som man hittills intagit på ledande socialdemokratiskt håll, med den socialiseringssignal, som kommunisterna trots sig kunna utläsa därur, så vore det ännu mera intressant. En sådan förklaring är så mycket mer påkallad som det socialdemokratiska partiet nu går till sitt fortsatta värv under en ny ledares befälstecken.

Av de propositioner, som regeringen redan förelagt riksdagen och som senare äro att vänta, är det ett par tre som särskilt tilldraga sig intresse. De röra löneregleringen för statstjänstemännen, den obligatoriska sjukförsäkringen och handelsavtalet med Sovjetunionen. Beträffande löneregleringen har ju finansministern ansett sig kunna förorda den överenskommelse, som träffats vid förhandlingarna mellan lönekommittén och statstjänstemännen. Denna proposition lär under sådana omständigheter inte behöva föranleda mycket delade meningar, i synnerhet som enigheten även sträcker sig till den omstridda frågan om dyrortsgrupperingens fortsatta bestånd i det läge, vari vi för närvarande befinna oss. Frågan har därmed reducerats till vad den i själva verket är: inte en fråga om principiella motsättningar, utan ett bedömande av vad som är skäligt och vad som i anledning därav i ett förhandenvarande förhandlingsläge är möjligt. Propositionen om den obligatoriska sjukförsäkringen och den fria sjukhusvården lär väl komma att utlösa mera delade meningar. Man kan ju även i fråga om tidpunkten för propositionens framläggande hysa någon förundran över brådskan att begära ett beslut redan i höst. Eftersom tidpunkten för dess ikraftträdande alltså fixeras till först den 1 juli 1950, kunde det rimligen ha funnits anledning att lämna något längre rådrum för en allmän diskussion om den tekniska utformningen av förslaget, innan man läst sig fast för bestämda ståndpunkter. Jag förstår till fullo önskvärdheten av att riksdagen i god tid ger besked om sin ställning till den principiella frågan: obligatorisk sjukförsäkring eller icke, för att ge de myndigheter, som få att svara för de organisatoriska möjligheterna av dess tillämpning, tillräcklig arbetstid. Men på de viktigaste av dessa områden äro förberedelserna redan i gång, och tyvärr äro omständigheterna i övrigt sådana, att inte ens ett brådskan beslut nu möjliggör en ytterligare forcering därav. Nu ligger emellertid propositionen på bordet, och riksdagen har att pröva dess innehåll. Jag vill för min del ge min oförbehållsamma anslutning till det syftemål, som propositionen har: att tillförsäkra det svenska folket skydd mot umbäranden och nöd vid den olycka, som sjukdomen alltid är. Att ge medborgarna skydd och hjälp i sådana fall — och jag tillägger även vid olycksfall och arbetslöshet — är enligt mitt sätt att se en av samhällets allra viktigaste medborgarvårdande uppgifter. Beträffande förslagets tekniska utformning, såväl i fråga om huvudgrupperna som i fråga om dess detaljer, kunna helt naturligt olika meningar vara rådande. Jag är inte beredd att för dagen fälla något slutgiltigt omdöme därom — tiden för ett studium av propositionens innehåll har för min del varit ganska kort — och jag har en känsla av att man inte skall tala alltför högljutt om vare sig den ena eller den andra principen. förrän man noگا vägt mot varandra de olika förslagets fördelar och nackdelar. Jag inskränker mig till att uttala den för-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

hoppningen, att riksdagen skall ge sig tid till en grundlig saklig bedömning av det föreliggande förslaget i syfte att skapa de bästa möjliga formerna för den betydelsefulla sociala reform, som det här är fråga om, och att den prövningen skall ske i positiv anda, från den utgångspunkten alltså, att en dylik lagstiftning är motiverad och därför bör komma till stånd. I övrigt blir det anledning återkomma till förslaget innehåll.

Men det finns också andra frågor än de som beröras i de nu lämnade propositionerna, som i hög grad äga aktuellt intresse. Om jag säger att regeringens ekonomiska politik och den alltmer hotande faran av en fortgående försämring av penningvärdet äro de frågor, som framför andra påkalla uppmärksamhet, så ligger däri ingen överdrift. Det finns åtskilliga ting på dessa områden, som väckt förundran och där det skulle vara av mycket stort intresse att få en belysning av regeringens synpunkter. Jag tar upp bara ett par frågor. På försommaren talades det rätt allmänt om önskvärdheten av att till en konferens sammanföra arbetsmarknadens parter och representanter för vårt politiska och ekonomiska liv för att diskutera utvägarna att inför det ökade trycket hålla prisnivån nere. Regeringen föreföll inte heller alldeles ointresserad av den tanken. Ingenting har hörts av, inte ens efter valen, ehuru faran av ett valtaktiskt utnyttjande till socialdemokraternas nackdel då bort vara utesluten. Anser regeringen att företeelserna på löne marknaden, sedda i samband med alla andra faktorer, som verka prishöjande — ty jag vill visst inte isolera löneaktionerna och piska dem som dramats enda svarta bov — äro så likgiltiga och betydelselösa för prisutvecklingen, att den inte behöver bekymra sig om möjligheten att ställa in dem i det ekonomiska sammanhanget och att det följaktligen är i sin ordning att ståndpunkterna få fixeras och bindas utan att man först diskuterar dem med hänsyn inte blott till parternas utan också det allmännas intressen? Menige man, som inte har så stor insikt i den högre statskonstens subtiliteter, har tämligen svårt att förstå den passiviteten och frågar sig med illa dold oro, hur detta egentligen skall sluta.

Lika svårt har man att förstå den överlägsna klokheten i åtgärden att pressa ned de svenska exportpriserna på papper och pappersmassa. Den åtgärden vållar vår industri stora förluster, och reaktionen i de länder, som skulle ha nytta av åtgärden, präglas mindre av tacksamhet än av förvåning över en generositet, som man fruktar skall föra med sig en begränsning av den svenska exportvilligheten och därigenom bli mera till skada än till nytta. Skall detta vara ett prov på handelsministrernas organiserade frihandel, torde det svenska näringslivet betacka sig för en fortsättning. Det förefaller mera ha prägeln av en tvångsåtgärd än av en frihet. I stället för att stödja de svenska exportföretagen i deras ansträngningar att på den amerikanska marknaden uppnå ett godkännande av tillfredsställande priser, som icke alltför mycket avvika från dem som betalas i andra länder, har regeringen uppenbarligen förfarit tvärtom. Det förefaller mig, som om detta skulle bli ett mycket olyckligt prejudikat, om i framtiden den frågan uppkommer, huruvida regeringens befohender sträcka sig så långt, att den kan och bör ingripa för att på detta sätt öka omfattningen av svensk export till ett annat land för att i träffade handelsavtal planerade kvantiteter verkligen skola kunna ernås.

Om man förmenar att denna åtgärd skulle motiveras av en önskan att motverka prisstegringstendenserna inom Sverige, så tror jag att man också bör observera, att, åtminstone såvitt känt är, de svenska exportörerna av papper och massa icke begärt att få höja sina priser i kronor räknat ens vid export och ännu mindre vid försäljning inom Sverige.

Vilka äro de starka skäl, som föranlett regeringen att på detta sätt ingripa reglerande i den svenska exporthandeln? Den svenska allmänheten och

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

i synnerhet den del därav, som är direkt beroende av denna industris arbetsmöjligheter, väntar med stort intresse på en klarläggande redogörelse för åtgärdens motiv och syftemål.

Det lär inte kunna bestridas, herr talman, att en av de allra viktigaste uppgifterna just nu är att bromsa risken för en inflation. Att den skulle få förödande verkningar för vårt ekonomiska liv är så uppenbart, att saken inte behöver diskuteras. Det hjälper inte med några löneförhöjningar, om samtidigt därmed värdet av de erhållna pengarna sjunker i samma och kanske ännu hastigare takt. Men verkningarna bli ännu mer förödande för de medborgare, som inte ens ha möjlighet att höja sina nominella inkomster. Jag lär således inte behöva uppehålla mig vid de ödesdigra verkningar, som en försämring av penningvärdet för med sig. De äro självklara, och lika självklar är regeringens skyldighet att finna utvägar för att hindra en sådan utveckling. Hur ser regeringen på situationen och på dessa möjligheter? Hur bedömer den från sina utsiktspunkter faran för en prisstegring, som öppnar portarna för inflationen, och vilka åtgärder överväger den för att motverka en sådan utveckling? Detta är ingen retorisk fråga utan ett högeligen allvarligt spørsmål, på vilket man med oro och spänning väntar besked. Frågan om omsättningsskattens sammanhang med dessa spørsmål och betydelsen av dess snara avskaffande har redan rests. Jag har mig bekant att en av finansministern tillkallad utredning är sysselsatt med utformningen av bestämmelser, som äro nödvändiga för omsättningsskattens avveckling. Får denna åtgärd fattas så, att finansministern är benägen att företa denna avveckling på ett tidigare stadium än riksdagen i somras fixerade som den slutliga tidpunkten, och har detta utredningsarbete fortskridit så långt, att det finns utsikter att en sådan tidigare avveckling kan ske?

Även om en dylik åtgärd kan bli av mycket stor betydelse för att hejda prisstegringen, är den dock måhända inte den enda, som kan och bör ifrågakomma för att motverka en prisstegring, som kan få allvarliga följder för vårt penningvärde.

Förhållandena på arbetsmarknaden giva, som känt är, anledning till allvarliga bekymmer. Brist på material och brist på arbetskraft välla stora svårigheter för olika produktionsgrenar, och det går inte en dag och finns inte ett område, där inte menige man kommer i kollision därmed, då han försöker tillgodose sina behov. Jag är väl medveten om att man här möter ett utomordentligt svårt problem, känsligt inte minst därför att ingrepp för att förbättra situationen på ett område kunna föra med sig ytterligare försämring på andra områden, där läget ävenledes är tryckande och svårt. Men detta kan inte fördölja det faktum, att man ute i landet känner sig otålig och orolig inför åtgärder, som till äventyrs kunna medföra risken av ytterligare hinder för tillgodoseendet av våra trängande inhemska behov. Jag tror att man mot denna bakgrund får se åtskilligt av den tveksamhet, varmed den allmänna opinionen mött det stora handelsavtalet med Ryssland. Man har fruktat att den svenska industriens produktionskapacitet skulle i så hög grad tagas i anspråk för att tillgodose denna nya och stora exportmarknad, att en ytterligare försening i stället för en ivrigt efterlängtd förbättring skulle vara att befara för den inhemska marknaden, i synnerhet den mycket viktiga del därav, som rör bostäder och andra nödvändiga byggnader. Det blir tillfälle — och ett bättre tillfälle än nu — att i samband med avtalets behandling återkomma till dessa ting. Men eftersom jag ändå fört saken på tal, skulle jag vilja tillägga några ord.

Det råder inga delade meningar om önskvärdheten av ett ökat handelsutbyte med Ryssland och att det är tillfredsställande att en överenskommelse

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

därom kommit till stånd. Jag finner det också naturligt, att man ur denna positiva synpunkt bedömer avtalets innehåll. Om man det oaktat ställer vissa spörsmål under debatt, så sker detta inte för att komma avtalet till livs, utan för att ge anledning till en ytterligare och mera betryggande belysning av oklara frågor. Avtalets för våra förhållanden väldiga omfattning och den långa avtalstiden göra det ju i viss mån till ett experiment. Av diskussionen kring avtalet och de under hand lämnade upplysningarna kan man sluta sig till att det vid förhandlingarna blivit möjligt att i viss mån sammanställa önskemålen med den svenska industriens uppskattning av sina leveransmöjligheter. Detta är givetvis att hälsa med tillfredsställelse. Farhågorna för att avtalet kan medföra en besvärande snedbelastning av industrien ha dock inte kunnat helt avlägsnas. Vissa industrier måste uppenbarligen öka sin kapacitet för att kunna tillgodose önskemålen. Med den knapphet på arbetskraft, som nu råder på alla områden, kan detta bli en ganska besvärlig sak, inte minst för de företag och näringsgrenar som därmed riskera en ytterligare begränsning av den till buds stående arbetarstyrkan. Hur kommer läget för dessa industrier att bli, då avtalstiden är slut och de stora engångsleveranserna ha fullgjorts? Regeringen har uppenbarligen ansett sig kunna bedöma dessa frågor mycket optimistiskt. Det lär under avtalets behandling i riksdagens utskott och kamrar bli tillfälle att närmare granska de skäl på vilka regeringen bygger denna uppfattning. Detsamma gäller i fråga om avtalets inverkan på våra inhemskas försäljningsmöjligheter på de sektioner, som redan nu äro besvärande trånga. Här skulle man med tacksamhet mottaga en i riksdagen avgiven försäkran, att den stora exporten till Ryssland inte kommer att ytterligare försvåra förhållandena t. ex. inom byggnadsverksamheten, med de odrägligt långa leveranstider, som man där redan nu måste räkna med. Jag tror att inte minst den senare punkten är en av de frågor omkring avtalet, som i alldeles särskild grad intressera den svenska allmänheten och där man hoppas under avtalets fortsatta behandling få besked. I övrigt blir det ju, som sagt, tillfälle att återkomma till dessa och andra frågor, då propositionen föreligger och då utskottet i vederbörlig ordning granskat dess innehåll. Till dess ha måhända också de förhandlingsfrågor, som ännu äro svävande, fått en tillfredsställande lösning. Jag har tidigare trott mig kunna konstatera en enig tillfredsställelse med att ett handelsavtal med Sovjetunionen kommit till stånd, och jag är övertygad om att man med samma enighet väntar och hoppas, att det i sin tillämpning skall visa sig bli till gagn för båda ländernas intressen.

Då riksdagen nu i varje fall är samlad, så lär den ha anledning att hos regeringen begära upplysning även på ett par andra områden, där i varje fall inga politiska skiljelinjer böra föranleda tvister eller olika synpunkter. Man skulle säkert vara tacksam för en översikt av läget på byggnadsmarknaden, såväl med hänsyn till industriens utbyggnadsbehov som i fråga om bostadsbyggandet och om möjligheterna och utvägarna att åstadkomma en samordning av dessa behov. Höstens otjänliga väderlek, som i vissa delar av vårt land förorsakat katastrofala skador på skörden, har ingivit åtskillig oro för vårt försörjningsläge. Riksdagen skulle säkerligen vara folkhushållningsministern tacksam för att vid tillfälle få en redogörelse för läget och de slutsatser, som han anser sig kunna dra därur. Profetiorna ha inte varit alldeles samstämmiga; det skulle vara lugnande med en auktoritativ uttolkning.

För några dagar sedan läste jag, herr talman, i en av våra tidningar några reflexioner, som måhända delas av många, i varje fall många av de stilla medborgarna i vårt land. Det konstaterades som ett märkligt och smått vemodigt förhållande, att medan det ute i världen alltjämt råder oro och churu fram-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

tiden även för oss synes oviss och full av faror, så äro vi på väg att överge den enighet och samling, som varit de onda tidernas styrkebälte, och ge oss de inbördes tvisterna och striden i våld. Jag tror inte att den fara för söndring och oenighet, som man trodde sig kunna utläsa i den skärpta politiska diskussionen, är så stor. I en tid som vår, då så mycket nytt skall byggas upp och så mycket av gamla förhållanden och gamla tankelinjer sättes under debatt, är det självfallet att meningsbrytningarna framträda klara och skarpa. Men ser man närmare efter, skall man finna, att motsatserna till sist förena sig i ett gemensamt syftemål: att gagna vårt land, att göra levnadsbetingelserna bättre för dess medborgare. Meningarna skifta om de vägar som vi därvid ha att gå och om den närmaste målsättningen. Det är naturligt och riktigt, att de olika åsikterna sättas under debatt. Är man till slut ense om att allas strävan dock gäller landets och folkets frihet och lycka, så kan man ta striden, och även den hårda striden om olika meningar, med förtröstan och ro.

Herr **Domö**: Herr talman! Det är förklarligt, att partigrupperna möta upp till denna debatt med en viss spänning och att allmänheten kommer att följa debattens förlopp med stort intresse. Detta beror inte bara på att viktiga frågor för vårt folkhushåll äro brännande aktuella och att regeringspartiet fått en ny ledare. Det beror också på konsekvenserna av höstens kommunalval. Riksdagens sammansättning påverkas visserligen inte av detta val förrän nästa år — men *riksdagspolitiken* kan givetvis redan nu påverkas av vad som skett.

Vi ha inom högern under de veckor, som gått efter valet, inte tvekat att erkänna, att vi haft en motgång. Men vi ha också gjort vissa iakttagelser beträffande våra meningsmotståndare. De ha i valrörelsen sökt göra gällande, att högern inte handlade uppriktigt, då den — liksom tidigare andra partier — i ett nytt program drog upp nya politiska riktlinjer inför en efterkrigstid, fylld av nya frågor och förändrade problemställningar. Ansträngningarna att karakterisera denna vår politik som enbart valtaktik höra inte till de vackra dragen i valrörelsens historia. Jag skulle inte ha berört denna sak i efterhand, om vi inte efter valet kunnat iakttaga fortsatta spekulationer kring samma tema, spekulationer, som måste anses beröra också högerriksdagsgruppens arbete. Man försöker på sina håll undervisa oss om vår framtida roll i landets politiska liv och gör här ofta gällande, att högerns huvuduppgift är enbart kritikerns — inte samhällsbyggarens.

Jag vill ha klart utsagt, att detta resonemang är helt verklighetsfrämmande. Vi känna oss inte berörda av de skenbart välmentade råd, som vi fått men som inte kunna dölja rådgivarnas avsikt att placera högern, där det passar dem själva bäst. Högern har handlat och kommer att handla i kraft av den övertygelse, som funnit sitt praktiska uttryck i vårt program. I denna anda fortsätter riksdagsgruppen nu sitt arbete. Jag är övertygad om att det finns stora uppgifter för ett parti som vårt, ett parti, som orubbligt fasthåller vid värden, som äro grundläggande för en sund utveckling: enskild frihet, personlig äganderätt och kristen samhällssyn, ett parti, som är berett att på denna grund orubbligt motstå statstvangspolitiken i dess skiftande former, men samtidigt ett parti, som vill utveckla och förbättra samhället.

Valet har emellertid inneburit förskjutningar mellan partierna också av annan art än den, jag nyss berört. Kommunisterna ha vunnit ytterligare terräng. Det är ett förhållande, som vi beklaga, och icke minst efter herr Linderoths hyllningsartikel till Kuusinen äro vi ganska tveksamma på vad gott som kan komma fram ur framgången för ett parti, vars ledare gör på detta sätt. Men vi konstatera samtidigt, att förändringen inte är så stor, som kom-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

munisterna hoppats och många andra fruktat. Det är en fråga av stort intresse, om den ökade kommunistrepresentationen kommer att påverka regeringspartiet, som nu framträder med en ny ledare och statsminister. Vi motse med stort intresse statsministerns besked. Kommer han att för framtiden ge sitt parti mera råg i ryggen, när det kommunistiska skördefolket griper till skäran? Vi hade senast under värriksdagen tillfälle att se åtskillig socialdemokratisk flathet, som rent av tog sig uttryck i medlöperi. Vill statsminister Erlander på denna punkt åstadkomma en välbehövlig åtstramning i regeringspartiets politik, skall han säkert vinna sympatier. Vill han däremot *inte* göra det, är det ofrånkomligt, att han kommer att vålla besvikelse hos stora delar av vårt folk.

Men det finns också andra punkter att observera, och här vill jag också rikta mig till vår nye statsminister. Jag har med förvåning sett, att valresultatet inom regeringspartiet tolkats som ett förtroendevotum för de socialistiskt präglade delarna av arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Hur ställer sig statsministern till detta? Det krävs ett besked, så att vårt folk får veta varthän det socialdemokratiska skeppet styr färden under sin nye kaptens befäl. Jag kan för min del inte se att valresultatet motiverar en socialistiskt präglad politik. För det första voro socialdemokraterna ingalunda angelägna att ställa socialiseringsfrågorna i valrörelsens förgrund. Socialdemokraterna ville göra gällande, att de representerade »kontinuiteten» i svensk politik. Jag skall inte här värdesätta dessa uttalanden, men jag vill veta, om de skola tillmätas någon betydelse *efter* valet. Det går inte att sätta likhets-tecken mellan kontinuitet och socialisering.

För det andra har valet — trots att socialdemokraterna i regel bemödade sig att hålla socialiseringsfrågorna utanför debatten — inneburit en förskjutning i sympatierna åt borgerligt håll. Detta är inte ett förtroendevotum för de mest vänsterinriktade inom regeringspartiet, det är en varning! I dag är det tydligare än någonsin att vårt regeringsparti inte kan anses ha fullmakt att socialisera, då det inte klart kungjort sina avsikter på denna punkt. Jag hoppas att vi här i kammaren i dag få höra statsministerns syn på den efter valet uppkomna situationen och på majoritetspartiets förhållande till övriga politiska grupper.

Den bebådade propositionen om obligatorisk sjukförsäkring ligger nu på riksdagens bord. Vi äro i princip överens om att en sjukförsäkringsreform bör komma till stånd. Och jag är av samma uppfattning som den föregående ärade talaren att vi på detta område, där det gäller våra sjuka och arbetslösa och överhuvud taget dem, som ha det illa ställt i samhället, böra samfällt hjälpas åt för att ge dem bättre och tryggare förhållanden. Det blir nu en uppgift för riksdagens utskott att granska propositionen. På en punkt är det uppenbart, att statsrådet Möllers förslag är en försämring av socialvårdskommitténs. Den obligatoriska sjukpenningen, som enligt förslaget skall utgå lika för alla, kommer i vissa fall att leda till överförsäkring med därmed förenade risker. I andra fall kommer systemet att medföra underförsäkring, trots möjligheterna att komplettera den obligatoriska sjukpenningen med en frivillig. Det är främst medelklassen, som här har anledning att kräva en bättre ordning med större garantier för ökad trygghet vid sjukdom genom en mera differentierad sjukpenningförsäkring.

Det blir vidare en uppgift för utskottet att överväga, när reformen skall förverkligas. Bristen på material och arbetskraft skapar här tillsammans med det statsfinansiella läget ett allvarligt problem. Statsrådet Möller, som tidigare trodde sig kunna sätta reformen i kraft redan under 1940-talet, har nu stannat för år 1950. Utskottet får avgöra, om denna ståndpunkt kan förenas med

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

statsrådet Wigforss' finansplan från i våras, enligt vilken kostnaderna för reformen inte täcktes ens under 1950-talets första år. Bristen på sammanhang i regeringens planläggning är på denna punkt ganska märklig.

Inför hotet om ytterligare försämring av penningvärdet lägger regeringen tyngdpunkten på skärpt investerings- och priskontroll. Båda dessa instrument måste emellertid användas med kloket och varsamhet. Investering är ju nödvändig för att öka produktionen och därmed minska varuknappheten och inflationsfaran. För att utnyttja de knappa tillgångarna på arbetskraft effektivt måste vi dessutom rationalisera i näringslivet — och rationalisering kräver investering.

Priskontrollens styrka och svaghet känna vi. 100-procentigt effektiv blir den aldrig. Den nuvarande regimen i priskontrollnämnden illustrerar sanningen i professor Lundbergs refererade uttalande, att det håller på att uppstå övertro på en central administrations förmåga att dirigera. Man går fram ganska självrådigt och beslutar viktiga ingrepp utan naturligt samråd med köpmän och företag. Ibland har man ett intryck av att regeringen vill använda priskontrollen som ett instrument för genomgripande omändringar i vårt produktionsliv, fastän detta inte varit avsett med priskontrollens införande. Prisstegringar böra hindras, men åtgärderna få inte drivas så långt, att en produktion, som är nödvändig och möjlig trots rådande förhållanden, försvåras eller förhindras.

Jag varnar för överdriven tilltro till investerings- och priskontrollens effektivitet när det gäller att bekämpa inflationen. Hänsyn måste tagas till alla de faktorer, som inverka inom prissystemet, och då inte minst till lönerna. Beträffande de stora industriarbetargrupperna har emellertid regeringen uttalat sig till förmån för den nu igångsatta löneoffensiven, fastän just dessa grupper bättre än andra kompenserats för penningvärdets försämringen och fått en viss standardökning därutöver. Regeringen vill inte tillräckligt tydligt säga ut, att välståndet sannerligen inte stiger, om dessa lönerörelser öka det ackumulerade trycket och spränga fördämningarna mot inflationen. Vidare är det farligt att slå sig till ro med tanken, att löneökningarna skola begränsas just till de nämnda grupperna. Det finns många, som ännu äro eftersatta i löneavseende och som inte fått en reallöneförbättring upp till 1939 års nivå. Denna riksdag har bl. a. att ta ställning till ett förslag för statstjänstemännens vidkommande, som är avsett att åstadkomma en nödvändig och berättigad justering. Men det finns också andra grupper, som kunna anmäla anspråk på förbättringar. Löneökningar på *ett* håll, som rubba relationerna inom lönesystemet, föra lätt med sig lönehöjningar över hela linjen. Detta påverkar omkostnaderna i produktionsprocessen. Jag tänker då inte minst på jordbruket och dess utövare, som säkerligen inte vilja se sin ställning försämrats i jämförelse med andra folkgrupper. Läget kan till slut bli ohållbart. Kanhända får jag tillåta mig säga, att regeringens sätt att behandla frågan om penningvärdet inger allvarliga bekymmer.

En fråga, som kanske borde dryftas i detta sammanhang, är sättet för prisregleringen av massaexporten. Den föregående talaren har varit inne på detta, och jag har i stort sett samma uppfattning som han om det egendomliga i att regeringen på sätt som skett har gått in för att reglera utlandsmarknaden på massa. För att inte bli för långgrandig och upprepa vill jag därför inskränka mig till att uttala, att det förefaller mycket egendomligt, att regeringen ansett sig böra och kunna gripa in på sätt som skett med att bestämma exportpriset på massa under de förhållanden, som ha varit rådande, då man kommit till detta beslut. Gränsen för regeringens rätt därtill synes mig betänkligt tänjd.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

och det kan knappast ligga i landets intresse, inte minst med hänsyn till vårt stora behov av dollarvaluta att underlåta att ta ut världsmarknadens priser.

Vi hade väl alla hoppats, att i och med bärgandet av den på försommaren så lovande skörden det skulle vara slut med brödransoreringen — och andra regleringsåtgärder därtill. Men tyvärr har väl denna förhoppning grusats efter det en stor del av skörden förstörts eller svårt skadats i det sällsynt dåliga skördevädret. Skadorna ha förstörats på grund av den kroniska bristen på arbetskraft inom jordbruket.

Trots att jag vet, att undersökning av skördeskadorna sker och att prövning pågår om ersättning åt de jordbrukare, som lidit skada, så vill jag likväl, herr talman, framhålla för regeringens representanter skäligheten uti och behovet av snabb och effektiv ekonomisk hjälp, som ej får tillmätas för njugett.

En fråga, som snarast möjligt också bör göras någonting åt, gäller leverans-tvånget av fodersäd, som av fodersädsodlarna känns som en stor orättvisa, helst som avståendet anses ske till för låga priser i jämförelse med vad som erhålles vid fodersädens förädling till fläsk och ägg.

En illustration till den olidliga bristen på arbetskraft inom jordbruket ha vi fått också i år, då militär skördehjälp måste anlitas, trots att beredskaps-ungdomen numera helt och hållet hunnit återvända till sitt arbete på gårdarna, i den mån de ha återgått till sådant arbete. Denna svåra arbetskraftsfråga kan inte skiljas ut från andra frågor av betydelse för hela folket, t. ex. de aktuella lönerörelserna, ty tillgången på arbetskraft på landsbygden är och förblir dock i hög grad en fråga om rättvis fördelning av löner och levnadsstandard.

Till allt annat, som vi ha att uppmärksamma i dag, kommer nu också den stora frågan om handelsavtalet med Sovjetunionen. Visserligen lär proposition i frågan ej komma att avgivas förrän på onsdag eller torsdag, men kammaren torde vilja slippa en särskild remissdebatt om sovjetavtalet, och därför tillåter jag mig att med talmannens tillstånd beröra saken redan i dag.

Statsrådet Myrdal har angivit de riktlinjer, efter vilka vi här i riksdagen böra behandla en sådan fråga. »Ingen kan», yttrade han i andra kammaren den 22 maj i år, »ha ett varmare, rent principiellt demokratiskt intresse än jag av att främja en ökad parlamentarisk kontroll av handelspolitiken, ett ökat deltagande från folkrepresentationens sida i handelspolitiken.» Och han fortsatte: »Jag måste, om jag är ärlig, bekänna, att jag ibland blir litet rädd, när jag tänker på att denna förnämliga folkrepresentation, som tager så allvarligt på många små ting, låter de väldiga affärer, som det här är fråga om och som ha avgörande betydelse för hela den ekonomiska utvecklingen, passera över sitt huvud, utan att det alltid blir fråga om en verklig prövning och kontroll.» Så långt herr Myrdal. Vi här i riksdagen ha alltså statsrådets sympati, då vi nu befria honom från rädslan för att prövningen och kontrollen skola utebli.

När vi gå in på diskussion om det ryska avtalet, är det angeläget att inte låta ovidkommande synpunkter skymma undan det väsentliga. Det finns säkert ingen som vill låta ideologiska motiv eller känslomässigt bedömande vara utslagsgivande. De beskyllningar, som i sådant hänsende riktats mot kritiken av de svensk-ryska handelsförhandlingarna, ha framstått som valhänta försök att krängla sig ifrån en saklig diskussion. Alla äro ense om att vi måste försöka bygga ut våra handelsförbindelser åt alla håll, där det finns värden att vinna för vårt land. Ett betydande handelsutbyte med Sovjetunionen är önskvärt, men det slutna avtalet synes i förhållande till vårt lands resurser överdimensionerat såväl när det gäller åtagande av varuleveranser som krediter.

För några månader sedan skrev en känd socialdemokrat, att vårt folk skulle

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
få »dra åt svångremmen» för att bli i stånd att lämna den diskuterade krediten till Sovjetunionen. Senare dementerades detta uttalande. Vi skulle inte behöva dra åt svångremmen »ett enda håll». Det är nu detta senare påstående, som det åligger regeringen att bevisa.

Det nya avtalet kommer att ställa stora anspråk på svensk arbetskraft. Redan nu äro vi så hårt trängda, att industriföretagen sakna 10 till 20 procent av den behövliga personalen. Hur det ligger till på landsbygden har jag nyss berört. Regeringen utreder nu våra möjligheter att få tillskott utifrån och har utsänt direktör Folke Thunborg — vår nye store expert på dessa frågor — för att studera möjligheterna i Italien. Endast blygsamma resultat väntas av detta försök.

Sådant är alltså läget. Den första fråga regeringen måste besvara, då vi gå att utskottsbehandla avtalet med Sovjetunionen, är alltså: hur skall den för avtalsleverantörerna ytterligare erforderliga arbetskraften anskaffas?

Den andra frågan gäller investeringarna. I flera statsrådsuttalanden ha de nuvarande stora investeringarna betecknats som ett hot mot penningvärdet. Regeringen säger, att vi måste begränsa dem. Uppgifterna om leveranslistorna för det ryska avtalet visa emellertid, att det kräves nya investeringar för beställningarnas skull. Regeringen måste nu klarlägga, hur dess av handelspolitiken betingade krav på näringslivet stämma överens med de krav, den reser på samma näringsliv, då det gäller att skydda penningvärdet. Frågans allvar framgår av det faktum, att den investering, som nu äger rum på hemmamarknaden, dock är avsedd att öka varutillgången *här hemma* och sålunda på längre sikt motverka inflationsfaran, medan däremot den investering, som kräves i samband med avtalet, är avsedd att öka varutillgången — i Sovjetunionen.

Den tredje frågan gäller materielbristen. Nu ha ryssarna lovat oss vissa varor, som vi skola använda för den avtalsenliga produktionen. Detta är kanske i någon mån en lättnad. Men samtidigt är det också en försvärande omständighet, eftersom det minskar betydelsen av det planerade varuutbytet mellan Sverige och Sovjetunionen. Om vi nämligen måste använda en del av vad vi få österifrån för tillverkningar, som vi skicka österut, komma ju inte dessa varor den *svenska* marknaden till godo. Vår försörjning förbättras inte i dessa fall.

Handelsministern har i något sammanhang sagt, att handelsavtalet med Sovjetunionen med tiden skulle föra oss närmare ett multilateralt handelsutbyte. Hur förenar statsrådet denna uppfattning med det uttalande, som gjordes av Sovjetunionens delegat i FN:s ekonomiska och sociala råd, Fjonov, den 25 september? Herr Fjonov yttrade: »Utskottet önskar ersätta det nuvarande systemet med bilaterala handelsavtal med ett multilateralt handelssystem. Detta är uppenbarligen en tes, som stödes av en viss stormakt. Systemet med bilateral handel har befunnits tillfredsställande. Att förklara att detta system kan bli dåligt i framtiden är överflödigt och mycket tvivelaktigt.»

Handelsministern har vid något annat tillfälle sagt, att avtalets betydelse inte bör överskattas. Det rör sig, säger han, inte om mer än 10—15 procent av vår utrikeshandel. Formellt sett är detta riktigt, men det är inte hela sanningen. Statsrådet Myrdal glömmar, att en avsevärd del av de planerade leveranserna gäller en mycket stor del av industrien, den mekaniska och elektriska. Han bör redovisa, i hur hög grad *dessa* industrier belastas, innan man kommer fram till en tillförlitlig jämförelse, när det gäller förändringen i omfattningen av vårt handelsutbyte. Dessa industriers produkter äro ju nödvändiga för verksamheten inom mycket stora delar av vårt näringsliv. Tänk t. ex. på byggnadsindustriens behov av elektrisk materiel!

Jag vill alltså fästa uppmärksamheten på den risk för snedbelastning av

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

näringslivet, som avtalet kan tänkas ge upphov till. Det är problem, som vi måste försöka komma till rätta med, och det är all anledning att från olika håll — som det gjorts här redan i dag — peka på risken av denna snedbelastning.

Vad som frapperar är regeringens brådska att få ett preliminärt avtal underskrivet. Det har till och med gott så fort, att de mycket viktiga normbestämmelserna om oförutsedda svårigheter — force majeure — inte synas ha klargjorts. Det kan uppstå svårigheter med materialförsörjningen. Det kan bli strejk i samband med löneförhandlingar här hemma — jag utgår från att det inte ingår i regeringens planer att förbjuda strejker. Det måste ju också finnas garantier, för att vårt näringsliv i ett eventuellt försvarat läge inte bara kan upprätthålla sina förpliktelser österut utan också sköta sina inhemska förbindelser och förbindelser åt andra håll. Skulle de senare bli lidande av de förra, kunde ju vårt lands handelspolitiska läge bli mycket allvarligt.

En fördel med det föreliggande avtalet är dess karaktär av ramavtal. Det har överlämnats åt våra företag att förhandla fritt med den ryska motparten. Dessa förhandlingar måste, om avtalet accepteras av riksdagen, givetvis bedrivas i affärsmässiga former. Jag utgår från att regeringen är beredd att verka för detta och att politiska påtryckningar inte skola förekomma. Handelsministern har emellertid i svensk press upprepade gånger beskyllts för påtryckningar under ett tidigare stadium av regeringens förhandlingar med industrien. Tiden är nu inne för honom, synes det mig, att rensa luften. Han bör ta upp dessa påståenden och tala om vilka synpunkter som varit vägledande för hans ingripanden.

En fördel med avtalsförslaget tycks mig vidare vara, att näringslivet får en viss frist, innan leveranserna på allvar komma i gång. Men detta befriar på intet sätt regeringen från skyldigheten att klart säga ifrån, hur det i verkligheten förhåller sig med »svångremmen». Skall den dras åt eller inte? Och om regeringen kräver offer av folket, på vilka områden är det då inskränkningarna skola sätta in? En grundlig »granskning och kontroll» — för att nu åter citera handelsministern — kräver kännedom därom.

Jag har framställt, herr talman, många frågor i denna viktiga angelägenhet. Det har varit nödvändigt, eftersom regeringens hemlighetsfullhet under de sista månaderna har stått i omvänd proportion till den klarhet, för vilken handelsministern talat vid skilda tillfällen i riksdagen. Hur saken skall avgöras, blir en fråga för vederbörande utskott och sedermera också, naturligtvis, för kamrarna. Att behandlingen blir saklig, är jag övertygad om.

Ännu en synpunkt är emellertid värd att beaktas i detta sammanhang. Hur kommer avtalet att verka — rent principiellt sett — på förhållandet mellan stat och näringsliv? Det finns utbredda farhågor för att våra övertygade socialister och planhushållare kunna komma i en situation, som de frestas att utnyttja för att driva in företagsamheten i tvångshushållningens återvändsgränd.

Vi hoppas, att regeringen inte låter det gå därhän. Ett besked på denna punkt behövs inte minst därför, att vi tyckt oss skönja en tendens till mera påtagbar »ministerstyrelse». Jag erinrar till exempel om statsrådet Myrdals märkliga konflikt med AB Svensk torvförädling, en konflikt där statsrådets maktspråk föranledde hela styrelsen med de förnämsta experterna inom branschen att avgå. Att det senare förekommit ett försök att reparera skadan, gör inte de metoder, som användes i början, mera sympatiska. Jag vill inte här uppehålla mig vid finansminister Wigforss' kända personliga ingri-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
panden i en mängd frågor, exempelvis lönefrågor och i fråga om storleken av rysslandskrediten.

Vi behöva dessutom regeringens löfte, eftersom vi anse byråkratisering — vare sig den sker genom handelspolitiken eller på annat sätt — vara farlig. Det förstatligade vägväsendet är ett lärorikt exempel. Det klagas inom hela landet över den pappersexercis som kräves till och med för att få till stånd mycket enkla förbättringar. Försämrat vägunderhåll genom tidsödande statlig byråkrati tycks bli konsekvensen av att de enskildas självansvar och bestämmanderätt försatts ur spel. Den statliga väghållningen finna många dyr och dålig.

Då vi här i riksdagen vända oss mot den tilltagande byråkratiseringen, måste vi själva föregå med gott exempel. Vi måste se till, att riksdagen inte förvandlas till ett tungt arbetande organ för yrkespolitiker. Det är nu, herr talman, åttonde året i följd, om jag minns rätt, som vi samlas till höstriksdag. Vad som från början var en nödfallsutväg håller på att bli en institution. Riksdag och regering kräva effektivitet i samhällslivet — men kunna inte själva ordna sitt arbete effektivt! I våras begärde riksdagen utredning om arbetsformerna, och jag tillåter mig fråga: varför har denna utredning inte tillsatts? Man ser visserligen i tidningarna, att en utredning kommer att tillsättas inom de närmaste dagarna, men det förefaller ju, som om det skulle ha kunnat ske tidigare. Om en del väsentliga ändringar vidtas, som nödvändigöra grundlagsändringar, är det ju ganska bråttom. Vi ha *en* stor fråga — rysslandsavtalet — som påkallar en *kort* session, men flertalet av de propositioner, som framläggas till höstriksdagen, kunde utan större olägenheter ha sparats till våren. Jag vill alltså, herr talman, sluta med förhoppningen, att 1946 års höstsession måtte bli den sista i den långa serien.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Vid sidan av de allmänna politiska reflexioner, som de båda föregående talarna ha gjort och som jag inte skall yttra mig om mer än möjligen med ett par ord, ha dessa talare gått in på en rad konkreta frågor, som jag väl närmast har skyldighet att svara på.

Man har framför allt riktat in sig mot regeringens, som man säger, bris-tande aktivitet i kampen mot en försämring av vårt penningvärde, alltså mot inflationen, och man har där tagit upp flera olika sidor av frågan.

Jag skall till en början erinra om att i en sådan utomordentligt bekymmer-sam situation som hela världen befinner sig i, när det gäller frågan om hur man skall kunna hindra en ny prisstegring eller hejda den redan pågående prisstegringen, är det mycket litet fruktbart, att man från den ena eller den andra sidan talar om att de åtgärder, som vidtagits på ett område, inte äro tillräckliga eller att de gå för långt o. s. v. Det lönar sig inte mycket att tala om att den nuvarande regeringen skulle hysa någon övertro på priskontrollens betydelse. Det lönar sig inte att tala om att investeringskontrollen får ta hänsyn till att vi ju uppenbarligen behöva investeringar för att kunna förbättra vårt näringsliv. Det lönar sig inte att tala om att lönerna kunna stiga för mycket o. s. v. Allt detta är ju allmänna talesätt, om vilka ingen menings-skiljaktighet råder. Vad det här gäller är att finna den riktiga avvägning emellan alla dessa olika faktorer och möjliga åtgärder, som kan leda till det bästa resultatet, och det vinnes inte genom att — utan att närmare precisera — tala om att man kan gå för långt på det ena sättet eller på det andra.

Jag skall då till en början ta upp den fråga, som tydligen föresvävar många såsom den viktigaste, fastän herr Elon Andersson åtminstone starkt under-strök, att han inte ville sätta den i en särställning, utan menade, att man

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

måste ha blicken på hela fältet. Jag syftar, som var och en förstår, på lönepolitiken.

Det skulle vara av mycket stort intresse att både av herr Elon Andersson och av herr Domö få svar på frågan, vad man anser att regeringen skulle ha åstadkommit genom att redan tidigare — till exempel i våras eller nu i början av hösten — föra samman arbetsmarknadens parter till en överläggning om lönepolitiken. Var och en förstår, att frågan om i vilken utsträckning högre löner äro möjliga inom vårt näringsliv utan att de medföra en prisstegring, inte kan besvaras generellt. Den kan inte besvaras annat än genom undersökning på varje särskilt område. Saken kan således inte fruktbart diskuteras, förrän önskemålen — låt mig säga närmast kraven, som vi väl kunna räkna med — från arbetarsidan ha blivit framlagda och man får klarhet över vad man på arbetsgivarsidan tänker sig att kunna tillmötesgå eller att säga nej till. Det var sådana överväganden som förmådde regeringen att i våras avstå från att sammankalla en konferens. Vi hade den övertygelsen, att man vid det tillfället inte skulle ha kunnat komma till annat än allmänna resonemang. Om man skulle ha försökt ena sig om en ståndpunkt redan i våras, hade den säkerligen inte kunnat gå utöver den linje, som regeringen lade fast såsom sin linje, när vi talade om vilka faror som hotade vår prisnivå genom utlandsprisernas och våra exportprisers stegring och den väldiga investeringshaussen och då vi tillade, att om man kan få ett grepp över alla dessa faktorer, så skall det också vara möjligt att komma till en förnuftig diskussion om de gränser, inom vilka en lönehöjning kan ske utan att det behöver medföra en allmän prisstegring. Det är möjligt, att vi kunde ha enat parterna om detta allmänna uttalande. Jag är alldeles säker på att man hade kunnat få arbetarsidan med på denna politik, nämligen att förklara, att det finns ett utrymme för lönestegringar, som dock inte få överstiga en viss gräns, men att vi äro positivt intresserade av att de lönestegringar, som äro möjliga, också skola vidtagas. Huruvida arbetsgivarnas organisationer vid detta tillfälle i våras skulle ha gillat denna regeringens ståndpunkt, undandrar sig mitt bedömande. Hade de gillat den, hade man kommit precis lika långt som vi äro i dag. I motsatt fall kan jag inte se, att vi hade gjort någon nytta för de förhandlingar som nu börja.

Jag menar således, att regeringen har ansett och fortfarande anser, att tiden inte har kommit för att på detta sätt föra arbetsmarknadens parter samman. Den tiden kommer först då förhållandena utveckla sig därhän, att en överenskommelse inte är möjlig och det är önskvärt att föra in något nytt moment i överläggningarna.

I fråga om lönerna vill jag för övrigt med anledning av herr Domös ytt-
rande tillägga, att inte bara vissa grupper kunna kräva att få en förbättring av sina löner. Det veta vi mycket väl. Herr Domö syftade på att en del av de högre statstjänstemännen enligt den med organisationerna träffade överenskommelsen inte ha fått samma fulla kompensation som den stora huvudmassan. Han kunde kanske till och med ha erinrat om att de sämre betalade statstjänarna enligt detta förslag i mycket betydande utsträckning ha kommit fram till något som nog måste kallas för mer än kompensation för prisstegringen under kriget och alltså innebär en verklig förbättring av de reala lönerna, om förslaget accepteras. Det överensstämmer helt med den politik som har förts även under kriget, då de sämst betalade grupperna ha fått gå fram och då inte minst — jag vill erinra om det — jordbrukets arbetare ha fått förbättringar, som visserligen inte ha fört dem upp i jämnhöjd med genomsnittet av industriens arbetare, men som i alla händelser innebära en så betydande real förbättring, att dessa förut sämst ställda arbetare väl kunna jämföras med de industriarbetare, som i löneskalan ligga ett stycke under genomsnittet.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Jag tror, att var och en som vill se på frågan om inkomstutvecklingen och därmed även löneutvecklingen i vårt land måste säga sig, att hur önskvärt det än är med den utjämning av lönerna, som herr Domö tydligen syftar till, så är det klart, att den inte kan ske hur snabbt som helst. Man måste där ta det ena steget efter det andra, och jag skulle vilja säga, att den utjämning, som har skett på grund av förhållandena under kriget och tiden närmast därefter, går i den riktning, som åtminstone vi inom regeringen anse vara den önskvärda. Jag menar sålunda, att frågan om lönerna får bli föremål för senare överväganden.

Men kritiken har vidare riktat sig emot de åtgärder, som ha vidtagits på andra områden. Det är egentligen överraskande, att både herr Elon Andersson och herr Domö, som anse, att frågan om penningvärdet och om inflationen är av sådan väsentlig betydelse — en mening som jag helt delar — inte därav ha dragit den slutsatsen, att de åtgärder, som skola vidtas, måste vara av ganska genomgripande natur och att de kunna medföra biverkningar, som vi få finna oss i, även om de skulle förefalla mindre tilltalande.

Den, låt mig säga, mest långtgående av dessa åtgärder, som även i främmande länder har framkallat diskussion, är som bekant frågan om höjningen av den svenska kronans värde. När höjningen genomfördes, skedde det efter enhälligt förslag av bankofullmäktige, och jag förmodar, att enhällighet har rått även mellan de politiska partiernas representanter i utrikesnämnden, eftersom vi väl i annat fall skulle ha fått en diskussion med kritik av apprecieringen. Såvitt jag förstår har någon dylik kritik inte kommit från ledande håll inom de olika partierna. Men om vi skulle skrida till en sådan verkligt — låt mig använda uttrycket — radikal åtgärd som att höja den svenska kronans värde, så måste vi ha klart för oss, vilken motivering som kunde åberopas och som kunde åberopas med styrka även inför kritiker på annat håll. Den enda motivering, som vi kunde åberopa gentemot de starka skäl som tala för en stabilitet i växelkurserna, var uppenbarligen, att vi måste försöka bevara den svenska kronans inhemska köpkraft eller i alla händelser såvitt möjligt motverka, att prisstegringen utifrån skulle göra sig kännbar hos oss. Det är en motivering, som man måste godta även på främmande håll. Man kan inte förklara, att under alla förhållanden varje särskilt land skall vara tvunget att följa med i en inflatorisk utveckling ute på världsmarknaden. Men om vi därför på detta sätt motivera apprecieringen med våra egna svenska hänsyn, är det klart, att vi måste ta konsekvenserna. Vilka äro dessa konsekvenser? Jo, vi förklarade, att vi måste se till, att de varor, som vi köpa från utlandet, inte bli dyrare. Vi kunde inte med säkerhet räkna med — jag vill erinra om det gentemot en del föga informerad kritik — att de svenska priserna skulle sjunka på grund av ändringen i kronans värde, eftersom samtidigt en prisstegring pågår ute i världen, men om inte höjningen av kronans värde hade skett, skulle priset på utländska varor ha blivit högre. Den ena sidan av saken var i alla händelser, att vi skulle få köpa varor billigare från utlandet.

Som var och en förstår, framkallade det kritik. Man sade: detta är ett illojalt sätt, ty på en världsmarknad, där det är ont om varor, böra inte svenskarna försöka få varor billigare än andra. Det är så att säga motsidan till den kritik som i vanliga fall brukar riktas mot ändringen i växelkurserna, där, som vi veta, den vanliga linjen har varit, att staterna försöka sänka sina egna pengars värde för att kunna konkurrera ute på världsmarknaden och få sälja sina varor, där andra inte kunna sälja. I det nuvarande läget med brist på varor har man sagt: nu vilja svenskarna skaffa sig fördelen av att köpa våra sällsynta varor billigare.

Låt oss anta, att vi hade höjt kronans värde och samtidigt sagt: visst skola

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

vi håva in vinsten av apprecieringen genom att köpa varor billigare, men naturligtvis måste ni betala våra svenska varor lika dyrt som förut. Tror verkligen kammaren, att detta hade varit en ståndpunkt, som man principiellt hade kunnat försvara? Då vi inte kunnat inta denna ståndpunkt, ha vi fått sänka priserna på en del exportvaror. Vi ha inte behövt göra det till exempel i fråga om trä, helt enkelt därför att vi där ha infört prisutjämningsavgifter, som vi kunde sänka, d. v. s. vi kunde låta svenska samhället ta förlusten. Men i fråga om massa och papper har i någon utsträckning saken legat annorlunda till. Jag skall inte här närmare gå in på dessa frågor, eftersom en redogörelse säkert kommer att lämnas från de ledamöter i regeringen, som här närmast ha ansvaret. Men jag har velat redan nu erinra kammaren om det principiella utgångsläget, när man har vidtagit denna av alla gillade appreciering, och peka på att man får ta konsekvenserna, även då de i vissa punkter inte förefalla tilltalande. När herr Domö erinrar om att vi behöva dollars, kanske jag skall erinra om att även med den sänkning av massapriserna, som företagits, ligga de svenska riktpriserna högre än de ceilingpriser som amerikanerna fortfarande tillämpa.

Om jag sålunda betraktar apprecieringen såsom ett väsentligt led i kampen mot en prisstegring, är det alldeles uppenbart, att det också finns andra medel. Jag skall inte närmare gå in på frågan om investeringskontrollen. Också den kommer säkerligen att här tas upp till diskussion. Men när herr Domö med sådan styrka vänder sig mot regeringens övertro på priskontrollens betydelse, så skall jag här öppet deklarerat, att såvitt jag vet råder ingen sådan övertro inom regeringen. Vi äro fullt på det klara med att priskontrollen visserligen får vara det avslutande ledet i en rad av åtgärder, som äro till för att hindra priserna från att stiga, men om dessa åtgärder inte vidtas, om man inte på en rad områden går fram, så som vi anse vara riktigt, kommer ett försök att med priskontrollens hjälp hålla priserna oförändrade att vara alldeles utsiktslöst. Vi ha dock ansett, att till och med en skärpning av priskontrollen har sin uppgift att fylla såsom ett slutligt led i vår politik.

I detta sammanhang kom herr Elon Andersson in på frågan, om det inte finns vissa andra vägar att motverka en prisstegring. Han erinrade om att omsättningsskatten är kvar. Jag har fått en interpellation i andra kammaren med det spörsmålet, om inte regeringen på grund av den hittillsvarande utvecklingen kan tänkas finna skäl att ta bort omsättningsskatten tidigare än riksdagen i våras förordade. Jag kan mycket väl här svara på interpellationen, eftersom den nu är ställd även i denna kammare, genom att erinra om att den tankegång, som kommer till uttryck i interpellationen och i herr Elon Anderssons anförande, på intet sätt var främmande för det utskott, som förordade, att omsättningsskatten skulle tas bort den 1 juli 1947. Om jag inte missminner mig, stod det i utskottsutlåtandet, att om förhållandena kunna det föranleda, får man överväga ett tidigare borttagande. Jag är inte i detta ögonblick beredd att ta en bestämd ståndpunkt i frågan. Bland annat önskar jag avvakta resultatet av vissa utredningar inom priskontrollnämnden. Det är riktigt, att en beredning är sysselsatt med att utarbeta de tekniska förslag, som äro nödvändiga, innan man kan ta bort omsättningsskatten, och att beredningen även behandlar frågan om varuskatten. Jag kan tala om för interpellanten och herr Andersson, att jag redan för åtskillig tid sedan haft överläggningar med ordföranden i beredningen och är fullt överens med honom om att beredningens arbete bör så bedrivas, att om förhållandena skulle påkalla det, ett förslag till omsättningsskattens borttagande från den 1 januari 1947 eller möjligen någon månad senare skulle kunna föreläggas höstriksdagen.

Herr Domö kunde inte underlåta att — visserligen i förbifarten, men ändå

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

med en viss avsikt — beröra, inte bara handelsministerns, såsom han anser självrådiga uppträdande på vissa punkter, utan också det som jag har låtit komma mig till last. I fråga om den eventuella konflikt, som har uppstått om vissa statliga företags styrelser, är det känt, att vad som där gjorts har kommit till stånd efter mycket ingående överläggningar inom regeringen. Vad han anförde för mitt vidkommande var vad jag skulle ha gjort för tillkomsten av det ryska handelsavtalet.

Jag kan då gärna tala om att jag varit med ända från krigets början om alla diskussioner om den svensk-ryska handeln. Jag vill erinra om att nästan omedelbart efter det rysk-finska vinterkrigets slut ingick regeringen ett kreditavtal. Var och en minns, att det träffades av samlingsregeringen. Från den stunden år 1940 har det knappast gått ett enda år utan att vårt förhållande till den ryska marknaden varit under diskussion — kanske inte 1941, ty då ansågs det ju på många håll, att det skulle vara slut med våra förbindelser med sovjetväldet. Men från 1942 och under 1943 och 1944 hölls stadig kontakt mellan representanter för det svenska utrikesdepartementet och de ryska representanterna, ständigt med den frågan aktuell: vad skulle kunna göras för att få till stånd ett större handelsutbyte? Från vår sida var den ständiga refrängen, att vi hade så ont om varor, att vi inte kunde skicka någonting till ryssarna, såvida de inte också skickade till oss. Handelsns ömsesidighet var alltså en av de stora frågorna.

Redan 1943 eller tidigt 1944 uttalade man från sovjetsidan önskemål om att få till stånd ett mycket utvidgat handelsutbyte, och i slutet av 1944 fick jag en uppmaning att sätta mig i förbindelse med Sovjets representant här i Sverige — som på grund av sitt hälsotillstånd, det bör jag kanske tillägga, hade svårt att infinna sig i departementet. Vid sammanträffandet uttalades, att nu var man från Sovjets sida mycket intresserad av att sådana förhandlingar på allvar skulle tas upp, och man ställde frågan, huruvida ett handelsutbyte, som i stor utsträckning skulle bygga på kredit, skulle kunna övervägas av den svenska regeringen.

Jag sade med kännedom om de resonemang, som hade förts inte minst med den dåvarande handelsministern och även med statsministern och utrikesministern, att en sådan önskan säkerligen fanns på svensk sida och att vi utan tvivel voro villiga att gå in på dessa förhandlingar under förutsättning att exporten från svensk sida bleve sådan, att den stämde överens med våra möjligheter, och dessutom att importen från rysk sida underlättade våra produktionsmöjligheter.

Vid det tillfället framkastades från rysk sida frågan, om man skulle kunna tänka sig ett handelsutbyte av sådan omfattning, att en kredit under fem års tid skulle kunna stiga upp till 1 000 miljoner kronor. Jag förklarade, att den saken skulle jag ta upp med den svenska regeringen. Jag förde också saken dit, och sedan det hade varit en överläggning inom den svenska regeringen, kom jag tillbaka med ett förslag, som först var mycket löst skisserat men som senare tog form av ett kreditavtal, där staten skulle lämna kredit på halva beloppet, 500 miljoner, och enskilda den andra hälften. Krediten från staten skulle betalas tillbaka efter fem år, krediten från de enskilda skulle betalas tidigare. Detta kreditanbud fördes från min sida fram till den ryska representanten, och efter en viss tid avböjdes det från sovjetsidan under förklaring, att man helst inte ville ha kredit från enskilda utan ville ha en ren statskredit, och vidare att den föreslagna räntan, $3\frac{1}{2}\%$, var för hög. Men representanten tillade: det väger säkerligen också tungt, att man ännu inte på rysk sida anser, att man är i stånd att leverera varor till Sverige i den omfattning, som det förutsättes från svensk sida.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Efter detta svar vilade saken till 1945, då man i juni och juli, som det heter i en uppteckning, efter resonemanger med finansministern — som är densamme som nu — och handelsministern, som då var herr Ohlin, gjorde ett nytt erbjudande till Sovjetunionen av i stort sett samma innebörd som det förslag, som nu föreligger.

Med dessa ord har jag sagt vad jag i detta sammanhang har att säga. Jag skall inte yttra någonting om de allmänna reflexioner, med vilka herr Elon Andersson inledde sitt anförande och på vilka även herr Domö syftade. Jag skall bara på grund av min långa erfarenhet om det socialdemokratiska partiets politik erinra om att vårt partis politik aldrig har byggt på önskan att rätta sig efter de meningar, som råda inom hela valmanskåren. Om det socialdemokratiska partiet skulle ha sagt: »Vi kunna bara föra den politik, som representeras av en majoritet av svenska folket» — då hade vi aldrig fått ett starkt socialdemokratiskt parti, ännu mindre en socialdemokratisk majoritet. Den uppfattningen, att partiet har en linje att följa, för vilken linje partiet vill försöka att vinna folkets majoritet, bestämmer fortfarande den socialdemokratiska politiken.

Det är riktigt, att här ha skett förskjutningar. Herr Elon Andersson gör den frågan: hur ställer man sig till ett fortsatt samarbete, och tänker regeringen med kommunistisk hjälp genomföra de delar av efterkrigsprogrammet, som inte vi i folkpartiet kunna gilla? — det är väl i grund och botten innebörden av frågan. När herr Elon Andersson stryker under, att detta avser, om man så får kalla det, socialiseringsdelarna i programmet, så vill jag erinra om att folkpartiet och högern ha tävlat om att i detta efterkrigsprogram lägga in tendenser till en fullständig socialisering av näringslivet, som icke bara det socialdemokratiska partiets representanter ha vägrat att godta utan som även det kommunistiska partiets representanter ha vägrat att godta. Innehåller efterkrigsprogrammet farliga socialiseringstendenser, ha de alltså framhävts av våra motståndare inom folkpartiet och högern och icke av oss själva. I den mån sådana tendenser finnas, förmodar jag, att alla förstå, att det socialdemokratiska partiet förbehåller sig rätten att självt tolka sitt program och att en tolkning, som kommer från annat håll, icke kan godtas. Och om en sådan tolkning skulle inläggas från den kommunistiska sidan, så är jag, trots att man har erinrat om att socialdemokratien icke längre har majoritet i riksdagen, ganska övertygad om att partiet skulle få bestämd hjälp av herr Elon Andersson för att vidmakthålla sin egen tolkning av programmet och icke den, som eventuellt kommunisterna skulle inlägga.

Herr **Domö** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: När jag bara i förbigående berörde finansminister Wigforss' kända inflytande, var det inte i tanke att få en så lång förklaring, som jag sedan fick. Anledningen till att jag vidrörde det var, att jag betraktar herr Wigforss som oförbätterlig på denna punkt. Herr Wigforss kommer alltid att öva ett mycket starkt inflytande — med eller utan regeringen bakom sig. Jag betraktar inte detta såsom någon särskild nackdel, även om jag tycker, att man bör hålla sig inom den konstitutionella ramen.

Men när finansministern talar om hur det gick till, då krediten till Ryssland utlovades, måste jag erkänna, att jag inte har samma minnesbild. Det är möjligt, att den rådplägning, som han tillskrev regeringen och som hade skett, innan hans utfästelse eller besked lämnades madame Kollontay, hölls i en krets, där inte alla statsråd voro med. På den tiden förekom det ju ibland en del överläggningar, som inte alla statsråd voro med om. I varje fall är det ganska uppenbart, att vid det samtal, som finansministern hade haft med

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

madame Kollontay, hade sådana uttalanden gjorts, att regeringen i mycket hög grad var ställd inför ett fait accompli. Det samtal, som finansministern hade med madame Kollontay och där hon nog i viss grad lyckades bedåra honom, blev alltså ganska dyrbart för svenska folket.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag kan endast bestämt vidhålla, att då den allmänna beredning hölls, där denna sak först togs upp och vid vilken, så vitt jag minns, *alla* regeringens ledamöter voro närvarande, förelåg det icke några utfästelser från min sida. Det fanns endast ett medgivande, att saken skulle behandlas av regeringen. Det var först efter ett bestämt godkännande från regeringens sida av den tekniskt i detalj utarbetade planen för en sådan kreditgivning, som ärendet gick vidare och ledde till ett avböjande från Sovjets sida.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Sorgen över förlusten av Per Albin Hansson är ju redan antecknad till riksdagens protokoll. Per Albin Hansson hade ett stort patos. Trots sin ställning som partiledare strävade han efter att förankra den politik, som fördes, i starkaste möjliga majoritet. Han var med andra ord anhängare av de starka regeringarna. Jag vill påpeka, att det är en stor och ledande tanke i vår politik. Man kan tycka, att det är nödvändigt att först enas om vad man skall enas om, innan man enas, men en annan sanning är, att enigheten, samlingen, är ett värde i och för sig. Per Albin Hansson kämpade för demokratien under hela sitt liv men inte för den där individualismen, som är nöjd med sig själv, som är nöjd med smällen. Han såg i första rummet på resultatet. Demokratien måste göra rätt för sig, om den skulle leva. Man kan tycka, att svensk politik under Per Albin Hansson hade något av tyngdens ande över sig, men den gav i alla fall goda resultat, och om vi fullfölja den kursen, tror jag vi göra allvar av det, som man kan säga var Per Albin Hanssons testamente.

Det senast hållna valet har ju eljest varit ett visserligen litet men dock steg bort från det idealet. De stora partierna ha gått tillbaka, och de små ha gått framåt. Förut tämligen betydelselösa partier ha fått ett ökat inflytande. Det betyder ett steg på vägen emot ett tillstånd, där många små partier kunna blockera, schacka och matta varandra, och därför betyder det enligt min uppfattning ett steg bakåt, emot stagnation och improduktivitet. Jag tror i olikhet med herr Elon Andersson inte, att det svenska folkets stora flertal önskar en sådan utveckling. Jag tror, att den tendens, som har gjort sig gällande i valet, är uttryck för en tillfällig desorientering hos vissa grupper och att den kommer att efterträdas av klarare linjer.

Om man ser på valresultatets tendens, kan man säga, att den inte följer någon enhetlig linje. Utslaget är ur den synpunkten mest negativt, kan man säga. Det har åtminstone inte i valet framträtt något enhetligt alternativ till den hittills förda regeringspolitiken. Herr Elon Andersson tryckte på att det socialdemokratiska partiet inte längre har majoritet i valmanskåren. Det är riktigt, men han underlät att påpeka, att bakom den politik, som den nuvarande regeringen för och har fört, står i alla fall enligt deklARATIONER, som olika partier ha gjort, en mycket stark majoritet inom valmanskåren.

Herr Domö ville, att den nye statsministern skulle deklarerera sin uppfattning av detta valresultat. Detta får ju statsministern svara på själv, men jag skulle som min uppfattning vilja framhålla, att en sådan deklARATION i alla fall aldrig kan tänkas gå ut på att trola bort den verkliga majoritet, som finnes. Å andra sidan skulle jag vilja understryka, att svaret på den frågan i mycket blir beroende på den politik, som herrar Elon Anderssons och Domös partier komma att föra under den närmaste tiden. Herr Domö tolkade utsla-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

get så, att regeringen inte har någon fullmakt att skrida till socialisering av näringslivet. Jag skulle vilja stryka under, att det parti jag tillhör, alltså regeringspartiet, inte har skjutit socialiseringsfrågorna i förgrunden vid detta val. Det ha tvärtom de andra partierna gjort, framför allt högern. Det öde, som har drabbat högern i valet, tyder ju inte på att det längre är så populärt att demagogisera emot förstatligande och socialisering som det tydligen var t. ex. år 1928. Jag måste upprepa, vad som många gånger sagts, att för oss är socialiseringen, den statliga driften av näringsföretag, en lämplighetsfråga, och så kommer det att bli även i fortsättningen.

Om man nu från valet övergår till den politik, som måste bli ett resultat av detta valutslag, kan man inte ur detsamma utläsa något annat än att den socialpolitiska linje, som har följts och som särskilt vid värriksdagen i år har avsatt betydande resultat, kommer att fortsätta. I våras rådde det en rörande enighet om vissa saker. Det blev till och med ett slagsmål om vem som var radikalast och vem som hade den största äran av den och den stora socialpolitiska reformen. Jag vill uttala den förhoppningen, att den där ambitionen att vara värst i dessa frågor kommer att fortfaa även sedan valet är över.

Herr Domö hade en liten självbespeglning. Han frågade, om högern längre har några uppgifter, och han ville tydligen få bidrag från andra håll beträffande det spörsmålet. Jag skulle i så fall vilja ge en liten vink till högern: en och annan stor bedrift såsom högerns insats i fråga om folkpensioneringen betyder inte så mycket. Man skulle nästan kunna säga, att den var ett lyckat knep. Det avgörande är, om ett parti genom en konsekvent, ihärdig och pålitlig vakthållning kring demokratiens värden kan skaffa sig förtroende inom folket, hos valmanskåren.

Högern tog ju åt sig äran att ha varit den, som kom med det alternativ i folkpensioneringsfrågan, som blev riksdagens beslut. I så fall vittna valsiffrorna inte om att folkpensionärerna i så stor utsträckning ha uppskattat den insatsen, antagligen beroende på att de inte vågat lita på att ivern hos herr Domös parti var så uppriktig. Det behövs många sådana där storsvep och överraskande vändningar, om högern skall kunna bli ett populärt parti bland de människor här i landet, som mer än andra äro i behov av de stora sociala reformerna. Men det finns även i det kommande ett vidsträckt fält för sådana omvändelser. Om jag tolkade herr Domös tal rätt, var han inte längre så intresserad av att göra sådana. Nu lade han tyngdpunkten på de höga skatterna och på att det var fara för inflation, om man engagerade staten alltför hårt i olika utgifter. Så tänkte herr Domö tydligen inte i våras, när han tog ställning till folkpensioneringen. Det var ju också en mycket dyr reform, det var den dyraste av alla, och om man fullföljer hans resonemang i dag, så var den också ett hot mot penningvärdet, större än de flesta andra.

Jag skulle tro, att om högern vill vara konsekvent, bör den pröva de nya frågor av detta slag, som dyka upp, med samma vidsynthet som den visade i våras i fråga om folkpensioneringen. Detta gäller också folkpartiet, som ju anser att dess framgång i valet betecknar inte bara en tillfällig vinst utan en definitiv nyordning i svensk politik. Jag tyckte, att det i herr Elon Anderssons tal fanns tongångar, som läto förmoda, att den politik, som folkpartiet tänker föra i det kommande, alltså efter valet, inte står i alltför intimt sammanhang med de vallöften, varpå partiet vann sina nya valmän i höst.

Vad inflationen beträffar äro vi alla ense om att en politik bör föras, som bevarar ett stabilt penningvärde. Herr Domö hyste de allvarligaste farhågor. Det gör jag också. Finansministerns anförande vittnade om att han också är allvarligt bekymrad. Vi äro alla ense om målet, men å andra sidan är det inte lätt att i klara formler utstaka en politik, som för till det målet. Vi äro inte

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
konsekventa. Det är inte herr Elon Andersson, och det är inte herr Domö heller. Allmänheten står ofta frågande inför de medel, som rekommenderas från än det ena, än det andra hållet. Jag kan peka på omsättningsskatten. När den infördes, motiverades det med att den var nödvändig som ett medel att hindra inflation. Nu har herr Ohlin interPELLERAT i syfte att den skall avskaffas bums, och herr Elon Andersson har understött detta krav. Avskaffandet motiveras med att det är nödvändigt som ett medel mot inflationen. Visserligen kan situationen ha ändrats, men det förefaller mig, om om de båda resonemangen inte riktigt stämma med varandra. Eftersom herr Ohlin varit med båda gångerna och haft mot varandra stridande motiveringar, måste han ha tagit fel endera gången. Jag understryker, att jag är en anhängare av att omsättningsskatten avskaffas så fort som möjligt, men det kan knappast ske på de motiv, som herr Ohlin har framfört.

Kampen mot inflationen måste ju som så mycken annan politik vara en det möjligas konst. De, som yrka på en strikt vetenskaplig kurs, räkna i det avseendet inte med de mänskliga krafter, som göra sig gällande även i politiken. Vi kunna inte avkoppla det mänskliga, vi kunna inte ställa upp ideal, som trona i skyn. Vi måste hålla oss på jorden. Vad nu lönerna beträffar är det lätt att säga, att om de höjas på ett sätt, som inte motsvaras av en ökning i varumängderna i landet, kan det bli inflation. Det är sant, att där finns en gräns. Om den överskrides, blir det kanske en försämring av penningvärdet, men jag tror inte, att någon nationalekonom här i landet kan peka ut med fingret, var den gränsen går. De, som skötte den amerikanska statens affärer, voro också inställda på att bevara dollarn stabil, och därför ville de hålla ned lönerna. Vi veta, att deras strävanden gingo om intet. Det sprack för dem. Både löner och priser stego i höjden, med påföljd att man kan säga att en inflation har börjat i det amerikanska samhället, som har vållat oro även i alla andra länder och som bland annat motiverat den sänkning av dollarkursen, som den svenska riksbanken har beslutat. Jag hoppas för min del, att vi inte skola behöva hamna i den situationen i vårt land, utan att vi skola kunna enas om en för både samhället och de enskilda lycklig balans på det penningpolitiska området.

Det har här även talats om den planerade konferensen mellan de för vårt penningvärdes bevarande intresserade parterna. Jag är själv livligt intresserad av detta uppslag; det var ju för övrigt bankoutskottet som i våras rekommenderade att en sådan överläggning mellan intresseparterna skulle komma till stånd. Herr Wigforss har nu angivit, varför konferensen inte har kommit till stånd. Jag ansluter mig i alla fall till dem som uttrycka en förhoppning om att ett sammanförande skall kunna ordnas. Det kommer säkerligen att bli av ett visst värde, även om uppfattningarna i dessa frågor divergera betydligt mellan löntagarna å ena sidan och arbetsgivarna å den andra.

Det finns också andra utgifter som hota penningvärdet, men det är inte lätt att säga, var man skall börja spara. Det har i detta sammanhang talats om försvarsutgifterna. I tidningarna har meddelats, att man inom försvarsdepartementet har lyckats åstadkomma en reducering av de normala försvarsutgifterna med 100 miljoner kronor. Det är ett ganska stort belopp, men jag uttalar den förhoppningen, att besparingarna inte skola stanna vid denna siffra, utan att man skall kunna komma ett stycke längre. Det invändes, att läget i världen är sådant, att vi inte kunna ge oss in på någon nedrustning, utan att vi alltjämt måste ha ett starkt försvar. Även jag är vän av ett starkt försvar, men det är inte så lätt att säga, vad som verkligen är ett starkt försvar. År 1936 slogos vi om 149 miljoner. Det högsta budet den gången var högers på 180 miljoner kronor. Nu ha vi en försvarsbudget på 900 miljoner kronor. Man tycker, att

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

man skulle kunna finna en siffra någonstans emellan det högsta budet år 1936 och den högsta siffran nu, vilken skulle garantera ett starkt försvar men samtidigt medge en väsentlig besparing på våra försvarsutgifter. Man bör enligt min uppfattning inte släppa den tanke som särskilt vi i vårt parti ha vädrat många gånger, nämligen att ett försvar också kan bli för dyrt, och att det finns en punkt utöver vilken man inte kan gå med fasthållande av styrketillväxten, utan där det snarare blir ett försvagande, om man går längre.

Jag kan, som sagt, inte ge några direkta anvisningar om var sparsamheten skall sättas in. Vissa inskränkningar kunna dock tänkas i fråga om övnings-tiden. I Schweiz hade man ett års övningstid under kriget, men nu har man gått ned till fyra månader. I vårt land betraktas övningstiden såsom tabu, och man får inte ens tala om att sänka densamma. Det socialdemokratiska ungdomsförbundet har emellertid vid sin senaste kongress gjort en hänvändelse om möjligheten att sänka övningstiden. Jag dristar mig också att peka just på den punkten såsom ett lämpligt föremål för sparsamhetssträvanden. Man får inte upprätthålla några tabubegrepp, om vi på försvarets område skola kunna komma fram till en riktig och samlande lösning.

Eljest erkänner jag, att det, när det gäller inflationsfaran, är svårt att utpeka, var vi böra sätta in stötarna för att hindra den befarade utvecklingen. Det finns utgifter som man trots allt vill göra, även om man riskerar att de öka de inflationsverkande faktorerna. Finansministern ville t. ex. i våras pruta på anslaget till kortvägssändaren i Hörby. Han motiverar sin inställning med att vi, om vi vilja hålla penningvärdet i styr, icke ha råd med dylika utgifter, utan vi måste avstå från en hel del som i övrigt kan vara både bra och trevligt att ha. Men riksdagen lyssnade inte på det örat utan beviljade anslaget till den där högtalaren, och jag tror nästan jag får säga, att jag tyckte det var bra. Vi ha en ännu större omdiskuterad post, nämligen det s. k. atlantflygfältet, vilket ju nu avancerar mot sitt förverkligande. Det kommer säkerligen att bli strid även om den utgiften. Jag hör faktiskt till dem som anse, att man ibland får ta sådana där risker. Om det med hänsyn till vår ställning i världen är nödvändigt att ha ett atlantflygfält, måste vi skaffa oss ett sådant, även om de som alltid främst tänka på vårt penningvärde blekna. Exemplet belyser, hur svårt det är att dra upp gränser och sätta ut gränspålar, när det gäller en hel stats ekonomiska politik. De, som angripa finansministern och påstå att hans politik fördärvar vårt penningvärde, böra nog granska sina egna samveten för att undersöka om de egna avsikterna äro så rena och om de inte själva skulle vara lika äventyrliga som finansministern i dag.

Det svensk-ryska handelsavtalet föreligger inte ännu, men det hör utan tveivel till höstriksdagens intressantaste problem. Jag anser avtalet vara av banbrytande betydelse och en händelse som man har all anledning att hälsa med glädje och framtidsförhoppningar. I anslutning till vad jag nyss yttrade om atlantflygfältet skulle jag nästan kunna säga, att det svensk-ryska handelsavtalet hör till de där leksakerna som vårt parti gärna vill skaffa sig, även om de äro dyra. Jag tror dock inte att denna leksak blir dyr, utan jag är övertygad om att det kommer att bli en mycket god affär på lång sikt. Herrar Domö och Elon Andersson ha tryckt på vad som framhållits i tidningarna: att prestationerna enligt avtalet överstiga vår produktionsförmåga. Herr Domö citerade ett uttalande som jag skulle ha gjort, inte i denna församling men på annat håll, om att fullgörandet av dessa prestationer skulle tvinga oss att dra åt svängremmen inom landet. Ja, jag har sagt något i den stilen, men jag yttrade, att det gäller inte bara det ryska avtalet utan alla handelsavtal som vi ha träffat med andra länder. Vi ha brist på arbetskraft och varor och ha inte så mycket att sälja annat än det vi gärna själva skulle vilja förbruka. Trots detta ha vi

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
beviljat krediter till höger och vänster. Vi ha förklarat oss redo att förse andra folk med varor som vi mycket väl behöva själva. Trots att vi så väl själva behöva allt detta, har ingen sagt att vi skola låta bli att handla med yttervärlden, ty vi vilja alla handla med yttervärlden. Engelsmännen bruka använda det latinska talesättet: *navigare necesse est, vivere non necesse*, d. v. s. det är nödvändigt att segla, men inte att leva. Man kan överföra denna sentens till det område, som det nu gäller, och säga, att det är nödvändigt för ett folk att handla med yttervärlden, i varje fall mycket nödvändigare än att självt leva upp sina tillgångar. Här måste vi väga det ena mot det andra, import mot export, dagens krav mot framtidens, de egna behoven mot våra förpliktelser mot andra folk.

Gentemot de svartmålningar, som framkommit, skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på konstruktionen av den uppgörelse som här föreligger. Överenskommelsen består ju delvis av ett bytesavtal, enligt vilket vardera parten till den andra skall sälja varor för 100 miljoner kronor mot att man får tillbaka leveranser för samma belopp. Dessutom ingår i överenskommelsen ett kreditavtal, enligt vilket Sverige under loppet av fem år skall fullgöra leveranser på kredit till ett sammanlagt belopp av en miljard kronor. Under de första åren komma våra prestationer på grundval av kreditavtalet att bli mycket små. Handelsministern räknar med att våra leveranser på kredit under det första året blott skola uppgå till 25 miljoner kronor, och det torde inte heller bli mycket mer under det andra året. Leveranserna bli naturligtvis desto större under de följande åren, men vi ha väl alla den förhoppningen, att när de två åren ha förflutit, skall läget i världen vara ett annat än i dag — vi skola då ha lättare att få kol och råmaterial, och bristen på arbetskraft har kanske lättat. Jag tror, att om det hade varit tal om ett kreditavtal på en miljard 1939, skulle ingen människa tyckt, att det varit något som översteg vår produktions- och prestationsförmåga. På fem år är inte det mycket under vad man skulle kunna kalla för normala förhållanden, och föreställningen att vår industri skulle svikta under denna börda måste vara väsentligt överdriven. Det har talats här om den elektriska industriens svårigheter. Vad ASEA beträffar har det dock meddelats, att det skulle behöva öka sin produktionsförmåga med tio procent; det kan man ju inte säga är någon utopi. ASEA exporterade före kriget en tredjedel av hela sin produktion. I dag exporterar det bara en tiondel av sin produktion. ASEA behöver endast öka sin produktion till förkrigsnivån för att kunna fullgöra de prestationer, som äro tänkta i detta avtal.

Det har ju varit en intervention i den här saken från Amerika. Man har från det hållet menat, att träffandet av ett sådant här avtal skulle innebära ett avsteg från frihandelsprinciperna. Man har också sagt i detta sammanhang, att detta avtal från vår sida betyder en orientering åt öster. När man hör herr Domö och herr Elon Andersson tala, får man nästan det intrycket, att de, trots att de deklarerar att de äro anhängare av ett handelsutbyte med Sovjetunionen, dock äro inne på den linjen, att en sådan handelsförbindelse innebär en farlig orientering, som vi inte böra ge oss in på. Jag tror, att om det varit fråga om att träffa ett precis likadant avtal med någon annan nation i världen, skulle det inte blivit på långt när ett sådant rabalder kring saken, som det blivit nu, därför att det är just Sovjetunionen.

Det är klart, att ett sådant avtal icke innebär från vår sida ett spår av politisk orientering. Jag är för min del redo att förklara, att jag är motståndare till varje orientering av det slaget, vare sig åt det ena eller åt det andra hållet. När nu Sverige har anslutit sig till Förenta Nationerna, får det bli vår enda utrikespolitiska orientering. Situationen ute i världen ter sig ju eljest

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

inte så ljus; det gnisslar i världshjulet. Det förtroendefulla och uppbyggande samarbete efter kriget, som vi drömde om, har svårt att komma i gång. Det finns antydningar till allianser, gruppbildningar och blockbildningar, och till och med nya fronter hålla på att träda fram. Det skulle vara en olycka för världen, om denna ödesdigra cirkel inte skulle kunna brytas. Jag vill uttrycka förhoppningen, att Sverige skall inom Förenta Nationerna kunna göra till sin uppgift att verka mildrande, försonande och medlande. Därför bör Sverige självt avhålla sig från alla allianser, orienteringar och blockbildningar. Vi böra inte vara med om någon annan blockbildning än att i samråd med våra nordiska grannfolk motarbeta alla särorganisationer och söka göra Förenta Nationerna till en verkligt universell organisation, som kan fylla sin uppgift. Jag anser för min del, att vårt avtal med Ryssland är ett led i denna strävan och inte ett steg i den motsatta riktningen. Vi höra med våra hjärtan till den västerländska kulturkretsen, men Sverige vill inte vara en väpnad utpost, riktad åt det ena eller det andra hållet. Vi vilja förmedla kontakter mellan öster och väster, och åtminstone jag för min del vägrar att ansluta mig till den defaitistiska tanke, som Kipling gav uttryck åt, att »öst är öst och väst är väst, och aldrig mötas de två». Om det vore så, skulle tanken på en världsfred vara orealiserbar.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om remiss. Beträffande det ärende, som denna diskussion närmast har anknutit till, men som varit föremål för mycket få omnämmanden i diskussionen, är det kanske svårt att nu säga vart remissen skall gå. Jag hade för min del tänkt, att ärendet skulle remitteras till det särskilda utskott, som redan existerar och som har sysslat med folkpensioneringsfrågan. Nu i sista stund uttalas det, att detta utskott var speciellt tillsatt för att syssla med folkpensioneringen och att det behövs ett nytt uppdrag för att en ny remiss av ett helt annat ärende skall kunna ske. Det finns ju också den möjligheten att tillsätta ett nytt särskilt utskott för denna fråga. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att det skall finnas möjligheter att ordna det så att man utan tidsutdräkt — alltså utan att välja ett nytt utskott — skall kunna remittera denna fråga till det särskilda utskott, som redan finns.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr **förste vice talmannen**: Herr talman! De föregående ärade talarna ha i inledningen till sina anföranden något berört utgången av de under hösten förrättade kommunalvalen och ha uttalat olika meningar om vad man kan utläsa ur dessa val. Jag skall inte för min del söka att göra några sådana reflexioner och påstå, att man kan utläsa någon bestämd tendens; förskjutningen mellan partierna har inte varit så stor. Jag undrar likväl om inte majoritetspartiet har anledning att tänka över frågan, huruvida svenska folket i stort önskar en mera allmän socialisering genomförd. Denna fråga spelade dock en så framträdande roll i valrörelsen, att man måhända ur valresultatet kan utläsa något om folkmeningen på den punkten. Nu tog visserligen inte herr andre vice talmannen med socialiseringen i sin uppräknings, då han talade om de leksaker, som det socialdemokratiska partiet älskar att skaffa sig. Men nog är det uppenbart, att det finns många inom det socialdemokratiska partiet, som gärna vilja syssla med den saken. Vad beträffar jordbrukets företrädare, som visserligen inte utgöra majoriteten av vårt lands inneväpnare, tror jag, att man ur valet kan utläsa, att de ansluta sig till den uppfattningen, att jordbruket alltfört bör ha en stark och skyddad ställning i vårt land och att jordbruksbefolkningen bör bevaras.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Jag hade emellertid inte för min del tänkt att gå in på denna sak, men de föregående talarnas yttranden föranledde mig därtill. Jag hade snarast tänkt att beröra det politiska läget för närvarande och en del av de viktiga frågor, som närmast stå på dagordningen.

Den förändring till det bättre, som vi hoppats så småningom skulle inträda i världen efter krigets slut, fortskrider mycket långsamt. Brist på det för livets uppehälle nödvändiga råder fortfarande, nöden och svälten äro framträdande bland många folk, och ett förtroendefullt samarbete mellan de olika staterna, vilket är en förutsättning för återställandet av fredliga förhållanden, synes vara svårt att åstadkomma. Det måste särskilt framstå för de makter, vilka såsom gemensamma riktlinjer för sina respektive länders politik anslöto sig till atlantdeklarationen, som bl. a. innehöll, att de önskade se en fred upprättad, vilken skulle möjliggöra för alla nationer att leva i säkerhet inom sina gränser, och att de skulle öva fördragsamhet och leva tillsammans i fred med varandra såsom goda grannar. Men även om dessa stater hade de bästa avsikter — åtminstone vissa av dem — för uppnående av detta mål, så torde det nog dröja länge ännu, innan det kan förverkligas. Motsättningarna mellan de olika maktgrupperna synas ofta så stora, att de ej kunna överbyggas, och härigenom förhindras fredsuppgörelserna och ordnandet av de ekonomiska frågorna mellan folken. De mindre staterna kunna icke göra mycket däråt. Avgörandet ligger hos de stora. Det är på dem det beror, om en världsorganisation nu skall kunna byggas upp för tryggandet av freden i världen. De förväntningar, som från början knutits till denna organisation, ha nog på många håll förbytts uti farhågor. Svårigheterna att komma till resultat och ovissheten om huru de olika frågorna skola komma att gestaltas medföra, att följdverkningarna av kriget förlängas. Försörjningsläget i de krigshärjade länderna är ju ännu mycket otillfredsställande. Det ekonomiska livet för en tynande tillvaro, och produktionen har icke kunnat komma i gång. Även i vårt land påverkas det ekonomiska livet av dessa förhållanden. Utvecklingen har blivit en helt annan än den, som befarades skulle inträda efter krigets slut och för vilken efterkrigsplaneringskommissionen gjorde upp sina planer. De stora belopp, som vid 1944 och 1945 års riksdagar beviljades på beredskapsstat, ha icke behövt tagas i anspråk. I stället för depression inom näringslivet med åtföljande arbetslöshet ha vi nu en högkonjunktur utan tidigare motsvarighet. Industrien arbetar för fullt och ordertillgången är i allmänhet mycket god — i vissa fall kan effektuerandet av beställningar ske först efter mycket lång tid. Det klagas till och med på att det i den allmänna handeln ute i landet ofta råder brist på så nödvändiga artiklar som spik m. fl. järnvaror. Arbetstillgången är också mycket god. Arbetsmarknadskommissionen yttrar i sin översikt härom för augusti månad: »Sysselsättningen var över lag god, och brist på arbetskraft rådde alltså i praktiskt taget alla områden av näringslivet. Särskilda åtgärder måste vidtagas för att tillgodose jordbrukets behov av arbetskraft till skörden.» Rörande jordbruket heter det vidare: »Inom jordbruket förelåg ett betydande behov av arbetskraft för stråsädesskörden. Bärningsarbetet försvarades på många håll av otjänlig väderlek och krävde tillfällig skördehjälp i stor omfattning.» Av uttalanden beträffande vissa andra grenar inom näringslivet finner man, att det nästan över allt råder samma förhållande. Det lyder till exempel: »Inom metallindustrien förelåg ett avsevärt underskott på kunniga yrkesarbetare såväl till järnverk som till gjuterier, skeppsvarv och verkstäder av olika slag; på många håll rådde fortfarande brist även på icke yrkeskunniga arbetare, även om en del arbetskraft, som under sommaren varit sysselsatt inom andra verksamhetsområden, återgått till industrien.» Beträffande textilindustrien, där lä-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

get är detsamma, heter det: »Textilindustriens arbetskraftsbehov var alltså stort och kunde icke på långt när tillgodoses, i synnerhet beträffande spinnerskor och väverskor; ovan personal anställdes i viss utsträckning.» Byggnadsverksamheten är ju i viss mån en säsongbetonad verksamhet och även beroende av de byggnadstillstånd, som meddelas, och den materialtillgång, som förefinns. Härom står det i kommissionens översikt: »Byggnadsverksamheten kännetecknades av fortsatt god sysselsättning, även om materialknapphet på många håll, särskilt mot slutet av månaden, medförde en viss avmattning i efterfrågan och tillfällig permittering av arbetskraft. I stora delar av landet rådde emellertid underskott på träarbetare, murare och i mindre utsträckning även på målare.»

Orsaken till denna ökade efterfrågan på arbetskraft måste ligga i efterfrågan på industrivaror och däri att exporten under senare tid ökats i stor omfattning. Exporten är ju också beroende av våra handels-, betalnings- och kreditavtal; dessa stimulera i mycket hög grad exporten, vilket sedan i sin tur får återverkningar på industrien. Den utvidgas och suger till sig ny arbetskraft, i synnerhet så länge staten finansierar försäljningarna. Men varifrån skall då denna ytterligare arbetskraft tagas? Det torde vara svårt att påvisa något annat område än jordbruket. Men där är brist på arbetskraft redan nu. Och jordbruket är ju ändå vår modernäring och även huvudnäring, om man sammanräknar jord och skog, och det kan nu inte avvara någon arbetskraft. Den rationalisering man ofta talar om har i stor utsträckning redan genomförts och genomföres dagligen, men nu förekommer det en annan rationalisering, som icke kan vara önskvärd, ty den leder till landsbygdens avfolkning. I en större skånetidning var för några dagar sedan införd en annons, där det heter, att en lantbrukare — jag skall inte här nämna hans namn — låter »på grund av brist på arbetskraft genom auktion försälja hela sin reaktionsfria och riksstamboksförda eller därtill berättigade nötkreatursbesättning». Det gällde här ett rätt betydande antal djur. Detta är inte enastående. Sådana här annonser förekomma numera ofta. Men det är väl inte en sådan rationalisering vi önska.

En alltför stor expansion av industrien kan också inge farhågor i det avseendet, att den kan medföra svårigheter, om lågkonjunkturen om några år sätter in. Staten har redan beviljat krediter på omkring två miljarder kronor till utlandet förutom de särskilda krigslån, som beviljats Finland och de andra nordiska länderna. Nu ha vi att vid denna riksdag taga ställning till ännu ett, nämligen det s. k. rysslandsavtalet. Visserligen ligger propositionen ännu inte på riksdagens bord, varför ledamöterna inte kunnat taga del av densamma, men så mycket av handelsavtalet torde väl vara allmänt känt, att man redan nu kan uttala sig därom. Härtill kommer att de av riksdagens ledamöter, som tillhöra utrikesnämnden, ha haft tillfälle att vid en föredragning av ordföranden för de underhandlare, som voro över i Ryssland, få en redogörelse för avtalets innehåll i stora drag. Jag anser således, herr talman, att det kan vara berättigat att redan vid detta tillfälle något tala om detta handelsavtal.

Vårt handelsutbyte med Sovjetunionen har hittills varit av ringa omfattning, och det kan ju vara önskvärdt, att handeln mellan vårt land och Ryssland, som ha nära grannskap med varandra, kommer att ökas. Ur denna synpunkt är det önskvärdt, att ett avtal nu kommer till stånd, som öppnar möjlighet till ett livligare varuutbyte mellan Sverige och Ryssland. Men detta får icke ske till priset av en väsentlig försämring av vårt eget försörjningsläge beträffande industriprodukter och inte heller till priset av en ytterligare åtstramning av det redan förut allvarliga läget på arbetsmarknaden. Likaså

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
måste man ställa det kravet, att handelsförbindelserna österut icke få sådana återverkningar på våra handelsförbindelser med andra länder, så att vi löpa fara att förlora redan inarbetade och goda marknader.

Hur det svensk-ryska avtalet kommer att verka i dessa här antydda hänseenden är svårt att nu på förhand säga. Jag hoppas, att regeringen kommer att göra vad i dess förmåga står för att hindra, att några allvarliga olägenheter av denna art uppstå. Regeringen har ju icke iklätt sig några förpliktelser i fråga om uppfyllandet av de leveranskontrakt, som komma att upprättas mellan svenska företag och de ryska utrikeshandelsmyndigheterna, trots att från ryskt håll önskemål därom uttalats, och detta ger oss en starkare ställning gent emot vår nya mäktiga handelspartner.

Det är emellertid uppenbart, att om det svensk-ryska avtalet skall genomföras på det sätt, som är avsett, fordrar detta en betydande kraftansträngning från svensk sida. Vår export västerut består till stor del av råvaror och halvfabrikat såsom trä och pappersmassa m. m., alltså varor i icke högförädlat skick. Exporten till Sovjetunionen däremot kommer nästan uteslutande att bestå av högvärdiga industriprodukter, som för sin framställning kräver en betydande insats av mänsklig arbetskraft. Flera stora industriföretag torde bli nödsakade att utbygga sina verkstäder och andra anläggningar i rätt betydande utsträckning, vilket kräver nyanskaffning av arbetskraft i ganska stor omfattning. Bristen på arbetskraft är redan förut mycket stor, varför konkurrensen härom blir större om denna brist kommer att ytterligare skärpas. Det är fara värt, att andra näringar här komma att bli lidande, och i synnerhet gäller detta jordbruket, där arbetsbristen redan är större än vad den någonsin förut varit. Det är därför klart, att vi på jordbrukarhåll icke utan bekymmer se på det nya avtalet. Vi måste uppställa det bestämda önskemålet, att avtalets genomförande icke kommer att äventyra livsmedelsproduktionen.

Det planerade handelsutbytet med Sovjetunionen kommer ju att försiggå efter två skilda linjer. Dels skall Sverige lämna en kredit på en miljard kronor under fem år eller eventuellt in på det sjätte året, dels skall en handel på en kommersiell bas äga rum med ömsesidig export och import. Det är givetvis kreditbestämmelserna, som åstadkommit den livligaste diskussionen och väckt de största farhågorna. Krediten är ju av stor omfattning, vilket dock icke i och för sig skulle ha väckt betänkligheter till liv, om vi icke redan förut beviljat krediter av mycket betydande sammanlagd storleksordning till åtskilliga andra länder. Enbart krediten till England och dess dominions överskrider nu 600 miljoner kronor. Då vi således betala en stor del av vår export med egna pengar och importen av för folkhushållet nödvändiga varor icke är tillräcklig, uppstår ett läge på penningmarknaden, som är inflationsdrivande.

Påfrestningarna på vårt penningvärde ha oavbrutet ökats sedan kriget slutade, och kulmen är ingalunda ännu nådd. Tvärtom har man all anledning antaga, att påfrestningarna komma att bli ännu hårdare än vad de hittills varit. En försämring av vårt penningvärde har ägt rum, men faran för en inflation av större verkan är nu hotande. Vi ha hittills inte sett några tecken på att regeringen med allvar och kraft överväger motåtgärder mot inflationsfaran. Jag förutsätter emellertid att regeringen ämnar föra en sådan politik, att inflationstendenserna kunna verksamt motarbetas. Om en allvarlig försämring av vårt penningvärde skulle äga rum, måste återverkningarna härav bli svåra. Detta berör naturligtvis alla grenar av näringslivet, och jag vill därför något gå in på en del frågor rörande jordbruksnäringen.

Ehuru nu mer än ett år förflutit sedan kriget upphörde, äro vi alltjämt i huvudsak hänvisade till att klara vår livsmedelsförsörjning med våra egna

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

tillgångar. Det var därför med glädje man i somras konstaterade, att årets skörd såg ut att bli bättre än vad den varit på flera år. Kunde skörden bärgas i kvalitativt gott skick, skulle bekymren för det kommande årets livsmedelsförsörjning väsentligt lättas eller kanske till och med helt försvinna. Tyvärr blevo förhoppningarna icke infriade. Den gångna hösten har varit regnigare än på mycket länge. Bärningen av skörden försvårades därigenom avsevärt, och stora partier av densamma blevo allvarligt skadade. Särskilt vårsädesskörden har allvarligt försämrats genom det mycket dåliga bärningsvädret. Det är troligt, att rätt stora partier blivit fullkomligt odugliga, varför tillgången på spannmål för utfodring väsentligt krympt samman. Regeringen bör ta hänsyn härtill, när det gäller att fastställa foderspannmålsleveranserna. Skadorna på skörden kunna få allvarliga återverkningar på vår animaliska produktion. En allvarlig sak är också att sådden av höstsäd på grund av regnet icke har kunnat äga rum i stora områden av våra jordbruksbygder. Brödsädesskörden nästa år kan därigenom komma att bli väsentligt mindre än vad som motsvarar vårt konsumtionsbehov. Då någon import för att fylla det eventuellt uppkommande underskottet knappast torde vara att räkna med, kvarstå fortfarande bekymren för hur vi skola kunna bemästra vår livsmedelsförsörjning.

För jordbrukare i sådana trakter av landet, där regnet givit upphov till formliga översvämningar av åkrarna, har också ett mycket bekymmersamt läge uppstått. Jordbrukarna i dessa trakter komma att lida stora ekonomiska förluster, och därför vill jag ge uttryck åt den förhoppningen, att de av det allmänna komma att få ersättning för de förluster, som de utan egen förskyllan ha åsamkats. Även om de icke lära kunna påräkna full ersättning för sina förluster, böra de i varje fall få bidrag av det allmänna till deras täckande.

En annan fråga, som tilldrager sig stor uppmärksamhet, ehuru den icke direkt beröres i någon proposition till höstriksdagen, är problemet om jordbrukets framtida utveckling, en fråga som i år har aktualiserats genom 27-mannakommitténs betänkande. Mot de allmänna riktlinjer för den framtida jordbrukspolitik, som dragits upp av kommittén, finns icke så mycket att invända. De sammanfalla i stort sett med den ståndpunkt som det parti, som jag representerar, sedan länge har intagit. Vi ha alltid förfäktat de av kommittén fastslagna grundsatserna, att vårt land bör upprätthålla en jordbruksproduktion som är tillräcklig för vår försörjning. Vi ha likaså alltid hävdad, att det svenska jordbrukets utöware böra tillerkännas en inkomstnivå som är likvärdig med jämförbara befolkningsgrupper.

För att denna ekonomiska likvärdighet skall kunna bli verklighet fordras emellertid enligt kommitténs mening, att jordbruket rationaliseras. Hur denna rationalisering skall tillgå, har ju blivit en tvistefråga, och på denna punkt finns det säkerligen anledning att ställa sig betänksam mot kommitténs utlåtande. Den ekonomiska utvecklingen på skilda områden har ju kommit att gå i rationaliseringens tecken. Alldeles givet ha stora ekonomiska fördelar vunnits genom införande av rationell drift och rationella arbetsmetoder inom skilda näringar. När man nu kräver att jordbruket skall rationaliseras, är det skäl att påminna om att jordbruket redan i mycket hög grad har rationaliserats. Trots att den vid jordbruket sysselsatta befolkningen ständigt minskats sedan mer än ett halvsekel tillbaka, har jordbruksproduktionen mycket starkt ökat under denna tidrymd och i fråga om animaliska produkter mer än fördubblats. Jordbruket kan således ingalunda sägas ha kommit på efterkälken i utvecklingen. Men rationaliseringen inom jordbruket kan givetvis gå åtskilligt längre än dit, vi hunnit nu, och det finns väl heller ingen som mot-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

sätter sig en sådan utveckling. Rationaliseringen måste dock ske i förnuftiga former. Jordbrukets rationalisering får inte äga rum från den utgångspunkten, att den skall bidra till att öka tillgången på arbetskraft för att fylla andra näringars behov. En fortsatt rationalisering av jordbruket måste i stället ske under den förutsättningen, att jordbrukets eget behov av förbättringsåtgärder av skilda slag blir tillgodosett. Jordbruksrationaliseringen måste syfta till att föra den egna näringen framåt i ekonomiskt avseende och skall således inte ha till uppgift att tillgodose andra näringars tillfälliga behov av arbetskraft. Den måste vidare vara fullt frivillig och får inte genomföras genom tvångsåtgärder i syfte att överföra folk från jordbruket till exempelvis exportindustrien eller andra näringsgrenar.

Den av 27-mannakommittén rekommenderade s. k. yttre rationaliseringen skulle främst syfta till att göra småbruket ekonomiskt bärigt genom sammanslagning av två eller flera mindre gårdar eller utökning av deras åkerareal på annat sätt. Det ligger naturligtvis i jordbrukarnas eget intresse att så långt detta är möjligt söka åstadkomma brukningsdelar som ur såväl ekonomisk som arbetsynpunkt äro lämpliga. Alla åtgärder från statsmakternas sida, som bli ägnade att underlätta jordbruksbefolkningens egna strävanden i dessa hänseenden, måste hälsas med tillfredsställelse. Men statsmakternas medverkan måste ske på sådant sätt, att man tar hänsyn till de särskilda förhållanden som råda på den svenska landsbygden. De jordbrukspolitiska åtgärderna få icke endast syfta till att få till stånd en produktion, som kan leverera livsmedel till lägsta möjliga priser, utan de måste också ha till ändamål att befrämja utvecklingen av bygdens näringsliv i dess helhet och att förbättra landsbygdsbefolkningens levnadsbetingelser. Strävandena måste inriktas på att söka bibehålla en så pass stor landsbygdsbefolkning, att arbetskraft finns tillgänglig även för skogsbruket liksom för övrigt också för andra näringsgrenar på landsbygden. Går avfolkningen alltför långt, försvåras överhuvud taget möjligheterna för en både ekonomisk och kulturell uppblomstring på landsbygden. Välstånd är inte möjligt att skapa utan en viss folktäthet. Det kan därför inte vara något nationellt intresse att söka flytta över folk från småbruket till städer och tätorter. I stället bör man söka bereda landsbygdens invånare möjligheter till arbetsförtjänst vid sidan av jordbruket i den utsträckning detta kan ske.

När det gäller komplettering av åkerarealen på ofullständiga jordbruk, är det också av vikt att tillse, att de nya brukningsdelarna icke bli alltför stora och svårskötta för ägaren och hans familj. Man bör ju inte fordra mer arbete av jordbrukarna än av dem som arbeta inom andra näringsgrenar. Kompletteringen av de ofullständiga jordbruken bör för övrigt icke ske endast genom utökning av åkerarealen — möjligheterna därtill torde vara rätt begränsade. En förstärkning av dessa jordbruk genom att tillföra dem produktiv skogsmark är en utväg som bör vara framkomlig, eftersom de ofullständiga jordbruken i stor utsträckning äro belägna i våra skogsbygder.

Det finns, herr talman, en hel rad aktuella spörsmål som beröra jordbruket och den ekonomiska utvecklingen på landsbygden. Jag har därför velat vid detta tillfälle med några ord beröra även dessa frågor. Eljest ha vi ju nu på riksdagens bord fått avlämnade flera viktiga propositioner. Jag skall nu närmast yttra mig om en av dem, vilken vid höstrikdagen säkerligen kommer att tilldraga sig den största uppmärksamheten, nämligen sjukvårdsreformen.

I den avlämnade propositionen föreslås såväl obligatorisk sjukförsäkring som fri sjukvård. Då långvarig sjukdom innebär allvarliga påfrestningar på de enskilda medborgarnas ekonomi, bör det vara samhällets plikt att utsträcka den sociala omvårdnaden även till detta område. Det måste anses både riktigt och

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

önskvärt, att samhället vårdar sig om sina medlemmar, när dessa utan egen förskyllan råka i nödläge. Det kan därför inte råda skilda meningar om önskvärdheten av att reformen genomföres. Däremot kan man sätta i fråga, huruvida det kommer att bli möjligt att på fyra år skapa de erforderliga organisatoriska förutsättningarna för reformens genomförande. Reformen kommer med all sannolikhet att kräva ytterligare tillgång till både sjukvårdsanstalter och personal. Bristen på läkare och sjuksköterskor är, såsom alla veta, ytterst besvärande, och det kommer att kräva åtskilliga års arbete, innan erforderlig tillgång på utbildad personal kommer att förefinnas. Det är i varje fall nödvändigt att förarbetena för den kommande reformen bedrivs med all kraft, så att den inte vid sitt ikraftträdande till stor del mera blir sken än verklighet. Särskilt viktigt är att tillse, att sjukvårdsreformen kommer att fungera lika bra för landsbygdens folk som för städernas och tätorternas.

Bland de övriga propositioner, som nu ligga på riksdagens bord, är det framför allt förslaget till allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst som tilldrager sig uppmärksamhet. Efter den utredning, som föregått framläggandet av denna proposition, ha en del av de synpunkter, som mitt parti företräder, vunnit beaktande, bl. a. önskvärdheten av en sammanträngning av dyrortsgrupperingsskalan. Vi ha visserligen inte uppnått allt vad vi önskat, men vi ha dock kommit ett steg på vägen mot vad jag anser vara riktigt och rättvist. Genom det föreliggande förslaget komma ju särskilt tjänstemännen på de hittillsvarande lägre dyrorterna att få sina lönevillkor förbättrade. Jag skall inte yttra mig om propositionens ekonomiska återverkningar i övrigt, men sannolikt komma dessa att bli ganska betydande. Propositionen kommer troligen att framkalla krav på löneökningar även på områden som icke ligga under statens eller det allmännas bestämmanderätt. Krav på löneökningar av motsvarande storlek komma sannolikt även att resas av arbetare och anställda inom näringslivet i övrigt. Jordbrukets utövare kunna då inte ställas i en sämre ställning än andra näringsgrenars. Det är därför en angelägen uppgift för statsmakterna att vid genomförandet av löneregleringen för statstjänstemännen tillse, att den föreliggande propositionen icke får sådana återverkningar att den ytterligare förstärker den förefintliga inflationstendensen.

Herr Linderot: Herr talman! Jag är överens med tidigare talare i debatten, att resultatet av höstens val måste vara vägledande för statsmakternas politiska görande och låtande under de närmaste åren. Men nu innebar valet inga större förskjutningar i styrkeförhållandena mellan de socialistiska och de borgerliga partierna — om nu en sådan uppdelning tillåtes. Den lilla procentuella vinst, som de borgerliga gjorde gent emot arbetarpartierna, understiger den vinst på ett par hundra tusen röster, som det kommunistiska partiet inräknade år 1942. Denna frammarsch för det kommunistiska partiet betyder en kvalitativ förstärkning av den socialistiska fronten. Att samtidigt folkpartiet slagit högern kan betyda en förstärkning av demokratin gent emot reaktionen, men det är tills vidare inte alldeles klart, om så blir fallet, ty i det synnerligen heterogena parti, som kallar sig folkpartiet, är det aldrig visst, vilka krafter som för ögonblicket ta ledningen vid den ena eller andra politiska frågans avgörande. Huruvida folkpartiets seger kommer att medföra en förstärkning av demokratin, blir alltså beroende av vilka krafter inom partiet som komma att dominera.

De borgerliga partierna gjorde frågan om socialisering, frågan om statstväng eller frihet, till valets politiska huvudfråga. Man gjorde med andra ord faktiskt valet till ett val för eller emot arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det är efterkrigsprogrammet som anses innebära ett hot om statstväng över allt och alla och som framför allt högern och folkpartiet känna sig uppkallade att för-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

svara svenska folket emot. Under valrörelsen lade jag märke till en affisch från högern, som löd sålunda: »Socialismen vill göra människan statlig, högern vill göra staten mänsklig.» Den i affischtextern uttryckta tanken är visserligen dunkel, men om nu högern sätter in sin kraft på att göra staten mänskligare och mänskligare, blir det kanske inte så farligt, när en gång de förfärliga statliga planeringsåtgärderna vidtagas, som man under valrörelsen så ivrigt sökte skrämma väljarna för.

Emellertid är det ett faktum, att i valet avgåvos i runt tal 1 800 000 röster för och 1 400 000 röster mot efterkrigsprogrammet. Jag följer då den något schematiska uppdelning, som jag inledningsvis gjorde i arbetarpartier och borgerliga partier. Jag begriper därför inte, huru talare från olika partier som framträtt i debatten kunna inkassera valet som ett resultat av de borgerliga partiernas kampanj mot arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Med en så stabil övervikt som 400 000 röster för efterkrigsprogrammet vore det väl politiskt litet mera realistiskt, om herrar Domö och Elon Andersson sade, att nu har svenska folket voterat för efterkrigsprogrammet och det få vi finna oss i. Det är ett faktum att svenska folket genom valet avvisade den politiska reaktionen och att folkmajoriteten visade sig stå fast vid den demokratiska utvecklingens linje. Nu är det naturligtvis alldeles riktigt, vad herr Wigfors tidigare i debatten har yttrat i en replik till herr Elon Andersson, nämligen att efterkrigsprogrammet icke är och icke heller av vare sig socialdemokratien eller kommunismen påstås vara något program till total socialisering och förstatligande av allt och alla här i detta land. Jag skall återkomma med ett par reflexioner härtill, men först vill jag yttra mig om en annan sida av valresultatet.

Närmast vill jag säga ett par ord om vad valet betyder utrikespolitiskt. Det är ju faktiskt så, att i den nuvarande världspolitiska situationen lösandet av de inrikespolitiska problemen i synnerlig grad avhänger av de utrikespolitiska problemen och överhuvud taget av den världspolitiska utvecklingen efter det andra världskrigets slut. Därför är det tillbörligt att man också överväger vad det svenska valet betyder i detta hänseende, och jag skall tillåta mig att i största korthet karakterisera det. Det betyder ett faktiskt avvisande från svenska folkmajoritetens sida av vad som i den populärpolitiska diskussionen brukar kallas atombombsdemokratien i utrikespolitiken. Det betyder vidare ett avvisande av blockbildningar, som innerst grunda sig på imperialistiska och krigiska syftemål. Det betyder en orientering mot en demokratisk utrikespolitik, vilken vi från kommunistiska partiets sida också ganska ihärdigt ha propagerat för under senaste år, inte minst här i riksdagen. Det betyder vidare ett stöd åt de nya demokratierna ute i Europa, givetvis utan varje slag av allianspolitik som går utöver eller skulle syfta till att gå utöver den internationella solidaritet, som ett demokratiskt folk i eget intresse är skyldigt alla verkligt demokratiska krafter och strävanden som göra sig gällande i världspolitiken. Det betyder att Sverige egentligen också borde ha plikt att undandraga Francoregimen det stöd som kan förlänga fasciststyret i Spanien. I praktiken har denna demokratiska orientering i vår utrikespolitik redan kommit till uttryck i regeringens avvisande av den amerikanska inblandningen i våra suveräna handelspolitiska rättigheter.

Herr Elon Andersson avböjde egentligen en diskussion av de utrikespolitiska lärdomarna av det svenska valet. Det är inte helt tillfredsställande, att herr Andersson avstod därifrån, men kanske någon annan talare eller herr Elon Andersson själv senare i debatten kan säga några ord om folkpartiets ståndpunkt, ty till grundlinjerna i den svenska utrikespolitiken för närvarande har folkpartiet, såvitt man nu kan följa frågan i dess press, inte intagit

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

någon ståndpunkt eller, om man så vill, intagit hur många ståndpunkter som helst, vilket ju ofta är mycket betecknande för folkpartiet. Emellertid har i partiets, jag vill inte säga officiella men officiösa, huvudorgan, nämligen Dagens Nyheter, förts en mycket ihärdig kampanj mot en demokratisk utveckling av vårt lands utrikespolitik, och folkpartiets ledning har inte tagit avstånd från denna enligt min mening synnerligen skadliga trafik. Jag bortser härvidlag från kampanjen mot handelsavtalet mellan Sverige och Sovjetunionen. Det som redan har sagts härom i debatten, kanske inte minst av statsrådet Wigforss, anser jag tills vidare kunna räcka, och frågan om avtalet kommer ju på kammarens föredragningslista vid ett senare tillfälle, då det ju kan diskuteras vidare. Jag bortser alltså från kampanjen mot detta avtal i viss folkpartipress och begränsar mig till att rikta uppmärksamheten på den anpassning i viss folkpartipress som sker till de krigshetsande krafterna kring Wall Street. Framförallt Dagens Nyheter uttrycker ofta önskemål om en sådan anpassning till de faktiskt krigshetsande reaktionära krafterna i världen, att det måste inge mycket stora betänkligheter, om inte folkpartiets ledning på ett eller annat sätt klart visar färg i dessa ytterligt viktiga politiska stycken. Citat kunna här undvaras, ty alla veta att exempelvis i viss folkpartipress och framför allt i Dagens Nyheter framställas ryssarna som imperialistiska aggressorer och anglosaxarna som fredsälskande folk vilka inte önska annat än fred och försoning här i världen och de små staternas trygghet och välbefinnande. Det är självklart ingen riktig bild av världssituationen som ges på det sättet, och det är inte något som helst intresse ur svensk synpunkt, att man utan vidare och stillatigande låter en sådan trafik föras. I ledare för den 6 oktober — alltså för några dagar sedan — säger man öppet, att Sverige skall söka hjälp utifrån mot den ryska aggressionen. Jag undrar: vad är det där för politik egentligen, och vart syftar man? Dagens Nyheter är bland folkpartipressen inte ensam om denna linje. Jag tror att det vore värdefullt, om folkpartiets ledning ville yttra sig litet närmare i här avhandlade fråga. Det sagda kan vara tillräckligt som reflexioner kring valresultatets utrikespolitiska betydelse.

Vad angår valets inrikespolitiska konsekvenser har jag redan i stort sett i början av mitt tal antytt desamma. Jag skall inte övergå till någon diskussion om detaljer i den aktuella politiken. Det är emellertid av väsentlig betydelse att något närmare belysa den av mig tidigare berörda fråga, som faktiskt dominerade i valdiskussionen, nämligen frågan om socialismen och friheten och därmed sammanhängande frågor om kommunistiska partiet och demokratin, som ju också berörts här i debatten. Från borgerligt håll söker man ofta ställa det socialdemokratiska partiet mot väggen såsom vägröjare för en diktatur som man förmenar att kommunistiska partiet har som sin uppgift att i verkligheten omsätta i svensk politik. Det hävdas med synnerlig energi i denna diskussion, att socialism är liktydig med statstväng och statlig central dirigerings av snart sagt varje detalj i medborgarnas tillvaro. Man hänvisar till Ryssland och angriper socialdemokratien för att i verkligheten befrämja vad man kallar den ryska vägen och gör gällande att det kommunistiska partiet endast har proletarietets diktatur och sovjetmakt att rekommendera. Det anses såsom självklart och stående utanför varje diskussion.

Jag vill säga att de socialdemokratiska politikerna värja sig rätt ofta och ganska energiskt mot dylika påståenden, men jag har en känsla av att alltför många göra detta på en defensiv linje, varvid de inte sällan drivs att förneka vissa grundelement i socialismen själv och att överhuvud taget söka utsudda grundskillnaderna mellan socialistisk och borgerlig-kapitalistisk samhällsordning, vilket inte tjänar klarheten i den politiska diskussionen. Såväl de

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
borgerligas angrepp som försvaret från socialdemokratisk sida bygga faktisk på de falska utgångspunkterna, att socialismen oundvikligt förutsätter ett ökat statstväng över allt och alla, vilket — som man undvikande säger i arbetarrörelsens efterkrigsprogram — endast skall införas då det ur allmännyttans synpunkt är nödvändigt. Sådant gör folk villrådiga. De resonera på detta sätt: en del av arbetarrörelsens efterkrigsprogram ser nog demokratiskt och hyggligt ut, men det för dock kanske i sina konsekvenser till ett tvångssamhälle med ett statligt byråkratiskt centraldirigerat samhällsliv och förlorad personlig frihet, och därför är det nog säkrast att rösta med folkpartiet eller högern eller bondeförbundet. Så resonera nog åtskilliga, vilkas sociala ställning eljest inte skulle motivera ett sådant ståndpunktstagande. Det är här som jag skulle vilja rikta mig direkt till arbetarrörelsen med en uppmaning att verkligen gripa in energiskt framför allt på den politiska upplysningens front, ty de borgerliga göra ofta nog ganska demagogiska karikatyrbilder av socialismen, och dessa bilder måste arbetarrörelsen riva sönder. Det måste klargöras för arbetare och småfolk, som duperas av dessa karikatymmässiga utläggningar, att den socialistiska samhällsordning, till vilken vi sträva, betyder ökad frihet, ökat välbefinnande, ökad trygghet för alla, givetvis med undantag för monopolkapitalister, utsugare och parasiter. Men det är inget parti som utger sig för att företräda någon av dessa grupper, så på den punkten kommer jag väl att bli tämligen oemotsagd, och ingen uppstår som försvarare av vare sig den ena eller andra av dessa kategorier.

Det är ett faktum, att om man driver den socialistiska upplysningen på rätt sätt, kan man underlätta den socialistiska samhällsutveckling, som ju i alla fall oundgängligen måste ha sin gång. Men man jämnar också vägen till detta mål, om man inte ser saken på alltför lång sikt. För de närmast liggande uppgifter, som redan äro mogna att genomföras, kan man påräkna stöd långt utanför arbetarrörelsens led. Man skulle kunna bilda ett demokratiskt block och söka vinna anslutning även av sådana, som nu följa borgerliga partier och bondeförbundet men som faktiskt politiskt och socialt inte höra hemma i dessa partier, och då skulle folkmajoriteten för en utveckling till verklig demokrati bli överväldigande. Det är närmast traditionen som håller en hel del folk kvar vid de gamla partierna. Det finns ju även utanför arbetarrörelsens led de som vilja frihet och framsteg men som inte stödja arbetarpartierna på grund av att de fått en vanföreställning om deras strävanden. Kommunistiska partiet har just i detta syfte föreslagit en utvidgning av efterkrigsprogrammet till ett hela demokratiens handlingsprogram, och vi vidhålla denna linje. Den måste naturligtvis utformas konkret; man måste veta vad det handlar om, men det kan ju inte föranleda några särskilda svårigheter att konkret utforma ett dylikt program, som framför allt skulle ta sikte på att samla upp de demokratiska krafter som nu finnas utanför arbetarrörelsen.

Jag vill härefter något beröra invändningen, att det kommunistiska partiet inte helljärtat skulle ansluta sig till dessa tankegångar utan egentligen tagit arbetarrörelsens efterkrigsprogram till utgångspunkt för vår politik i nuet endast av rent taktiska skäl och att vi alltså inte skulle vara ett demokratiskt parti. Det är ju inte första gången vi diskutera den saken. Herr Domö har ju i dag återigen anfört sina tvivel. De skäl han anförde voro av den arten, att jag icke anser en diskussion i kammaren om själva hans motivering lämplig. Jag skulle dock vilja säga till både herr Domö och andra borgerliga partiledare, att de senare åren ha herrarna ganska ofta fått lov att äta upp den kålsoppa ni ha spottat i, och det bör göra er litet betänksamma mot att fälla alltför generande yttranden som ni kanske senare i rikligt mått få på ett eller annat

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

sätt själva äta upp. Jag skall alltså inte ta upp den sidan av saken till diskussion, utan jag skall beröra vad som i sak anföres om detta problem.

Man säger även från socialdemokratiskt håll, att för kommunisterna finns det bara en väg till socialismen, nämligen proletariats diktatur och sovjetmakt. Därmed avser man att bygga en ööverstiglig mur mellan socialdemokrater och kommunister här i landet. Man vill hindra samarbete och samverkan och enhet mellan de socialdemokratiska och kommunistiska partierna.

Om det tillåtes vill jag inom parentes, herr andre vice talman, rätta en uppgift som en av de senaste dagarna stått i pressen, enligt vilken jag i ett tal som jag hållit i utlandet skulle ha företrätt den meningen, att det här i Sverige råder ett utomordentligt gott samarbete mellan socialdemokrater och kommunister. Det var Svenska Dagbladet, som från sin budapestkorrespondent fått meddelande om ett sådant innehåll i ett tal som jag höll där för någon vecka sedan. Jag har inte i det talet sagt någonting sådant. Jag sade tvärtom att det i Sverige överhuvud taget inte råder någon samverkan mellan de socialdemokratiska och kommunistiska partierna, men jag sade också att mellan socialdemokrater och kommunister på arbetsplatserna, i fackföreningarna och i andra organisationer råder det ofta ett mycket gott samarbete. Detta är tydligen något helt annat än Svenska Dagbladets version. Jag vill begagna tillfället att rätta felaktigheten, så att ingen skall kunna hänga upp sig på den, och i övrigt vill jag hemställa till Svenska Dagbladet att tidningen skaffar sig en bättre representant i Budapest.

Hur förhåller det sig nu egentligen med denna uppfattning, att kommunistiska partiet skulle vara antidemokratiskt på grund av att det inte anser någon annan väg möjlig än proletariats diktatur och sovjetmakten? Låt mig utan vidare erkänna, att en sådan utvecklingslinje under tidigare år varit mycket starkt förhärskande i det kommunistiska partiet. Särskilt var det fallet då ledningen av partiet låg i händerna på — för att hålla mig inom synfältet — herrar Fredrik Ström, Ture Nerman, Fritjof Ekman och några andra ledamöter av denna kammare. Men även kommunistiska partiet lyder under utvecklingens lagar och har inte stannat vid de ståndpunkter, Fredrik Ström företrädde, utan förvärvat en djupare syn på de socialistiska problemen än den då förhärskande. Marxismen utesluter faktiskt inte andra vägar till socialismen än den »ryska» vägen, den väg som de ryska bolsjevikerna gingo 1917. Deras väg utstakades av historiska, kulturella, ekonomiska och politiska förhållanden som rådde i det gamla Tsarryssland. Även borgerliga iakttagare av den stora ryska revolutionen medge att bolsjevikernas lösning av det ryska problemet 1917 var den enda möjliga. Det gavs överhuvud taget ingen annan politiskt möjlig lösning. De som då bekämpade denna lösning ledo nederlag nästan med nödvändigheten av en naturlag. Så blev det enpartisystem, sovjetmakt och konfiskation även av småföretagares tillgångar under krigskommunismen. Därför berövades vissa borgerliga skikt sina demokratiska rättigheter, som man betraktar såsom oförytterliga i Västeuropa, och den ryska vägen blev naturligtvis på så sätt högst anstötlig för västerländsk demokrati. Allt detta är fakta. Vi ha försvarat denna socialistiska väg såsom den enda framkomliga i det kaos som var för handen i Ryssland efter det första världskriget.

Men nästa fråga lyder: är detta den enda vägen till socialism? På det svara vi nej. Vi kommunister här i landet ha sedan årtal propagerat för en annan väg. I vårt land äro ju särskilt efter det andra världskriget och allt vad det medfört betingelserna för en samhällsomdanning helt andra än i Ryssland 1917. Våra motståndare ha försökt göra gällande att vi vilja ha ett enpartisystem, liksom de försökt tillskapa så många andra vackra sanningar, när det gällt att bedöma vår verksamhet, men från de förutsättningar, som jag

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

här har resonerat, blir det fullkomligt klart, att vi icke vilja ett enpartisystem i och för sig och att vi icke vilja avskaffa rösträtten för de borgerliga, om det kan vara till någon tröst för de borgerliga partierna. Från dessa utgångspunkter och med hänsyn till de konkreta betingelser, som äro rådande för politiken och den sociala utvecklingen här i landet, ha vi alltså kort och gott sagt anslutit oss till arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Vi vilja, som jag redan har sagt, därför vidga fronten till ett demokratiskt block i stället för det enpartisystem, som socialdemokraterna här i landet på sitt sätt praktisera. Detta är ingenting annat än en svensk väg till socialismen. Den bygger på den svenska demokratin. Den vill dess fördjupning i fråga om ekonomin till en verklig demokrati, och denna väg bygger på en fredlig samhällsutveckling. Sedan åratals företräda vi i handling, i tal och i skrift just denna socialistiska väg, som ingalunda utesluter utan tvärtom till och med förutsätter internationalism och solidaritet med folken i Sovjetunionen, i England, i Amerika och i alla andra länder, där folkmassorna äro besjälade av den humanism och den strävan till mänsklighet i umgänge med andra och till fred och frihet, som är ledstjärnan för majoriteten av det svenska folket.

Jag tycker att våra motståndare ändå skulle tvingas acceptera såsom ett faktum, att det är på grund av detta som vårt parti vunnit ökat förtroende bland folket. Kommunistiska partiet är bevisligen inte, som man tidigare ofta velat säga, ett parti endast som vinner förtroende i svåra kristider tack vare att partiet spekulerar i missnöje och bedriver demagogisk agitation bland massorna. Det är väl numera tillräckligt fastslaget, att även när det överhuvud taget inte föreligger någon kristid utan synnerligen goda konjunkturer ökar det kommunistiska partiets förtroende bland folket. Det måste accepteras såsom en grundfaktor i svenskt politiskt liv.

Jag har velat säga detta, herr andre vice talman, därför att jag tycker att det i fortsättningen bland ärligt folk kunde vara slut med de missförstånd och de misstänkliggöranden, som hittills ha varit tyvärr alltför vanliga och som ha gått ut på att det kommunistiska partiet inte skulle vara nationellt och demokratiskt lödigt. Såvitt man utgår ifrån fakta och ifrån de verkliga gärningarna, efter vilka ett parti dock skall bedömas, så kan endast illviljan söka misskreditera oss på det sättet.

Jag har här endast velat på detta sätt besvara de frågor, som också i denna debatt direkt ha ställts rörande det kommunistiska partiet. Jag har inte här uttömmande kunnat behandla de i vissa fall synnerligen stora och djupgående problem, som jag har berört, men jag hoppas att mina formuleringar ändå skola vara begripliga, så att den faktiska väg det kommunistiska partiet följer i sin politik hädanefter skulle kunna vara klar.

Jag tror att de närmaste årens eller i varje fall den allra närmaste tidens politiska utveckling här måste få sin prägel av en arbetarrörelsens offensiv, och denna offensiv bör göras på en enad socialdemokratisk-kommunistisk front. Denna front bör riktas mot de kapitalistiska monopolen — icke mot någon som helst medborgerlig frihet eller rättighet, som sammanfaller med folkets intressen och samhällsnyttan, men mot monopolkapitalismen. Denna front bör inrikta sig på att skapa ett högre löneläge för löntagare i allmänhet och på sänkning av monopolpriserna. Det finns ännu synnerligen rikligt tilltagna marginaler i fråga om varupriserna, där man kan göra nedskärningar utan att gå någons ekonomiska rätt för när överhuvud taget — såvitt man inte menar, att det är en oförytterlig demokratisk ekonomisk rättighet att ta ockerpriser för vissa varor. Jag tror alltså, att om man på det sättet i praxis nu griper sig an med genomförandet av efterkrigsprogrammet, om man genomför en offensiv från arbetarrörelsens sida och om man därtill genomför en upplysningsoffen-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

siv, som jag tidigare har talat om, så behöva de politiska stridigheterna här i landet inte skärpas, utan jag tror att detta skulle bringa åtskilliga borgerliga politiska karikatyrtecknare till litet bättre sans i den politiska diskussionen.

Jag tror att några av dessa huvudtankar böra vara vägledande för vår politik såsom ett resultat av det val svenska folket i höst har förrättat, och efter dessa linjer kommer vårt parti att verka även i riksdagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Samtliga de talare, som ha yttrat sig hittills i denna debatt, ha varit inne på frågan om det föreliggande handelsavtalet mellan Sverige och Sovjetunionen. De ha gjort en del betraktelser kring detta avtal, och en del ha ställt sig kritiska under det att andra ha intagit en avgjort positiv ståndpunkt. Jag vill gärna ge uttryck åt några allmänna synpunkter på avtalet, så mycket mera som förhandlingarna under sommarens lopp ha åstadkommit mycket buller, inte bara i vårt land, utan också i andra länder och givit upphov till åtskilliga kommentarer och rykten som det kan vara anledning att vid detta tillfälle nämna något om.

Ingen av dem, som ha yttrat sig i debatten, har ställt sig på förhand avvisande mot det föreliggande avtalet, och jag har med särskild tillfredsställelse noterat att herr Elon Andersson för sin del ställde sig särskilt positiv och att han gav uttryck åt den uppfattningen, att det rådde en allmän och enig tillfredsställelse över att ett avtal med Sovjet har kommit till stånd. Det vore ju också i själva verket ganska besynnerligt, om det inte i vårt land skulle råda mycken stor tillfredsställelse över att vi fått möjlighet att i Sovjetunionen öppna en stor exportmarknad för svensk industri. Som redan i debatten påpekats har vår export till Sovjet varit ytterligt obetydlig jämförd med vår export till andra länder. Jag har här framför mig en tabell, som visar exportens procentuella fördelning på olika främmande länder år 1937. Jag skall nämna några uppgifter ur denna tabell. Den svenska exporten till Storbritannien och Irland utgjorde 24,2 procent av vår totalexport, vår export till Tyska riket utgjorde 15,6 procent, till Amerikas förenta stater 11,1 procent, till Norge 7,1 procent o. s. v., och bland de allra längst ned på listan stående länderna kommer Europeiska Sovjetunionen, till vilken vi exporterade varor till ett värde som utgjorde 0,6 procent av vår totalexport. Exporten till Europeiska Sovjetunionen var sålunda lägre än exempelvis exporten till Japan, Argentina, Tjeckoslovakien, Italien eller Schweiz. Det är ju inte underligt att detta har betraktats som en anomali när det har gällt den svenska exportens utveckling och att det har varit ett gammalt önskemål att verkligen trygga åt oss en exportmarknad i detta väldiga land.

Vi ha ju också under det sista årtiondet — jag säger det bara i förbigående — haft icke mindre än två utredningar angående åtgärder för exportens främjande, och man har vid dessa självfallet utgått från den synnerliga önskvärdheten av att göra vad man kunde för att åt svensk industri skapa en vidgad exportmarknad och därmed också främja en utvidgning av den svenska exportindustrien.

Ett drag i utvecklingen inom svensk exporthandel under senare årtionden har också varit en förskjutning i viss mån från råmaterial och halvfabrikat till högt förädlade industriprodukter. Då herr Gränebo gjorde någon reflexion om det föreliggande avtalet med Sovjet, föreföll det som om han menade att det är en olägenhet att varulistan för kreditexporten omfattar högt förädlade industriprodukter i det stora hela taget. Det är väl i stället alldeles tvärtom; detta är just ett ur vår synpunkt förmånligt drag. Våra utsikter att hävda oss i konkurrensen bero ju i stor utsträckning på om det kan ske en sådan för-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
skjutning i vår export till finare kvalitetsprodukter och mera bearbetade produkter.

Men frånsatt denna allmänna tendens att utveckla exporthandeln, som vi väl känna till sedan gammalt, ha vi ju, när det gäller förhållandena efter världskriget, också med de svenska statsmakternas stöd slagit in på en politik som går ut på att vi skola aktivisera våra exportmöjligheter under just denna närmaste tid. Ett land som Sverige, som är relativt skonat från skadeverkningar av kriget, vill ju gärna hjälpa till med en insats för att få det ekonomiska livet i gång igen, men detta är inte bara ett allmänt internationellt intresse — och som sådant ett stort intresse, som vi ha all anledning att främja — utan också på lång sikt ett direkt intresse för vårt land; med hänsyn till våra förbindelser med utlandet är det av stor vikt att återuppbyggnaden i krigshärjade länder kan främjas och att det ekonomiska livet kan komma i gång och bli mera normaliserat. Ur denna synpunkt ha vi ju ingått avtal, förenade med kreditåtaganden, med ett stort antal länder. Till somliga länder ha vi redan givit mycket avsevärda krediter, och detta ligger alltså helt i linje med den politik som de svenska statsmakterna omedelbart efter kriget ha godtagit och som går ut på att försöka främja en export som kan bidra till återuppbyggnaden i de krigshärjade länderna.

Det sades av herr Domö, att det har rätt hemlighetsfullhet över förhandlingarna. Jag vill till detta svara, att jag tror inte det är brukligt att man lämnar kommunikéer till allmänheten angående gången av förhandlingar med främmande länder. Det vore i själva verket att alldeles omöjliggöra förhandlingarna, om man skulle slå in på en sådan väg. Om det har förefallit att råda någon särskild hemlighetsfullhet i detta fall, så är förklaringen sannolikt den, att det har varit så mycket ryktessmideri, så mycket spekulationer om avtalet — framför allt i främmande länders press, men också i vår egen — att uteblivandet av en utförlig och ingående redogörelse har tett sig som något ovanligt och som uttryck för hemlighetsfullhet. Jag kan inte undgå att nämna något om detta ryktessmideri, egentligen för att ställa i motsats mot varandra å ena sidan den mycket begränsade kritik, som det har givits uttryck åt i denna kammare, och å andra sidan de fantasifulla spekulationer, som ha kommit fram i pressen, framför allt i utländsk press, och som i sin tur ha givit upphov till mycken kritik och många kommentarer av det planerade avtalet.

För de utländska iakttagarna kom uppgiften om förhandlingar med Sovjetunionen angående ett väsentligt vidgat handelsutbyte och i samband därmed om en stor svensk kredit till Sovjet uppenbarligen som en stor överraskning. I de presskretsar, där man gärna spekulerade över de motsättningar, som allt mera tornat upp sig mellan stormakterna, och där man redan började att i allvarliga artiklar tala om den nästa stora världskonflikten, där föreföll det uppenbarligen att vara alldeles överraskande att just Sverige, som till på köpet betraktades som belastat av något slags traditionell ärtfälig ovilja mot Sovjetunionen, höll på att förhandla om ett långfristigt avtal på fem å sex år, förordat med en kredit på femton år — det passade inte in i det tankeschema, som man där hade gjort upp för sig angående världsutvecklingen under de närmaste åren. Eftersom alltså dessa förhandlingar blevo så överraskande, låg det nära till hands att man också skulle söka efter extraordinära förklaringar till detta överraskande handelsavtal. Dessa förklaringar blevo då därefter — än anfördes det uppgifter om ryska påtryckningar av det ena eller andra slaget, och än talades det om en inneboende svensk rädsla för Sovjetunionen, något slags ryssskräck som skulle råda i detta land. Ja, man tillgrip till och med som förklaringsgrund de celesta fenomen, som hade uppenbarat sig här i augusti må-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

nåd, en förklaring som jag tycker påminner om en av de teorier rörande orsaken till ekonomiska kriser, som jag studerade i min ungdom och som gick ut på att solfläckarna skulle vara orsak till de regelbundet återkommande ekonomiska kriserna i världen. Man sökte också i dessa kretsar ge en storpolitisk innebörd åt avtalet — detta skulle då vara ett uttryck för en svensk politisk anslutning till det s. k. östblocket o. s. v. Jag behöver ju inte i denna kammare eller inför svenska riksdagen dementera alla dessa fantasier, som ha kommit fram i den utländska pressen, jag behöver inte dementera detta ordande om ryska påtryckningar eller om svensk skräck för Sovjet. Allt detta är ju med förlov sagt bara enfaldigt prat.

Den bästa vederläggningen av ryktessmideriet ger ju i själva verket förhistorien till avtalsförhandlingarna. Den förhistorien har finansministern tidigare i dag givit en framställning av, men jag skall be att få komplettera den på en enda punkt. Han omnämnde handelsavtalet 1940; det är ju det handelsavtal som vi nu sätta i funktion igen genom den nya uppgörelsen. Han sade emellertid också, att det inte förekom någon kontakt år 1941, men därvidlag missminde han sig. År 1941 förekom en ganska viktig kontakt mellan den svenska och den ryska regeringen. Då skred man nämligen till en modifikation av 1940 års avtal. Man ifrågasatte ingalunda från svensk sida att detta avtal skulle förfalla. Jag erinrar om att detta var vid en tidpunkt då de tyska framgångarna mot Sovjetunionen kulminerade — det nya avtalet år 1941 slöts i Kujbysjev, dit den ryska regeringen hade fått taga sin tillflykt. Det ländet den dåvarande svenska samlingsregeringen till heder att den vid denna tidpunkt räknade med fortsatt ryskt motstånd — och rysk seger, kan man säkerligen säga. Avtalet fick en gestaltning som innebar att man inte annullerade beställningarna — man gjorde ändringar på vissa punkter, men på andra punkter skulle beställda varor fortfarande tillverkas och lagras o. s. v. Man utgick alltså år 1941 från att handelsavtalet skulle bestå, fastän det skulle modifieras med hänsyn till de ändrade förhållandena.

Då herr Domö i sitt anförande nämnde något om att detta avtal enligt handelsministrarnas uppgift skulle kunna infogas i ett multilateralt system för handeln, ger det mig anledning att säga några ord angående invändningarna mot avtalet ur den synpunkten. Kammarens ledamöter veta alla, att det från den amerikanska regeringens sida har gjorts vissa erinringar mot det planerade avtalet just ur dessa synpunkter. Man framhöll att amerikanska regeringen planerade att få ett internationellt frihandelsprogram genomfört, och man fruktade att långfristiga avtal på bilateral basis skulle komma i motsättning till ett dylikt blivande multilateralt handelssystem. Jag är angelägen om att understryka, att den amerikanska noten inte framträdde såsom protest mot de svensk-ryska förhandlingarna om ett bilateralt avtal, utan att den enligt uttryckligt betonde — även efteråt — från amerikansk sida endast hade naturen av en vänskaplig *démarche*, vänskapliga påpekanden rörande dessa förhållanden.

Det amerikanska programmet hade redan tidigare skickats ut på remiss till svenska näringskorporationer och myndigheter, och svenska regeringen har givetvis i överensstämmelse med en traditionell uppfattning i handelspolitiska frågor den inställningen, att ett multilateralt handelssystem är det gynnsammaste; det ligger så att säga i sakens natur för ett land med en vidsträckt och mångsidig export att vara angeläget om att restriktionerna för handeln staterna emellan göras så obetydliga som möjligt. Men det är klart att ett projekt inte är detsamma som ett avtal. Det förelag här från amerikansk sida ett projekt. Detta projekt skall enligt planen behandlas på en internationell konferens nästa år, dit även Sverige är inbjudet, och även om vi ha starka sympatier för ett mul-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
tilateralt handelssystem och äro bland de länder som äro mest angelägna om att få ett dylikt till stånd, kunna vi inte i förväg säga att alla delar av projektet komma att få anslutning från svensk sida. Det är också möjligt och sannolikt att vissa punkter, som vi anse böra vara med i ett program för multilateralt handelssystem, äro utelämnade i det amerikanska projektet.

Härtill komma några andra synpunkter. Även om man är mycket optimistisk i fråga om möjligheten att få till stånd ett handelssystem på multilateral basis genom en allmän kollektiv överenskommelse, kan man inte vänta att ett sådant system skall kunna träda i funktion från ett år till ett annat. Det kommer säkerligen att fordras en ganska betydande övergångstid. Dessutom är det givet, att om inte alla mera betydande stater ansluta sig till ett dylikt multilateralt system så måste ju följden bli att på något vis en sammanfogning sker med handelsförbindelserna till sådana stater som stå utanför detta system. Man kan inte tänka sig att resultatet av ansträngningarna att göra den internationella handeln friare skulle bli det, att en grupp av stater sluter sig samman till ett multilateralt system och sedan överhuvud taget stänger av sin handel med sådana länder som stå utanför systemet.

Det finns alltså många problem — jag har bara nämnt ett par stycken — som äro förenade med denna fråga om ett friare handelssystem, och svenska regeringen kan för sin del inte avstå från att under mellantiden, till dess vi ansluta oss till ett multilateralt system, inrätta oss efter de förhållanden som för närvarande råda i världen.

De betänkligheter, som under debatten här i kammaren ha anförts rörande det svensk-ryska avtalet, gå i allmänhet ut på att man fruktar att avtalet är, som det har sagts, överdimensionerat, att det möjligen skall åstadkomma en snedbelastning på svensk industri och att det skall kunna ogynnsamt påverka försörjningen inom landet med viktiga varor, som vi behöva för våra egna behov. Jag vill då beträffande den allmänna omfattningen av avtalet än en gång påminna därom, att man redan genom de konversationer, som hade förekommit under de föregående åren, hade accepterat tanken på ett avtal förenat med en kredit av den storlek som det nu är fråga om. Detta var alltså en uppfattning som man vid flera tillfällen hade givit uttryck åt inför sovjetregeringen, och om den ståndpunkten stod den svenska samlingsregeringen enig. När man nu tog upp förhandlingarna på nytt och vi så småningom under förhandlingarnas gång fingo uppgift om vad man från rysk sida önskade jämfört med vad man från svensk sida tidigare hade kunnat bjuda, är det klart att det gjordes en undersökning hos de industriföretag som kunde komma i fråga för leveranserna, och därvid var det — och det har det varit hela tiden i fråga om detta avtals förberedelser — en grundtanke från svensk sida att man skulle försöka få leveranserna något så när spridda på olika industrigrenar. I övrigt har man ju gått efter vad de olika företagen ha sagt sig kunna åtaga sig för leveranser under den tid det har varit fråga om, naturligen under den förutsättning att det inte blir någon extraordinär svårighet beträffande råmaterial eller arbetskraft.

Det har vid dessa undersökningar sagts från industrihall, att man därvidlag har gjort reservationer för de så att säga reguljära kunderna, d. v. s. man har inte givit sina uppgifter om produktionskapaciteten med den utgångspunkten, att vederbörande företag skulle ägna sig uteslutande åt produktion för Sovjetunionens räkning under den här tiden, utan man har tagit hänsyn även till andra behov.

Då det nu säges, att avtalsleveranserna i alla fall kunna tänkas föranleda en snedbelastning, vet jag inte riktigt om de ärade ledamöter, som föra fram det argumentet, i det här sammanhanget önska en mera ingående kontroll

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

från regeringens sida i fråga om industrien än de annars äro benägna att förordna. Skall regeringen, om den får en uppgift att de och de företagen äro beredda att leverera så och så många lokomotiv eller dylikt, då för egen del ställa sig den frågan, om dessa företag verkligen böra åtaga sig att leverera så många lokomotiv? Det kanske skulle bli för stor produktion av lokomotiv här i landet, och efter femårsperiodens slut skulle industrien kanske inte kunna få avsättning för sina varor? Det skulle betyda att regeringen gentemot industrien åtog sig ett förmynderskap, som man annars på det hållet är angelägen att värja sig emot. Det har varit ett helt naturligt och normalt tillvägagångssätt att man infortrat uppgifter från de olika industriföretagen och sedan rättat varulistorna efter de så inkomna uppgifterna.

Jag är väl medveten om att det under den sista tiden från en del håll inom industrien sagts, att det blivit en försämring av råvarutillgången och en åtstramning i fråga om möjligheterna till import från andra viktiga länder. Därför har man visat en viss oro över att man inte skulle kunna få den import av råvaror som kräves för att man skall kunna stå vid de åtaganden som gjorts eller stå vid de förklaringar som givits angående den egna produktionskapaciteten. Även när det gäller arbetskraften hyser man på grund av vad som hänt de allra senaste veckorna bekymmer. Regeringen har för sin del den uppfattningen, att man inte kan stirra sig blind på dagens svårigheter. Om det uppstått särskilda svårigheter för importen under just den allra sista tiden, är det här ändå fråga om ett avtal på lång sikt. Man har ju rätt att räkna med att möjligheterna förbättras allteftersom tiden går. Vi befinna oss ändå inte i krig längre, och man har utan att göra sig skyldig till någon alltför överdriven optimism anledning att hoppas på att råvarutillgången skall bli allt bättre och bättre.

Jag skulle å ena sidan vilja uttala, att regeringen självfallet är angelägen om att göra allt vad den kan för att främja möjligheterna till råvaruimport och för att i övrigt tillgodose industriens behov. Å andra sidan vill jag ge uttryck åt den förhoppningen, att industrien skall göra sitt bästa för att den exportplan, som är upptagen i avtalet, också skall kunna genomföras.

Jag uttalar till sist min livliga förhoppning att detta handelsavtal i sinom tid skall bli enhälligt antaget av riksdagen.

Herr von Heland: Herr talman! Det synes befogat att det under denna remissdebatt klarlägges var de olika partierna ha varandra. Den som i likhet med mig deltagit i en hel del diskussionsmöten under valrörelsen har säkerligen fått läget något så när klarlagt, men liksom herrar Åkerberg och Linderot tror jag att det stora flertalet av valmännen, trots den livliga valdebatten, ej har riktigt klart för sig vad som främst skiljer de politiska partierna. Jag har naturligtvis inte samma uppfattning därvidlag som herrar Åkerberg och Linderot, att en fullständig upplysning åt valmännen skulle öka arbetarpartiernas röstetal, utan jag tror att en tillfredsställande upplysning åtminstone på landsbygden skulle i mycket stor omfattning öka röstetalet för det parti jag tillhör.

Socialdemokraterna ha med kraftigt bistånd från kommunisterna främst försökt påverka väljarna genom att varna för att en tillbakagång för de s. k. arbetarpartierna skulle äventyra efterkrigsprogrammet. Detta har naturligtvis varit en oriktig agitation, ty de flesta av arbetarpartiets 27 punkter äro ju av samma innebörd som programpunkter hos de borgerliga partierna. Vid samtal med professor Ohlin för bortåt två år sedan kunde vi konstatera, att folkpartiet och bondeförbundet stodo i opposition endast till sju av punkterna. Det är

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

sålunda endast dessa sju punkter som ej kunna genomföras om den socialdemokratiska regeringen vill taga hänsyn till den borgerliga uppfattningen.

Statsrådet Wigforss underlät att svara på herr Elon Anderssons fråga i vad mån socialdemokraterna ämna genomdriva de 27 punkterna med kommunisternas bistånd. Finansministern endast påpekade att det var en tolkningsfråga hur man skulle utläsa innebörden av de 27 punkterna, och han förbehöll regeringen rätten att göra denna tolkning. Det är dock rätt viktigt att man får klarhet i hur socialdemokraterna själva tolka dessa 27 punkter, och jag skall därför i slutet av mitt anförande ställa en fråga i det avseendet.

Vad ha då vi från landsbygdspartiet värdjat att valmännen skulle stödja? Vi ha önskat samla valmännen för rättvisa åt landsbygden och för skydd åt småbrukarna och bevarandet av befolkningen på landsbygden genom ett rikt differentierat näringsliv. Vi ha opponerat oss mot handelspolitiken, som lett till och leder till en väldig brist på arbetskraft och varor samt till en allvarlig inflation. Vi ha slutligen hävdadt vår tredje linje i socialiseringsfrågorna. Tillåt mig göra några reflexioner i anslutning till dessa frågor.

Först skulle jag emellertid vilja replikera herr Åkerberg. Herr Åkerberg diskuterade det finansiella läget och möjligheterna till besparingar och kom in på försvarskostnaderna. Det är väl icke lämpligt att vi redan nu gå in i en debatt partierna emellan rörande försvarsfrågan, eftersom ju denna fråga är under utredning, men det kan vara motiverat med hänsyn till de varierande summor för en kommande försvarsorganisation, som man från olika håll hör uppgivas, att göra ett par påpekanden. Finansministern har i sin proposition talat om ett anslag på 700 miljoner kronor till försvarsorganisationen, emot vilken summa försvarsministern sedermera opponerat sig, och herr Åkerberg diskuterar möjligheterna att kunna göra en nedskärning av kommande försvarskostnader till någonting mitt mellan 180 miljoner kronor och 900 miljoner kronor, alltså efter vad jag kan förstå till ungefär 550 miljoner kronor. Jag har velat ta upp denna fråga, ty jag tror att det är olyckligt att vi laborera med besparingar, som kanske äro fullständigt omöjliga att genomföra. Att uppbygga en försvarsorganisation på 550 miljoner kronor är en omöjlighet, om man verkligen vill ha ett försvar. Jag vill erinra om att den försvarsutredning, som nu sitter, av överbefälhavaren begärt tre olika alternativa förslag, nämligen ett lägsta på 650, ett på 750 och ett högsta på 900 miljoner kronor. Det är ju möjligt att socialdemokraterna komma i det läget, att de säga: vi bry oss inte om något försvar. Man skall emellertid inte tala om att man vill ha ett försvar och samtidigt resonera om alternativ på 500 eller 600 miljoner kronor.

Beträffande jordbruksfrågan har regeringen att taga ställning till 27-mannakommitténs betänkande. Lantbruksförbundet och R. L. F. ha nu avlämnat sina yttranden över förslaget, och med det inflytande ledande personer i landsbygdspartiet bondeförbundet ha i dessa organisationer är det självklart att även vårt parti står bakom dessa yttranden. I denna ytterst viktiga fråga är alltså jordbrukarklassen enig, och jag hoppas att regeringen kommer att följa redovisade önskemål, varvid regeringen kan påräkna landsbygdspartiet bondeförbundets fullständiga stöd.

Socialdemokraterna ha haft och ha majoriteten i riksdagen och ha sålunda haft och ha möjlighet att infria löftena om rättvisa åt jordbruket. Landsbygdspartiet bondeförbundets valframgångar ge ökat stöd åt partiets önskemål, och vi lämna givetvis vår fulla anslutning till en politik som leder till rättvisa åt jordbrukets folk. Vi önska emellertid hävda hela landsbygdsbefolkningens intressen, och jag uttalar därför min tillfredsställelse med förslaget om löneförbättring vad det gäller landsbygdens tjänstemän. Dyrortsgrupp-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

ringen synes emellertid förbliva en stridsfråga mellan socialdemokraterna och landsbygdspartiet, varvid dessa partier till skillnad från övriga ha en klart utsagd uppfattning; socialdemokraterna äro således för och landsbygdspartiet mot dyrortsgrupperingen. Landsbygdspartiets och folkpartiets frammarsch i valet kan dock vara en reaktion mot dyrortsgrupperingen, ty även folkpartiets landsbygdsrepresentanter äro ju emot dyrortsgrupperingen.

Statsråden ha under valstriden utlovat, att det inom industrien finns utrymme för lönehöjningar, men samtidigt också att man genom priskontrollnämnden skall hålla ned priserna och att man skall skärpa bolagsbeskattningen. Även finansministern var i dag inne på den melodien. Dessa deklarationer stämma förvånansvärt väl med kommunisternas affisch »lönerna upp och priserna ned». Men hur skall detta gå till? Det hade varit intressant om finansministern hade velat förklara detta i sitt anförande. Löne- och skattehöjningar måste leda till att vissa kostnader få slå igenom i priserna, varigenom bördan övervältras på köparna och inflationen fortsätter.

Jag hemställer att någon av de närvarande regeringsledamöterna måtte ombestyra att ett svar lämnas under denna remissdebatt på frågan: vilken grupp i samhället skall betala de stora löneförhöjningar åt tjänstemän och arbetare som regeringspartiet tänker försöka få genomförda? Man kan naturligtvis tänka sig att det hela blir en chimär genom att regeringen ordnar med en verklig nedsättning av kronans värde. Någon klarhet om vad finansministern anser om inflationen fick åtminstone inte jag av hans anförande. Om nationalinkomsten ej i en hast kan göras större, så måste väl en tillskärning av större bitar åt vissa grupper medföra att andra få mindre? Man kan alltså befara att regeringens politik kommer att leda till att landsbygdsbefolkningen får sitta emellan igen och att inkomstklyftan sålunda vidgas i stället för att i enlighet med vallöftena även från socialdemokraterna minskas.

Finansministern framhöll att jordbrukets arbetskraft fått en i viss mån förbättrad ställning, men jag fick inte klart för mig om han verkligen ville påstå att den av socialdemokratiska valtalare utlovade rättvisan faktiskt är genomförd, ty det stämmer ju inte med konstaterandet i socialdemokraternas huvudbroschyr, att lönerna till jordbrukets arbetskraft med 15 å 20 procent understiga lönerna för motsvarande grupper inom industrien. Efter en före valet så ivrig agitation från socialdemokratiskt håll i dessa frågor synes det som om regeringen hade skyldighet att nu efter valet och vid denna remissdebatt klarlägga hur den tänkt sig uppfylla vad som utlovats i agitationen, en sak som tycks ha blivit än svårare efter regeringens nu framlagda förslag.

Även genom handelspolitiken utsuges landsbygden för närvarande genom att landsbygdens arbetskraft sugs in till städernas onormalt svällande industrier. Arbetskraftsproblemen på landsbygden äro i höst skrämmande. Jag skulle vilja ställa den frågan till regeringsledamöterna: har man inom regeringen klart för sig hur skrämmande detta arbetskraftsproblem blivit på landsbygden? Från vårt håll har vid flera tillfällen påpekats, att det kan bli ett allvarligt bakslag, om Sverige har blivit ett ensidigt industriland när världsmarknaden kanske om några år blir mättad på industriprodukter. Vårt tidigare rikt differentierade näringsliv, främst en väl utvecklad jordbruksnäring, kan då ej längre tjäna som stötdämpare i en allvarlig ekonomisk kris med massarbetslöshet.

Kan verkligen regeringen bestrida — och det syntes utrikesministern vilja göra — att en miljardkredit till Ryssland måste öka påfrestningarna på vår ekonomi och att detta sålunda är förbundet med uppenbara riskmoment? Jag är fullt på det klara med att det är ett synnerligen stort intresse att vi få omfattande handelsförbindelser med Ryssland. Däri kan jag instämma med ut-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

rikesministern. Den svenska export som förutsetts inom det balanserade varuutbytets ram bör hälsas med stor tillfredsställelse. Det är emellertid mot miljardkrediten betänkligheter framföras inte minst med hänsyn till inflationstrycket och den brist på varor och arbetskraft, som föreligger i vårt eget land.

Att taga bestämd ställning till avtalet går givetvis icke innan propositionen föreligger. Jag fick icke någon klarhet i hur de besvärliga frågorna skola lösas genom utrikesministerns korta anförande, men det är att hoppas att regeringens klarläggande i propositionen kan skingra de farhågor som finnas. Till och med en regering så pass närstående tidning som socialdemokraternas och LO:s egen tidning Aftontidningen redovisade häromdagen under en artikel kallad »Byggkvoterna påverkas av ryssavtalet» hur besvärligt det svensk-ryska handelsavtalet kommer att återverka på en mångfald områden. Man påpekar hur en fortsatt industriell expansion med tyngdpunkten förlagd till sådana industrier, som direkt eller indirekt komma att engageras, ovillkorligen måste få återverkningar på bostadsmarknaden. När nu utrikesministern här deklarerat, att det inte föreligger någon risk i detta avseende, vore det intressant att höra om även statsrådet Ericsson kan vitsorda att det svensk-ryska avtalet inte kommer att inverka på byggnadsverksamheten i landet.

Jag kan för min del inte förstå annat än att handelsavtalet måste medföra en snedbelastning icke endast för den svenska industrien utan för hela näringslivet. De väldiga exportkrediter, som redan lämnats andra länder och som nu komma att lämnas Ryssland, komma att i än raskare takt än hittills åstadkomma den svenska landsbygdens avfolkning. Jag instämmer till fullo i herr förste vice talmannens uttalande på denna punkt. Det ryska avtalet kommer att tvinga fram en väldig överflyttning av industriell produktion till den mekaniska och elektriska industrien. De inhemska köparna från dessa industrier komma att få ytterligare svårigheter att erhålla nödvändig materiel.

Från vårt håll har tidigare i riksdagen vid flera tillfällen kritiserats den av regeringen lanserade handelspolitiken. Miljardkrediter med svag eller ingen säkerhet till utländska köpare för försäljning av varor som vi själva lida brist på måste leda till den synnerligen besvärliga situation som föreligger.

Utrikesministern framhöll i sitt anförande att regeringen gått in för en aktiviserad exporthandel. Ja, det låter naturligtvis mycket bra att man är aktiv, men man måste väl också fråga sig vart denna aktivitet leder. De sista siffror som jag har tillgängliga visa, att krediter och bidrag ianspråktaga till och med budgetåret 1945/46 utgjorde 2 083 miljoner kronor, således över 2 miljarder kronor. Anslagna ännu icke ianspråktaga krediter och bidrag utgjorde 874 miljoner kronor. Vi äro alltså redan innan det svensk-ryska handelsavtalet ingåtts uppe i en kredit- och bidragsgivning på 2,9 miljarder kronor. I fråga om effekten på försörjning och inkomstbildning är det i princip ingen skillnad på den produktion och sysselsättning som skapas genom verksamheten för försvarsändamål och den som möjliggöres av kreditgivning och bidrag till utlandet. Försörjningsmöjligheterna öka inte, men det skapas inkomster inom landet, som efterfråga varor för omedelbar förbrukning. Detta måste innebära en oerhört inflationsdrivande kraft. Det är egendomligt att regeringen icke vill klargöra vad den anser i dessa frågor.

Situationen skärpes givetvis därav att industriföretag, som i väldig omfattning måste öka produktionen för att kunna ordna en onormal avsättning på exportmarknaden, även måste erhålla byggnadstillstånd för omfattande investeringar. En mängd industrier måste utvidga sin verksamhet, och det bör bli svårt för statsrådet Ericsson att väga de olika byggnadsbehoven mot varandra.

Till följd av den förda handelspolitiken råder den nu olidliga bristen på va-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

ror och arbetskraft, varvid frågan även är om den värdestegring av den svenska kronan som genomförts kan tillfredsställande bromsa den pågående inflationen. Den av regeringen förda politiken drabbar redan och kommer säkerligen att än svårare drabba särskilt landsbygdsbefolkningen.

Våra utlandsaffärer äro för stora, sade finansministern i riksdagen då han stälpte förslaget om kortvågen i andra kammaren, och jag uttryckte i våras önskemålet att finansministern skulle kunna bromsa handelsministern. Genom finansministerns anförande här i dag ha vi fått en helt annan bild av hur det hela verkligen gått till, ty statsrådet Wigforss erkänner sig ju nu som pappa och handelsminister Myrdal har fått bli mamma med födslovåndorna under det att herr Ohlin i detta barnuppfostringsmål kunnat smita ifrån ansvaret.

Herr Åkerberg har tillagt detta handelsavtal en banbrytande betydelse och sagt att det måste bli en fin affär på lång sikt. Jag håller med herr Åkerberg om att avtalet är av banbrytande betydelse, men den goda affären på lång sikt tror jag inte på. Jag tror det blir en kortvarig triumf för de industriföretag som få dessa exportmöjligheter och att hela affären kommer att verka i mycket hög grad inflationsdrivande. När om kanske några år exportmarknaden är mättad på de varor, som vi nu få exportera, undrar jag, herr Åkerberg, om det fortfarande är en fin affär. Det är då de fruktansvärda bakslagen komma, och det är därför jag säger att regeringen får påtaga sig hela ansvaret för dagsläget och den framtid som majoritetspartiets åtgärd kan influera på.

Landsbygdspartiets önskemål är som bekant att utrikeshandeln handhaves så att hemmamarknadsnäringarna berättigade intressen ej eftersättas och så att levnadsstandarden för hela folket höjes. Jag är fullt överens med utrikesministern om att vi böra sträva efter ett multilateralt handelssystem och goda exportmöjligheter även i framtiden, och jag är också överens med honom om att vi, till dess vi fått detta multilaterala handelssystem, få göra vad vi kunna för att hålla handelsförbindelserna i gång. Vi tyckas emellertid skilja oss i uppfattningarna beträffande frågan huruvida man skall aktivisera en export på sätt regeringen gjort eller inte. Vi önska således en reglering av handeln och ıro inte motståndare till en viss planhushållning. Därmed är jag inne på vår tredje linje och en punkt i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet, som varit på tapeten vid flera tillfällen — icke minst har den berörts av herr Åkerberg och herr Linderot och även av finansministern, som ansåg att det var en tydningsfråga att tolka de 27 punkterna.

I socialdemokraternas efterkrigsprogram punkt 23 förordas socialisering på områden, där enskild företagsamhet medför misshushållning eller monopolism, samt framhålles att i de fall då hela produktionen domineras av ett företag eller en sammanslutning av företag eller då en konkurrerande produktion kan anses oekonomisk, de existerande företagen böra överföras i samhällets ägo.

Från vårt håll uttalas i stället att näringslivet bör bygga på enskild äganderätt och fri företagsamhet. Emellertid tillägga vi följande tre meningar i vårt program: samarbetet mellan statens organ och den enskilda företagsamheten bör komma till stånd i avsikt att ernå bättre försörjning och för att förebygga kriser och arbetslöshet. De av riksdagen på partiets initiativ beslutade åtgärderna för större planmässighet och enhetlighet i vårt lands kraftförsörjning måste ofördröjligen verkställas. Om så är erforderligt, får staten ta hand om försörjningen med elektrisk energi.

Kunna nu dessa olika deklarationer möjliggöra ett samförstånd mellan socialdemokrater och bondeförbundare, när det gäller statlig planhushållning och socialisering? Landsbygdspartiets uppfattning för planhushållning beträffande handel, jordbruk och andra näringar borde möjliggöra ett visst samarbete, men

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
beträffande socialiseringen är det stor risk för motsättningar. Även om socialdemokraterna uttala sig för planhushållning och planering när det gäller handeln, förefaller det dock understundom som om handelsministern hade glömt detta i sin iver att uträtta så mycket som möjligt på handelspolitikens område.

Vi anse oss gå en tredje väg mellan socialiseringsraseri och envist nejsägeri. Vi följa effektivitetslinjen. Denna vår linje har ofta klarlagts från vårt håll, inte minst från vår ordförande. Partiets framstöt om vårt lands kraftförsörjning visar också, att vi ej lida av någon doktrinär uppfattning, men vi önska pröva praktiskt från fall till fall. Vår ungdomsorganisation S. L. U. har också uttalat, att enskild företagsamhet och fri samverkan i ekonomiska föreningar såväl som statlig drift inom vissa områden har naturligt berättigande.

En allmän socialisering måste anses ur många synpunkter skadlig för hela svenska folket, men en statlig planhushållning i viss utsträckning är önskvärd. Inom partiet ha vi i gott minne hur under det liberala skedet omkring år 1930 jordbrukets läge var förtvivlat och hur jordbrukets folk levde i misär. Socialisering vore en olycka för jordbruket, men vi anse att omfattande statliga åtgärder med jordbrukarnas äganderätt bevarad äro nödvändiga under efterkrigstiden för att bevara en för hela landet gagnarlig jordbruksnäring. Jag kan inte förstå annat än att vårt parti alltid kommer att kräva sådana statliga stödåtgärder att jordbrukets folk får rättvisa i samhället.

Den enskildes kunnighet, arbetsamhet och initiativkraft måste få göra sig gällande och måste belönas. Enskild företagsamhet är således enligt vår uppfattning grunden för näringslivet. Vår effektivitetslinje eller tredje linje innebär sålunda, att man utan hänsyn till principer låter produktionen gå sådana vägar, som effektivast och rättvisast leda till en ökad produktion och en förbättrad levnadsstandard för hela det svenska folket.

Hur stämma våra uttalanden med uttalanden från andra partier? Från socialdemokratiskt håll har man tidigare gjort mycket extrema uttalanden om socialisering, och det socialdemokratiska ungdomsförbundet har även under valrörelsen på sina valaffischer upptagit kravet på socialism. Å andra sidan ha från högerens och folkpartiets sida gjorts mycket kraftiga deklarationer mot varje slag av statsingripande, så exempelvis av professor Ohlin i ett tal i konserthuset i Stockholm den 14 mars 1945. Det var inför dylika uttalanden som vi kommo att stå på den tredje linjen eller på den där »barrikaden», som det talades om i radiodiskussionen i samband med valrörelsen. Inför valet ha emellertid helt andra uttalanden gjorts från socialdemokratiska partiet och folkpartiet. I socialdemokraternas valprogram 1946 heter det sålunda: »Det kräves ett effektivt utnyttjande av det svenska folkhushållets produktiva tillgångar och en samordning av den ekonomiska verksamheten under samhällets ledning. *Denna samordning står icke i motsättning till berättigade enskilda intressen inom samhällslivet.*» I folkpartiets valprogram 1946 heter det: »Frågan om avvägningen mellan statlig och enskild drift skall avgöras uteslutande med hänsyn till praktisk lämplighet och icke enligt teoretiska partidoktriner.»

Jag kan inte annat än konstatera, att socialdemokrater och folkpartister inför valet tydligen ha kommit till enighet på landsbygdspartiets tredje linje, eller effektivitetslinjen. Högern synes däremot allttjämt vara emot allt förstatligande.

Kommunisterna ha varit klart för socialisering. Det var emellertid intressant att höra herr Linderots anförande nyss, ty det verkade nästan som om han ville ta tillbaka sina socialiseringsönskemål. Det föreföll som om han ville gå åt mittlinjen och kanske till och med komma in på samma linje, som folkpartister och socialdemokrater agiterade för under valstriden. Herr Linderot kan dock knappast komma ifrån vad hans parti vill. Med hänsyn till vad herr Linderot

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

nyss sade måste jag med några citat belysa, vad kommunisterna tidigare ha förfäktat. I remissdebatten 1946 — det är alltså ett sent datum — klarlades detta på följande sätt: »Vi ha för vår del endast i begränsade fall ställt frågan om förstatligande på dagordningen, men det är klart, att detta dock måste vara perspektivet på längre sikt, när det gäller kreditinstitut, kommunikationer, mineralier, bolagsskogar, vattenkraft och när det gäller storindustrin.» I kommunisternas skrift »Ekonomiskt handlingsprogram» lägger man även till försäkringsväsendet samt rustnings- och sockerindustrierna. Vad herr Linderot i dagens debatt förfäktade bör därför tydligen närmast uppfattas som ett frieri för samarbete med socialdemokraterna efter valet.

Min uppfattning är, att reaktionen inom valmanskåren säkerligen hade blivit starkare än den blev, om socialdemokraterna inte ändrat sina uttalanden i socialiseringsfrågan. Man torde dock kunna påstå, att valutgången är att förstå som ett utslag mot socialisering. Därvidlag förfäktar jag den motsatta uppfattningen mot herr Linderot. Och jag är för min del övertygad om att en överväldigande majoritet inom socialdemokratiska partiet hyser förhoppningen, att regeringen ej skall samarbeta med kommunisterna utan i stället söka samförstånd med mellanpartierna i denna utomordentligt viktiga fråga.

Det hade givetvis varit intressant att vid denna remissdebatt få höra ett uttalande i det hänseendet särskilt från den nye regeringschefen. Men det finns kanske någon annan regeringsledamot eller ledare inom partiet, som skulle kunna klarlägga, hur socialdemokraterna nu efter valet se på socialiseringsfrågan och huruvida man fortfarande är på samma linje som man var strax före valet, då man alltså hade svängt åt centern och yttrade sig på ett betydligt försiktigare sätt än tidigare.

I ett demokratiskt samhälle är det ju ytterst viktigt att så mycket som möjligt söka samarbete och samförstånd. Men för att kunna åstadkomma detta måste begreppen klarläggas, och det är därför jag under mitt anförande har gjort en del frågor, inte bara rörande socialiseringsproblemet utan även när det gäller handelspolitiken och vår näringspolitik överhuvud taget. Det synes mig som om regeringen borde ha skyldighet att svara så mycket som möjligt på framställda frågor, så att man får klarhet i de spörsmål, som föreliggas omedelbart efter ett så betydelsefullt val som det vi ha haft i år.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! För att inte någon legendbildning skall uppstå, ber jag att få tillrättalägga en uppgift, som herr von Heland lämnade beträffande vad jag i mitt förra anförande yttrade rörande försvarskostnaderna.

Han påstod att jag genom vad jag sade hade angivit siffran 450 miljoner kronor som en lämplig ram för den blivande försvarsbudgeten. Det sade jag naturligtvis inte. Jag pekade på att högsta budet år 1936 var 180 miljoner kronor och att vi nu ha en försvarsbudget på 900 miljoner kronor. Någonstans däremellan, sade jag, skulle väl en punkt kunna tänkas, där de olika intressena kunde mötas, dels intresset av att vi ha ett starkt försvar men dels också intresset av att kostnaden för detta försvar inte överstiger våra krafter. Det är någonting helt annat än att jag skulle ha angivit någon fix summa.

Vad beträffar herr von Helands fråga rörande socialiseringen och hans uttalande att regeringen är tvungen att svara på alla frågor som ställas, skulle jag kunna erinra om det gamla talesättet att en tok kan fråga mer än en förständig kan svara på. Beträffande socialiseringen ha åtskilliga besked redan givits i denna debatt. Herr von Heland har ju i sitt anförande uttalat den mening, att folkpartiet och socialdemokraterna ha träffats på bondeförbundets tredje linje. Jag skulle för min del kunna ge besked om var ställning till denna bon-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
 deförbundets tredje linje, om jag verkligen visste vad den innebär. Men trots att jag ivrigt har lyssnat till olika bondeförbundsuttalanden beträffande denna linje, har jag ännu inte kunnat bli på det klara med om det är någon linje eller om det bara är ett talesätt.

Herr **von Heland** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag beklagar, om herr Akerberg har så svårt att fatta redogörelsen för en fråga och om detta är beroende på att man inte kan tillräckligt tydligt bekantgöra vad det gäller. Men det är ju rätt märkligt, att redan folkpartiet i sin tidningspress vid flera tillfällen före valet uttalade, att den linje vi förfäktade när vi klargjorde den på det sätt, som jag har gjort i dag, var precis folkpartiets linje. Och jag tycker att socialdemokraternas uttalande i sitt valprogram är analogt. Det är därför jag här bara önskade få ett svar på frågan: stå socialdemokraterna fast vid vad de uttalade i valrörelsen i år, eller hålla de ordagrant fast vid vad som står i de 27 punkterna och som även återfinns i tidigare uttalanden, icke minst från socialdemokratiska ungdomsförbundet? Dessa båda saker äro vitt skilda, och därför vore jag tacksam — jag upprepar det, även om det är en tokig fråga — att få reda på om socialdemokraterna stå kvar på den centerlinje, som kom till uttryck i partiprogrammet inför valrörelsen.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Åtskilliga ledamöter ha i denna debatt efterlyst motiven till regeringens beslut att vägra exportlicenser för papper och massa, och jag tar mig med hänsyn härtill friheten att något redogöra för bakgrunden till detta beslut.

Det är känt för kammarrens ledamöter, att exporten av sågade varor sedan relativt lång tid tillbaka har reglerats. Vi ha fattat beslut om utjämningsavgifter, d. v. s. avgifter som tas från exportören. Hans nettointäkter bli på det sättet mindre. Sådana avgifter ha icke tillämpats när det gäller exporten av massa och papper. Regeringen godkände på sin tid en uppgörelse, som priskontrollnämnden hade träffat med de svenska pappersbruket och som gick ut på att de skulle sörja för hemmamarknadens behov av papper till oförändrade priser. I det sammanhanget var det alldeles klart, att exportpriserna lågo så avsevärt över hemmamarknadpriserna, att industriens sammanlagda inkomster skulle räcka för att täcka omkostnaderna. Denna uppgörelse spelade kanske en viss roll för beslutet att inte uttaga prisutjämningsavgifter i fråga om pappers- och massaexporten.

När nu frågan på nytt har aktualiserats, sammanhänger det med den förändring i den svenska kronans utländska värde, som åstadkommits genom riksbankens beslut. Apprecieringsbeslutet innebar ju, att priset i utländsk valuta skulle höjas, om de svenska säljarna skulle få oförändrade priser i svensk valuta. Det nya läget på grund av växelkursförändringen reglerades när det gällde sågade varor helt enkelt på det sättet, att den fastställda prisutjämningsavgiften sänktes med ett belopp så stort, att den svenske exportören skulle få samma intäkter i kronor räknat som han tidigare hade haft. Några prisutjämningsavgifter förekomma emellertid inte när det gäller exporten av papper och massa, och därför uppstod frågan, om man skulle tillåta de svenska exportörerna av dessa varor att höja sina priser i utländsk valuta med, vi kunna säga, 15 procent och vilka verkningar detta skulle få ur utlandets synpunkt. I detta läge funno vi det lämpligt att avvakta och se, hur utvecklingen skulle bli, innan vi utställde nya exportlicenser, och industrien var inforstådd med detta.

Upphållet i licensgivningen blev emellertid längre än man från början hade räknat med. Anledningen var, att det inte bara gällde att fastställa ett pris,

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

utan att med prissättningsfrågan sammanhängde spörsmålen om priset på massaved, priset på skog på rot och de andra ting, som inte reglerats i och med att normalpriserna på massaved hade upphävts. Det blev förhandlingar mellan å ena sidan industrien och å andra sidan skogsägarna i syfte att uppnå vissa överenskomelsepriser, som då skulle tillämpas i olika distrikt i landet.

När regeringen hade ett direkt intresse av vad dessa förhandlingar kunde resultera i, sammanhänger det helt enkelt med frågan om virkespriserna. I våras höjde vi hemmamarknadspriserna på sågade varor med 25 kronor per standard. När det beslutet fattades, tillkännagav regeringen att den icke komme att tillåta någon ytterligare stegring av dessa priser med hänsyn till de ogynnsamma verkningar, som sådana prishöjningar skulle få framför allt när det gäller bostadsbyggandet men även bygghetskapen i övrigt. Det är alldeles uppenbart, att det finns ett inre sammanhang mellan å ena sidan timmerpriserna och å den andra massavedspriserna; det går ju att föra över timmer till massaved och vice versa allt efter prisförhållandena. Regeringen var därför intresserad av att någonting annat skulle komma i stället sedan normalpriserna hade upphävts, en åtgärd varom framställning till regeringen hade gjorts från åtskilliga håll. Och då skulle vi helst ha sett en uppgörelse mellan industrien och skogsägarna.

Förhandlingarna pågingo länge. Det var åtskilliga sammanträffanden mellan industriens och skogsägarnas representanter, och det förekom även åtskilliga sammanträffanden från min sida med representanter för industrien och skogsägarna. Jag vill inte dölja att jag ansåg, att dessa förhandlingar hade stor betydelse med tanke på den framtida prisutvecklingen. Det gällde att fastställa priset för den massaved, som skall bli råvara för den massa och det papper, som under åren 1947 och 1948 komma att exporteras. Vi veta inte, vilka världsmarknadspriser som komma att råda vid det tillfället och inte heller hur stor efterfrågan då är, och erfarenheten säger oss, att det är mindre klok politik att driva upp rotvärdena alltför högt. Om dessa ting voro alltså. Men skall man försöka styra virkespriserna, är det oundgängligen nödvändigt att hålla vissa relationer mellan priserna på sågtimmer och massaved.

Det blev ingen uppgörelse mellan industrien och skogsägarna om de nya priserna, och jag beklagar det. Jag vågar säga, att jag ansträngde mig till det yttersta för att underlätta en uppgörelse. Men när en sådan inte kunde komma till stånd, såg jag ingen annan möjlighet än att man fick ställa frågan: vilka möjligheter ha vi att inverka på de massavedspriser, som komma att bjudas ute på marknaden? Jag fann det lämpligt att meddela vederbörande, hur regeringen uppfattade saken, d. v. s. att vi inte kunde ställa i utsikt en allmän höjning av de priser, som företagen få ut till exempel vid försäljning av papper och pappersmassa, därför att vi måste tänka på att eliminera de skadliga verkningarna av höga exportpriser på hemmamarknadspriserna. Bränslekommissionen har också förutsatt, att för den händelse exportpriserna på papper och massa skulle stiga, borde prisutjämningsavgift komma att införas.

Nu vet jag mycket väl, att man kan säga och att det säges: kan detta innebära något motiv för regeringen att sänka de faktiskt utgående priserna i kronor räknat? Jag vill därvidlag först erinra om att regeringens beslut att reducera priserna i svenska kronor med 5 procent innebär en höjning när det gäller utländsk valuta med 9 procent. Reduktionen blev alltså inte densamma som automatiskt skulle följa av apprecieringen, utan det blev en kompromiss. Kompromissen kan utåt försvaras endast på det sättet, att de svenska företagen ha fått vidkännas vissa kostnadsökningar, som statsmakterna ha funnit skäligt att beakta. Dessa kostnadsökningar ha motiverat, att man inte sänkt priserna med 14 å 15 procent, utan stannat vid en reduktion av 5 procent. Jag vill vidare erinra om att sänkningen maximerades till 15 kronor per ton massa

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
och 25 kronor per ton papper. De priser som reducerades voro i stort sett de priser, som företagen ha funnit marknadsmässigt borde fastställas. Det var därför inte fråga om några dekret eller diktat från myndigheternas sida, när dessa riktpriiser fastställdes, utan det var de faktiska priser, som den svenska industrien fann lämpliga och skäligen med hänsyn till det aktuella läget och med tanke på framtiden, d. v. s. vårt intresse av att behålla våra utländska marknader.

Hur skulle man då inför utlandet kunna motivera en höjning av priserna på dessa varor? Vi ha ju genomfört växelkursförändringen med de motiv, som finansministern efter vad jag hört här har redogjort för. Jag skall inte ingå på dem. Men det gäller ju att inför utlandet redovisa, varför vi höja våra priser i utländsk valuta, och vi ha inte kunnat komma fram till någon annan motivering än att nya kostnader vid framställningen av varorna skola få inverka på prissättningen. Såsom jag antytt ha vi därför godkänt en viss kostnadsökning. Vi ha beräknat, att det kan vara skäligt att låta priserna i utländsk valuta stiga med 9 procent. Nu vill man göra gällande, att industrien inte kan bära reduktionen av hemmamarknadspriserna med 5 procent på grund av att vi måste bevaka våra intressen i förhållande till utlandet, alltså med tanke på vår import därifrån och våra möjligheter att argumentera för låga importpriser. Om man emellertid söker bedöma industriens möjligheter att betala ökade omkostnader, måste man i detta läge bli förvånad, när man får rapporter om att företagen äro villiga att avsevärt höja priserna på massaved. Vid förhandlingarna mellan industrien och skogsägarna förelåg enligt vad jag har mig bekant ett förslag till priser, som i stort sett innebar en prishöjning i södra och mellersta Sverige med 12 procent eller mera och i Norrland med upp till 30 procent. Dessa prishöjningar skulle innebära en ökad kostnad per ton massa med 25 å 30 kronor, och den kostnadsökningen bör ses i relation till vad den 5-procentiga reduktionen innebär nämligen maximalt 15 kronor per ton.

Det går rykten om att de prishöjningar, som jag nu har antytt, inte skulle räcka, utan att konkurrensen om råvaran skulle vara så stark mellan de olika industriföretagen, att man till varje pris vill skaffa sig täckning för råvarubehovet i så stor utsträckning som möjligt och därför bortser från de prispolitiska konsekvenserna. Jag finner en sådan utveckling mycket allvarlig. Det kan inte vara riktigt, bland annat ur skogsvårdssynpunkt men framför allt ur prispolitiska synpunkter, att gå till väga på det sättet. Jag finner det nödvändigt att säga ifrån att vi måste skydda oss mot att höga priser i andra länder slå igenom på hemmamarknaden och att vi därför måste utåt kunna påvisa, att vi föra en återhållsam exportprispolitik. Om man ser saken på längre sikt, föreligger det här givetvis risker även av annat slag, i det att omkostnaderna för industrien måste komma att stegras på ett sätt, som kan vålla allvarlig oro.

När man diskuterar om denna reduktion av priserna, tror jag att det i klarhetens intresse bör upplysas om att kontrakt för mellan 85 och 90 procent av den totala massaexporten under innevarande år ha tecknats före den tidpunkt, då prisreduktionen skall träda i kraft. Det är troligt att dessa kontrakt innebära — även om jag inte är i tillfälle att dokumentariskt bevisa det — att vederbörande säljare ha täckt sina försäljningar i riksbanken, d. v. s. sålt sina utländska valutatillgodohavanden och förvandlat dem i svenska kronor. Det blir alltså inte fråga om en större reduktion av industriens inkomster, då så stor andel, som jag nys nämnt, av industriens produktion redan har försålts. Vad prissänkningarna framför allt komma att inverka på är pappersexporten eftersom så stora kvantiteter papper inte äro sålda, det erkänner jag, men å andra sidan tror jag inte man kan säga, att den reduktion, som före-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

togs, var av den omfattningen att den allvarligt försvarar för företagen att driva sin produktion.

När det vidare talas om att man inte kan få ut de internationella priserna — man använder uttrycket världsmarknadspriset — vill jag först och främst erinra om att vid överläggningarna om denna prissättning alla parter voro överens om att den amerikanska marknaden låg utanför överläggningarna. Regeringen hade därvidlag intagit den ståndpunkten, att de svenska företagen borde få höja priserna intill de fastställda svenska riktpiserna. Vi ha inte kommit därhän ännu, men jag vill erinra om att de amerikanska priserna ha höjts i ett par omgångar och att de nu ligga högre än då svenska företag tidigare sålt på den amerikanska marknaden. Det är fortfarande på det sättet att de nuvarande priserna, trots en reduktion med 5 procent i kronor, ligga över de priser, som gälla på den amerikanska marknaden. Där ha vi alltså en stor utländsk marknad, som enligt vad jag fattat ligger alldeles vid sidan av förhandlingarna om de nya priserna. Både regeringen och företagen äro överens om att man bör gå upp till de riktpiserna, som nu gälla, och ta ut dem även på den amerikanska marknaden. Men där har det varit så, att de amerikanska myndigheterna vägrat att godkänna så höga priser som dem, vilka vi ha godkänt här hemma.

Det är uppenbart, jag erkänner det, att stoppet i licensgivningen vållade svårigheter för industrien. Jag beklagar att det blev på det sättet, men åtskilliga omständigheter medverkade till att vi inte kunde häva detta förbud snabbare. Men det var så stora intressen, som stodo på spel, att vi inte kunde improvisera. Det gick inte att fastställa ett pris vid en tidpunkt och upphäva det vid en senare tidpunkt, utan det måste bli ett beslut som skulle kunna stå sig.

Det är alldeles uppenbart att vi från svensk sida i våra affärer med utlandet inte kunna tänka oss att vi skola kunna sälja under de priser, som råda på världsmarknaden. Det förefaller mig vara alldeles självklart, att vi måste ta ut priserna. Men när vi tala om världsmarknadspriser på papper och på massa, skola vi ändå komma ihåg, att de priser som vi fastställa måhända bli normerande för prissättningen därute. Vi ha inemot hälften av världens massaexport, och det är uppenbart att de priser, vi fastställa, komma att inverka i allra högsta grad. När det anföres i debatten att våra nordiska grannländer taga ut högre pris, vill jag erinra om att Norge har planerat en export av 60 000 ton för innevarande år, under det att vi ämna genomföra en export av 1 700 000 ton. Jag vill tillägga, när man nämner de priser, som Norge tar ut på världsmarknaden, att det inte är alldeles säkert att dessa priser skola jämföras med vad de svenska försäljarna få ut i motsvarande fall.

Ett annat argument, som förts fram, är att vi skänka bort pengar, när vi sänka våra priser, därför att det är handelshusen i utlandet som ta hand om denna sänkning, vilken inte kommer konsumenterna till godo. Nu är det emellertid så att vi inte sänka vårt pris i utländsk valuta utan höja detsamma. Jag tror att det är anledning att säga, att vi inte gärna kunna lägga oss i hur man förfar t. ex. i ett land som England, där man har en statlig kontroll över dylika ting. Beträffande våra förhandlingar med engelsmännen om priserna tror jag det är tillräckligt att hänvisa till att vi ha varit återhållsamma. Jag kanske bör upplysa om att vi nyligen ha fått besked från Amerika, där man uttalar sin tillfredsställelse över vår prissättning i fråga om massa, samtidigt som det meddelas, att Amerika har fastställt en kvot för kolskeppningarna till oss för november månad, som uppgår till 127 500 ton. Detta har sitt sammanhang, och vi ha inte något intresse av att driva en prispolitik, som kanske både på kort sikt och på längre sikt kan vålla oss svårigheter sett på längre sikt.

Herr von Heland frågade om en sak, som jag skall passa på tillfället att

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
svara på nu. Jag har fått uppgift om att herr Elon Andersson också har frågat om samma sak. nämligen om hur vi se investeringsproblemet i vad det avser byggnads- och anläggningsverksamheten för den närmaste tiden.

Herr von Heland frågade, om det svensk-ryska handelsavtalet kommer att innebära stora investeringar och om vilka möjligheter vi ha att tillmötesgå industriens krav i det avseendet. På denna fråga vill jag svara, att såvitt jag har mig bekant kommer inte den svenska industrien att kräva nya investeringar i form av byggnader och anläggningar för detta handelsavtals fullföljande. Däremot följer därmed en sak, som jag finner alldeles naturlig, nämligen att det blir nödvändigt att förse t. ex. den svenska järn- och verkstadsindustrien med flera bostäder. Men vårt intresse att tillmötesgå i detta avseendet hänger inte samman enbart med det svensk-ryska handelsavtalet, utan med frågan om våra möjligheter att häva den brist på arbetskraft, som nu föreligger inom denna bransch och även inom andra områden. Den enda möjligheten i stort sett för myndigheterna att hjälpa företagarna att skaffa fram erforderlig mängd arbetskraft är väl att försöka åstadkomma största möjliga bostadsproduktion. Jag tror att vi i år lyckas att i tätorterna färdigställa 49 000 bostadslägenheter. Det är den högsta siffra som i det hänseendet någonsin kunnat redovisas i detta lands historia. Men experterna påstå ändå, att bostadsbristen inte nämnvärt kommer att lätta, därför att hushållsbildningen nu sker i sådan takt att knapphet på bostäder kommer att råda även om det bygges många bostäder. Om vi ha denna framträdande brist redan nu och om vi vilja hjälpa näringslivet att skaffa arbetskraft, framstår det ju mer och mer klart, att bostadsfrågan är ett nyckelproblem.

Vi ha inga möjligheter, tror jag, att kunna ställa i utsikt ett snabbt hävande av bostadsbristen. Det är framför allt två faktorer, som därvid inverka och begränsa våra möjligheter, dels är det våra tillgångar på materiel för byggnade som vi inte kunna öka hur mycket som helst, och dels är det det förhållandet att vi inte kunna ha något större intresse av att öka antalet byggnadsarbetare. Om vi öka antalet byggnadsarbetare på ett mera markant sätt, så innebär ju bara detta att andra delar av näringslivet komma att få det så mycket svårare med sin arbetskraftsförsörjning. Jag har därför tidigare här i riksdagen framhållit såsom en riktpunkt för byggnadsregleringen, att så länge vi ha denna knapphet på materiel och så länge vi ha denna brist på arbetskraft, måste vi sträva efter att bygga i den utsträckning våra materielresurser möjliggöra utan att nämnvärt öka byggnadsarbetarkårens omfattning. Denna målsättning duger ännu — jag har inte hört, att man har velat hävda någon annan mening. Men detta innebär ju, att ingen av oss, som nu känna oss otillfredställda — och jag är också otillfredsställd med takten — kan ställa i utsikt att vi skola kunna realisera alla de önskemål, som nu framkomma. Jag är medveten om att ju längre en sådan knapphetsreglering fortsätter, desto större blir missnöjet. Det är inte något nämnvärt nöje att ha till uppgift att bara säga nej och åter nej till hundratals — jag höll på att säga tusentals — önskemål av olika slag, som i och för sig borde tillmötesgås men som vi nu inte kunna tillmötesgå, om vi inte vilja få ett ännu svårare läge på byggnadsfronten.

I och för sig är det glädjande att se den stora investeringsvillighet, som finns inom olika delar av svenskt näringsliv. Många eftersatta behov tränga sig nu fram, och det är inte rimligt, tycker jag, att begära, att man skall kunna dra upp de riktlinjer, efter vilka vi skola handlägga dessa ärenden för låt mig säga ett år framåt. Just de faktorer, som äro avgörande för hela denna reglering, förändras nämligen undan för undan: om myndigheterna t. ex. räknat med att vi skola få en viss import av smidda rör och dessa förhoppningar

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

inte komma att infrias, måste vi avpassa regleringen efter det nya läget. Det finns en kungsväg att gå, och jag känner den: det är att drastiskt skära ned investeringsverksamheten, ty då är man alltid på den säkra sidan i fråga om tillgång på materiel och arbetskraft. Men det är den lätta vägen, den breda vägen, och jag har trott, att man borde försöka komma fram på den andra vägen och säga, att vårt näringsliv behöver hundra procentigt utnyttja de möjligheter vi ha och inte försitta några tillfällen. Däri ligger svårigheten. Är man inte beredd att ta risker, går det an att säga, att man skall reglera så att ingenting oförutsett inträffar. Jag upprepar, att det är enkelt att handlägga regleringen på det sättet.

Jag har emellertid räknat med möjligheten att man skulle kunna planera på något längre sikt än vad vi nu göra eller hittills ha gjort genom att försöka oss på att göra en allmän investeringsbudget. Vi reglera nu bostadsbyggandet efter ett visst kvotsystem. Man skulle kunna tänka sig att man utsträckte detta system att gälla praktiskt taget alla områden. Man skulle t. ex. kunna säga till industrien: »Ni få bygga för 300 miljoner kronor under nästa år. Inom den ramen måste ni hålla er.» Man kan säga, att det får byggas så och så många skolor före nästa år och man kan fortsätta på det sättet från det ena området till det andra. Fördelen därmed skulle vara, att det bleve lättare att bedöma framför allt materielåtgången. Detta skulle vidare medföra, att de myndigheter, som nu ha till uppgift att säga nej, skulle kunna få någon lättnad i sitt arbete endast genom att hänvisa till att vi ha viss begränsad ram inom vilken byggnationen måste hållas. Det är möjligt att det kan gå att komma fram efter den linjen. Försöket skall göras. Men jag måste nog säga, att detta i och för sig aldrig kan innebära, att alla de önskemål, som nu framställas från olika håll om att få utföra byggnader och anläggningar, kunna tillmötesgå.

Vi ha helt enkelt att konstatera, att vi inte orka med mer än vad vi just nu åstadkomma, därför att all arbetskraft inom byggnadsarbetarkåren tages i anspråk. Jag har tillåtit mig räkna med att vi sparat ungefär 20 000 à 25 000 årsarbetare genom att ge byggnadsarbetarna en längre arbetssäsong, och detta räknar jag som en av denna reglerings fördelar och en stor fördel. Men om vi vilja styra byggnadsverksamheten på sådant sätt att vi inte göra det svårare för näringslivet i allmänhet, få vi finna oss i att regleringen tills vidare bibehålles.

Jag är inte i stånd att säga, när regleringen kan upphävas. Det går helt enkelt inte att ange någon tidpunkt därför. Man vill bara hoppas att det skall bli möjligt att i något större utsträckning än tidigare varit möjligt tillmötesgå de önskemål, som från olika håll framställas — men hur det kommer att bli därmed, vågar jag inte säga.

En sak, som emellertid är uppenbar och som jag vill framhålla här, är, att vad som kan göras för att öka byggnadsämnesindustriens produktionsförmåga, skall göras. Man nekar ingen tillstånd, då det gäller anläggningar för att framställa byggnadsmateriel av olika slag, och vi söka i görligaste mån underlätta för företagen att få fram en ökad produktion av sådan materiel. Att det ändå råder brist på det området hänger inte samman med att det produceras mindre utan med att det byggs mera.

Det är denna svårighet i avvägningen mellan vad som skall byggas å ena sidan och våra resurser å andra sidan, som gör att inte bara de, som handlägga dessa regleringsfrågor, ha bekymmer, utan också alla de, som befinna sig i den situationen att de måste hemställa om byggnadstillstånd. Alla önska vi att denna reglering skall kunna upphävas i dess nuvarande form. Det är ingen glädje för mig att bara få höra att det växer upp en byråkrati på

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
detta område. Jag är mycket mera tacksam, då jag får förslag till praktiska och positiva åtgärder för att kunna lätta på byråkratien men ändå kunna nå det syfte, som statsmakterna uppställt för denna reglering.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Jag har tyvärr icke haft tillfälle att åhöra debatten i denna kammare, men jag har fått i min hand några anteckningar, som tyda på att en del direkta frågor ha riktats till mig, och jag anser det lämpligt att jag försöker besvara dessa frågor.

Om anteckningarna äro riktiga, har herr Elon Andersson frågat mig, hur jag för min del tolkar valutgången, om jag betraktar valutgången som ett stärkande eller ett minskande av möjligheterna att föra en radikal socialistisk-ekonomisk politik.

Jag vill, herr talman, på den punkten bara säga, att förskjutningarna emellan vad man brukar kalla en borgerlig åskådning och en socialistisk åskådning vid 1946 års val äro ytterligt små, jämfört med förhållandena sådana de voro 1942. Jag har visserligen ännu bara tillgång till de preliminära siffrorna, men dessa visa ju att borgerligheten år 1942 samlade 43,8 procent och vid 1946 års val 43,9 procent av väljarnas röster, d. v. s. en förskjutning med 0,1 procent. Jag har i ett annat sammanhang tillåtit mig säga, att skall i fortsättningen frammarschen på den borgerliga fronten gå med samma fart, så blir det problem, som herr Elon Andersson ställde, icke ett problem för den tredje generationen inom det socialdemokratiska partiet, utan möjligen ett problem för den femte eller den sjätte generationen, och därmed anser jag mig kunna lämna åt sidan tolkningen av valutslaget.

Jag har vidare tillfrågats om min och regeringens ställning till kommunisterna. Man menar tydligen, att eftersom vi inte längre själva ha majoritet, så måste vi komma helt i händerna på de kommunistiska väljarna och de kommunistiska riksdagsmännen.

Ja, herr Elon Andersson och herr Domö, detta vore riktigt, om det är er mening att ingå koalition med kommunisterna och att ställa oss utanför denna; då få ni majoritet gentemot oss. Men innan ni ha förklarat, att detta är er avsikt, förstår jag inte frågens innebörd. Vi ha ju vår rörelsefrihet. Vilja kommunisterna driva en viss tolkning av efterkrigsprogrammet och vi driva en annan, är det väl inte folkpartiets och högerns mening att sluta upp kring kommunisternas tolkning uteslutande för att ställa oss emot väggen. Men vilja ni inte göra det, så finns det ju inte någon mening i att framställa den frågan heller.

Man har emellertid velat att jag skall precisera min ställning till kommunisterna, och jag skall gärna göra det.

Kommunisterna säga för närvarande, att de äro ett demokratiskt parti, minst lika demokratiskt som någonsin socialdemokraterna. De ha tagit vårt program, de ha förklarat sig vilja slåss för att efterkrigsprogrammet skall realiseras. Där finnas inga delade meningar. De stödde Per Albin Hanssons regeringspolitik, och jag föreställer mig, att de ämna fortsätta att stödja den nuvarande regeringens.

Vad jag vill fråga kommunisterna är: vad skall det tjäna till att ha ett parti för sig självt, som opererar på det sättet, att det som enda uppgift för sin politik har stödet till det socialdemokratiska partiet och inte på någon punkt vill avvika från den politik, som vi vilja föra? Och i detta, att jag ställer den frågan till kommunisterna, ligger också svaret till herrar Elon Andersson och Domö. Svaret blir helt enkelt, att enligt vår uppfattning det kommunistiska partiet, om det menar allvar med sina läppars beaktelse till demokratin och till vårt efterkrigsprogram, är ett absolut onödigt parti

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

i svensk politik, och det socialdemokratiska partiet skall ta upp en kamp för att återställa arbetarrörelsens enighet. Om det inte finns någon skillnad i ideologierna, måste det väl ändå gå upp för Sveriges arbetare och Sveriges småfolk, att det är en skäligen besynnerlig historia med dessa två partier. Om kommunisterna inte vilja detta, ja, då är det tydligen inget allvar i deras bekännelse, då är det bara en rent opportunitetsförklaring, att de tycka att det är lämpligt att *nu* stödja vår politik, och då komma de att finna, att vi inte ämna ändra vår uppfattning om vare sig demokratin eller arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Vi gå ut i en kamp om återställandet av enigheten inom arbetarrörelsen, och jag tror att det kan vara klokt för våra borgerliga motståndare att vänta och se, hur det går.

Förhållandet var dock ungefär likadant efter det förra världskriget, men då var det faktiskt värre, därför att många av arbetarrörelsens ledande krafter då gingo över till vänsterriktningar. Detta innebar en förklamation av rörelsen till gagn och fromma bl. a., herr Elon Andersson, för vägmästeriet i svensk politik. Om vi icke hade haft denna splittring inom arbetarrörelsen under det förra världskriget och under åren därefter, hade det kanske inte dröjt till år 1932, innan arbetarrörelsen på nytt hade haft möjligheter att dominera och att få sätta sin prägel på den svenska politiken. Vi hade inte haft den håglöshetens, tveksamhetens och halvhetens period i svensk politik, som 1920-talet otvivelaktigt innebar.

Jag tror inte, att våra arbetare vilja upprepa en sådan historia, och därför tillåter jag mig ännu en gång att råda våra borgerliga vänner att se, hur utvecklingen kommer att te sig. Vi ha ingen anledning att ändra vår politik; vi stå på demokratiens grund, vi stå på arbetarrörelsens efterkrigsprogramms grund. Den, som vill samarbeta med oss på dessa punkter, kunna vi inte hindra att göra det.

Eftersom jag inte haft tillfälle att själv lyssna till debatten, går jag fortfarande efter de anteckningar, jag fått, och då finner jag vidare, att man frågat: »Vart bär det hän med regeringens ekonomiska politik?» Man efterlyser klarheten och man efterlyser bestämda besked i de ekonomiska frågorna. Ja, herr talman, så länge det har funnits ett socialdemokratiskt parti i detta land, har kritiken spelat samma melodi. Vi ha hört den många gånger, och uppriktigt sagt ha vi hört den framförd schvungfullare än herr Domö gjorde i dag, om jag tors säga en älskvärdhet. Vi hörde den av Arvid Lindman, av C. G. Ekman, av herr Bagge och av herr Andersson i Rasjön: »Det socialdemokratiska partiet är ett konturlöst parti; man kan aldrig få ett grepp om vart det syftar.» Herrarna kanske komma ihåg från en valrörelse, då det socialdemokratiska partiet hade fyra mandat kvar till majoriteten i andra kammaren, en valaffisch, där man såg Per Albin Hanssons vänliga och lugna ansikte på den ena halvan med underskriften »Före valet», och på den andra halvan stod det: »Masken faller efter valet», och ovanför såg man någonting som ganska mycket liknade en terrorist eller en bandit. Det var den bild av partiets dåvarande ledare som man ansåg det lämpligt att använda i den borgerliga agitationen.

Vi ha hört att vi äro oklara, att vi ingenting veta, att vi inte ge besked till väljarna. Vi ha hört det under Hjalmar Brantings tid, under Per Albin Hanssons tid, och det är självklart att vi skola höra det nu. Men när inte Hjalmar Branting med sin lysande formella skicklighet och inte Per Albin Hansson med sin lugna saklighet kunde klargöra för de borgerliga partiledamöterna, vad det socialdemokratiska partiet åsyftade med sin ekonomiska politik, ja, herr talman, då ger *jag* upp hoppet! Den, som inte vill förstå, är det ingen idé att försöka få att begripa. Men det finns andra som ha begripit, vad Branting

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
och Per Albin Hansson ha sagt, och det är Sveriges småfolk, det är Sveriges väljare, och till sist — herr Domö och herr Elon Andersson — så kommer det ändå att bli beroende på om *de* begripa oss, mindre på om herr Domö och herr Elon Andersson ha svårt att förstå oss här i dag.

Annars borde det inte vara så svårt att begripa oss, kanske ännu mindre nu än tidigare. Det förhåller sig ju så, att den regering, som sitter, vill fullfölja Per Albin Hanssons regerings politik, och den politiken har utförligt skildrats i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det programmet har utarbetats av Ernst Wigforss, rekommenderats till antagande vid 1944 års partikongress av Per Albin Hansson och enhälligt antagits av denna kongress. Här finns inget rum för någon mytbildning eller dimbildning eller för något försök att spela ut den ene mot den andre. Aldrig någonsin förr ha så som genom 1944 års beslut partiets allmänna intentioner blivit klarlagda.

Vad gå de då ut på? Ja, herr talman, de äro så enkla, att jag nästan tycker det är genant att behöva upprepa dem i riksdagens första kammare. Jag skall därför inskränka mig till en antydning, en katalog.

Vi anse fortfarande att otryggheten är en alltför farlig sak i vårt moderna samhälle, och vi sätta därför kampen för tryggheten främst på vårt program. Det är först och främst en kamp för tryggheten för sysselsättning. Vi anse det vara så viktigt, att folk har arbete, att vi icke ämna låta några doktriner, några förutfattade meningar eller några tvångsföreställningar hindra oss ifrån att förutsättningslöst taga upp till prövning, på vilket sätt det svenska samhället bäst bör vara organiserat för att kunna trygga sysselsättningen något så när, oberoende av konjunkturerna. Jag har tidigare i denna kammare pekat på att när det gäller sysselsättningsproblemet ha vi en alldeles speciell situation framför oss, som kanske i första ögonblicket förefaller att göra sysselsättningsproblemen mycket lättlösta. Just nu ha vi en högkonjunktur. Vi veta inte, hur länge den kommer att vara. Men vi ha dessutom knapphet på ung arbetskraft, som åtminstone för den unga arbetskraften gör, att det ter sig fullt naturligt att räkna med stabil sysselsättning lång tid framåt. Jag tror emellertid, herr talman — ehuru jag inte nu kan gå in på den saken — att just däri, att vi för första gången gå mot ett tillstånd med knapphet på ung arbetskraft, som kan sättas in i de starkt krävande yrkena, i skogen, i jordbruket, i våra kol- och malmgruvor, medan vi samtidigt ha en stark ökning av de gamla åldrarna och av de små barnen, som skola ha sin försörjning, alltså av vad man kallar de improduktiva åldrarna, just däri ligger ett utomordentligt allvarligt sysselsättningsproblem. Jag tillåter mig — som jag gjort en gång förut i denna kammare — att säga, att antagligen ha vi på lång sikt inte något viktigare föremål för samverkan mellan näringslivet och staten än, hur man skall leda arbetskraften och skola arbetskraften, så att man får ut det bästa möjliga av den, får ut vad vi kunna få ut av de produktiva resurserna för att slippa sänka vår standard. Jag tror, uppriktigt sagt, att ett resone-mang på den punkten skulle vara ganska lönande, under förutsättning att man inte utan vidare från näringslivets sida avvisar en inblandning från samhällets sida. Jag lämnar härmed sysselsättningsproblemet.

Vi säga vidare, att tryggheten skall skapas även för de medborgargrupper som ramlat ut ur produktionsprocessen, som äro för gamla eller som äro sjuka. Deras trygghetsproblem skall lösas genom fullföljande av de sociala reformerna. Sjukförsäkringen ligger i dag på riksdagens bord, och det är min förhoppning att man under Gustav Möllers ledning skall fortsätta. Änke- och barnpensioneringen och moderskapsförsäkringen ligga honom lika varmt om hjärtat som mig, och det är min förhoppning, att vi till nästa års riksdag skola kunna presentera förslag på dessa punkter.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Vi vilja också använda socialpolitiken som ett instrument för att höja efter-satta grupperns levnadsstandard, och därvidlag se vi i dag främst en uppgift i att trygga de barnrika familjerna och de ensamstående mödrarna.

Men jag tror inte jag överdriver, om jag säger, att den viktigaste social-ekonomiska frågan under de närmaste åren kommer att bli, hur vi skola kunna bemästra vår bostadsfråga. Därmed väva sig sysselsättningsproblemet och standardhöjningsproblemet samman till en enhet. Målsättningen är given. Vi skola försöka föra en bostadspolitik, som gör det möjligt att inrymma kost-naderna för en hygglig familjebostad inom budgeten för en vanlig svensk arbetare eller en svensk bonde.

Det är så vi se på den ekonomiska politiken inom de närmaste åren. Det är det allmänna resonemang, som närmare har utformats i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Vi komma att försöka verka för detta programs genom-förande, så gott vi kunna det, och den, som vill vara med oss, den är själv-fallet välkommen. Men om det skulle visa sig, att vi icke kunna enas, icke kunna nå ett samförstånd utöver dessa linjer, är jag för min del övertygad om att det är vi som rätt tolka den svenska folkmajoritetens önskemål, och i varje fall komma vi att slåss för realiserandet av ett program, som enligt vår mening är ett fullföljande av Hjalmar Brantings och Per Albin Hanssons verk.

Herr Ekströmer: Herr talman! Hans excellens herr statsministern klagade just nyss över att vi s. k. borgerliga icke ville förstå socialdemokraternas ekonomiska politik. Till en del förstå vi den aldeles säkert, och statsministern framlade åtskilliga satser ur sitt program som även vi kunna skriva under. Men i andra avseenden måste man säga att regeringspolitiken är ganska äventyrlig. Det kanske mest äventyrliga, som man hittills varit med om, nämligen det ifrågasatta avtalet med Sovjetryssland, har redan tidigare varit på tal här i dag, kanske så mycket, att man inte borde fortsätta därmed. Men det har talats mera så där planetariskt om denna sak, och det må inte förtänkas mig, om jag drar fram några rent praktiska synpunkter, som kanske kunna vara av värde, eftersom jag representerar den del av industrien som icke har något direkt att göra med dessa leveranser, alltså den medelstora och mindre indu-strien, vilken, som vi alla veta, är av en ganska betydande omfattning, även om varje företag inte i och för sig är så framträdande. För oss, som alltså icke själva äro med om dessa leveranser, kan likväl detta avtal få oöverskådliga konsekvenser.

Först måste jag ju säga, att det där talet som förts om att den svenska indu-strien av något slags ideologiska eller andra sådana skäl icke skulle vilja ha affärer med Ryssland, är rena barnsligheten; det har väl kommit fram i brist på andra argument mot den sakliga kritik som från näringslivet framförts. Så dumma äro inte vi svenska fabrikanter och affärsmän, utan det ligger nog i stället så till, att det knappast finns någon industriman, som inte drömt om att någon gång komma i livliga och stabila affärsförbindelser med Ryssland, ty jag tror att de, som tidigare ha haft affärer med Ryssland, i regel ha haft mycket goda erfarenheter av detta samarbete. Ryssarna ha visserligen namn om sig att vara svåra att göra upp med och att ha ytterligt skarpa fordringar på kvalitet och leveranstider, men att de äro pråktiga och rejäla i affärer och ytterst punktliga betalare. Jag kan därför fullkomligt hålla med hans excel-lens herr utrikesministern, då han sade, att det för svenskt näringsliv är av synnerligen stort intresse att ett handelsavtal med Ryssland kan komma till stånd. Men vi ha icke normala tider nu, och vi få icke gå över våra resurser. Som vi alla veta är vår svenska industri redan nu ansträngd till bristnings-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

gränsen, och den ytterligare belastning, som detta avtal skulle medföra, är faktiskt ägnad att inge allvarlig oro, ty svåra rubbningar för hela industrien lära icke kunna undvikas, om det skall kunna genomföras.

De största svårigheterna hänföra sig givetvis till arbetskraftsproblemet. Jag har sett i någon tidning för länge sedan, att det skulle behöva tagas i anspråk cirka 30 000 arbetare för att fullgöra de ifrågasatta leveranserna, och efter de erfarenheter jag har om arbetarens prestation anser jag detta inte alls otroligt. Man frågar sig då: hur skall man få tag i alla dessa människor? Nu säger statsrådet Ericsson, att det är bara att bygga hus, så komma de. Men är det så säkert att det lyckas på detta enkla sätt? Är det, för det första, alldeles säkert, att de, som komma, äro sådana arbetare som behövas? Ty det behövs ju, såvitt jag har läst rätt beträffande omfattningen av leveranserna, till största delen yrkesarbetare inom metallindustrien, och sådana äro ju, som bekant, inte lätta att utbilda, om de komma direkt från t. ex. skogsarbete, jordbruk eller kanske byggnadsarbete. För det andra blir det naturligtvis en betydande konkurrens om arbetskraften. De företag, som redan nu syssla med liknande produktion, vilja ju inte gärna släppa ifrån sig sin arbetskraft, och det är mycket möjligt också, att arbetarna där icke vilja gå över till storindustrien, där utbyggnaden måste ske i största hast och där man därför inte kan vara säker på att få de sociala villkor, som en modern svensk arbetare kräver, under det att den så att säga normala industrien, där det till äventyrs kan vara rätt väl och trivsamt ordnat, givetvis tar emot dessa arbetare med öppna armar. Och tanken på en tvångsdirigering av arbetskraft får man väl helt lämna å sido. Jag tror därför, trots alla vackra ord och all förenkling av situationen i dag, att man tagit alldeles för lätt på detta problem.

Man skulle också kunna tänka sig, vilket naturligtvis ligger nära till hands, att försöka från främmande land införskriva ett välbehövt tillskott till det sjunkande arbetarantalet, men även det har sina sidor. Det kanske inte är så lätt att genomföra och kanske för många inte heller ur andra synpunkter önskvärt, ehuru vi veta, att sådant förr skett här i landet med stor framgång.

Jag tror nog därför, att vad jag sagt är riktigt, och att det förvisso inte kan undvikas, att vår storindustri får svårigheter och kanske ööverstigliga svårigheter med arbetskraftsproblemet och att därför dess tillverkningsprogram icke kan hållas i den utsträckning som beräknats. Men oss, som icke äro engagerade i ryssleveranserna — och jag får ju säga, att det skulle jag just nu inte heller vara särskilt angelägen om — inger detta onda aningar. Vi behöva för våra tillverkningar från storindustrien inköpa massor av varor, både hel- och halvfabrikat, som vi av naturliga skäl icke kunna tillverka själva, jag tänker t. ex. på motorer, kullager, verktygsstål, bultar, skruvar, stålgjutgods och dylikt. Redan nu kan jag säga, att det är svårt nog att erhålla dessa varor från storindustrien, och orimligt långa leveranstider begäras redan. Men när vi ha frågat om leveranser långt fram i tiden — 1950 eller 1951 — har man svarat: »Vi våga icke ge någon offert, ty vi ha ryssavtalet hängande över oss.»

Redan nu är det alltså besvärligt nog, men hur det skall gå, när de stora ryssleveranserna sätta in på allvar, törs man knappast tänka på. Sannolikt bli vi ganska svältfödda, ty av allt att döma lär det icke kunna undgås, att ryssleveranserna anses böra komma i första rummet.

Hans excellens herr utrikesministern antydde möjligheten av kontroll för att tillse, att inhemska leveranser icke eftersättas. Det är möjligt att en sådan kan behövas, men sannolikt lär väl kontroll — och en kanske föga önskvärd kontroll — komma att etableras framför allt på sovjetleveranserna, så att dessa ske i sin ordning efter avtalet. Det vore förvisso icke lyckligt för våra förbindelser med främmande makt, om dessa leveranser icke kunde fullgöras. Men

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

hur går det då med den s. k. hemmaindustrien? Var och en kan ju förstå, hur det ställer sig, om inom ett industriföretag de mest vitala förnödenheter icke kunna anskaffas. Man står maktlös, ty det går inte att leverera en vara, som inte är komplett. Fabrikationen av denna vara kan icke fullföljas, och svåra rubbningar i tillverkningsprogrammet kunna ej undvikas. I efterkrigsprogrammet, som det varit mycket tal om även i dag, är ju en av de viktigaste punkterna frågan om trygghet och jämn sysselsättning, men trots bestridande från regeringshåll kan det förvisso icke undvikas, att resultatet av dessa ryssleveranser, om de skola fullföljas i full utsträckning, blir en snedbelastning av industrien. Vissa verk bli belastade över sin förmåga, under det andra på grund av brist på vitala tillbehör måste inskränka sin tillverkning, och sådant främjar förvisso icke den fulla sysselsättningen.

Jag vet ju inte, om herr handelsministern har kännedom så där i detalj om våra industriers betingelser. Han kanske som många andra här i riksdagen identifierar svensk industri enbart med storindustrien. Jag rekommenderar, att vederbörande också tänka på den övriga industrien, där visserligen, som sagt, företagen, tagna vart för sig, inte äro så märkvärdiga, men vilken sammanlagt i fråga om tillverknings-siffror och arbetarantal förvisso ej står efter storindustrien.

Ett par saker till vill jag beröra. Jag vill givetvis reservera mig för eventuella misstag, eftersom den kungl. propositionen — underligt nog, för resten — icke har kommit oss till handa. Den första anmärkningen gäller de priser som Sovjet skall betala. I den kommuniké, som utgivits, säges att i avtalet härutinnan endast stipulerats, att icke *högre* priser få faktureras än de priser som gälla på övriga exportmarknader. Men jag undrar, hur det går, om våra ryska vänner finna dessa priser för höga och i stället kräva *lägre* priser, men fabrikerne anse, att de lägre priserna icke kunna godtagas. Sådant kan mycket väl tänkas för den som sysslat litet med affärer. Man undrar då, om regeringen anser sig ha rättighet att bestämma priserna efter köparnas önskningsar eller om kanske staten skall betala skillnaden, så att avtalet skall kunna fullföljas. Här vet man icke någonting bestämt, vilket jag tycker är ganska kusligt.

Ännu oroligare blir man, när man erfar, att några bestämmelser om force majeure och därmed sammanhängande eventuella påföljder för försenade leveranser icke synas vara intagna. Jag måste säga, att jag tycker det är väl mycket begärt, att riksdagen skall godkänna ett avtal, där sådana till ytterlighet viktiga punkter ha förbigåtts. Det säges att förhandlingarna i denna sak pågå, men må man då vänta med ett avtal, tills dessa förhandlingar äro slutförda. Det synes mig vara en rimlig begäran.

Ja, hur önskvärdt det än är, att vi kunna få till stånd livliga handelsförbindelser med vårt stora grannland i öster, måste man säga sig, att det avtal, som nu är aktuellt, är ytterst farligt för oss i framtiden. Ett måttfullt avtal, som man kunnat räkna med att kunna punktligt och korrekt fullgöra, vore förvisso vida fördelaktigare för de framtida förbindelserna än detta efter våra nuvarande resurser alldeles för omfattande avtal, som man förutser kommer att bereda mycket trassel både utåt och inåt.

Herr talman! Propositionen är ju inte kommen än, ock jag kan därför inte göra något annat yrkande än att de synpunkter, som jag här framfört och som äro grundade på en icke ringa praktisk erfarenhet om industriellt liv, beaktas vid den kommande utskottsbehandlingen.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående förevarande kungl. proposition skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren för sin del ville besluta, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, måtte tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m., än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; ävensom att andra kammaren inbjudes att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Under förutsättning att denna inbjudan bifalles av andra kammaren, hemställer jag, att första kammaren för sin del måtte besluta, att antalet suppleanter i detta särskilda utskott ifrån första kammaren skall vara tjugu.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Ordet lämnades på begäran till herr **Mannerskantz**, som yttrade: Med hänsyn till omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m., avsedda ärendet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av sagda proposition till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 311.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.58 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 14 oktober eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 568, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 312 m. m.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 23 innevarande månad företaga val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, kamrarna nu beslutit tillsätta.

Detta förslag antogs.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att påpeka vikten av att man undersöker möjligheterna till åtgärder och reformer på vissa områden.

Det gäller först och främst frågan om man inte skulle kunna åstadkomma redskap till skydd mot regn för den skördade men ej bärgade grödan, framför allt när regnet faller i en så katastrofal mängd som i fjol och särskilt i år. Man skulle väl kunna tänka sig, att vår tids teknik, som har löst så väldiga problem, skulle kunna med statens ekonomiska medverkan ge sådan teknisk hjälp åt jordbruket vid en hotande katastrof att skörden räddas.

Det är också en annan sak, som jag tycker, att man borde söka få ordnad på ett bättre sätt. Det gäller den militärhjälp för skördens bärgande, som faktiskt lämnas, men icke i sådan utsträckning eller med sådan organisatorisk säkerhet som önskvärt skulle vara. Det är ju dock enorma värden, som stå på spel, och vi böra försöka göra något mer effektivt.

Det har varit tal om nedrustning. Jag kan för min del inte vara med om att börja en nedrustning av vårt försvar i en så farlig, kaotisk och jäsande värld som den vi nu leva i. Därför synes det mig, att vi icke böra ta upp denna fråga förrän försvarskommissionen är färdig, så att man inte skapar en opinion i frågan innan de sakkunniga verkligen ha undersökt problemet.

Ytterligare finner jag vissa åtgärder påkallade för att komma landsbygden till hjälp. Det behövs en viss planmässighet, när det gäller att bistå dem, som vilja bilda smärre industrier och hantverk med förläggning till landsbygden. Jag tror, att det är den väg vi böra gå för att hindra den katastrofala inflyttningen till storstäderna, en inflyttning som håller på att göra det omöjligt för storstäderna att lösa sina egna problem. Vi kunna faktiskt inte i de större städerna lösa trafikfrågorna, bostadsfrågorna, byggnadsfrågorna och icke heller tillgodose behovet av sjukvård, om inflyttningen skall pågå i den väldiga fart, som nu skett under många år. Enda hjälpen synes mig vara, att samhället

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
här skrider in för att bereda landsbygden möjligheter att ta emot den ökade industrien, så att den icke förlägges till de stora städerna.

Vidare vill jag framföra min gamla käpphäst och motionera den även i år: Det måste vidtagas åtgärder för stöd åt de andliga värdena, de som med ett föraktligt namn kallas för »improduktiva». Jag tänker på folkbildningen. Vi se ju, att ett förslag föreligger, som synes kunna åtminstone delvis råda bot för bristerna, men det är min mening, att det behövs ännu djärvare grepp i denna fråga för att nå en lösning, som skänker hela vårt folk den allmänbildning, som också kan väntas råda bot för många avigsidor i vår tid.

Vidare behövs det stöd åt vetenskapen. Vi måste förstå vad det betyder att stödja t. ex. en vetenskap som den, som avser att mångdubbla avkastningen av vår skörd eller att öka möjligheten till en teknisk rationalisering för att motverka den sjunkande tillgången på arbetskraft.

Jag vill också påpeka nödvändigheten av att det vidtas åtgärder för att bättre tillgodose behovet av läkarvård i samhället, åtgärder som gå vida utöver de förslag, som redan ha blivit väckta.

Jag anser också, att den humanistiska vetenskapen måste få hjälp i samma utsträckning som övriga vetenskaper.

Någon hjälp åt litteraturen och konsten letar man förgäves efter. Den har hittills icke kommit. Litteraturen har, om jag ser på penningvärdets fall, ungefär samma understöd som på Hedvig Charlotta Nordenflychts tid. Anslaget till vittra författare står alltså på samma punkt som för många år sedan, om man tänker på det förändrade penningvärdet.

Det är mycket egendomligt, att Sverige intar en så likgiltig ställning gentemot den del av den andliga odlingen, som litteraturen utgör, då både Norge, Danmark, Island och Finland, för att bara hålla oss till de nordiska länderna, inta en helt motsatt, positiv och förstående ställning. Det är, som om det svenska folket vore analfabeter och inte kunde läsa och därför inte hade förståelse för det tryckta ordets betydelse. När landsorganisationens egen styrelse lade fram ett förslag om att ett mycket betydande belopp skulle av landsorganisationen ställas till förfogande för litteraturen, så svarade kongressen, att detta icke är landsorganisationens uppgift utan statsmakternas skyldighet att ordna. Jag vet inte, om man efter detta uttalande kan förvänta ett starkare intresse i riksdagen.

På samma sätt är det med konsten. Jag läste i dag en redogörelse för en inläga till Kungl. Maj:t från chefen för nationalmuseum, där han redogör för i vilket katastrofalt läge konsten i vårt land befinner sig och hur nationalmuseum inte alls kan tillgodose ens statliga institutioners begäran om deposita av konst. Det är mycket märkligt, att vi även här inta en fullkomligt unik ställning jämfört med andra länder. Jag vill bara peka på vad Sovjetryssland uträttat i detta fall. Det är fantastiskt att tänka sig, vad som där nedlägges på hithörande område.

Jag vill vidare säga, att något nog bör göras också från statsmakternas sida för att påskynda lagförslaget om bättre skydd åt den svenska naturen. I många år har detta krav varit ställt, och utredning har pågått, men något resultat se vi icke.

Jag hade inte tänkt att säga mer än detta, men herr Linderot gjorde i dag på förmiddagen en attack emot mig, Ture Nerman och Fritjof Ekman — han kunde ju ha räknat upp många fler i både första och andra kammaren, om han hade velat. Han anklagade oss för att ha varit alltför dogmatiska sovjetvänner och anhängare av detta lands samhällssystem i våra unga dagar. Jag vill endast till min vän och en gång i ungdomen min lärjunge Linderot säga, att jag ju bland många andra blev utkastad ur hans heliga samfund, därför att jag *inte*

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

var tillräckligt dogmatisk och inte tillräckligt kraftigt godkände t. ex. centralismens idé. Herr Linderot vet att jag i all min tid, varhelst jag har varit och även i gamla tider, har bekämpat centralismen och allt vad därmed sammanhänger. Jag tror därför, att han inte bör angripa oss, som han, efter vad jag förstår, betraktar som ett slags vänstersida. För att kunna riktigt markera, att han nu är på en högresa, vill han visa, att han har kommit mycket längre åt höger än vad jag och de gamla vänstersocialisterna ha gjort. Det må vara honom väl unnat att använda denna opportunistiska taktik. Den är ju i all fall tämligen genomskådlig.

Jag vill i varje händelse svara honom med att säga, att jag är en livlig anhängare av det föreliggande handelsavtalet med Sovjetunionen. Jag tror, att det är alldeles felaktigt av de borgerliga att med en sådan envishet vända sig just emot detta avtal. Man har icke tidigare hört av denna de borgerligas uppfattning om kreditavtals fara för vårt penningvärde. Det lever alltid upp så många underliga faror, när det gäller Sovjetunionen. Jag tror, att detta är en felaktig väg. Vi böra erinra oss, att Sovjetunionen är en stor marknad och i gamla tider har varit en stor marknad för Sverige. Vi böra erinra oss, att stor handel befäster vänskapen mellan tvenne folk. Vi böra vidare erinra oss, att vi icke gagna världsfreden genom att stjälpas avtal, som ha fredligt syftemål, och vi böra slutligen komma ihåg, att för vår del är det av alldeles särskilt värde att kunna komma in på den ryska marknaden. Sedan Tyskland är utslaget ha vi en särskild möjlighet att där kunna uträtta något, först och främst till förmån för oss själva men även till förmån för ett land, som blivit härjat av kriget och som vi böra hjälpa liksom vi hjälpa alla andra länder. Vi skola inte för glömma, att vi huvudsakligen ha England och Sovjetunionen att tacka för att vi och världen i övrigt sluppo undan hitlerismen och allt det fruktansvärda, som skulle ha följt, om detta välde hade segrat.

Herr talman! Jag vill också peka på en sak, som ingen har pekat på beträffande arbetskraften. Man kan finna det fullt naturligt att här, såsom t. ex. närmast föregående talare gjorde, anföra faran för att många stora handelsavtal skola binda vår leveransförmåga till utlandet och därigenom skada oss här hemma, om vi inte få tillräcklig arbetskraft. Jag vill då gärna efterlysa, hur långt man har hunnit i den kommitté, som har till uppgift att utreda frågan om invalidernas och de halvinvalidas infångande i arbetsprocessen. Vi veta, att det här är fråga om massor av människor. Vi veta, att om dessa bli insatta på rätt plats kunna de uträtta mycket. Nyligen ha två läkare talat med mig om det oeffterrättliga i att det inte finns någon möjlighet att föra över sjuka och lindrigt sinnessjuka eller nervösa människor från vistelsen i sjukhusen till en arbetsprocess, som motsvarar deras förmåga. De föras sedan de tillfrisknat ut, och sedan försvinna de utan hjälp att få arbete och komma igen till sjukhuset efter någon tid, därför att de inte ha fått det lämpliga arbetet. Här är mycket att göra. Ävenså tror jag, att en del av de pensionerade skulle kunna sättas in i arbetsprocessen. Men jag vet inte, hur det har gått med denna kommittés verksamhet.

Jag skulle för att påpeka ett par saker rörande FN vilja vädja till herr utrikesministern att han, när han nu kommer med i Förenta Nationernas församling, stöder Danmark i schleswigfrågan, för den händelse opinionen i Danmark graviterar åt att hjälpa den stora danska folkspillra, som nu är utsatt för ganska svåra påfrestringar och orättvisor från tyskarnas sida. Jag vill också be honom att göra vad han kan för Spaniens rätt att åter bli vad det en gång var, ett fritt land. Och så vill jag be honom att tänka på judarnas ställning i striden för att återfå sitt gamla fädernesland.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja framställa en fråga. Om någon kan ge svar på den vet jag inte, statistiken från våra nyss förrättade val föreligger

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

väl ännu inte. Har någon verklig framryckning skett för kvinnornas representation i de kommunala församlingarna? Det är mycket viktigt, att detta sker och att man kommer fram till en någorlunda lika representation av män och kvinnor även i de olika församlingarna och kommittéerna. Jag vill inte be herr utrikesministern att först av allt träda in för ett så vågsamt äventyr, men det synes mig, att det skulle vara en stor gärning för freden, om man kunde få det kvinnliga elementet betydligt talrikare företrätt även i de internationella församlingarna, ty man har icke just blivit särskilt uppmuntrad genom att följa de olika slagsmålen mellan herrarna på de internationella konferenserna. Jag tror, att det skulle bli något annorlunda, om kvinnorna finge ökade rättigheter och ökade representationsmöjligheter även i dessa institutioner.

Herr **Linderot** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill först instämma i herr Ströms sista, verkligt behövliga erinringar om kvinnornas representation i det offentliga livet. Det skadar aldrig att använda varje tillfälle att ge en liten törn åt det maskulina tänkandet, som blivit för oss alla nästan ett vanetänkande. Ofta förstå vi inte betydelsen av att kvinnorna få möjligheter till positiva insatser i samhällsarbetet.

Men det var naturligtvis inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan för att ge en liten upplysning. Jag synes i mitt anförande ha blivit missförstådd av min — låt mig säga det — värderade vän och lärare från ungdomsåren Fredrik Ström. Han trodde, att jag anklagade honom, Ture Nerman och andra för att efter första världskriget ha ansett proletariats diktatur och sovjetmakten såsom enda framkomliga väg till socialismen. Det var ingen anklagelse, utan bara ett konstaterande av ett faktum. Detta faktum är ju också historiskt bekräftat därigenom, att det fanns ingen annan väg som ledde till socialismen — alla andra vägar ledde till det andra världskriget.

Vad jag sade var alltså på intet sätt en anklagelse, utan bara ett konstaterande av detta faktum och vidare av det *nya* faktum, att framför allt efter det andra världskriget har den världspolitiska situationen och förhållandena i de enskilda länderna, även i Sverige, öppnat nya vägar till socialismen. som jag hoppas att herr Ström, min gamle lärare, och jag gemensamt skola beträda och som föra fram till det verkliga slutmålet för våra strävanden i vår epok och generation.

Herr **Näsgård**: Herr talman! Jag vill livligt instämma i vad herr Fredrik Ström yttrade om olägenheten av att alltför starkt sammangyttra folk i städer och andra tätorter. Vi ha ju för resten hört här förut i dag av statsrådet Ericsson, hur hopplöst det med nuvarande utveckling tycks vara att skaffa nöjaktiga bostäder. Statsrådet meddelade, att man i år kommer upp till ett rekord av 49 000 nya bostadslägenheter i tätorterna, men han tillade, att bostadsbristen ändå inte minskas. Skulle vi inte kunna komma överens om att med förenade krafter försöka vända på den där flodvågen, så att den strömmar tillbaka till landsbygden?

Jag kan för övrigt också instämma i vad herr Fredrik Ström sade om de kulturella frågorna, trots att jag närmast är jordbrukarrepresentant.

Jag begärde ordet för att ta upp ett spørsmål, som ligger i linje med vad jag nyss har berört, och för att rikta en fråga till handelsministern i ett ämne av synnerlig vikt för det stora problemet om den pågående avfolkningen av landsbygden. Jag ser, att statsrådet Myrdal inte är närvarande i kammaren nu, men jag hoppas, att han kan få del av min fråga i alla fall. Småföretagsutredningen, som tillsattes under samlingsregeringens tid och se-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

dermera fick nya direktiv, åtminstone under hand, av statsrådet Myrdal, avlämnade den 27 maj i år ett betänkande, vari den redovisade vissa problemställningar, som uppkommit vid ett övervägande av åtgärder till främjande av hantverk och småindustri. Vad som intresserar mig främst härvidlag är möjligheten att genom att befordra hantverkets och småindustriens utveckling berika landsbygdens näringsliv och öka utkomstmöjligheterna på landsbygden, varvid också möjligheterna att på ett lyckligt sätt komplettera de ofullständiga jordbruken ökas. Jag skulle tro, att herr Fredrik Ström och jag äro ense även på denna punkt.

Enligt de underhandsdirektiv småföretagsutredningen erhållit av den nuvarande chefen för handelsdepartementet skall utredningsarbetet bedrivas så att principförslag framläggas snarast möjligt, under det att detaljbearbetningen av förslagen skall anstå, till dess att Kungl. Maj:t och riksdagen tagit ställning till desamma. Jag förmodar, att detta närmast får tolkas på det sättet, att chefen för handelsdepartementet skall ta ställning till spörsmålen i princip, innan utredningen fortsättes.

Bland de frågor, som småföretagsutredningen i sitt betänkande ansåg böra bli föremål för ett närmare studium, var frågan, huruvida den s. k. flykten från landsbygden är ett utslag av tillfälliga orsaker eller ett led i en målmedveten strävan från individens sida att förbättra sina yrkeskunskaper eller att uppnå högre inkomst eller säkrare anställningsförhållanden. Enligt utredningens mening är en systematisk lokalisering av småföretag till bysamhällen på den egentliga landsbygden ägnad att underlätta en önskvärd differentiering av näringslivet. Kommunikationsförhållanden och krafttaxor utgöra ofta enligt utredningens uppfattning återhållande moment och böra ägnas fortsatt uppmärksamhet. För att befärma utvecklingen inom en viss bygd kan det understundom, anser utredningen, vara befogat att begagna särskilda stödformer för att påverka småföretagens lokalisering o. s. v.

Det är mig obekant, huruvida handelsministern ansett de av småföretagsutredningen lämnade uppslagen värda närmare utredning. Den färskaste uppgift som stått mig till buds är ett meddelande i publikationen »Från departement och nämnder» nr 15, presslagd den 13 augusti i år. Vid den tidpunkten hade något beslut tydligen inte fattats. Jag passar därför nu på tillfället att fråga statsrådet och chefen för handelsdepartementet, om småföretagsutredningen fått bemyndigande att utreda dessa, som jag ser saken, för landsbygden mycket viktiga frågor eller om frågorna på annat sätt gjorts till föremål för fortsatt undersökning.

Jag tror, att de av småföretagsutredningen ställda problemen kunna få den allra största betydelse vid bedömandet t. ex. av jordbruksrationaliseringen, och då bör alltså chefen för jordbruksdepartementet också vara i hög grad intresserad av resultatet av en blivande utredning.

Frågan om samordning mellan industri och jordbruk, så att de kunna komplettera varandra, är såvitt jag kan förstå en fråga av sådan vikt och betydelse just nu, att den bör tas upp till grundlig och allvarlig prövning utan alla onödiga dröjsmål.

Tack vare rationaliseringsdiskussionen kan jordbruket glädja sig åt att vara föremål för stort intresse för närvarande. Alldeles oberoende av vad som kan bli resultatet av jordbruksutredningens vittsyftande förslag tror jag man kan säga, att den frivilliga rationaliseringen kommer att fortgå i ett mycket snabbt tempo, åtminstone vad angår inre rationalisering och rationalisering av driften enligt den av jordbruksutredningen använda terminologien. Det kan räcka att som exempel nämna det stora intresset för torrläggningsverksamheten, där särskilt strävandet att snart sagt utan hänsyn till kost-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

naderna utbyta öppna avlopp mot täckta står i ett intimt samband med övergången till maskindrift i stor skala. När jordbrukarna få ett torrläggningsföretag utfört med statsbidrag och statslån, händer det, att lantbruksingenjören inte anser sig kunna räkna med täckta avlopp på grund av den stora kostnaden, men mycket ofta åta sig då jordbrukarna själva denna extra kostnad utan något som helst bidrag just ur driftrationaliseringssynpunkt.

Man kan också nämna skördetröskans segertåg, och det är särskilt aktuellt just i år. Efterfrågan på skördetröskor har varit så stor, att den inte på långt när har kunnat tillfredsställas. Handeln och kvarnindustrien ha inte hunnit följa med jordbrukets snabba rationalisering på detta område, vilket medfört betydande svårigheter, när det gällt torkning och lagring av spannmålen. Under vanliga förhållanden ha ju spannmålshandeln och kvarnarna varit vana vid att ta emot spannmål med en vattenhalt av omkring 20 procent eller obetydligt däröver. Nu sedan skördetröskorna ha börjat bli allmänna har vattenhalten ofta varit 30 procent och i enstaka fall ändå upp till 40 procent. Handeln och kvarnindustrien ha haft ytterligt svårt att klara den situation som sålunda uppkommit. Nu säger man visserligen, att jordbrukarna ha möjligheter att i det här fallet göra sitt också. Sedan de ha skaffat skördetröskor, skola de låta säden mogna bättre än vanligt, så blir inte vattenhalten så hög. Men var och en vet, att med de osäkra väderleksförhållanden, som ha rått t. ex. i år, har det rådet varit lättare att ge än att följa.

I fråga om rationaliseringen vill jag framhålla, att vad vi från vår sida ovillkorligen måste fordra är, att jordbrukets rationalisering inte skall anpassas efter andra näringars behov av arbetskraft. Syftet måste vara att skaffa jordbruksbefolkningen samma ekonomiska villkor som andra befolkningsgrupper inom samhället. När industrien behöver arbetskraft, är det bekvämt och enkelt att bara säga: vi rationalisera jordbruket, så får industrien den arbetskraft den behöver. Man talar om att industrien, för att fullfölja sin utveckling, behöver dra till sig ytterligare 40 procent av jordbrukets arbetsföra manliga befolkning, men ägnar inte mycken eftertanke åt vad följderna härav måste bli för jordbruket och landsbygden. Enligt det teoretiska resonemanget skulle visserligen den kvarvarande jordbruksbefolkningen endast ha fördel av befolkningsuttunnningen, men i praktiken håller detta inte streck. Om det finns något optimum på detta område, har det för länge sedan underskridits. Bortser man från den rent ekonomiska synpunkten, kan man konstatera, att tiotusentals jordbrukarfamiljer på grund av omöjligheten att skaffa arbetskraft måste överanstänga sig i en utsträckning, som sannerligen inte är att rekommendera ur folkhälsosynpunkt.

Det stora rationaliseringsprogram för jordbruket, som står på dagordningen, tarvar kompletterande undersökningar. Vid sidan av det jordbrukspolitiska målet har önskemålet att under de närmaste 10—20 åren skaffa ny arbetskraft till industrien enligt min mening alltför mycket fått sätta sin prägel på det föreliggande utredningsförslaget. Det måste dock vara ganska orimligt att för en industrikonjunktur, om vars varaktighet vi nu ingenting veta och ingenting kunna veta, sätta i gång åtgärder, som syfta till att låta 100 000 svenska jordbruk försvinna. Jag tror gärna jordbruksministern, när han förklarar, att rationaliseringen skall bli frivillig — han betygade detta allt bestämdare, ju närmare vi kommo valet — men det är ibland inte så stor skillnad på frivillighet och tvång som man skulle kunna tro. Jag vågar också det uttalandet, att valet nog tyder på att den samhällsklass, som i främsta rummet skall bli föremål för denna rationalisering — alltså de många tiotusentalen småbrukare — rätt så tydligt har sagt ifrån att man bör gå varsamt fram. Nu sade visserligen hans excellens herr statsministern i dag, att det socialdemokratiska

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

partiet inte tar hänsyn till vad andra partier anse i frågorna, utan det följer sina linjer, men jag hoppas i alla fall, att partiet har en så demokratisk inställning, att det tar hänsyn till folkmeningen.

Det är naturligtvis nödvändigt att anknyta prispolitiken till jordbruk av minst en viss storleksordning. Om gränsen bör sättas så hög som 10—20 hektar, eventuellt om någon tid till 20—30 hektar, såsom jordbruksutredningen föreslagit, kan dock diskuteras. Som det nu ser ut kan det hända, att jordbruk mellan 20 och 30 hektar bli värst utsatta. De kunna inte skötas av man och hustru ensamma, och svårigheterna att erhålla arbetskraft till hjälp äro mycket stora. Man bör betänka sig mer än en gång, innan man vidtar åtgärder för att sammanslå två, tre eller fyra 15-tunnlandsjordbruk, om de i och för sig äro väl avvägda, till ett 30, 45 eller 60 tunnlands jordbruk.

För Norrland och jämförliga landsdelar måste man hålla i minnet, att tillräckligt skogsinnehav är den säkraste garantien för att ett jordbruk skall kunna betraktas som bärigt.

Jag återkommer till småföretagsutredningen. Den har kommit med ett fruktbart uppslag i diskussionen om möjligheterna att befordra en rikare differentiering av landsbygdens näringsliv för att motverka den ur många synpunkter oroad avfolkningen av landsbygden. Frågan om småföretagens framtid och lokalisering hör ihop med det stora problemet om landsbygdens framtid. Det föreligger måhända en möjlighet att samtidigt med en högst avsevärd förbättring av landsbygdsbefolkningens ekonomiska standard ta ett första steg till samordning av industriens och jordbrukets arbetskraftsfråga. Härmed skulle ett bidrag lämnas till lösningen av ett av de svåraste samhällsproblemen för närvarande.

Det är, herr talman, en brådskande angelägenhet att få de av mig här berörda frågorna klarlagda så långt det är möjligt, innan några mera genomgripande åtgärder vidtas för att förändra jordbruksstrukturen i landet.

Herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Det har förut i dag i denna kammare uttalats en önskan om att jag vid något tillfälle skulle lämna en redogörelse för vårt försörjningsläge, och i andra kammaren har man begärt, att en sådan redogörelse skulle ges redan under denna debatt. Under sådana förhållanden finner jag det motiverat, att jag även i denna kammare lämnar de upplysningar om vårt försörjningsläge, som för dagen kunna framläggas. Om jag därvid begränsar mig till frågan om försörjningen med de grundläggande livsmedlen, torde jag, utan att alltför mycket inkräkta på kammarens tid, kunna ge en viss översikt.

Jag vill erinra om att vi, när vi för ett år sedan spekulerade över våra ransonerings framtid och utvecklingen av vår försörjning, voro ganska optimistiska och räknade med att vi inom en relativt kort tid skulle kunna göra oss kvitt de återstående ransoneringsarna av livsmedel. Det var inte bara vi i vårt land som på denna punkt voro optimistiska, utan jag tror att man kan säga, att det i många länder vid den tidpunkten närdes förhoppningar i samma stil. Senare under hösten och fram emot nyåret inträffade emellertid händelser som voro ägnade att dämpa förhoppningarna, och när vi kommo fram till februari och mars stod det tydligt att vi i stället för att kunna avveckla de konsumtionsbegränsande anordningarna befunno oss mitt uppe i en internationell spannmålskris av mycket svårartad beskaffenhet. Denna spannmålskris utvecklade sig och gjorde sig alltmera kännbar under den tid som återstod intill dess de nya skördarna började komma i marknaden.

Detta internationella krisläge återverkade på vår egen försörjning på mer än en punkt, och man kan säga, att återverkningarna ännu göra sig kännbara. Jag vill erinra om att vi under trycket av det förändrade läget vidtogo en rad

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
åtgärder — begränsningar i våra brödransoner och i vissa av våra övriga ransoner — och att vi höjde utmalningen av brödsäd för att åstadkomma bättre ekonomi.

Den import av brödsäd, som hade varit nödvändig för att vi skulle kunna möta det nya spannmålsåret med normala övergångslager, uteblev i allt väsentligt, och när vi gingo in i det nya spannmålsåret den 1 september i år, befunno vi oss i en situation, som vi nog aldrig i modern tid ha haft i vårt land. Vi voro så illa försedda med brödsäd, att om skörden hade försenats bara en vecka, skulle flera av landets storkvarnar ha fått lov att slå igen.

Det är i någon mån mot bakgrunden av denna situation som vi måste betrakta dagens läge. Men det är framför allt mot bakgrunden av den inhemska skörden av brödsäd och fodersäd som vi ha att söka bedöma våra möjligheter att hålla försörjningen uppe under det kommande året.

Det är oss alla bekant, att den mycket lovande skörd av både brödsäd och fodersäd, som vi räknade med ännu långt fram på eftersommaren, har lidit betydande skador. Man kan för dagen inte lämna några precisa uppgifter om storleken av de skador, som ha gått ut över spannmålsskördarna. Om jag först uppehåller mig vid brödsäden är om den att säga, att både höstvetete och höstråg väl hade bärgats in kanske till ungefär 80 procent, då den stora regnperioden började. Glädjande nog hade den också bärgats in i mycket gott tillstånd, så att groddskador voro mycket litet förekommande. Men på återstoden, alltså den säd som inte hade hunnit tas in, när regnet kom, ha skador uppstått. För dagen vågar ingen ge något mera exakt omdöme om i hur stor utsträckning så skett. Man torde alltså kunna säga, att när det gäller höstsäden ha vi lyckats komma undan ganska tillfredsställande.

Däremot är situationen sämre i fråga om vårvetet, som till större delen stod ute, då den svåra regnperioden började. Hur stora skadorna äro på det sedermera inbärgade vårvetet kan man ännu inte säga någonting om.

Sammanfattningsvis torde man emellertid våga uttala, att den skörd vi nu ha fått av råg och vete är så stor, att vi kunna ha kvar de nu utgående ransonerna med bibehållande av den höga utmalning som vi för närvarande ha. Vi kunna sålunda hålla försörjningen uppe på denna basis under det år som ligger framför oss, men knappast mera. Förutsatt att inleveranserna från jordbruket fortsätta i beräknad omfattning, är det möjligt, att någon liten ökning av de i år minimala övergångslagren skall kunna inträda, men den ökning som man med denna förutsättning räknar med är så liten, att den helt och hållet ligger inom felmarginalen.

Vad sedan fodersäden angår är situationen där, i varje fall då det gäller havre och blandsäd, inte tillfredsställande. Mycket stod ute, när regnet kom, och det är allmänt bekant, att skadorna på detta blevo avsevärda, i synnerhet i vissa delar av landet. Hur stora de totala skadorna äro kan man inte heller säga i dag, men jag tror att man får vara glad om skadorna på den totala fodersädsskörden hålla sig vid 20 procent. Sakkunniga bedömare ha snarast velat anse, att skadorna ligga någonstans mellan 20 och 30 procent. Man gör emellertid klokt i att uppskjuta sitt omdöme till dess att man har kunnat mera i lugn och ro överblicka situationen i de olika landsdelarna. Det är nämligen tydligt att förhållandena trots allt ha varit tämligen varierande. Vissa orter ha varit oerhört hemsökta, medan däremot andra under något så när drägliga förhållanden ha kunnat ta hand om skörden.

En ljuspunkt i denna mörka bild är att fodersädesskörden i år har varit förhållandevis stor, varför skador av den storlek, som jag här har vågat nämna, icke äro lika betydande som om skörden hade varit mindre. Emellertid är läget givetvis nu sådant att vi på nytt måste ha en reglering av fodersädestilldel-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

ningen. Det var en av våra förhoppningar för ett år sedan — och vi ha arbetat mycket för att söka infria den — att vi i år skulle kunna befria jordbrukarna och krisförvaltningen från de bekymmer, besvär och olägenheter som fodersädesregleringen utgör. Den nu inträdda situationen jämte det ansträngda importläget i fråga om fodersäd nödvändiggör emellertid, att vi även för det nya försörjningsåret genomföra en fodersädesreglering. Vad den kvantitetsmässigt kommer att röra sig om, lära vi komma att fixera under den närmaste tiden. På lördag börja inför livsmedelskommissionen överläggningar med representanter för kristidsstyrelserna och deras spannmålsombud, varvid man eftersträvar att få en så god och ingående orientering som möjligt om förhållandena i olika delar av landet. Först därefter ämnar kommissionen framlägga ett förslag till den reglering av fodersäden som vi, såsom jag nyss sade, anse vara ofrånkomlig. Redan nu torde jag emellertid kunna säga, att man för det kommande året icke kan räkna med högre tilldelningsnormer än vad som tillämpats föregående år.

Jag nämnde det ansträngda försörjningsläget i fråga om införsel av fodersäd, men bör kanske därtill göra en reserverande parentes. Det har trots alla svårigheter i övrigt visat sig möjligt att införa icke obetydliga kvantiteter kli. Jag skulle tro att en kvantitet av ungefär 140 000—150 000 ton kli kan ställas till jordbrukets förfogande under det försörjningsår som nu tar sin början.

Potatisskörden beräknades i den sista skörderapporten den 31 augusti till 1 930 000 ton. Sedan dess har utan tvivel även potatisskörden lidit skada. Men det är mig en stor glädje att kunna säga att för de mera betydande produktionsområdena ha de hittills ingångna rapporterna varit relativt tillfredsställande både i fråga om potatisskördens kvalitet och kvantitet. Från andra orter åter ha mer nedslående rapporter ingått, och det befinnes att icke så ringa rötskador på potatis förefinnas.

Vad socker angår, är det för tidigt att därvidlag säga något, eftersom betupptagningen just nu pågår. Den bedömning, som man inom sockerbolaget anser sig kunna göra, ger dock vid handen att även om sockerhalten inte kommer att hålla sig i toppnivå, kommer betskörden att bli relativt tillfredsställande kvalitativt sett. Man hyser också förhoppningar om att därest väderleken inte skulle komma att bli alltför ogünstig få en kvantitet betor, som skulle säkerställa en något så när normal försörjning med socker. Med »normal försörjning av socker» nödgas jag, herr talman, åsyfta en försörjning ungefär likadan som den vi haft under det senaste året.

I fråga om matfett är situationen måhända litet invecklad. Den rikliga höskörden tillsammans med den under höstens lopp mera ljusa försörjningssituationen beträffande oljekakor gör att vi nu anse oss kunna räkna med en smörproduktion som ligger något i överkant av förra årets. Emellertid skulle vår matfettförsörjning, därest den skulle baseras endast på det smör som vi kunna producera inom landet, bli tämligen knapp. Den behöver utfyllnad med annat matfett, och därvidlag är bilden för närvarande något dunkel. Världen har under det senaste året gått in i en alltmer åtstramad situation beträffande oljeråvaror. Man känner inte ännu vidden av de skador som uppstått på de oljebärande odlingarna i de av kriget härjade områdena, varjämte efterfrågan på matfett i den uthungrade delen av världen är mycket stor. Det har därför, rätt begripligt, under det senaste halvåret varit förenat med stora svårigheter att till vårt land hemföra de partier råvaror för margarinproduktion som vi skulle önska och behöva. Vi ha emellertid icke helt misslyckats, utan det har varit möjligt för oss att importera åtskilliga kvantiteter. Jag tror mig därför våga säga, att därest importmöjligheterna på andra sidan årsskiftet bli ungefär desamma som de hittills ha varit, skall vår matfettförsörjning tagen som

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
helhet, således med hänsyn till inte bara smör utan även margarin, vara säkerställd på nuvarande basis. Jag vill emellertid betona att vi för dagen icke ha något som helst löfte om import av margarinråvaror efter den 1 januari 1947. Det får man dock kanske inte ta alltför pessimistiskt, ty den nuvarande situationen på många områden kännetecknas av att man inte kan få besked förrän stundom nära nog i sista minuten om importmöjligheter för olika varor. Det är i varje fall vår förhoppning att de fortsatta resonemangen i Washington skola leda till att vi även under år 1947 skola kunna införa behövliga råvaror för margarinproduktionen. Detta är så mycket mer behövt som matfettförsörjningen för närvarande är ganska knapp. När vi nu gå mot vintern vore det önskvärt, om vi kunde räkna med sådana förutsättningar, att en ökning av matfettkonsumtionen kunde genomföras.

Det är tämligen självklart att det foderläge, som den inhemska skadade skörden och de begränsade importmöjligheterna skapa, kommer att inverka på vår produktion av kött och fläsk. De beräkningar som ha gjorts rörande den inhemska slakten av nötboskap och svin samt av konsumtionen vid fri handel med kött och fläsk, varvid konsumtionen i så fall antages komma att bli densamma som före kriget, utvisa att vi ha en brist, som under försörjningsåret uppgår till 40 000—50 000 ton kött och fläsk. Denna brist kan icke fyllas genom import. Såväl kött som fläsk ligga på samma sätt som många andra varor under internationell ransonering. Vi kunna icke köpa ett enda kilogram fläsk eller kött från ett annat land utan medgivande av de kontrollmyndigheter som för närvarande bestämma över fördelningen av de väsentliga livsmedlen i världen. Vi ha ett handelsavtal med Danmark som tillförsäkrar oss från hösten 1946 fram till februari nästa år en kvantitet av 4 500 ton. Vad denna kvantitet betyder, framgår klart, om man jämför den med den beräknade bristen på 40 000—50 000 ton kött och fläsk. För det kommande året ha vi vid förhandlingar med våra danska vänner sökt att tillförsäkra oss en import av 10 000 ton, den högsta kvantitet som man från dansk sida överhuvud taget ansåg det vara lönt att ta upp i avtalet. Men det är ännu oklart. Huruvida denna avtalskvantitet kan komma att levereras från Danmark, eftersom saken ju måste underställas de myndigheter, som bestämma över den internationella fördelningen. Därest det erforderliga internationella medgivandet till den danska exporten hit kan utverkas, betyder det, att vi under första halvåret skulle komma att få in 4 000 ton från Danmark, medan återstående 6 000 ton väl inte skulle komma in förrän danskarna år 1947 få sin höstslakt.

Härmed tror jag, herr talman, att jag har klarlagt de väsentliga faktorerna i vår försörjningssituation i fråga om kött och fläsk.

Nu såsom många gånger tidigare under kriget har bland allmänheten uppkommit den föreställningen, att vår icke fullt tillfredsställande livsmedels-situation, vår knapphet på kött, fläsk, matfett o. s. v. skulle bero därpå att export av livsmedel i stor omfattning äger rum från vårt land. Denna uppfattning är fullständigt gripen ur luften. Det förekommer praktiskt taget ingen export av livsmedel från Sverige i närvarande stund. Det finns ingen avtals-utfästelse om en sådan export. Den enda utförsel, som överhuvud taget kommer i fråga, är de jämförelsevis ringa kvantiteter som gå till de av Röda korset och Rädda barnen upprätthållna soppköken och bespisningarna på kontinenten. Men dessa kvantiteter äro i förhållande till det hela obetydliga.

Det har också under dessa sista dagar på sina håll gjorts gällande, att den post avelsdjur, som finnes upptagen i det förslag till avtal med Sovjetunionen som inom kort kommer att föreläggas riksdagen för prövning, skulle komma att kännbart påverka vår kött- och fläskförsörjning. Man har till och med på sina håll dragit den slutsatsen, att denna leverans av avelsdjur till Sovjet-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

unionen, därest avtalet föres i hamn, vilket jag livligt hoppas, skulle komma att låsa fast oss vid kött- och fläskransoneringen. Den post avelsdjur, som det här är fråga om, är emellertid sedd mot bakgrunden av kött- och fläskförsörjningens totala storlek fullständigt betydelselös, och den kan icke på något sätt påverka vår försörjning med dessa varor. Jag skulle tro, att det inte rör sig om mer än vad fem å sex konsumbutiker i Stockholm omsätta på ett år.

Huru te sig då, herr talman, våra möjligheter att genom import bygga under och förstärka vårt försörjningsläge på de olika av mig berörda punkterna? Vad brödsåden beträffar, är läget för närvarande mycket fastlåst. Vi ha i Argentina inköpta vissa kvantiteter liksom vi även i dagarna ha fått köpa en del i Förenta staterna, men dessa kvantiteter äro mycket små. De äro icke större än att de mycket väl behövas för att uppbygga ett normalt övergångslager till nästa år. Det behövs nämligen bara att den svenska skörden nästa år skulle bli två eller tre veckor försenad för att vi skulle råka i allvarliga svårigheter, så ansträngt som läget i övrigt är. Om vi nu, såsom jag hoppas, lyckas få hem de inköpta kvantiteterna från Argentina och Förenta staterna, må man därför icke dra den slutsatsen, att vi därmed ha kommit i ett väsentligt förändrat läge.

I fråga om havre ha vi också lyckats köpa vissa mindre kvantiteter, dock icke mer än vad som förslår ungefär för en ransoneringsperiod med havregryn. Vad som skulle kunna medföra en grundläggande förbättring i fråga om vår försörjning med animalier vore givetvis en avsevärd import av majs. Sådana möjligheter föreligga för närvarande icke. Den majs, som vi i dag kunna importera, få vi importera endast för människoföda och icke för utfodring. Det är det villkor som från exportländernas sida är fäst vid leveranserna.

Hurudan vågar man nu, om detta är läget för dagen, bedöma den framtid som närmast ligger framför oss? Vi läsa då och då i tidningarna om att man i Förenta staterna i år noterar rekordskördar av både vete och majs. Jag vågar för min del icke bekräfta, att de goda skördar av vete och majs som föreligga i Förenta staterna verkligen äro *rekordskördar*, men att det är *goda* skördar bekräftas av tillgängliga sifferuppgifter. Emellertid måste man göra klart för sig, att Förenta staterna, hur stor betydelse det än har såsom exportland för vete och majs, icke är det enda exportlandet. Världens försörjningssituation i fråga om dessa livsmedel sammanhänger också med vilka exportkvantiteter som stå till förfogande i de övriga väsentligen tre stora exportområdena. Där- om kan jag icke ge något bestämt besked. Det är endast bekant att när det gäller ett av dessa stora exportområden är på grund av den väldiga lagerut- tömning, som spannmålskrisen detta år framkallat, läget icke så särskilt gynnsamt just nu. Överhuvud taget tror jag att man måste uppskjuta sin bedömning av läget i fråga om spannmål, således inte bara för brödsåden utan även beträffande majs- och risförsörjningen, till längre fram. Därvidlag kommer helt säkert utfallet av risskördarna i Östern att spela en mycket stor roll. Det var ju i mycket hög grad de felslagna risskördarna i Östern som framkallade den spannmålskris som vi nu gått igenom. Men risskördarna i Östern bli icke till sin storlek och beskaffenhet kända förrän fram i december månad. Om tid- tabellen i fråga om den internationella bedömningen av läget blir densamma nu som under förra året, lära vi icke förrän någon gång fram på nyår, kanske i februari, få någon säker uppfattning om huruvida läget under detta försörjningsår, internationellt betraktat, kommer att undergå någon sådan förändring att det kan komma att inverka på vår egen situation.

Som konklusion skulle jag, herr talman, vilja säga, att sådant läget är kan jag icke nu ange tidpunkten för de återstående livsmedelsransoneringarnas av- veckling. Jag vill dock försäkra, att det alltjämt är vår strävan att utnyttja alla de möjligheter, som förändringar i läget kunna medföra, för att så snart

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
så kan ske utan risk för större påfrestningar på prisnivån frigöra oss ifrån ransoneringarna.

Herr **Bergvall**: Herr talman! Innan jag övergår till att knyta några reflexioner till det anförande, som herr finansministern höll här på förmiddagen, vill jag säga ett par ord till herr Linderot, eftersom han ägnade en väsentlig del av sitt yttrande åt folkpartiet.

Jag har, liksom säkerligen många andra med mig, haft den föreställningen, att herr Linderot var kommunist. Jag har även slagit upp honom i riksdagskatalogen och där funnit, att de herrar som svara för utredningen av katalogen haft samma uppfattning. När jag hörde herr Linderots anförande här, fick jag emellertid den föreställningen, att det var förste vice ordföranden i det socialistiska enhetspartiet som hade ordet. Det berodde kanske på att han inte rörde sig i nuet utan blickade fram mot den framtid som hägrar i hans drömmar. När man hörde vad statsministern sade, kan man kanske också tro, att det skall bli möjligt för herr Linderot att få sina drömmar, måhända inte den om ordförandeposten men i övrigt, förverkligade. Herr statsministern förklarade ju, att han åtminstone under vissa förutsättningar betraktade det kommunistiska partiet som överflödigt.

Ingen kan känna sig annat än glad över herr Linderots bekännelse till demokrati. Visserligen skulle jag vara ännu gladare, om jag vore alldeles övertygad om att herr Linderots och min uppfattning om vad demokrati innebär stämde överens. När jag hörde vissa partier i hans anförande, kunde jag inte heller komma ifrån ett intryck av att hans demokratiska åskådning var i någon mån tids- och konjunkturbetingad.

Jag behöver kanske inte i övrigt uppehålla mig vid herr Linderots mycket fantasifyllda skildring av den ståndpunkt som folkpartiet och de tidningar som stödja detsamma intaga närmast på det utrikespolitiska området. Jag har inte träffat på några folkpartister eller redaktörer för folkpartitidningar, som ha anpassat sin åskådning efter »krigshetsarna vid Wall Street». Jag vet för övrigt inte ens om det finns några krigshetsare vid Wall Street, varför det omdömet får stå för herr Linderots egen räkning. Jag har i varje fall inte träffat på några sådana figurer. Jag har överhuvud taget svårt att förstå, varifrån herr Linderot hämtar sina argument. Han sade själv direkt ifrån att han inte åsyftar den från helt andra utgångspunkter emanerande sakliga diskussion av det ifrågasatta handelsavtalet med Sovjetunionen, som har förekommit här och där.

Jag skall med dessa ord lämna herr Linderot. Innan jag övergår till herr finansministerns anförande, kan jag emellertid inte underlåta att i förbigående knyta en reflexion också till ett yttrande av herr utrikesministern rörande rysslandsavtalet. Jag ämnar i övrigt inte ingå på en diskussion om detta. Mig förefaller det nämligen mycket naturligt att i detalj diskutera det då man efter vederbörlig utskottsbehandling av propositionen får ett mycket fylligare underlag för diskussionen än vad en enskild riksdagsman för närvarande kan ha. Men om jag inte missuppfattade herr utrikesministern — jag måste reservera mig för den möjligheten — ställde han följande fråga: skulle kammarens ledamöter kunna tänka sig att om en firma exempelvis erbjuder sig att leverera ett mycket stort antal lokomotiv och regeringen eventuellt hade den uppfattningen, att det i framtiden skulle kunna bli en överflödssituation därvidlag, regeringen då skulle vidtaga några begränsningsåtgärder? Nej, inte skulle jag vilja bryta en lans för den ståndpunkten. Jag kan möjligen säga, att från planhushållningssynpunkt vore det inte alldeles orimligt att diskutera även den frågan, men jag skulle inte vilja för-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

söka övertyga någon ledamot av den socialdemokratiska regeringen om lämpligheten av ökad planhushållning. Jag skulle dock vilja vrida på frågan och säga, att det är inte därom som diskussionen har stått, utan det viktiga här är de misstankar som ha uttalats från olika håll om påtryckningar på industrien för att öka leveranserna. Jag vet inte alls, om det finns någon grund för dem. Faktum är dock att man befarat, att det från regeringens eller enskilda regeringsmedlemmars sida övats en mycket kraftig press på vissa delar av vårt näringsliv för att förmå dem till större leveranser än vad de ha ansett sig kunna åstadkomma med hänsyn till de marknader, som de ha inom landet och i andra exportländer. Kritiken har väl därför närmast varit den motsatta mot den som herr utrikesministern tog upp, om jag nu inte missuppfattade honom.

Jag skall sedan tillåta mig att framföra ett par synpunkter med anledning av herr finansministerns anförande på förmiddagen. Jag konstaterar då först, att jag på en punkt är fullständigt ense med honom. Jag är övertygad om att det inte tjänar något nämnvärt till att isolerat för sig diskutera enstaka delar av det stora problemkomplex som sammanhänger med frågan om våra möjligheter att bekämpa en befarad inflation, som vi hoppas inte skall bli verklighet, men som vi i alla fall måste räkna med som en realitet som faktiskt kan inträffa och som vi måste försöka att undvika. Jag är fullt på det klara med att om man skall angripa det problemet, måste man ge sig in på en mångfald olika spörsmål. Det finns ingen möjlighet att i detta sammanhang komma förbi den effekt, som de stigande utlandspriserna på de varor som vi importerar ha. Temporärt ha vi måhända kunnat hejda denna inverkan genom den vidtagna ändringen av kronkursen, men vi kunna naturligtvis inte neutralisera en fortsatt prishöjning på dessa importvaror med den nu genomförda ändringen av kronkursen. Jag vill inte heller ett ögonblick bagatellisera den indirekta effekt som stigande exportpriser kunna ha i detta sammanhang. Jag förstår till fullo, att disproportionen mellan investeringsbehovet samt våra material- och arbetskraftstillgångar är ett första rangens problem. Även den knappa tillgången på arbetskraft i övrigt erbjuder naturligtvis stora svårigheter, och jag skulle kunna räkna upp flera dylika faktorer. Jag måste dock reagera, när man i finansministerns anförande, liksom för övrigt i många andra sammanhang, finner att lönefrågan nära nog tappats bort. Den behandlas i allmänhet med den i och för sig självklara och jag höll på att säga banala reflexionen, att man självfallet inte kan ta vilken lönestegring som helst utan att det får effekt på prisbildningen. Den satsen är ju i och för sig så självklar, att man inte kommer långt med det konstaterandet. Jag tycker således, att man får en viss disproportion mellan denna frågas behandling och den med rätta stora vikt och betydelse som man tillmäter övriga faktorer.

Det vore naturligtvis tacknämligt, om vi kunde få en mer preciserad översikt över de olika åtgärder som från regeringens sida vidtagits och planeras i syfte att förhindra, att vi få en prisstegring som är mycket oangenäm för oss här i landet. Om vi hade en sådan översikt, vore det kanske lättare att diskutera spörsmålet än vad det är nu. Den som står utanför de inre cirkelarna kan ibland få det intrycket, att det blott är improvisationer som komma fram och att synpunkterna förryckas litet när det är kära önskemål som komma på tapeten. Jag har t. ex. aldrig hört talas om något så betydelselöst som miljardkrediten till Sovjetunionen. Jag vill här på intet sätt ta ställning mot detta avtal, men när denna kreditfråga skjutes undan som en ren bagatell i alla sådana här resonemang, har jag kanske en känsla av att miljarderna växla valör när de förekomma i det ena eller andra sammanhanget.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Nu frågar herr Wigforss, vad man vill att regeringen skall göra i lönefrågan. Med den uppfattning som jag har, att man i det längsta bör bevara arbetsmarknadens frihet, är det självklart, att det icke skulle falla mig in att rekommendera några tvångsåtgärder i detta sammanhang. Jag tycker, att arbetsmarknadens parter böra få göra upp sina avtal enligt hävdvunna linjer. Men även om jag besvarar frågan på det sättet, tror jag dock, att regeringen, och speciellt finansministern, inte äro fullt så inflyttslösa och utan möjlighet att utöva någon inverkan på händelsernas gång som finansministerns anförande antydde. I varje fall måste man väl säga, att man skulle ha nått ett stycke, om man i de uttalanden, som i olika sammanhang ha gjorts av skilda regeringsmedlemmar, beaktat det psykologiska läge, vari vi för närvarande befinna oss i lönefrågan. Det är väl odiskutabelt på det sättet, att på grund av en hel serie goda skäl förekommer det för närvarande en mycket stark strömning inom de stora organisationerna av anställda att åstadkomma ett förbättrat löneläge.

Om man från regeringshåll har klart för sig att lönerna ändå under vissa förhållanden kunna få en ogynnsam inverkan på prisnivån, frågar jag mig om det i det nuvarande psykologiska läget är en klok politik från regeringens sida att låta olika regeringsledamöter vid olika tillfällen säga ifrån: »Det finns gott utrymme för löneförhöjningar!» Jag frågar: skapa dylika uttalanden förutsättningar för den rimliga uppgörelse i det här sammanhanget, som de väl med hänsyn till det ömtåliga både faktiska och psykologiska läget borde göra? Jag hänvisar i detta sammanhang till statsminister Per Albin Hanssons tal i Halmstad, om jag inte missminner mig. Jag undrar, om det verkligen kunde vara ett psykologiskt riktigt grepp från regeringens sida — jag förmodar, att en så viktig punkt var utarbetad i fullt samförstånd med finansministern — att göra ett sådant uttalande i den mycket besvärliga situation, i vilken vi för närvarande befinna oss.

Jag respekterar de motiv, som ligga bakom önskemålet, att man skall få löneförhöjningar, där löneförhöjningar äro möjliga. Jag har förut vid olika tillfällen uttalat från denna plats — och jag kan gärna upprepa det i dag, för att det inte skall bli något missförstånd på denna punkt — att i det ögonblick vår nationalinkomst tillväxer på sådant sätt att man utan risk för prisstegringar, som göra det hela till en chimär, har möjlighet att öka deras andel i den samlade nationalinkomsten, som sitta trångt och ha det besvärligt — och till den gruppen höra massor av löntagare — så tycker också jag, att det är fullkomligt rimligt att det göres. Man måste dock alltid göra den reservationen, att man måste se till att det inte sker lönehöjningar under sådana förhållanden och på sådant sätt, att det hela blir en chimär, alltså att lönerna visserligen ökas på papperet men inte i realiteten.

Jag förmodar att bakom den optimistiska inställning, som sålunda ofta kommer till uttryck, ligger studiet av företagets bokslut. Företagens vinster ha ju under de år, som gått, visat sig vara ganska goda. Hur läget är i dag, skall jag inte yttra mig om. Jag tror dock, att det finns vissa tecken som tyda på att åtminstone vissa industrigrenar i år komma att visa upp väsentligt sämre resultat än föregående år. Men jag skall inte ge mig in på några profetior. Jag skall framför allt inte uttala något generellt omdöme om hur det kan vara över hela linjen. Boksluten visa alltså ganska goda marginaler. Man har räknat med att dessa marginaler böra ge utrymme för en löneökning, som inte påverkar möjligheten att hålla prisnivån. Sitt allra mest markanta uttryck fick väl detta i den kommunistiska affisch, som mötte oss under valrörelsen. »Lönerna upp och priserna ned», stod det. Så långt har intet annat parti i detta ögonblick vågat gå.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Men hur är det nu med detta utrymme? Jag måste säga, att personligen — och där kommer jag till en ömtålig punkt — tror jag, att detta utrymme i viss mån är skenbart. Jag tror nog att prisstoppbestämmelserna i stort sett efterlevts, men icke på ett sätt, som finansministern säkerligen önskade, då dessa bestämmelser utfärdades. Jag yttrar här på basis av de erfarenheter, som jag fått under den tid jag tjänstgjorde som ordförande i priskontrollnämnden. Det innebär således intet omdöme om några förändringar, som skulle ha skett efter sedan jag lämnat priskontrollnämnden, ehuru jag naturligtvis har all anledning att tro, att den process som jag äsyftar alltjämt fortsätter.

Jag är tämligen övertygad om att den vinstmarginal, som finns i en del fall, är resultatet av att produktionen — låt vara med formellt iakttagande av prisstoppbestämmelserna — drivit över från vissa varor, som kanske ur folkförsörjningssynpunkt ha varit angelägnare, till andra varor, som man kunnat tillverka med bättre förtjänst. Pressar man sig ytterligare fram på linjen att öka kostnaderna för företagen, kommer detta naturligtvis att medföra risk för en ytterligare snedvridning av produktionen. Det är kanske inte så fördelaktigt. Då väcks naturligtvis bland dem, som inte rygga tillbaka för långt gående planhushållningsåtgärder, tanken på en produktionsreglering. Jag skall inte i i detta sammanhang, eftersom en sådan reglering inte är aktuell, yttra något speciellt om den. Jag vill endast för min del konstatera, att jag tror, att man saknar personella och administrativa resurser för att bemästra det problemet, om man ger sig i kast med det.

Jag menar med andra ord, att med den ledande ställning, som regeringen måste intaga på detta område, kan den inte i längden skjuta ifrån sig löneproblemet på det sätt, som jag tycker att speciellt finansministern har gjort. I synnerhet inte om man begär att andra, som kanske inte se likadant på de politiska problemen som regeringen, skola medverka till åtgärder, som ur deras synpunkt se betänkliga ut. Jag tror, att man måste bita i det sura äpplet. Det är min tro att man i hög grad har anledning att göra det ur löntagarnas synpunkt, alltså även ur deras synpunkt, som tillhöra de folkgrupper som ha mindre del i den stora kakan än de helst borde ha.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att göra en rättelse till herr Bergvalls yttrande.

Det är inte så, att jag i mitt första anförande i dag sköt undan frågan på det sättet, att jag menade, att regeringen inte har skyldighet att både följa situationen och att vid behov ingripa. Vad jag förklarade var endast, att jag ansåg att tiden ännu inte var inne för ett sådant ingripande. Jag kan dessutom säga, att ingenting av vad herr Bergvall sade ändrat något i min argumentering på denna punkt.

Jag vill vidare erinra om att man kan ha delade meningar om den skyldighet, som i ett sådant här fall åvilar regeringen. Man får dock komma ihåg, när man skall bedöma det uttalande, som på sin tid gjordes av statsministern, att alla uttalanden i en sådan sak måste ses i ljuset av den pågående diskussionen. När diskussionen i våras tagit den vändningen, att man från det håll, som herr Bergvall representerar, och även från högerhåll gjorde uttalanden, som tydde på att alla andra åtgärder i fråga om att bekämpa inflationen voro ganska betydelselösa, medan däremot lönefrågan var en fullständigt central punkt, var det riktiga svaret från regeringens sida att förklara, att vi inte kunde se så ensidigt på frågan utan måste begära att alla de olika sidorna beaktas. Gör man det — och nu kommer jag till det som var kärnpunkten i statsministerns uttalande — kan man också med utsikt till framgång med arbetarna och deras organisationer taga upp frågan inom vilka gränser en lönehöjning är möjlig utan att pris-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
 stoppet riskeras. Det var således på intet sätt en förklaring att vi skulle ha o begränsade möjligheter eller ens att regeringen haft den föreställningen, att det fanns vad herr Bergvall här kallade ett »gott utrymme». Regeringen undvek genom statsministern att uttala sig om utrymmets storlek. Och jag vågar påstå, inte minst med hänsyn till det yttrande som herr Bergvall nu hållit om olika industriernas möjligheter att betala högre löner, att alla skola inse, att det vid det tillfället liksom även i dessa dagar måste vara omöjligt för någon regering att fälla något kvantitativt omdöme om det utrymme, som förefinns. Regeringens uttalande innebar, att vi anse, att ett utrymme finns, men att det var ett begränsat utrymme. Jag anser att vid det tillfället var det gentemot de krafter, som närmast ville förneka att sådana löneförhöjningar skulle kunna ifrågakomma, lika mycket regeringens skyldighet att understryka sin övertygelse om att ett utrymme fanns som att samtidigt understryka, att detta utrymme uppenbarligen måste vara begränsat.

Jag skall bara tillfoga, att jag är fullt medveten om att därest man överhuvud taget vill söka att medvetet planera inom det ekonomiska livet, kunna inte lönerna lämnas åsido. Herr Bergvall och jag äro tydligen alldeles ense om att frågan om lönerna är det mest ömtåliga området, då det här inte gäller att bestämma priser på varor, inte heller att dirigera det ena eller andra slaget av varor åt ena eller andra hållet, inte heller att reglera investeringar av dött kapital, utan det gäller en sak, som samtidigt berör de levande människorna. Det är då alldeles uppenbart att försiktigheten, när man planerar på detta område, måste vara mycket större än när man planerar på något annat. Även från den synpunkten skulle jag våga säga, att regeringen har handlat rätt, då den ännu inte i detta ögonblick har tillgripit sådana åtgärder, som herr Bergvall närmast åsyftat.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Bergvall**, som yttrade: Herr talman! När finansministern i sitt sista anförande fällde det yttrandet, att man bl. a. från det håll, som herr Bergvall representerar, förde fram lönefrågan som den enda dominerande i det här sammanhanget, vill jag — utan att ett ögonblick begära att finansministern skall ha i minnet vad jag sagt vid olika tillfällen — konstatera att jag har haft tillfälle att yttra mig i denna fråga åtskilliga gånger i denna kammare, och i vart och ett av dessa anföranden har jag, som framgår av protokollen från våra tidigare debatter, uttryckligen betonat, att jag betraktar lönefrågan som en bland flera mycket betydelsefulla frågor, men aldrig gjort den till den enda dominerande.

I anledning av finansministerns anförande i övrigt vill jag bara tillfoga en enda reflexion, nämligen att det för mig är absolut omöjligt att förstå den faktiska och psykologiska klokheden i att i en situation, där naturligt nog starka krafter äro i rörelse för att åstadkomma i och för sig önskvärda löneökningar, stryka under att det finns möjlighet till löneökningar. Man må gärna säga att det finns möjligheter till löneökningar i vissa fall, men vore det ändå inte ändamålsenligare att samtidigt i någon mån stryka under de faror, som hota?

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har inte fällt det yttrandet, att herr Bergvall skulle ha ställt lönefrågan på det sättet i centrum, att den nästan skulle vara den enda faktorn. Jag sade att de grupper, som herr Bergvall närmast representerar, skjutit fram lönefrågan för mycket; jag tror jag vågar påstå, att det under vårens diskussioner var fullständigt uppenbart, att både högern och folkpartiet ville skjuta fram lönefrågan som den helt dominerande och skjuta undan alla andra åtgärder som betydelselösa, ty annars skulle dessa grupper inte gång på gång ha sagt, att regeringen var passiv och

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

ingenting gjorde, när regeringen vidtog den ena åtgärden efter den andra, men däremot inte tog upp lönefrågan. Jag undrar, om den klokaste taktiken när det gäller att för löntagarna göra klart, att det bara finns ett begränsat utrymme för lönestegring, verkligen är den som man från borgerligt håll stryker under: »Ni få akta er! Ni äro samhällsfarliga om ni gå för långt!»

Jag är inte säker på att detta leder till en förnuftigare överläggning med dessa arbetargrupper än den linje som regeringen har valt.

Herr **Domö** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Finansministern har icke riktigt tolkat det uttalande, som gjorts från högerhåll i lönefrågan. Vi ha inte gjort lönefrågan till den allt dominerande. Vi ha framhållit, att den är *en* av de viktiga faktorer, som spela in vid prisbildningen. I det hänseendet hänvisar jag till mitt anförande tidigare i dag, som visar, att den uppfattning, som finansministern ville inlägga i våra uttalanden, är en felaktig tolkning. Jag tror, att det spelar en mycket stor roll, om regeringens ledamöter — enkannerligen finansministern — öppet talade om vilken roll som lönerna spela, alltså inte den allt dominerande rollen men dock en mycket viktig sådan, som inverkar på prisbildningen. Det vore bättre att göra detta än att som nu ensidigt framhäva, att det finns utrymme för löneökningar. Jag tror inte, att dylika uttalanden äro till gagn för den grupp, som de möjligen avse att tillfredsställa.

Herr **Wahlund**: Herr talman! Jag har råkat komma upp efter en hård diskussion angående inflationen. Det är förunderligt med dessa remissdebatter. Jag begärde ordet för snart nio timmar sedan, och då var det helt andra frågor, som stodo på dagordningen och kommo mig att begära ordet.

Vad beträffar inflationen skall jag kanske till den förda diskussionen göra den kommentaren, att det ju inte bara är de omdiskuterade löneökningarna, som äro inflationsdrivande, utan det är säkerligen i lika hög grad inkomstökningarna inom det bestående lönesystemets ram. Folk har fått gott om pengar och köpkraften har blivit större. Dessutom verkar det som om i dagens situation sparpviljan har blivit något avmattad. Man märker hur inköpen öka. Jag har en uppgift till hands som visar, att den sista siffran för omsättningsskatten är 25 procent högre än för motsvarande tid förra året.

Det är många moment, som här spela in, men jag skall inte blanda mig i den diskussion, som nyss fördes. Jag vill bara säga, att vi från vårt håll med glädje konstatera, att finansministern i förmiddags lovade att åtminstone tänka på att sätta omsättningsskatten ur spel. Det vore ju en åtgärd direkt emot inflationen. Det är av vikt, och det är något som alla äro överens om, att man måste söka stoppa prisförhöjningen. Levnadskostnadsindex bara stiger och stiger, och det är fara värt, att index går upp mot det i ramavtalet fixerade »taket».

Vad jag, herr talman, här tänkte bringa på tal var framför allt arbetskraftsproblemet. Om man ser på det svenska näringslivet och särskilt stadsnäringarna i dag, finner man, att de till det yttre visa en bild av intensitet. Det är ju så att alla människor äro satta i arbete och produktionsapparaten arbetar mot den gräns, som dras av tillgängliga personalresurser och råvaruresurser. Arbetslöshet finns praktiskt inte. Folk har — även partiellt arbetsföra — absorberats av produktionen och vi kunna inte, åtminstone inte för den närmast överskådliga tiden, räkna med att något konjunkturomslag skall ske mot minskad sysselsättning och mot arbetslöshet. Jag har tillgång till en arbetskrafts-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

balans för krigstiden och efterkrigstiden. Den har gett så märkliga resultat, att jag anser, att jag inte bör undanhålla kammarens ledamöter dess siffror.

Det har, som väntat, visat sig att vissa industrier kraftigt expanderat. Det är inte alls att förvåna sig över att till exempel den mekaniska verkstadsindustrien, som nu har 100 000 man i arbete, har ökat sin personal med 25 000 man sedan 1939. Men också andra industrier ha ökat. Jag skall som exempel taga ett par industrier, som ha blomstrat upp efter kriget, nämligen torvinindustrien och den elektriska industrien, vilka ha fått en ökning av antalet arbetare med 15 000 vardera sedan 1939. Tar jag stadsnäringarna i stort — jag exkluderar då det husliga arbetet — får jag den oväntat höga siffran 250 000; så många personer ha tillförts stadsnäringarna sedan 1939, därav mer än 50 procent inom den egentliga industrien. Man frågar sig: hur har detta kunnat vara möjligt? Det är faktiskt så, att vår industri under krigsåren och efterkrigstiden har ökat sitt arbetarantal med 19 000 personer om året, under det att genomsnittet för 1930-talet var 14 000. Det är säkerligen överraskande för mängden att höra, att industriens personal faktiskt har expanderat mer under kriget och efterkrigstiden än under 1930-talet. Man frågar sig hur det varit möjligt för stadsnäringarna att kunna draga till sig 250 000 nya människor. Om man tittar på statistiken finner man, att av dessa 250 000 människor ha 50 000 kommit till genom att de produktiva åldersgrupperna ha ökat i numerär; vi ha ännu en kort tid att räkna med en svag ökning av de produktiva åldersgrupperna. Ytterligare 50 000 personer ha tillförts stadsnäringarna genom att förut arbetslösa sugits in i produktionen. Slutligen ha 50 000 utlänningar, huvudsakligen flyktingar, anställts inom stadsnäringarna. Det blir sammanlagt 150 000 människor, men vi hade en ökning på 250 000. Det återstår således 100 000. Dem ha stadsnäringarna tagit från det husliga arbetet med 25 000 personer och från jordbruket med inemot 75 000. Vi veta resultatet. Vi ha tidigare i dag hört huru besvärliga förhållanden, som uppkommit inom dessa båda yrkesgrupper och hur svårt det är att få folk till dem. Vad det husliga arbetet beträffar är det ju en välbekant sak, att de barnrika familjerna och de yrkesverksamma gifta kvinnorna — de utearbetande således — ha kommit i en mycket svår situation genom arbetskraftsbristen. Ännu värre är det inom det svenska jordbruket; det vittnade herr Näsgård alldeles nyss om.

Man har när det gäller jordbruket talat om rationalisering. Man har gjort det här i dag och ännu mer i samband med valrörelsen. Men man kan konstatera att rationaliseringen inom det svenska jordbruket, precis som vi förutspått, inte har kunnat hålla jämna steg med folkminskningen. Resultatet av att dessa 75 000 arbetsföra människor ha gått till stadsnäringarna har blivit en kronisk arbetskraftsbrist inom jordbruket. Det har uppstått särskilt svåra situationer vid vissa tillfällen, speciellt nu i höst, när skörden skulle bärgas. (Jag vill inom parentes säga, att jag livligt instämmer med dem, som påyrka särskild hjälp till jordbruket med anledning av skördekatastrofen.) Vi kunna konstatera att de kvarvarande inom jordbruket, vilka inte ha reglerad arbetstid, ha fått en arbetsbörda, som — jag tvekar inte att säga det — är helt enkelt omänsklig. Vi efterlysa från vårt håll i denna debatt som så många gånger tidigare åtgärder för att effektivt komma till rätta med arbetskraftsbristen inom jordbruket och även inom det husliga arbetet.

Dessa ting kunna också ses ur en annan aspekt. De 75 000 människor, som lämnat jordbruket och gått till industrien och andra stadsnäringar, ha i uppfostran kostat en miljard kronor; jag håller mig då till de barnkostnader, som kalkylerats av befolkningsutredningen. En miljard kronor, det är ett belopp

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

av samma storleksordning som ryssavtalets. Flyttningsströmmen är en stor affär, men en dålig affär för jordbruket. Det är alldeles självklart, att man från landsbygdshåll gång på gång återkommer med kravet, att något effektivt måste göras för att fördela uppfostringskostnaderna för barnen. Vi från vårt håll avgåvo en partimotion vid vårriksdagen, och vår motivering var delvis den, som jag här angivit. Men naturligtvis är det klart, att vår inställning till barnbidragsfrågan även uppbäres av socialpolitiska och humanitära skäl. Vi vilja att man äntligen skall göra något effektivt för att hjälpa fattiga barnfamiljer. Vi yrkade i vår motion vid vårriksdagen, att riksdagen skulle skriva till regeringen och anhålla, att proposition om allmänna barnbidrag skulle avlämnas nu vid höstrikdagen. Vi fingo ett svar på den motionen, som vi då tyckte var tillfredsställande. Det förespeglade oss, att en sådan proposition var att förvänta här i höst, men nu hör jag från andra kammaren, att herr Bramstorp där påtalat denna sak och att han i förmiddags fått det svaret, att någon barnbidragsproposition inte kommer att framläggas i höst utan först inför vårriksdagen. Vi ha fått vänta och vänta, och jag förbehåller mig, herr talman, att vid ett senare tillfälle eventuellt få återkomma med en granskning av de skäl, som den här gången föranlett dröjsmålet med barnbidragen.

Jag kan inte sluta detta lilla anförande utan att bara ett kort ögonblick, herr talman, se mot framtiden. Vi ha konstaterat, att industrien och stadsnäringarna under kriget och under efterkrigstiden ha expanderat t. o. m. kraftigare än under 1930-talet. Vi ha också konstaterat, att en av anledningarna till att detta har kunnat ske är att produktionsbefolkningen har ökat, men vi veta att produktionsbefolkningen nu går mot en stagnation. Vi ha konstaterat, att en annan orsak till stadsnäringarnas ökning har varit att dessa ha kunnat suga upp personer, som förut ha varit arbetslösa, i den produktiva befolkningen, men vi veta att för närvarande alla lätt mobiliserbara dolda arbetskraftsreserver äro uttömda. Vi veta också att en tredje arbetskraftskälla för industriens personalexpansion utgjordes av flyktingarna, och jag tror att vi åtminstone i dag inte skola spekulera allt för mycket i att kunna åstadkomma inflyttning från andra länder.

I en sådan situation måste jag säga att det börjar se allvarligt ut för jordbruket. Skall sugningen av arbetskraft från jordbruket till industrierna nu bli större än förut? Det får, herr talman, inte ske, och det är därför som jag till slut vill säga, att vi från vårt håll vilja samarbeta med var och en som vill hjälpa oss i arbetet att försöka göra jordbruket och landsbygdsnäringarna konkurrenskraftiga med stadsnäringarna om de skrupnande arbetskraftsresurserna.

Hans excellens herr statsministern **Erlander:** Herr talman! Jag lyssnade med en viss förvåning till professor Wahlunds anförande i den del det gällde frågan om barnbidragen. Det kan ju inte gärna vara obekant för någon, allra minst för herr Wahlund, att tankegången har varit den, att barnbidragen skola träda i kraft den 1 januari 1948. Detta signalerades i regeringens finansplan. Att man innan dess vill ha organisationsfrågorna fullt klarlagda är ju också ganska naturligt. Herr Wahlund vet ju att befolkningsutredningen, där vi båda två sitta med, icke har lagt fram ett förslag som i alla sina tekniska detaljer är klart. Regeringens ställningstagande nu, när vi ha gått in för ett uppskov och velat vänta med att framlägga saken till vårriksdagen, betyder alltså allenast att riksdagen skall få taga ställning till organisationens utformning, och det betyder icke en enda dags försening i den tidtabell som ursprungligen varit tänkt för förslaget motiverande.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Wahlund**, som yttrade: Herr talman! Hans excellens statsministerns anförande här nyss lugnar mig något, särskilt den sista deklarationen, att allting skall gå efter tidtabellen. Men, det vill jag också säga, planen var ju den, att organisationsförslaget skulle bli färdigt nu till hösten, eller hur, Ers Excellens? Här har tydligen blivit ett dröjsmål. Men jag är fullt tillfredsställd, herr talman, med hans excellens herr statsministerns deklaration i senare delen av hans anförande.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Det är två saker som ha berörts under dagens debatt och som förefalla mig vara av en sådan betydelse för bedömandet av regeringsmaktens allmänna ställning i vårt land i detta nu, att de förtjäna att tagas upp till litet principiell belysning. Jag syftar dels på frågan om de förhandlingar, som ha ägt rum mellan regeringen och näringslivet i samband med avtalet med Sovjetunionen, dels på den reglering av pappers- och pappersmassexport som har företagits helt nyligen.

Vad den första frågan beträffar, avtalet med Sovjetunionen, vill jag börja med att deklarerat att jag hör till dem som med största tillfredsställelse hälsa utsikterna till att, i den mån vi det kunna, öppna en svensk exportmarknad i öster. Och jag gör det inte bara för detta handelsutbytes skull i och för sig, utan också med tanke på det rikare kulturutbyte i övrigt som ofta följer handelsutbytet i spåren. Vad jag har velat sätta i fråga är bara en sida av saken. Välbekant är ju, att — om jag inte har missförstått saken — det avtal, som har ingåtts, givetvis inte innebär någon utfästelse från regeringens sida, att vissa varuleveranser skola göras; det skall helt och hållet bero på avtal med de svenska exportörerna. Men i den allmänna diskussionen, dels hos oss och dels i andra länder, har på ett förbryllande sätt den tanken framskyntat, att med avtalet på något vis ändå följer ett slags engagemang, gående ut därpå att leveranserna verkligen skola komma till stånd. Det har också antytts i det sammanhanget, att industrien har varit utsatt för vissa påtryckningar ifrån regeringens sida, och man har även hört den föreställningen skynta fram, att regeringen vid avtalets tillämpning i fortsättningen har åtskilliga möjligheter att åstadkomma vad den i detta hänseende önskar.

Såvitt jag kan förstå har regeringen inte några sådana konstitutionella, lagliga möjligheter att framtvunga en export av det slag som den önskar, och det är detta jag skulle vilja få fastslaget. Jag hoppas också att detta förhållande under förhandlingarna har gjorts klart med erforderlig tydlighet; och framför allt att det inte i sammanhang med dessa förhandlingar med Sovjetunionen under hand har givits den ena eller andra sortens utfästelser om att det eller det skall göras. Sådana utfästelser vore ju en mycket allvarlig sak. Det är välbekant att ett land folkrättsligt väl kan bindas av uttalanden, gjorda av dess regering; vi ha ett celebret exempel på detta från grönlandstvisten mellan Danmark och Norge, där det blev med all auktoritet fastslaget att en utrikesministers uttalande är folkrättsligt bindande för ett land. Vad regeringen härvidlag kan ha gjort och kan komma att göra kan således binda våra händer, och jag förutsätter att det utskott som får den här frågan under behandling gör sig noga underrättat om hur det i detta hänseende förhåller sig.

Den andra frågan, som jag skulle beröra, var frågan om regleringen av pappers- och pappersmassexporten nu under den senaste tiden, en reglering vilken som bekant har ägt rum på det viset, att som villkor för exportlicens har ställts att priserna inte ha överstigit en viss nivå. Givetvis skall jag inte här inlåta mig på någon diskussion om det lämpliga i och för sig av att en sådan prisreglering äger rum, men vad jag med bestämdhet vill hävda är att det icke

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

rimligtvis kan ligga inom regeringens konstitutionella befogenheter att på det viset reglera export eller import.

Jag vet inte huruvida det har förekommit tidigare att vid beviljande av exportlicenser villkor av denna art ha uppställts. Jag har icke lyckats finna några exempel på det. Vad frågans konstitutionella sida beträffar är det ju vid mångfaldiga tillfällen förut konstaterat — och jag skall inte upprepa vad jag vid flera tillfällen tidigare har sagt här i kammaren — att frågan om regeringens rätt att meddela export- och importförbud och sedan handha dem är synnerligen dunkel. Mig förefaller denna regeringens makt att vila på mycket tvivelaktig grund, och den står ju påtagligen i mycket dålig överensstämmelse med de grundsatser som eljest nu för tiden tillämpas med avseende på regeringsmaktens befogenheter. Också kan man konstatera, att då export- och importregleringar förekommo på 1920- och 1930-talen regeringen lät sig angeläget vara att, då de voro av mera ingripande natur, vända sig till riksdagen.

Begränsningen i den makt, som här tillkommer regeringen, måste framför allt — så förstår jag saken — sökas i de syften för vilka exportförbuden meddelas och som alltså äro vägledande för licensgivningen. Det är ju klart, att om det gäller att hålla kvar i landet varor som landet behöver, ja, då äro exportförbuden på sin plats. Men man kan inte utläsa ett sådant syfte ur de åtgärder, som nu ha vidtagits, detta redan av den anledningen, att det från exportörernas sida hade avgivits försäkringar, som såvitt jag förstår borde vara betryggande, om att hemmamarknadens behov skulle bli tillgodosedda. Och även om så inte hade varit förhållandet, så vore den väg man gick för att nå det här syftet icke den rätta.

Man har också åberopat hänsynen till våra utländska avnämare — vi skulle hålla justa priser, om jag så får uttrycka det, i förhållande till dem. Det må vara en riktig tanke, men jag skulle vilja hävda att regeringen inte är befullmäktigad att tillgodose det intresset. Har man ansett att regleringen av säljarens prissättning i förhållande till inländska köpare har behövt prisregleringslagens stöd, så är det svårt att föreställa sig att en sådan reglering i utländska köparens intresse skulle kunna ankomma på Kungl. Maj:t ensamt.

Har man med denna form av exportreglering velat motverka eventuella inflationistiska tendenser i landet, så förefaller det mig att vara så — vad man nu än må säga om det syftet — att om det godtages såsom motiv för en av regeringen företagen exportreglering, då äro nog alla gärderna upprivna; då vet jag inte vilka goda syften överhuvud taget som inte regeringen skulle kunna tänkas taga upp för att i en framtid i ett annat läge gripa in i exporten.

De här sakerna, som jag har dragit fram, äro ju av intresse därför att de äro aktuella drag i bilden av hur det ställer sig i förhållandet mellan regeringen och näringslivet i våra dagar. Det är ju välbekant att regeringen utövar en oerhörd makt på allehanda olika grunder: beslag enligt förfogandelagen, handelsregleringar, byggnadstillstånd, export- och importlicenser, licenser enligt valutatalagen o. s. v. Näringslivet är på alla möjliga punkter på detta vis beroende av regeringens goda vilja. Och vad som är värre och som det särskilt finnes anledning att stryka under är den omständigheten, att under det att näringslivet på detta sätt över allt och på alla punkter möter hinder av olika slag på sin väg, griper bland näringslivets män den föreställningen omkring sig, att regeringen har nog till syvende og sidst rätt att gripa in på vilken punkt som helst — och då den nu ger och vägrar tillstånd, så får den nog göra det i vilka syften som helst. Det finns nog alltid — så resonerar man — någon sorts fullmakter bakom, och det är inte värt att rannsaka i detta dunkel; vi få böja oss för det blinda ödet, denna överhet, vars vägar vi inte mäktat utrannsaka.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Jag talade just i dag med en industriman, och han nämnde svårigheterna att erhålla en viss råvara. Jag frågade honom på vilka grunder regeringen kan reglera tillgången på varan, men det visste han inte. Detta förefaller mig att vara typiskt för den atmosfär, i vilken näringslivet för närvarande verkar. Det är den atmosfär, i vilken det »fria och angenäma» samarbete med näringslivets män försiggår, som man från regeringens sida gärna talar om. Jag tvivlar inte på att samarbetet med ett näringsliv, som på det viset känner sig famla i mörkret, blir utomordentligt angenämt ur regeringens synpunkt.

Det är emellertid i min tanke en utomordentligt farlig väg vi äro inne på. Vi äro inne på en föreställning som är utomordentligt främmande för gammal svensk rättskultur, nämligen föreställningen att man inte skall behöva veta besked om den lagliga grund på vilken det handlas och på vilken också de offentliga myndigheterna handla. Detta är en föreställning som är hämtad från statsklick av helt annan karaktär än vårt och som håller på att gripa omkring sig.

När jag tänker på hur jag skall försöka övertyga regeringen om det riktiga i dessa synpunkter, undrar jag vem jag skall vända mig till, jag kommer då kanske närmast att tänka på statsrådet Myrdal. Jag har haft förmånen att vara hans kollega i en juridisk fakultet, och jag bevarar med tacksamhet och sympati minnet av många tillfällen då han varmhjärtat har uttalat sig om betydelsen av den svenska rättskulturen. Nå, »rätt» och »rättskultur» äro saker som kunna fattas i många olika bemärkelser, men för mig står det alldeles klart att grundvalen för all rättskultur är att ha klara och bestämda gränser för vad de offentliga myndigheterna ha att företaga, så att varje form av påtryckning på grunder som man inte känner förebygges.

Vad vi nu sålunda kunde önska vore klarare linjer. Jag skulle sätta stort värde på om vi från regeringshåll finge besked exempelvis på sådana punkter som dessa: Anser regeringen att förfogandelagen, tillkommen i syfte att säkra landets varutillgångar under av krig föränledda förhållanden, är tillämplig nu, och är den tillämplig även för sådana syften som inte avse vårt folks varuförsörjning? En annan fråga, som anknyter till vad jag nyss sagt, är denna: efter vilka principer anser regeringen att den är befogad att handha makten över exporten och importen? Vilka syften är regeringen där berättigad att fullfölja? Äro de fullmakter i fråga om varuclearing, som riksdagen gav för fem år sedan med tanke på krigstiden, fortfarande giltiga? Jag hade ett meningsutbyte med folkhushållningsministern om den frågan i fjol, och jag fick inte riktigt klarhet om hur han såg på saken. Till vilka synpunkter tagas det hänsyn vid meddelande och vägrande av byggnadstillstånd? Det är sådana spørsmål som jag tycker det skulle vara av stor betydelse att få klargjorda. Sådana klargöranden skulle rensa luften, de skulle bringa klarhet över mycket som nu är dunkelt.

Visar det sig då att regeringen inte har så stora anspråk på att kunna bestämman, som jag har föreställt mig, då är allt gott och väl, men har regeringen sådana stora anspråk får man väl se till att få någon uppgörelse med riksdagen. Då få vi se till att få klara linjer, som kunna läggas fram för folket, om vad regeringen anser sig behöva i fråga om maktmedel gentemot näringslivet. För mig står det som något alldeles självklart att detta är sådant som vi ha behövt under krigstiden och som vi givetvis delvis komma att behöva även under en övergångstid, men som vi måste sträva att så snart som möjligt komma bort ifrån.

Det är en sak som gör det särskilt angeläget att vi i detta hänseende skapa full klarhet om gränsen mellan regeringens makt och den medborgerliga friheten, nämligen den omständigheten, att vi i vårt handelsutbyte komma att få

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

så mycket att göra med en makt, i vilken helt andra föreställningar om förhållandet mellan regering och medborgare än de, som äro för oss naturliga, göra sig gällande. Det är i sådana mellanhavanden mycket ömtåligt om regeringen så att säga glider ut i det ovissa, och det är utomordentligt angeläget att tvärt om de klara linjerna dragas upp.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag skall bara med ett par ord besvara herr Herlitz' frågor.

Jag vill då med detsamma påpeka, att herr Herlitz framställer allmänna, abstrakta frågor om hur långt regeringen anser sig kunna gå på grundval av förfogandelagen, clearinglagen, sin allmänna makt över export och import o. s. v. precis som om herr Herlitz befunne sig i tentatorsstolen och hade några lärjungar framför sig, som skulle svara på frågor om innebörden av dessa lagar. Jag vill påminna herr Herlitz därom, att inte ens högsta domstolen brukar formulera de allmänna principerna om en lags tolkning när den får ett konkret fall, utan att den avgör fallet för sig med hänsynstagande till alla omständigheter. Än mindre kan man väl begära att regeringen skall stå här och ange gränserna för tillämpningen av lagar. När det kommer upp konkreta fall, undersöker man om man har tillräcklig konstitutionell grundval för sitt handlande, och skulle det visa sig att grundvalen är ofullständig, så att regeringen anser sig behöva en kompletterande fullmakt, är jag övertygad om att regeringen också försöker få en sådan av riksdagen. Men att regeringen på förhand skall beskära sina handlingsmöjligheter genom att uppställa allmänna tolkningsregler om denna lagstiftning, vilken som bekant alltjämt är av synnerlig stor praktisk betydelse, det kan väl ändå inte herr Herlitz begära.

Herr **Herlitz** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är självklart att jag inte har en tentators anspråk på att få något omedelbart svar då jag har ställt dessa frågor. De voro inte sådana som man väntar att få svar på i remissdebatten, och inte heller har jag tänkt mig att svaren skola behöva komma som formliga, auktoritativa deklamationer från regeringens sida. Vad jag önskar är att få klarhet över hur praxis gestaltat sig, hur regeringen resonerar på olika områden. Det behöver inte precis läggas fram i regeringsledamöternas namn; vi kunna få ett meddelande från det ena eller andra hållet. Vi önska, det är summan av vad jag har sagt, klarhet över räckvidden av den maktutövning som här äger rum, i den mån det är möjligt.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Det förekommer faktiskt ständigt och jämt, att enskilda företagare och organisationer träffa formliga avtal med statliga myndigheter, avtal som skrivas under av dessa, och att samma myndigheter när en eller annan vecka eller kanske en månad har gått komma och säga att avtalet skall hävas. Om det skulle förekomma i det vanliga umgänget mellan människorna, att någon på det sättet försökte genomdriva sin vilja med hot, så skulle han inte längre få vara med i umgänget inom näringslivet, men att staten gör på detta sätt förekommer numera ständigt och jämt.

För de människor som ha haft ansvar för näringslivets skötsel sedan krigets början och fram till denna aftonstund har det visat sig, att deras uppgift blir svårare för varje år som går. Det som gör det svårare är inte bara den allt mer utpräglade knappheten på varor, ehuru denna naturligtvis är ett av de förnämsta inflationsdrivande momenten vid sidan av arbetskraftsbristen. Jag kan emellertid inte påminna mig att jag har hört någon ensidigt framhålla lönestegringarna som den enda inflationsdrivande kraften; även varubristen medverkar liksom statsfinanserna. Därför torde minskandet eller hävandet av

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
bristen på en massa varor vara en av de viktigaste åtgärder som böra vidtagas nu.

Varubristen kan minskas på två sätt: dels genom import och dels genom ökad produktion inom landet, och jag frågar mig ibland om det inte är en viss risk förbunden med det utrikeshandelsmonopol, som praktiskt taget finnes för närvarande. Kan man få någon kontroll på att inte tillfällen till import försittas och på att erforderlig skicklighet utvecklas när det gäller att möjligheterna till import verkligen utnyttjas fullständigt? Kommer det inte ibland in en massa nationalekonomiska spekulationer vid bedömandet av om import skall ske eller inte? Jag skulle ha varit ganska glad om folkhushållningsministern hade varit närvarande här nu. Jag hade då kunnat framställa en fråga just om det finns någon sanning i alla de rykten, som löpa runt landet och som säga att den ena och den andra importmöjligheten har försummats på grund av att vederbörande statliga organ ha ansett antingen att det har varit för högt pris, att det inte har funnits möjlighet att ordna med tonnage eller att det har varit lämpligt att vänta litet för att bedöma om man behövde ett visst varuparti just då till det angivna priset. Det går ganska ihållande rykten om att import av stora partier av t. ex. linfrö, linolja, gummi eller bildäck inte har kommit till stånd på grund av sådana överväganden. Källorna som uppgifterna ha kommit ifrån äro av sådan art, att intill dess man har fått absolut visshet för motsatsen har man anledning att tro på ryktena.

Näringslivets män, som ha ansvaret för att produktionsapparaten fungerar, tycka sig arbeta ungefär som i beck och kåda. Det nödvändiga samarbetet med de statliga organen och kommissionerna är så omständligt och byråkratiskt, att de bli förtvivlade. De kunna ibland bli så förtvivlade, att de säga sig, att »nu bryr jag mig inte om att härja med detta längre». Det är inte otänkbart, att en hel del produktion minskat eller uteblivit just på grund av att man tröttnat på att ständigt begära tillstånd och tilldelning, licenser och medgivanden o. s. v. av olika organ och hos olika befattningshavare och i olika instanser inom samma statliga organ.

Jag skulle vilja förorda att man släppte efter åtskilligt på en del saker även med risk för att det skulle medföra att fint utspekulerade teorier kanske i någon mån inte skulle kunna förverkligas. De nackdelar, som kanske skulle uppstå därigenom, tror jag mer än väl skulle neutraliseras av det positiva resultat som skulle ernås genom att de friska krafter, som finnas bland människorna, släpptes något mera fria och de statliga myndigheternas grepp om näringslivet lossades.

Med anledning av vad folkhushållningsministern har nämnt om ransoneringsarna skulle jag vilja säga, att man inom en inte alltför lång tid borde slopa några av ransoneringsarna, i första hand bröd- och mjölransoneringen och i andra hand ransoneringen på köttvaror och sådana charkuterivaror, i vilka inte ingår fläsk. Däremot tror jag inte att man nu bör upphäva fläsk- och sockerransoneringsarna, ty med dem ligger det till på ett särskilt sätt.

Beträffande t. ex. bröd- och mjölransoneringen tror jag att ett slopande därav inte alls eller i varje fall inte i någon nämnvärd grad skulle öka konsumtionen. Skälet därtill är bl. a. att denna ransoning pågått sex, sju år, och när en ransoning varat så lång tid, bör man vara rätt verklighetsfrämmande för att tro att ransoneringen skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Om ransoneringen slopades, skulle det å ena sidan inte märkbart påverka konsumtionen, men å andra sidan skulle man inte behöva ha känslan av att inte allt går rätt till, och man skulle dessutom slippa allt trassel med ransoneringskorterna och den byråkratiska apparaten skulle minskas.

Jag tror att detsamma i viss mån gäller köttansoneringen. Ett upphävande

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

därav skulle inte öka den synliga förbrukningen. Den illegala handeln florerar ganska fritt, och det skulle innebära en lättnad att slippa den. Jag har talat med flera inom kommissioner och organisationer, som ha med detta att göra, och de tyckas vara av samma uppfattning under förutsättning att man inte rubbar på fläsk- eller sockerransoneringen. Jag tror att ett djärvt grepp här inte skulle utfalla dåligt.

Under statsrevisionens arbete i höst har jag högeligen frapperats av en sak i fråga om budgetredovisningen. Jag har fått bekräftelse på vad jag i ett par, tre år har misstänkt, nämligen att regering och riksdag varit alltför verklighetsfrämmande genom att besluta och i budgeten upptaga investeringar till väldiga belopp. Jag avser därvid inte investeringar på beredskapsstat, utan på ordinarie stat eller tilläggsstat. Det har visat sig att många investeringsanslag till inrättande av nya institutioner, uppförande av byggnader och andra företag inte ha kunnat tagas i anspråk på grund av bristen på materiel och arbetskraft eller andra omständigheter. När budgetredovisningen kommer på bordet skola kammarens ledamöter finna, att reservationer på hundratals miljoner kronor utöver tidigare reservationer komma att kvarstå på grund av att de inte kunnat tagas i anspråk. Det är min övertygelse, att de inte komma att kunna utnyttjas ännu under flera år. Under sådana förhållanden är det ett oskick att belasta budgeten med stora investeringsanslag som skola stå outnyttjade.

Överhuvud taget tycker jag att statsmakterna numera inte leva efter den sunda regeln att staten bör minska sina investeringar under högkonjunktur. Krisen under kriget har efterträts av en högkonjunkturmässig utveckling. Följden av den bedrivna politiken är att man måste vara beredd att minska investeringarna under en lågkonjunktur. Jag vill förorda, att man icke beslutar investeringar på för lösa grunder. Beträffande den föreliggande propositionen om den fria sjukvården frågar jag mig, om det kan vara klokt eller ens möjligt att investera så mycket som föreslagits i byggnadsväg för landsting och städer, som icke tillhöra landsting, för att tillgodose de ökade behoven av sjukvårdsutrymmen, som reformen med säkerhet trots läkarnas åligganden kommer att medföra. Vidare frågar jag mig, om vi komma att kunna fylla dessa stora nya byggnader med sjukvårdspersonal. Jag tror inte heller det, och jag hoppas att dessa synpunkter skola beaktas vid utskottsbehandlingen av propositionen. Liksom så många andra investeringar under de senaste åren komma sannolikt inte heller dessa att kunna utnyttjas. Det blir egentligen en bluff, varigenom man lurar folket i landet att tro, att en reform är genomförd, men i verkligheten kommer det inte att kunna ske.

Jag fäste mig vid ett uttryck som statsrådet Ericsson fällde och som han väl avsåg att ge det innehållet, att industrien måste ha arbetskraft men att det finns ett stort hinder därför, nämligen bristen på bostäder i industriorterna. Men näringslivet skall väl avse att bereda folket försörjning, och människorna skola väl inte bara vara till för näringslivets och företagandets egen skull. När nu flera människor än som finnas tillgängliga kunna få sin fulla och numera ganska goda försörjning i landsbygdsnäringarna, enkannerligen jordbruket, kan det inte ur allmän synpunkt vara önskvärt, att industrien nu alltmer utvidgas, med påföljd att en näring, som inte kan och inte heller bör nedläggas, blir lidande.

Man kan fråga sig, om det kommer att gå spårlöst förbi för det svenska jordbruket, att ett handelsavtal ingås med en främmande makt, för vars räkning varor skola under fem år fabriceras till ett värde av en och en halv miljard kronor vid sidan av allt som skall produceras för det egna landets försörjning med industrivaror. Jag tror knappast att en sådan sak kan gå spårlöst förbi.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

När utrikesministern säger, att man hört sig för hos de av avtalet berörda industrierna på varje punkt om vad de kunna producera, skulle jag vilja säga till honom, att det inte bara är dessa industrier som skola avgöra den saken. Man skall väl också tillfråga dessa industriers kunder, de som bruka köpa deras varor, om de vilja undvara dem. Jag tror att många av dem skulle svara nej och hänvisa till att varuförsörjningen redan är tillräckligt knapp, att så kommer att förbli under flera år och att man därför inte bör skärpa läget ytterligare.

Minskar man samtidigt genom avtalet tillgången på arbetskraft till jordbruksnäringen och andra näringar, har man gjort dubbelt ont. Jag vill framhålla, att om det är riktigt, såsom man har fått höra, att huvuddelen av varuleveranserna kommer att bestå av kapitalvaror för utbyggande av det andra landets produktionskapacitet, är avtalet inte ägnat att utgöra inledningen till ett fortsatt omfattande varuutbyte. Ty i och med att produktionsapparaten där utbygges kommer landet att i större utsträckning självt tillverka sina konsumtionsvaror. Det hade ur denna synpunkt varit lyckligare, om avtalet i främsta rummet avsett konsumtionsvaror. Dessutom tror jag att det finns vissa skäl för att handeln mellan Sverige och Ryssland aldrig varit särskilt stor, inte bara under sovjetväldets tid utan även tidigare. Jag tror att de båda länderna ur handelssynpunkt komplettera varandra sämre än många andra länder. Vi ha för mycket varor av samma slag.

Såsom förut sagts, är det framför allt det sätt, på vilket förhandlingarna bedrivits, som har varit ägnat att verka nästan förargelseväckande. Om jag hade en direktör i något ekonomiskt företag, som jag hade ansvaret för i egenskap av delägare eller styrelseledamot, och denne började förhandlingar för företagets räkning med att genast spela bort sin bästa joker, skulle jag inte vilja ha honom kvar i företaget.

Jag finner inte anledning, herr talman, att ytterligare förlänga debatten genom att beröra alla de spörsmål, som kanske skulle behöva ventileras. Det blir andra tillfällen till det. Jag har inte kunnat underlåta att här ge uttryck för vad många människor känna och veta. Med vad jag anfört har jag huvudsakligen velat uppmana regeringen att inte göra det svårare utan tvärtom lättare för näringslivets män. Det är nu så pass trögt före för dem, att det kan hända, att man på den socialistiska ideologiens högborg så småningom kan få rätt i att näringslivet, såsom det nu har det, kan få svårt att svara för folkets försörjning. Det är allt skäl för regeringen att inte i det skede, som vi nu befinna oss i, därigenom göra det svårare för sig själv än vad som är nödvändigt.

Herr Öhman: Herr talman! När hans excellens herr statsministern under förmiddagens debatt skulle besvara en fråga från en representant för folkpartiet angående regeringens ställning till kommunisterna, beskrev statsministern situationen inom arbetarrörelsen på det sättet, att det numera inte skulle föreligga några egentliga meningsskiljaktigheter av vare sig ideologisk eller politisk natur mellan de två arbetarpartierna. Med utgångspunkt härifrån ställde statsministern frågan till det kommunistiska partiet, varför vi upprätthålla vårt parti, då vi inte — som orden föllo — på någon punkt vilja föra en annan politik än det socialdemokratiska partiet. Statsministern utlovade också att socialdemokratien nu skulle ta upp kampen för att återställa den politiska enigheten inom arbetarrörelsen.

Vi hälsa denna vilja att åstadkomma enighet inom arbetarrörelsen med den allra största tillfredsställelse. Men vi tro att statsministern bedömer situationen en smula för optimistiskt, då han hävdar, att det numera inte finns vare sig politiska eller ideologiska meningsmotsättningar mellan arbetarrörelsens två

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

partier. Så väl är det tyvärr inte. Ty om några motsättningar inte existerade, skulle vi nu bara ha ett arbetarparti, eftersom det kommunistiska partiet sedan årtal verkat för en sammansmältning av de två partierna.

Vi ha den meningen, att det måste föreligga vissa ganska bestämda politiska förutsättningar, innan en sådan sammansmältning kan komma till stånd och bli framgångsrik för den svenska arbetarrörelsens och demokratiens kamp. Det är visserligen sant — det vilja vi understryka — att det under den senare tiden har skett vissa mycket påtagliga och låt mig säga glädjande närmanden mellan de två arbetarpartierna. Socialdemokratien har under senare år accepterat rätt många av de ståndpunkter som vi från kommunistiskt håll tidigare ensamma ha fått förfäktat. Å andra sidan är det också så, att det kommunistiska partiet ingalunda intar en alldeles oföränderlig position. Det är, som min partikamrat herr Linderot uttryckte det i förmiddagens debatt, på det sättet, att ett parti, som vill leva, är liksom allting annat underkastat utvecklingens lag.

Även om vissa närmanden skett är det ändå att draga alltför långt gående slutsatser, om man på socialdemokratiskt håll tror att förutsättningarna nu föreligga för en partisammanslagning. Vi tro däremot att det föreligger eller i varje fall borde föreligga stora förutsättningar för en samverkan för lösande av de närliggande uppgifterna för arbetarrörelsen och den svenska demokratiens genom att de båda partierna ha anslutit sig till arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Vårt kommunistiska parti, som hade kongress i maj detta år, behandlade därvid mycket ingående frågan om förutsättningarna för en intimare samverkan mellan arbetarrörelsens två partier, och vi skisserade också på denna kongress de uppgifter som nu böra uppställas utöver de i arbetarrörelsens efterkrigsprogram fastställda. Såsom här tidigare omnämnts ställde vi såsom uppgift att skapa ett demokratiens handlingsprogram, kring vilket alla demokratiska krafter i vårt samhälle skulle kunna samlas. Vi angåvo också i kongressmaterialet konturerna för ett sådant demokratiens handlingsprogram.

Beträffande enhetsfrågan inom arbetarrörelsen vill jag hänvisa till det uttalande som kongressen antog därom. Jag gör det av flera skäl och inte minst därför att det bör bilda en god utgångspunkt för socialdemokratien, när den nu, för att tala med hans excellens herr statsministerns ord, skall organisera sin stora offensiv för att åstadkomma politisk enighet inom arbetarrörelsen.

I vårt kongressdokument, som är enhälligt antaget av kongressen och som således representerar våra 50 000 medlemmars och jag skulle också tro våra 370 000 väljares mening, ha vi formulerat vår mening i frågan på följande sätt: »Det handlingsprogram vi här lägger fram för den politiska offentligheten, och för vars genomförande vi i första hand vill skapa politisk enhet inom arbetarrörelsen, *utgör inte slutmålet för den utveckling till socialism som vi eftersträvar, utan endast början*, och vi har ännu inte ens haft en överläggning med socialdemokratiens ledning om samarbete för dess genomförande. Hur kan man då tänka sig att vi skulle kunna upplösa vårt parti? Att upplösa kommunistiska partiet skulle vara att beröva arbetarklassen och hela det demokratiska folket dess avantgarde i kampen för demokratiens handlingsprogram, det skulle vara att slå sönder den motor som är den främsta drivkraften i den demokratiska utvecklingen. Om Sveriges arbetare saknade ett marxistiskt parti i dag så skulle de med naturnödvändighet skapa ett dylikt, ty utan marxismens vapenrustning kommer arbetarklassen aldrig att kunna erövrå den verkliga demokratiens och bygga ett socialistiskt samhälle. Därför måste kommunistiska partiet inte bara finnas till, det måste också föra en självständig politik.»

Jag har velat läsa in detta i kammarens protokoll, för att det skall stå klart

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
för alla vad som är det kommunistiska partiets auktoriserade mening i dessa frågor. Jag tror som sagt också att det kan vara till hjälp för socialdemokratien, när den nu skall taga ståndpunkt till vårt partis verksamhet och till förhållandena mellan de båda partierna.

Emellertid vill jag knyta ytterligare en reflexion till det yttrande som hans excellens herr statsministern här fällde. Vi anse från vår sida, att för samverkan i den aktuella politiken för lösande av gemensamma uppgifter kan man inte kräva, att det ena eller andra partiet skall upplösas. Vi kräva ju inte för vår del, att det socialdemokratiska partiet skall upplösas. Vi veta att socialdemokratien har samverkat mycket intimt, i regeringsställning och på annat sätt, med såväl folkpartiet som bondeförbundet och högern utan att man kommit på den idén att upplösa dessa partier. Har man inte vidare från såväl socialdemokratiskt som borgerligt håll sagt, att kriteriet på demokrati är att det finns flera partier? Om man nu fullföljer statsministerns tankegång, som går ut på att förutsättningen för samverkan är att ett parti upplöses, kan väl detta inte bara gälla det kommunistiska partiet. Det måste väl gälla alla partier som man ämnar samverka med. Då kommer man ju fram till det enpartisystem, som man från socialdemokratiens och de borgerligas sida anser vara ett bevis på att det *inte* är fråga om en demokratisk ordning.

Vi ha i det kommunistiska partiet den meningen att arbetarrörelsens efterkrigsprogram skall genomföras, och det är vår bestämda föresats att sätta in alla krafter vi ha för att få programmet realiserat. Om det skall kunna ske, måste det föreligga samverkan mellan de partier och de folkgrupper som hylla efterkrigsprogrammets idéer. Det är nämligen realistiskt på det sättet att socialdemokratien icke ensam, i kamp emot det kommunistiska partiet eller i förbund måhända med storfinanserna, kan genomföra detta program. Det kommunistiska partiet kan å sin sida icke heller ensamt utan samverkan med andra partier realisera programmet. Och då följer av detta ganska naturligt och logiskt, att här måste samverkan till om man vill nå det programmatiska mål som har uppställts.

Därmed tror jag mig ha givit svar från vår sida på den fråga som herr Elon Andersson ställde om förhållandet mellan de två arbetarpartierna. Det var emellertid, herr talman, icke denna fråga som ursprungligen föranledde mig att ta ordet i denna debatt, utan det var en annan fråga, som jag skulle vilja rikta någon uppmärksamhet på, nämligen frågan om uppreisningen av fascisterna här i landet. Det är enligt vårt sätt att se en mycket betydelsefull åtgärd när det gäller att utbygga, stärka och fördjupa den svenska demokratien.

Det andra världskriget med dess bittra erfarenheter om nazismens roll har medfört att en allt starkare folkopinion i vårt land kräver att de statliga myndigheterna skola vidtaga åtgärder för att befria vår offentliga förvaltning, vårt försvarsväsende och vår polismakt från nazistiska element. Dessa krav resas icke enbart från arbetarhåll, utan hela den demokratiska opinionen i landet fordrar att någonting göres, och när regeringen i maj tillsatte den så kallade bedömningsnämnden hälsades ju detta såsom ett tecken på att nu någonting skulle åstadkommas för att åtminstone kontrollera att den frikostiga befordringspolitik av nazistiska officerare, som skett under krigsåren, inte längre skulle få fortsätta. Men de som trodde att denna bedömningsnämnd verkligen skulle bli någonting att räkna med när det gällde en utrensning av nazistiska element inom försvaret och polismakten äro sedan de tagit del av nämndens verksamhet mycket besvikna. Den verksamhet, som nämnden hittills offentligen redovisat, är av den karaktär att bedömningsnämnden numera i folkets mun har döpts till »berömningsnämnden». Offentligen har redovisats att nämnden haft att ta ställning till något över trettio olika fall. Av dessa äro

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

redan tjugusex behandlade, och inte mindre än tjugutvå av de personer som voro anmälda för nämnden ha blivit frikända, trots att det i samtliga fall, såvitt man kan se av de offentliga referaten, rört sig om personer som dels före och dels under kriget varit enrollerade i nazistiska organisationer eller varit varma sympatisörer till dem som nu i Nürnberg fått sin dom av världsdömstolen. Man får onekligen det intrycket, att denna nämnd har satt som sin uppgift att ta för gott vad de anklagade eller misstänkta själva ha att anföra till sitt försvar. De behöva endast neka till beskyllningarna eller hitta på någon mer eller mindre konstifik förklaring för att bli fria från ansvar. Jag skall inte här uppta tiden med att ge en mängd exempel. De äro allmänt bekanta från pressen. Jag vill dock erinra om ett par fall.

En av de personer, som denna nämnd haft att pröva, förklarar att han visserligen varit nazistiskt organiserad men att han varit ganska passiv. Han blev utan vidare rentvådd. Nämnden tar nu på sitt ansvar att han är nationellt pålitlig, och han får behålla sin anställning vid krigsmakten och får sin befordran. En annan person, som inte riktigt kunde förklara hur han kommit in i en nazistisk organisation och som påstod sig inte heller veta varifrån han fick nazistiska tidningar, rekommenderades också till befordran. Han har nu bedömningsnämndens ord på att han är mycket lämplig som officer. Man gör onekligen den reflexionen att även om nämnden inte lyckats få klarhet i vederbörandes nazistiska åsikter, hur han kommit in i nazistorganisationen eller hur han fått de nazistiska tidningarna, borde väl det förhållandet att han tydligen så fullständigt glömt sina egna förehavanden utgöra tillräckligt besked om att han i varje fall är olämplig såsom officer. Ty man måste väl ändå kräva ett visst mått av omdömesförmåga av personer, som skola bekläda viktiga poster i vårt försvarsväsende? Det mest flagranta fallet är kanske den furir vid flyget, som öppet erkände sitt medlemskap hos nazisterna och som inför nämnden förklarade sig principiellt enig med Führerprincipen och Lindholmsnazismen. I detta fall kunde inte nämnden skylla på att vederbörande blivit vilseledd och på en sådan grundval frikänna honom, ty här gällde det en övertygad nazist, som öppet försvarade sin uppfattning och som förklarade att han också i fortsättningen ämnade hålla på sin principiella anslutning till nazismen och Lindholmsrörelsen. I stället för att befria vår försvarsmakt från denna nazist förklarade nämnden att han tydligen var ärlig, då han erkände sitt nazistiska medlemskap. Man trodde sig också kunna förutsäga, att han skulle utveckla sig bra om han bara fick fortsätta sin bana. Nämnden förklarade att faran låg däri, att han skulle få en kverulantisk inställning i händelse nämnden skulle ingripa och förklara honom opålitlig. Vederbörande fick också, jag tror det var genom statsrådets försorg, sin befordran, och nu får man väl förutsätta att han i sin tjänst lika ärligt som inför bedömningsnämnden företräder sin Führerprincip.

Jag skall inte trötta med flera exempel. Det finns många andra. Man måste emellertid med anledning av vad som förekommit fråga hur egentligen denna nämnd har fattat sin uppgift. När den tillsattes var det väl ändå ingen som tänkte sig, att den skulle bli ett slags tvättnrättning, dit nazisterna kunde gå för att bli rentvådda och få goda rekommendationer för fortsatt befordran i vårt försvarsväsende. Meningen var ju att nämnden skulle bli till hjälp för att hindra att nazistiska element skulle göra sig hemmastadda i försvarsnakten och i polisväsendet. Det är visserligen sant, och det kan ju av nämndsledamöterna åberopas till ett ringa försvar, att regeringens direktiv inte ge nämnden den handlingsfrihet som man skulle önska i ett fall som detta. Å andra sidan är det allmänt bekant att det i regeringens direktiv fastslås, att det föreligger särskilda skäl att kontrollera, att inte militära

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
befattningshavare och befattningshavare inom polisväsendet brista i lojalitet mot det samhälle, som de äro satta att tjäna, och det understrykes mycket kraftigt i departementschefens diktamen till statsrådsprotokollet, att förekomsten av nazistiska element bland militärpersonal och polispersonal kan äventyra deras förtroende inför allmänheten. Det är ju om något en klar anvisning till nämnden, att den skall vinnlägga sig om att rensa ut nazisterna. Det är därför så mycket märkligare att den kommit till sådana resultat som hittills redovisats i pressen, av vilka jag här omnämmt ett par tre fall.

Man frågar sig också inom demokratiska kretsar om nazisterna äro så få till antalet som framgår av bedömningsnämndens hittillsvarande verksamhet. Endast 33 fall ha varit föremål för behandling, vilket tyder på att nämnden i huvudsak inriktat sig på de mest utpräglade nazistelementen inom de lägre befattningarna och icke gjort någonting för att ta itu med de nazistiska krafterna högre upp på rangskalorna.

Till sist vill jag understryka ytterligare en uppgift, i fråga om vilken denna bedömningsnämnd, åtminstone av det offentligen redovisade materialet att döma, icke utvecklats tillräcklig aktivitet. Det förutsättes ju i direktiven att nämnden skall ta egna initiativ till undersökning då anledning därtill föreligger. Vi ha ju här i kammaren två nämndsledamöter, och det skulle vara intressant att få höra i vilken omfattning bedömningsnämnden hittills beaktat denna sin befogenhet att på eget initiativ ingripa mot nazistiska element inom vår förvaltning. Om bedömningsnämnden vill ha effektivitet i sin verksamhet, skulle jag för min ringa del vilja rekommendera att den söker kontakt med de stora demokratiska organisationerna, inte minst med militärmanskapet, och med deras hjälp plockar fram i dagsljuset folk med nazistisk åskådning, som kunna finnas på viktiga nyckelpositioner men som kanske för ögonblicket med hänsyn till det politiska läget icke anse det oportunt att framträda utan föredra att förneka sin mästare. Endast om bedömningsnämnden utvecklar en sådan aktiv demokratisk verksamhet har den en uppgift att fylla. Om den fortsätter att arbeta efter de linjer, som i varje fall officiellt redovisats, blir den en hjälp för de nazistiska elementen i stället för tvärtom.

Det var detta, herr talman, jag velat bringa i erinran vid denna debatt. Jag vill till sist endast instämma i herr Ture Nermans yttrande vid värriksdagens remissdebatt, då han talade om samma frågor som jag nu berört, att här sköts den demokratiska renhållningen, som det heter, med farmors hand.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Timmen är sen, och få av kammarens ledamöter äro närvarande. Jag skall därför inte, såsom eljest vore naturligt, ta upp en replik i de stora frågor, där synpunkter ha framförts och frågor ställts till mig. Jag syftar särskilt på handelsavtalet med Ryssland och hela export- och kreditpolitiken. Jag skall dock inte underlåta att ge ett svar till herr Näsgård, som frågade mig hur det kommer att gå med småföretagsutredningens olika betänkanden. De spänna över ett flertal omfattande och viktiga problemkomplex. Jag anser det lyckligt att vi så relativt hastigt kunde få denna allmänna kartläggning av problemet och i ett par fall någorlunda fullständigt utarbetade förslag. Dessa betänkanden ha varit föremål för en omfattande remissbehandling, och remissutlåtandena äro nu föremål för bearbetning inom departementet. Jag vill här deklarerera, att jag har ett mycket stort intresse för dessa frågor, och jag hoppas att i ett par hänseenden kunna framlägga förslag redan till värriksdagen. I andra hänseenden tror jag att det riktiga tillvägagångssättet är att sätta i gång specialutredningar innan

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

förslagen utformas, så exempelvis i verkstadslokalfrågan och kanske också i den stora frågan om småföretagsverksamhetens spridning till landsbygden.

Jag kanske i detta sammanhang också får med några ord beröra ett spörsmål, som efter vad det sagts mig rests av herr Domö, angående orsakerna till styrelsens avgång i det statliga torvförädlingsbolaget. Styrelsen avgick emedan den icke delade regeringens uppfattning att de statliga bolagen icke böra tillhöra arbetsgivarförening. Avsikten är att vi skola skaffa oss en egen arbetsgivarorganisation, en egen förhandlingsorganisation för statens bolag, måhända inordnad i en större förhandlingsorganisation för hela den statliga verksamheten. Vi handla därvidlag på samma sätt som kooperationen. Regeringens motiv för detta ståndpunktstagande är att det därigenom blir lättare för oss att stå neutrala i konflikter mellan parterna på arbetsmarknaden. Styrelsen delade icke denna regeringens uppfattning, vilket det ju stod den fritt att göra, men regeringens uppfattning var genomtänkt och fast, och vi ställdes därför inför nödvändigheten av att bilda en ny styrelse. Om någon i kammaren så önskar är jag beredd att t. ex. efter en interpellation ge mera utförliga skäl för den ståndpunkt som jag med regeringskollegernas bifall intagit. Det kan då också bli tillfälle till diskussion.

Jag skulle inte gå närmare in på den största av de frågor, som ligga inom mitt ämbetsområde och som här varit före, nämligen frågan om ett handelsavtal med Sovjetunionen. Jag vill dock säga att det är mycket olyckligt, att man överdimensionerar denna fråga. När kammarens ledamöter komma att ha papperen på bordet — den fullständigaste belysning av frågan kommer där att lämnas — måste man komma att i någon mån skämmas över den diskussion som förts i valstriden och i vilken man givit alldeles felaktiga proportioner åt de svenska åtagandena.

Låt mig säga en sak till i detta mycket sammanträngda anförande. De tidningsuppgifter och de uttalanden, som förekommit under valstriden och som efter vad som sagts mig även i någon mån givit genljud under denna debatt, om att regeringen och särskilt undertecknad såsom handelsminister skulle ha utövat oberättigade påtryckningar på industriens män och att jag skulle ha hotat med att tvångsflytta 20 000 arbetare och införa en ny tvångslagstiftning etc., äro felaktiga och falska.

Jag kanske i detta sammanhang också får säga att när till detta kreditavtal på fem år knutits en plan för den svenska exporten till Sovjetunionen bestående av varulistor har detta varit ett svenskt önskemål. Syftet har varit att nå en mera normal och naturlig spridning av exporten inom hela den svenska industrien. Ställda inför den samlade efterfrågan i ett så stort land som Sovjetunionen, vilket dessutom är statsocialistiskt och där utrikeshandeln är monopoliserad, skulle vi, därest icke en sådan plan funnes, riskera att någon liten detalj eller en del av en detalj i den stora femårsplanen hade tagits ut, tillräckligt stor dock för att snedbelasta det svenska näringslivet. Mycket tidigt kom man under förhandlingarna med representanterna för Sovjetunionen till enighet om detta. Ryssarna förstodo denna svenska synpunkt.

Denna plan föreligger i de svenska varulistorna. Dessa varulistor ha uppgjorts i intimaste samarbete med de ansvariga instanserna inom den svenska exportindustrien. Det är icke sant vad som sagts, att regeringen från början var inställd på att helt enkelt uppfylla den önskelista om svenska exporter som de ryska förhandlarna lade fram under majförhandlingarna. Redan i Moskva meddelades våra motparter i förhandlingarna om att det inte var möjligt för oss att uppfylla önskemålen i denna lista. Vi lovade emellertid att undersökningar skulle göras, och sådana igångsattes. I början såg det ut som om maximum av vad vi skulle kunna prestera på den ryska önskelistan vore

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
 någonting på 300 eller 350 miljoner kronor. Under de fortsatta undersökningarna, som togo avsevärd tid, kommo vi så småningom upp till 500 miljoner kronor, sedermera till 550 miljoner kronor och, under förutsättning av vissa ryska leveranser, till 650 miljoner kronor. Dessutom hade vi emellertid andra varor att leverera. Det är inte sant att regeringen på grund av någon kritik från industrien och ännu mindre från pressen så att säga skrev ned de svenska exportmöjligheterna. Tvärtom kunde vi oavbrutet skriva upp dem. Under förhandlingarna var från början till slut en förutsättning given, nämligen att såsom bas skulle ligga en kredit på en miljard kronor under fem år.

Det har berättats mig att det särskilt från bondeförbundshåll, men märkligt nog också från högerhåll, förekommit en del allmänna uttalanden i denna debatt, att vår handelspolitik sådan den förts är en inflationsdrivande faktor. Jag vill mycket kort säga, att denna uppfattning är felaktig. Jag skulle vara mycket tacksam om motsidan toge sig en funderare över hurvida man inte i själva verket har klart för sig att den är felaktig. Vår handelspolitik som helhet, inklusive vår kreditpolitik och vår exportpolitik, har icke varit en inflationsdrivande faktor i denna utveckling, utan jag vill påstå motsatsen.

Jag ser att herr Domö vill replikera mig på denna punkt, och då kanske det må vara mig tillåtet att något närmare motivera påståendet. Jag vill i förbigående erinra om att våra kreditåtaganden åt olika håll och planerna för kreditåtaganden i huvudsak givits redan under samlingsregeringens tid och i alla händelser då legat inom de finansiella planerna. Riksdagen har också i efterhand lämnat de förslag i sådant hänseende som regeringen avgivit utan erinran. Detta är emellertid en ovidkommande sak i denna principiella diskussion. Jag vill också erinra om de två huvudmotiv som legat bakom vår exportkreditgivning. Det ursprungliga huvudmotivet var återuppbygg-
 nadsbehovet i olika europeiska länder, som stodo oss nära eller som för oss voro av stor handelspolitisk betydelse för framtiden. Men relativt snart kom ett annat motiv att bli betydelsefullare, nämligen det rent handelspolitiska motivet. Vi hade att räkna med att vi stodo i en värld, där för tillfället det multilaterala handelssystemet var sönderbrutet på grund av att de olika valutorna icke voro omväxlingsbara i varandra. Under sådana förhållanden hade vi att välja mellan två olika slags politik. En utväg var att pressa ned hela volymen för vår utrikeshandel mycket lågt för att nå en balanserad handel med olika länder tagna var för sig. Det skulle ha varit särskilt svårt, eftersom Sveriges utrikeshandel är i så hög grad inställd på ett multilateralt system. Mer än en tredjedel, tror jag, av vår export är normalt obalanserad. Det är ju speciellt gentemot länder med en svag valuta som vi normalt och naturligt ha ett exportöverskott. Under denna period, som jag hoppas blir kort, då pund sterling icke går att växla till guld eller dollar eller andra hårda valutor, hör England och dominierna, med andra ord hela sterlinggruppen, hit men även grannländerna höra till samma grupp av länder med svag valuta i förhållande till vilka vi normalt ha en positiv handelsbalans. Vid sidan om denna möjlighet att pressa ned hela vår handel med dessa länder för att få den balanserad står möjligheten att under övergångstiden ta dessa valutor, d. v. s. att ge exportkrediter. Vår politik har helt naturligt kommit att i någon mån bli en kompromiss, men den har hållit sig mera — och däröver är jag glad och i viss mån stolt, och det tror jag vi alla i riksdagen böra vara — till det senare alternativet. Det har varit vår viktigaste insats för den multilaterala handels återuppbyggande.

När vi se på resultatet finna vi dock att vår export icke är så stor. Jag kan mycket väl föreställa mig att herr von Helands valmän, som kanske aldrig

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

tänkt så mycket över dessa ting, när de läsa i tidningarna om hur regering och riksdag ha beslutat kredit åt det landet eller kredit åt det landet och när de veta att dessa krediter givits för att möjliggöra export, dra den slutsatsen att regering och riksdag ge krediter för att det skall kunna exporteras, vilket måste leda till knapphet i olika avseenden inom landet. Men herr von Heland själv, som ofta har diskuterat och väl även tänkt över dessa handelspolitiska problem, kan ju icke ha denna naiva uppfattning. Både herr von Heland och alla andra, som föra detta tal, måste någon gång ha tittat på siffrorna i handelsstatistiken och då observerat, att det totala resultatet av den handelspolitik, som jag här talar om, är att vi dock nu ha lyckats lyfta vår import till över tre fjärdedelar av vad som före kriget var det normala. Låt vara att vi fortfarande ha en alldeles för låg import av kol, gummi och många andra viktiga ting, så ha vi dock i huvudsak lyckats driva upp importen så, att den närmar sig det normala, medan exporten fortfarande håller sig endast vid ungefär 50-procentsnivån. Som handelsminister måste jag bekänna, att en av de oroliga tankar som oavbrutet förfölja mig är, att många av våra stora, starka exportindustrier äro i färd med att bli hemmamarknadsindustrier. Det ingår som ett led i den förda handelspolitiken att noga pröva varje exportprojekt ur våra försörjningssynpunkter. De ha givits primär ställning i arbetet med våra handelsavtal när exportlicenser utlovas, och jag vill framhålla att det är därför vi ha nått de resultat jag här har pekat på.

Jag tror att det skulle betyda en sanering av den svenska diskussionen på detta område, om dessa enkla ting framställdes litet klarare. Och jag har en känsla av att vi, som tala för den av statsmakterna förda handelspolitiken, just här skulle kunna kräva en hjälp av våra politiska motståndare, därför att enligt min mening partipolitiska intressen icke bryta sig eller åtminstone icke behövde bryta sig mot varandra i handelspolitiska frågor, därest man icke anlägger partitaktiska synpunkter på frågorna. Det kan möjligtvis vara opportunt för herrarna, men det kan icke vara i sanningens intresse, om ni låta edra anhängare leva i den felaktiga föreställningen att regeringen driver en ansvarslös kreditpolitik och utarmar landets försörjning genom att i övermått exportera varor från landet.

Det är helt andra faktorer än vår handelspolitik, som äro inflationsdrivande. Vår handelspolitik har, det vill jag påstå, haft en motsatt betydelse. Förutsättningen för att vi kunnat driva vår framgångsrika importpolitik har dock varit, att vi förklarat oss redo att ge krediter och bevilja export. Andra länder ha därigenom kunnat förmås att från knappa resurser — mycket knappare än de våra — exportera varor till oss, för att nu inte nämna, att den förda handelspolitiken också har varit en av de grundläggande förutsättningarna för att ett skonat neutralt land som Sverige skulle kunna bibehålla och bygga upp den goodwill, som vi ha i världen.

Ordet lämnades härefter för kort gemäle till herr **Domö**, som yttrade: Herr talman! Jag ber bara att i korthet få säga, att jag sätter ett stort frågetecken efter handelsministerns uttalande, att det intimaste samarbete med den svenska industrien har varit rådande. Detta kan möjligen gälla vissa kretsar, men jag vågar bestämt framhålla, att det inte gäller över lag. För övrigt är ju frågan om hur mycket det är möjligt att exportera i nuvarande situation utan att undanhålla landet väsentliga ting beroende på uppfattningen även hos andra än exportindustriernas företrädare.

De förutsättningar, under vilka industrierna fingo till uppgift att lämna besked om sina leveransmöjligheter, voro enligt min mening inte fullständiga,

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
då materiel- och arbetskrafttillgången lämnats å sido. Många företag ha lämnat sina uppgifter under den bestämda förutsättningen, att de inte själva skulle behöva lösa materiel- och arbetskraftsproblemen; den sidan av saken, så hette det, skulle ordnas på annat sätt. Enligt min mening har det varit en oförsiktighet att resonera så. Det faktiska förhållandet är, att de förutsättningar, som man angav för industrien, gävo en felaktig bild av läget.

Om jag sedan har tid, herr talman, vill jag i fråga om den inflationsdrivande verkan av rysslandsavtalet nämna, att jag inte kan erinra mig, att jag för min del särskilt har pekat på den saken. Men det är väl inte utan vidare säkert, att det är som handelsministern säger. Ty om vi här i landet producera en mängd varor med stora ansträngningar och exporterar dessa varor utan att på lång tid få några varor i gengäld, kan detta få en inflationsdrivande verkan.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! I anledning av herr Domös yttrande, att han sätter ett stort frågetecken för min uppgift att varulistorna uppgjorts under det intimaste samarbete med industrien, vill jag kort påpeka hur detta samarbete har varit organiserat.

Redan i den svenska delegation, som i maj förhandlade i Moskva, fanns det ledande representanter för den svenska industrien. Denna delegations arbete hade i själva verket förberetts genom vissa undersökningar, som industrikommissionen utfört i samarbete med industrien. Jag vill också erinra herr Domö från hans statsrådstid — eftersom dessa förhandlingar gå mycket långt tillbaka i tiden — att samråd i detta hänseende mellan å ena sidan handelsministern och regeringen och å andra sidan industrirepresentanter har förekommit under hela kriget, särskilt från och med sommaren 1944.

Sedan handelsförhandlingarna återvänt från Moskva, organiserades detta samarbete på så sätt, att industrikommissionen till alla de företag, som antogos kunna vara intresserade av dessa stora order, utsände de delar av den ryska önskelistan, som kunde komma i fråga. Vad man då i första omgången sporde dessa företag om var, vad de skulle vilja leverera till Ryssland med tanke på sin produktionskapacitet och med hänsyn tagen till vad som behövdes inom landet och vad de ville reservera för sina kunder i andra länder. Däremot ombådos de att i den omgången icke tänka på materiel- och arbetskraftsproblemen. Den frågan prövades sedermera centralt i samarbete med industriföretagen och industrikommissionen. Industrikommissionen har här arbetat i intimaste samråd med den sammanslutning, som är den svenska exportindustriens organ, nämligen exportföreningen, och särskilt med den inom exportföreningen organiserade s. k. ryska kommittén, som omfattar representanter för praktiskt taget alla de industrier, vilka ha intresse för exporten till Ryssland.

Herr Domö berörde också frågan om inflationsverkningarna av det ryska avtalet. Jag vill då först säga, att mina reflexioner om export- och handelspolitiken som inflationsdrivande kraft närmast voro tänkta såsom ett genmäle till mera allmänna uttalanden, som efter vad det berättats mig gjorts i denna kammare rörande våra krediter och vår exportpolitik i olika riktningar. De hade alltså inte speciell syftning på det ryska avtalet. Men jag tar gärna upp denna punkt och vill då understryka, att den export, som svarar till kreditlistan, alltså icke till det balanserade varuutbytet, så som planerna äro lagda kommer att vara mycket liten under de två första åren. Det har hela tiden gjorts klart för de ryska underhandlingarna, att den svenska industrien var så belastad, att man inte kunde lägga så mycket av exporten på dessa år. Där emot blir det fråga om relativt större exportvolymen under det tredje, fjärde, femte och i viss mån även sjätte året. När vi tala om inflationsfaran i Sverige,

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

är det emellertid någonting mycket aktuellt vi tänka på. Och jag vill påstå, att en av anledningarna till att den stora svenska exportindustriens ansvariga män ha varit intresserade för detta handelsavtal och även för liknande handelsöverenskommelser i andra riktningar just har varit, att här fick man garantier för en stor efterfrågan om några år. All historisk erfarenhet lär oss, att en inflationskonjunktur som den nuvarande icke kommer att bli långvarig och att därefter inträder ett mera normalt tillstånd, då vi inte som nu komma att leva i en säljarens marknad, där det snarast är svårt att låta bli att sälja, utan då vi återigen komma i en köparens marknad. All historisk erfarenhet lär oss dessutom, att det sannolikt icke kommer att stoppa vid en återgång till detta normala tillstånd, utan att det kommer att bli en allmän depression. Det är icke minst ur de synpunkterna som detta avtal har kommit att framstå såsom betydelsefullt för den svenska industriens representanter.

Jag får kanske också — utan att för hårt belasta den långt framskridna tiden — gå in på materialfrågan och då understryka, att detta spörsmål har varit föremål för mycket noggranna undersökningar, som visat att materialefterfrågan under det första året icke är stor. Nu är det för den närmaste tiden som frågan om materialknappheten är av betydelse, eftersom en svensk regering och en svensk riksdag måste ha rätt att fatta ståndpunkt under den förutsättningen, att det internationella knapphetsläge, som vi nu befinna oss i, **relativt** snart måste ta en ända. Skulle vi planera vår handelspolitik på längre sikt under den förutsättningen, att nuvarande knapphetstillstånd skulle vara rådande under en längre tidrymd, då, herr Domö, skulle vi enligt min mening resonera lättsinnigt.

Herr **Sundberg**: Herr talman! Inom vida kretsar i landet, främst kanske i våra skogsmannakretsar, känner man sig orolig och olustig över det sätt, varpå planhushållningen eller statsingripandet tillämpas i fråga om de produkter, som emanera från våra skogar. Visserligen är det skogsindustrien — som förädlar skogsprodukterna och försäljer den förädlade varan på den inhemska och utländska marknaden — vilken närmast beröres av det sätt, varpå statsingripandet sker, men ytterst är det den svenska skogen som blir mest lidande därav. Ty uppenbart är, att om industrien hindras av de svenska myndigheterna från att ta ut de priser den kan på världsmarknaden — det är i detta avseende som anledning till anmärkning föreligger — är det naturligtvis inte möjligt för industrien att betala skogsägarna för deras produkter så att de i tillbörlig grad få del av den utomordentligt gynnsamma konjunktur, som för närvarande råder på världsmarknaden inom denna bransch.

Med förvåning har man sålunda erfarit den svenska regeringens ingripande att framtvunga en prisreducering av 5 procent i fråga om massa och papper — att detta skett i samband med kronrevalveringen ursäktar inte åtgärden i och för sig. När det är fråga om sågade trävaror har man visserligen inte hört att det skulle vara statsmakternas mening att förhindra världsmarknadsprisets uttagande, men när samtidigt hotet från de svenska myndigheternas sida vilar över exportörerna att inte få räkna sig till godo eventuellt erhållna högre exportpriser — en sådan prisförhöjning deklarerar man skall komma att elimineras genom exportavgifternas höjning i motsvarande grad — så stimuleras självfallet inte exportörernas intresse att ernå högsta möjliga priser på världsmarknaden. Vore det inte mera förnuftigt och rättvist av våra myndigheter att exempelvis göra en deklaration om att eventuellt erhållna högre priser delas så, att hälften tillföres prisutjämningsfonden, så länge denna på grund av krisläget kommer att behållas, och den andra hälften exportörerna?

Det måste framhållas, att det är av stor vikt för vårt skogsbruk och vår

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
skogsindustri att få begagna sig av den nuvarande konjunkturen till en i hög grad erforderlig konsolidering.

En kunglig kommitté har nyligen gjort utredning om i vilken omfattning skogliga åtgärder äro nödvändiga för att uppbringa våra skogar till högsta möjliga produktion. Det har visat sig att åtgärder släpa efter i en sådan omfattning, att man av ekonomiska skäl för staten likaväl som för den enskilde skogsägaren inte anser sig kunna förorda att restaureringsarbetet genomföres på kortare tid än 70 år. Så mycket angelägnare vore det väl då att söka utnyttja nuvarande enastående konjunkturtillfälle till att förkorta denna onaturligt långa nydaningsperiod. Detta så mycket mer som vid rätt skött prispolitik det inte skulle behöva vara den inhemska marknaden utan i främsta rummet den utländska, som skulle släppa till det mesta av det för konsolideringen erforderliga kapitalet.

Men kan man, och är det överhuvud lämpligt att kräva dessa högre priser av utlandet? Givetvis böra inte vi svenskar, det ha vi nog alla klart för oss, söka att otillbörligt pressa priserna i höjden. Men varför skulle inte vi kunna sträva efter att ernå de gällande världsmarknadspriserna, de priser som exempelvis Canada, Norge, Finland och Ryssland erhålla för sina skogsprodukter? Varför skulle engelsmän och andra nationer, som äro köpare på denna marknad, inte vilja köpa av oss till samma priser som de få erlægga till andra säljareländer? Säkerligen vilja de det, och vi veta att de också äro beredda därtill. Men tacka för det, att de föredra att köpa till de billigare priser, som de svenska exportörerna anse sig böra gå in för av hänsyn till den svenska regeringens önskemål eller föreläggande, vilket det nu är. Huruvida emellertid utlänningarna kunna undgå att förvåna sig över den ekonomiska politik, som sålunda föres, och huruvida de kunna undgå att för sig själva göra en liten reflexion över »die dummen Schweden», det är väl knappast troligt.

Vår prispolitik i fråga om exportaffärerna inom träbranschen blir inte mera förståelig inför det faktum, att de nu gällande världsmarknadspriserna ingalunda äro att betrakta som toppriser. Tvärtom är man tämligen på det klara med, att de virkesproducerande länderna inom kort komma att gå in för väsentligt höjda priser, och köparländerna med undantag kanske för U. S. A. äro nog också beredda att acceptera dem. Det finns sålunda inte någon anledning för Sverige att kvarbliva vid sin nuvarande attityd av den anledningen, att vi skulle kunna misstänkas för att vara pådrivare av och orsaken till de höjda träproduktpriserna på världsmarknaden. Den prisförhöjningen har andra förklaringar, och den har, som känt är, kommit vår bön och våra åtgärder förutan. Och så kommer det nog också att bli i framtiden.

Nu är det ju klart — det förstå vi nog alla — att det inte är för ros skull, att det inte är för att försvåra eller undergräva det svenska skogsbruket eller den svenska skogsindustriens ställning, som de svenska myndigheterna slagit in på den väg de gjort. Man syftar därmed till att förebygga eller utjämna spänningen mellan världsmarknadspriset och de maximipriser, som vår priskontroll fixerat, man vill hindra inflation, förebygga byggnadskostnadernas och hyrornas stegring, man vill trygga det inhemska trävarubehovet o. s. v., allt mycket vällovliga och aktningvärda syftemål. Statsrådet Ericsson lär tidigare under debatten här i dag ha framhållit dessa synpunkter och med dem motiverat den förda politiken.

Jag frågar mig emellertid, huruvida den väg, som man slagit in på, verkligen kan vara den riktiga, att via utlandsaffärer och en så remarkabel åtgärd som att sänka priser, som svenska medborgare eller företag ernått vid sina försäljningar på främmande marknader, söka reglera rent inre samhällsförhållanden. Är detta överhuvud konstitutionellt riktigt?

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Speciellt fråga sig skogens och skogsindustriens målsmän, varför just deras näring skall så hårt och så ensidigt drabbas av en statsdirigering sådan som denna, där deras produkter prisregleras — prissänkas — för andra syften än näringens egna intressen. Det kan nog ges flera svar på denna senare fråga. Ett svar tror jag mig dock kunna ge, och det är, att så länge den för hela vårt lands ekonomi så viktiga skogsnäringen inte är representerad genom eget departement i Kungl. Maj:ts regering, så länge komma också de skogliga och de skogligt ekonomiska intressena att bliva satta i efterhand — detta visar en dyrköpt erfarenhet sedan många år tillbaka.

Det föreligger även ett annat skäl som motiverar att denna fråga nu tages upp till behandling. Tidenderna utifrån skogsfronten just nu förmåla nämligen underliga ting. Det förefaller som om man där på allvar börjar frondera mot den statliga prispolitiken. Man har nämligen särskilt i Norrland börjat köpa rotstående och upphuggen skog till priser så höga, att de omöjligen låta sig inränga i det av statsmakterna fastställda prisregleringssystemet för förädlade skogsprodukter. Här kommer det att bli en oerhörd prisspänning, när dessa varor nästa år skola utföras på marknaden. Om någon ändring icke sker, blir det för säljarna omöjligt att på exportmarknaden ernå behöfliga prisförbättringar, ty exportpriserna ligga ju helt inom myndigheternas kontroll. Så är däremot icke fallet i samma grad när det gäller den inhemska marknaden. Visserligen har man av tidningarna sett, att regeringen har för avsikt att utvidga priskontrollnämndens och bränslekommissionens fiskaliska verksamhet, vilket väl närmast avser ett försök att reglera de förhållanden, jag nu är inne på. Är det emellertid någon som tror, att även om man sätter i gång en överväldigande kontrollorganisation, man helt skall lyckas? Jag tror det inte. Det tragiska i situationen kan komma att bli, att den utländska marknaden drar fördel av de svenska myndigheternas prispolitik på det skogliga och skogsindustriella området, men däremot inte den svenska. Vi gå förlustiga det utländska kapitalet, men inflation, byggnadskostnadernas stegring etc. ha vi där ändå.

Man behöver tyvärr inte säga att man *befarar*, att regeringens politik på detta område kommer att misslyckas. Man torde vara berättigad konstatera att den *har* misslyckats. Allt flyter för närvarande. Och ett än värre kaos är som sagt att vänta, när de nu förhöjda skogspriserna nästa år kräva att få slå igenom i fråga om de färdiga produkterna.

Det finns sannerligen anledning för regeringen att utan tidsutdräkt ta dessa spörsmål under förnyat övervägande från andra utgångspunkter än de hittillsvarande och söka få till stånd en förnuftigare och stabilare ordning på det skogliga och skogsindustriella fältet.

Om jag sedan går över från träet till järnet, kan jag tyvärr inte heller på detta område anmäla min tillfredsställelse med den nuvarande ordningen. Jag tänker härvid särskilt på lantbruksmaskinindustriens försörjning med järn. Som bekant är järnproduktionen strängt ransonerad, och regeringen bestämmer genom industrikommissionen hur ransonerna skola utskiftas. Med hänsyn till den betydelse lantbruksmaskinindustrien har för jordbruket och därmed för hela vår hushållning har man sagt sig vilja ställa denna industri i ett gynnsammare tilldelningsläge än övriga industrier. Detta har emellertid inte kunnat uppfyllas i högre utsträckning än till 70 procent av förkrigstilldelningen, i visst fall något mera. Knappt hade vi efter långa förhandlingar fått meddelandet om denna 70-procentstilldelning förrän en ukas kommer från industrikommissionen, upplysande om att kvantiteten nu måste krympas ihop till 40 procent. De aktioner, som med anledning härav företogs från industriens och jordbrukets sida, ledde till en återgång till de 70 procenten, och ett medde-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

lande härom, tydligen emanerande från industrikommissionen, tillställdes pressen. Detta meddelande hade följande lydelse:

»Från jordbrukets sida har gjorts framställning om ökad tilldelning av material för tillverkning av traktorredskap och reservdelar. För att tillmötesgå dessa önskemål har en omgruppering av leveranserna från Domnarvets järnbruk skett så att fabrikanterna erhålla 290 ton mer än det ursprungliga programmet. Procentuellt innebär detta 70 procent av det material, som tidigare tilldelats dem, mot i våras beräknade 40 procent.»

Detta meddelande fanns att läsa i tidningarna i slutet av september. En månad har inte hunnit gå därefter, förrän ett nytt meddelande ingår från industrikommissionen till det företag jag representerar, Överums bruk, innebärande, att hela tilldelningen av järn för november månad drages in och dessutom hälften av decemberransonen. Hur det blir med tilldelningen under nästa år, därom veta vi intet mer än att vi skola få full (d. v. s. 70 procents) ranson för januari. Följden av denna järntilldelningspolitik måste med nödvändighet bli, att de svenska jordbrukarna inte kunna påräkna jordbruksredskap i tillräckligt utsträckning som motsvarar deras behov. Med säkerhet måste tillverkningen av hela serier av redskap nedläggas. Och hur skall det gå med tillverkningen av de nya redskap, som krävas efter de nykonstruerade traktorer, som de båda traktortillverkarna i landet efter flera års experiment komma att utsläppa på marknaden nästa år, traktorer huvudsakligen avsedda för det mindre och medelstora jordbruket? Fabrikanterna stå i nuvarande läge fullkomligt rådvilla, vad de skola tillverka och hur mycket de skola tillverka, eftersom de inte veta, hur järntilldelningen för nästa år kommer att bli, och eftersom de se att vad som utlovas den ena månaden ryggas den nästa. Är detta planhushållning?

Även om det är sant, som det har sagts, att lantbruksmaskinindustrien blivit i viss mån gynnad, är det likväl min upfattning, att den inte blivit gynnad i den utsträckning som motsvarar det samlade folkhushållets intresse. En omprövning synes mig vara befogad. I varje fall bör industrien få bestämt besked om vad den har att påräkna i järntilldelning för en viss säsong och när leveranserna komma att fullgöras. Endast på det sättet kan en rationell planläggning av fabrikationen ske och ett övervägande göras, vilka maskiner och redskap som skola tillverkas och vilka som skola nedläggas. Självfallet komma i första hand reservdelar att tillverkas och i andra hand sådana redskap och maskiner, som äro mest behövlige för det svenska jordbruket. Utan dylikt besked från statsmyndigheternas sida komma de oundvikliga svårigheterna att onödigt accentueras för både fabrikanter, återförsäljare och jordbrukare.

Herr Uhlén: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga något om löneutvecklingen och den inflationsfara, som man förknippar med lönestegringarna.

Sedan vi sist diskuterade denna fråga här i kammaren har situationen klarat så till vida, att det nu föreligger siffror som vi inte behöva tvista om, siffror som äro, kan jag säga, auktoriserade och accepterade. Samtliga partier ha nämligen erkänt det faktum, att den reala nationalinkomsten per arbetsför individ under 1930-talet stegrades med 26 procent. Den siffran återfinnes i finansministerns finansplan och i högerns motion med anledning av denna finansplan, och även folkpartiet har accepterat den. Vi behöva alltså inte längre tvista om denna siffra. Skulle den bestridas, vore det ur den synpunkten, att den sannolikt är tilltagen alltför mycket i underkant. Bruttostegringen av nationalinkomsten under 1930-talet var nämligen inte mindre än omkring 50 procent. Är då siffran reducerad till 26 procent med hänsyn till vissa dubbelräkningar och andra omständigheter, kan man inte säga, att den är för hög.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Vad nationalinkomstens stegring under 1940-talet beträffar har ju särskilt högern i sin finansmotion varit synnerligen angelägen att understryka, att stegringen blir minst 2 procent årligen; siffran är fixerad till 22 procent t. o. m. år 1951. Alla skattesänkingsprogram, som nu föreligga, äro baserade på att denna stegring under 1940-talet måste anses såsom ett minimum. Den måste i varje fall vara ännu större, om högerns skattesänkingsprogram skall kunna hålla. I själva verket är den också högre, men vi kunna räkna med 2 procent såsom maximum, och vi kunna vidare konstatera, att denna stegring med 2 procent årligen under 1940-talet vid detta års slut sammanlagt uppgått till 14 procent. Inte heller den siffran är tilltagen i överkant, utan den stegring av den taxerade inkomsten, som då kan konstateras, kommer förmodligen tvärtom att visa, att siffran 14 procent avsevärt har överskridits. Summera vi då hela perioden 1930—1946, få vi en stegring av den reala nationalinkomsten för arbetsför individ av 26 plus 14, alltså summa summarum 40 procent.

Herr Bergvall har här tidigare omvittnat — som jag hoppas på hans partis vägnar — att man anser det rimligt och riktigt att reallönerna stegras i samma takt och omfattning som den reala nationalinkomsten för arbetsför individ, och jag hoppas och räknar med, att det inte finns någon enda i denna kammare, som bestrider att detta är riktigt, nämligen att reallönerna böra ökas i samma takt och omfattning som den reala nationalinkomsten per arbetsför individ.

Om man konsekvent hade genomfört denna rättvisa fördelning av stegringen, skulle alltså resultatet ha blivit, att reallönerna skulle ha ökats med icke mindre än 40 procent under 1930-talet och fram till och med innevarande år. Verkligheten visar någonting helt annat, nämligen att under 1930-talet, alltså åren 1930 t. o. m. 1939, reallönerna för huvudgrupperna av arbetare, d. v. s. arbetare i industri, hantverk, handel och transportväsen, stegrades med endast 11 procent. Under kriget sjönko reallönerna för samma grupper med omkring 12 procent, och nu torde 1939 års reallöneläge vara i någon mån överskridet. Enligt konjunkturinstitutets senaste översikt ha penninglönerna stegrats med 50 procent från år 1939 till och med april månad innevarande år. Om vi räkna ut denna stegring i index, då indextalet för år 1939 sättes lika med 100 som utgångspunkt, få vi till resultat ett indextal nu av 104,2. Detta betyder, att reallönerna för industriarbetarna ha stegrats med 4,2 procent över 1939 års nivå. Industrierbetarnas reallöner ha med andra ord höjts med 4,2 procent, medan den reala nationalinkomsten per arbetsför individ har ökats med minst 14 procent — det är det minsta vi ha anledning att räkna med.

Vid jämförelse med hela perioden 1930—1946 finna vi, att resultatet är i ännu högre grad till löntagarnas nackdel. Under hela denna period har reallönen för nämnda grupper stegrats med 11 plus 4,2 procent, alltså med 15,2 procent, medan, som vi ha sett, den reala nationalinkomsten för arbetsför individ under samma period har stegrats med minst 40 procent. De privatanställda tjänstemännen ha fått ännu mindre: en del av de privatanställda tjänstemännen befinna sig ännu på 1913 års reallönenivå. Till denna grupp kunna vi räkna de tekniska tjänstemännen, alltså de mest kvalificerade.

Den invändningen kan nu möjligen göras, att det finns en del lönestegringar, som inte ha tagit sig uttryck i den officella statistiken ännu, alltså sådana som skett under hand, d. v. s. pressats fram på grund av arbetslöshetsbristen o. s. v. Om vi beräkna denna ännu så länge osynliga lönestegring till 5 procent, så räkna vi även den i överkant, och då komma vi upp till en stegring av reallönerna med 20 procent, alltså hälften av den stegring, som jag nyss har konstaterat för hela perioden 1930—1946 av den reala nationalinkomsten per arbetsför individ. Kan det under sådana förhållanden finnas ens skymten av sakligt skäl för påståendet, att lönestegringen skulle vara den verkliga infla-

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

tionsfaran eller en av de största inflationsriskerna? Det är tydligen mycket mer berättigat att påstå, att man energiskt pekar ut lönestegringarna för att vända allmänhetens uppmärksamhet bort från de verkliga inflationsriskerna.

Jag är beredd på den invändningen, att man inte skall bedöma löneutvecklingen på grundvalen av nationalinkomstens stegring. Jag har nämligen hört den förr. Jag svarar för min del, att detta är den enda riktiga bedömningsgrunden — man bedömer löneutvecklingen helt enkelt på grundval av ett redan inkasserat resultat. Kan man få en bättre bedömningsgrund? Och för övrigt: skulle det vara oriktigt att bedöma lönerna på basis av denna grund, då skulle det självklart vara lika oriktigt att bedöma det framtida skatteunderlaget från denna utgångspunkt. Men som bedömningsgrund för skatteunderlaget har man helt och fullt accepterat just denna grundval, vars giltighet man vill förneka, då det gäller lönerna.

Jag skulle vilja påstå, att industriarbetarna inte komma att pressa upp lönerna för att få hela denna marginal utfylld. De förstå sannolikt, att detta är omöjligt. Jag skulle tro att de äro ganska belåtna, om de få en stegring med två procent årligen eller, om den reala nationalinkomsten för arbetsför individ stegras mera, motsvarande stegring. Under 1920-talet var den genomsnittliga stegringen 3,7 procent för år. Under den period, vi nu röra oss med och som jag talar om här, är stegringen knappast över 1 procent per år, trots det att nationalinkomstens stegring har gått lika fort även under den tiden.

Jag vill inte förneka, att det finns inflationsrisker, men vad jag förnekar det är, att de hittills genomförda lönestegringarna skulle vara den verkliga inflationsfaran. Det finns inga fakta, som styrka att så skulle vara förhållandet — det skulle väl då vara de rent psykologiska verkningarna av lönestegringarna, eller den omständigheten, att man tar lönestegringar som förevändning för prisstegringar, oavsett om detta är motiverat eller icke. Det finns ju tillräckligt stora inflationsrisker även om man eliminerar löneutvecklingen såsom en inflationsrisk.

Men jag skulle i detta sammanhang vilja ställa den frågan: anser man, att inflationsrisken minskas, därför att andra intressegrupper än arbetarna få ökade inkomster? Efterfrågan kan inte minskas, därför att en grupp får mindre och en annan grupp får mera. Om löntagarnas inkomster hållas tillbaka men stegringen av nationalinkomsten fortsätter, är det ju självklart, att andra befolkningsgrupper, och i detta fall företagargrupperna, måste få den del av nationalinkomsten, som arbetargrupperna inte få, såvida man inte räknar med, att den omständigheten att lönerna hållas tillbaka också skulle innebära, att nationalinkomstens stegring hålles tillbaka. Men en sådan uppfattning antar jag att ingen vill hävda. Man räknar med såsom självklart, att nationalinkomstens stegring skall fortsätta oförändrad. Under sådana förhållanden blir det ju företagen, som få mera, nämligen lika mycket mera som arbetarna få mindre. Detta kommer inte att minska någon efterfrågan; det kommer kanske tvärtom att öka efterfrågan just på sådana produkter, som vi för närvarande ha den största knappheten på. Att fördelningen av nationalinkomsten numera bestämmer efterfrågans inriktning är klart, och den saken är nu erkänd av alla socialekonomer. Löntagarna efterfråga i första hand konsumtionsvaror, företagarna efterfråga i första hand kapitalvaror, investeringsvärden eller sakvärden överhuvud taget, och det är på investeringsvärden, som vi nu ha den största bristen. Därtill kommer den omständigheten, att dessa varor i stor utsträckning inte heller äro priskontrollerade, varför redan av denna anledning större inflationsrisk är förenad med investeringarna än med lönestegringarna.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Inflationsrisken ökas med andra ord om lönerna hållas tillbaka, därför att efterfrågan på de produkter, som vi ha mest ont om, kommer att stegras.

Herr handelsministern har vid ett tillfälle tidigare utförligt uppehållit sig vid denna sak, och jag skall därför för min del inte göra det. Jag skall bara slå fast, att den största, den alltid latenta inflationsrisken är företagarnas instinktiva strävan att begagna knappheten och i synnerhet bristen på varor för att tillskanska sig största möjliga avans på varorna. Denna inflationsrisk finns alltid i uppgångstider, och den finns även nu. Det är denna inflationsrisk, som också medför svarta-börshandeln.

Den viktigaste åtgärden emot inflationen måste under nuvarande förhållanden vara priskontroll, och då inte bara den passiva utan kanske i all synnerhet den positiva priskontrollen. Det är inte bara radioapparater, som kunna säljas så ofantligt mycket billigare än förr, det är inte bara apoteksvaror som betinga eller åtminstone ha betingat oskäligen priser, utan det finns en mångfald andra varor, som betinga orimliga priser, och det finns många branscher inom varudistributionen, som äro orimligt överdimensionerade och följaktligen dras med onaturligt stora omkostnader, vilka allmänheten måste betala genom priserna.

Skulle en hård priskontroll medföra den effekten — och det kan man ju »befara» — att vissa av dessa företag stupade, så skulle jag för min del vilja påstå, att därmed ingen skada skett, snarare tvärtom. Det är ju sådana välsignelsebringande verkningar man väntar sig av den fria konkurrensen. Men där konkurrensen icke är fri eller där konkurrensen på grund av knapphet har upphört, där kunna statsmakterna sätta in sina åtgärder som ett skydd för alla konsumenters och alla sparares intressen.

Detta är vad jag i korthet vill säga om detta kapitel. Det skulle finnas åtskilligt mera att säga därom, men jag skall avstå från att göra det i dag. Jag har bara velat åberopa dessa siffror gentemot bland andra herr Bergvall, som försäkrade, att han inte trodde, att det var så stor marginal, som man talar om. Man behöver inte lita till vad man tror i det fallet, eftersom det finns exakta siffror på dessa marginaler; det finns åtminstone fullt pålitliga siffror, och det finns numera siffror beträffande nationalinkomstens stegring, som både herr Bergvalls parti, mitt parti, herr Nordensons parti och herr Domös parti ha accepterat och själva lagt till grund för sina framtidsberäkningar rörande den ekonomiska utvecklingen.

Jag skulle nu kunna sluta mitt anförande, men jag skulle dock först vilja ha sagt ett ord till herr Öhman. Herr Öhman har visst försvunnit från kammaren, men i förhoppning att han likväl läser protokollet skall jag be att få tillfoga ett par meningar.

Herr Öhman framhöll såsom nödvändigt, att socialdemokraterna samarbeta och samverka med det kommunistiska partiet för att genomföra efterkrigsprogrammet. Om min förmodan är riktig, att han menade en organiserad samverkan, så måste jag säga, att han därvidlag misstar sig grundligt. Om kommunisterna vilja rösta för och hjälpa till med att genomföra efterkrigsprogrammet, står det dem fullkomligt fritt; det står vilket parti som helst fritt att göra så. Men någon organiserad samverkan kan det aldrig bli fråga om. Därför skulle jag vilja fråga herr Öhman: om socialdemokratiska partiet vägrar att gå med på en organiserad samverkan med kommunisterna, komma då kommunisterna att bekämpa efterkrigsprogrammet? Komma de då att rösta emot de förslag, som ha sin grund i efterkrigsprogrammet? Det skulle vara synnerligen intressant att få ett svar på den frågan. Det kan jag av naturliga skäl knappast få nu. Men jag hoppas, att vi skola kunna få höra svaret på den frågan någon gång framdeles.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Herr Nordenson: Herr talman! Vid denna sena timme och inför det demonstrativt ringa intresse, som kammarens ledamöter visa, finns det ingen anledning att gå djupare in på de mycket viktiga frågor, som vi här behandla, men jag skall i alla fall anknyta några reflexioner till den debatt, som här har förts.

Vid bedömandet av läget i fråga om penningvärdet och inflationsriskerna är det ganska nyttigt att se tillbaka på situationen på hösten 1942. Tendenser till pris- och lönestegringar, som man med dåvarande maktmedel icke ansåg sig kunna bemästra, förefunnos då i likhet med vad som är förhållandet i den nu rådande situationen. Men en bestämd olikhet finns dock, och den består däri, att den person, som är närmast ansvarig för vår penningpolitik, finansministern, vid det tillfället tog ett direkt initiativ, det initiativ, som sedermera ledde till pris- och lönestoppsprogrammet, och som därefter fullföljdes under en längre tid. Det utformades då ett penningpolitiskt program, som sedan blev ytterligare bekräftat på våren 1944 och som innebar, att vi inom landet skulle uppehålla såväl pris- som lönestopp, d. v. s. att lönerna inte borde penningmässigt stegas men att man skulle försöka öka värdet på lönerna genom att sänka priserna, vilket borde ske i den mån marginalerna ökades.

Detta program antogs som bekant enhälligt av riksdagen. Det är emellertid nu — det måste vi konstatera — raserat, och den, som i främsta rummet bär ansvaret för att detta program sprängts, är finansminister Wigforss, som själv en gång framlade det. Jag har förut påpekat, att detta skedde i det ögonblick, då han gick in för den frontförändringen, att han yrkade på att uppstående marginaler icke skulle utnyttjas till prissänkningar, utan utnyttjas till lönestegringar. Han gav därmed signalen till en allmän lönerörelse.

Det märkliga är att han i samband därmed endast har gjort mycket ringa reservationer och, såvitt jag kunnat finna tidigare, inte alls några klara reservationer beträffande hur långt dessa lönestegringar skulle tillåtas gå. Det är först i dag efter herr Bergvalls inlägg, som jag har hört honom uttala sig något försiktigare på denna punkt, och detta måste ju ge ett mycket starkt stöd för den oro, som herr Bergvall gav uttryck åt, nämligen att finansministerns paroll skulle väcka till liv krafter på lönefronten, som ställa mycket vittgående krav.

Herr Wigforss underströk, att hans ställningstagande här i fråga om lönestegringar borde ses mot bakgrunden av den debatt, som förts, och han gjorde gällande, att man från borgerligt håll på ett mycket ensidigt sätt skulle ha framhållit lönestegringarna såsom den egentligen enda inflationistiska faran.

Detta är en fullkomligt oriktig historieskrivning. Från det håll jag representerar har man vid flerfaldiga tillfällen pekat på de olika riskerna. Vi ha pekat på den inflationistiska risk, som ligger att i stor omfattning exportera mot långsiktiga krediter, och jag vill också erinra om att det var ifrån det håll, jag representerar, som det först pekades på att man kunde ifrågasätta ändringar i växelkurserna för att skydda sig för prisrörelser utomlands. Jag vill understryka, att man inte från vårt håll ställt något krav i den riktningen, men det var ifrån vårt håll, som detta problem överhuvud taget rullades upp. Det är således fullkomligt oriktigt att säga, att vi ensidigt ha pekat på lönefronten.

Herr Uhlén, den föregående talaren, gjorde samma oriktiga påpekande, att vi endast talat om lönerna. Han pekade också på tendensen hos företagarna att vilja stegra sina priser, vilket han ansåg vara den största faran. Men han synes då betydligt underskatta möjligheten till priskontroll på basis av gällande prisregleringslag, som ger de statliga myndigheterna djupgående möjligheter i detta avseende.

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

Jag vill här bestämt understryka, att anledningen till att lönefrågan har kommit så starkt i förgrunden, är den mycket sensationella frontförändring, som herr Wigforss har gjort sig skyldig till. Han har i själva verket sprängt det gamla penningpolitiska programmet från åren 1942 och 1944, och jag tvekar inte att säga, att hans ställningstagande på den punkten innebär, att han etablerat sig såsom detta penningpolitiska programs fiende nr 1. Det är detta som gör, att vi här ha måst stryka under den fara, som denna ändring innebär.

Herr Wigforss har vidare under debatten gjort gällande, att en runda-bordskonferens skulle ha mycket litet värde, och han frågar: vad skulle den egentligen tjäna till?

Ja, det beror naturligtvis helt och hållet på hur en sådan runda-bordskonferens anordnas och hur den ledes. Jag skulle vilja säga, att om den hade sammankallats och även letts av honom i den anda, som herr Wigforss omfattade år 1942, så är det min övertygelse, att den skulle ha verkat i mycket gynnsam riktning. Jag medger, att om den däremot skulle sammankallas och ledas av herr Wigforss med den inställning han nu har, skulle den antagligen vara av mycket tvivelaktigt värde, kanske rent av skadlig.

Herr Wigforss sade att de åtgärder, som man kan tänka sig vidtaga för att möta inflationsfaran, sannolikt måste bli mycket vittgående, och han uttalade sin förvåning över att man från borgerligt håll, där man är så rädd för djupgående ingripanden i näringslivet, verkligen pekade så mycket på detta förhållande.

Vår inställning i det avseendet är nog inte så märkvärdig, utan den beror just på vår oro för vilka former de eventuella ingripandena kunna komma att få. Vi mena, att det är angeläget att få någon inventering av dessa olika möjligheter och ett vägande av dem mot varandra, för att icke ingripandena skola komma att ske alldeles slumpvis. Vi ha exempelvis sett, hur priskontrollnämnden nyligen har föreslagit, att man skall försöka möta prisstegringen på vissa råvaror genom att införa ett subventionsförfarande och därvid använda vissa clearingkassor. Det är möjligt, att detta är en riktig åtgärd, men den är ny till sin karaktär, och den innebär principiellt ett avsteg från föregående riktlinjer. Det synes mig därför vara ganska betänkligt att man på detta sätt tämligen slumpvis väljer ut en sådan åtgärd utan att ställa den vid sidan av andra och åstadkomma en översikt över hela fältet. Det är en sådan inventering av våra olika möjligheter och deras vägande mot varandra, som vi ansett det angeläget att göra. Den skulle möjligen kunna åstadkommas just vid en sådan runda-bordskonferens som den som här har omtalats.

Jag skall inte prolongera debatten längre. Jag vill dock än en gång understryka, att den oro, som man onekligen på borgerligt och kanske särskilt på företagarhåll känner i den nuvarande situationen, i mycket hög grad beror på den väsentliga sinnesförändring, som har ägt rum hos den för vårt penningväsen i främsta rummet ansvariga personen, nämligen finansministern, en sinnesändring, som synes oss ha utmynnat i en viss passivitet. Det oroar oss därför att vi få känslan, att herr Wigforss resignerat inför hela inflationsproblemet, vilket ju måste medföra en allmän slapphet i den strid, som vi på detta område enligt min mening äro tvungna att föra.

Det skulle vara mycket glädjande, om jag misstog mig härvidlag och om finansministern alltjämt hade kvar något av sin inställning från förr, men i så fall behövs det mycket klarare vittnesbörd härom än vad vi hittills fått.

Herr **Domö**: Herr talman! Så gott som hela regeringen och en stor del av kammarens ledamöter ha gått hem, och det är uppbrotsstämning här. Jag skall därför inte tala länge. Huruvida det är trötthet eller bristande intresse

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

hos regeringen och ledamöterna som gjort att de ha försvunnit, vill jag inte yttra mig om. Jag skulle annars ha velat kommentera en hel del av vad som sagts, men nu nöjer jag mig med att konstatera, att på många av de frågor, som riktats till regeringen i förmiddags och under aftonens lopp, ha mycket ofullständiga eller inga svar givits.

Då hans excellens herr utrikesministern är här, vill jag påpeka, att jag icke är överens med honom i hans slutsats, att regeringen skulle vara bunden av samlingsregeringens tidigare underhandlingar i den ryska avtalsfrågan. Det var ju på det sättet, att ryssarna i samband med dessa underhandlingar — och för övrigt under ganska remarkabla omständigheter — blevo i tillfälle att diskutera miljardkrediten men att de själva sedan avvisade fortsatta överläggningar. Därigenom uppkom ett nytt läge, och bägge parter fingo sin frihet att förhandla på ny bas. Sedan kom det engelska kreditavtalet till och flera andra, och det gjorde ju att prövningen av omfattningen av varuleveranser och krediter i detta nya läge måste ses från nya synpunkter. Alltså kan det inte vara riktigt, att man var bunden i anledning av tidigare förda förhandlingar med ryssarna.

Det är för övrigt ganska egendomligt att man ibland återoppar samlingsregeringen — det är när man tycker att man har behov att peka på vad som då förevarit — men att man ofta glömmar bort vad som har passerat på samlingsregeringens tid, när det inte passar i nuvarande situation.

Till hans excellens herr statsministern skulle jag vilja ha sagt en hel del, men jag får väl söka ett annat tillfälle att göra detta. Jag vill emellertid i all korthet säga, att hans anförande här, som till stor del gick över huvudet på riksdagen och riktade sig direkt till folket, enligt min mening i allt för hög grad hade rönt intryck av hans nyligen företagna valresa. Vad som nu behöves är ju att regeringen — icke minst regeringens chef — sysselsätter sig med de problem, som just nu äro aktuella, och icke lever kvar i de föreställningar, som utformades, när man bara inriktade uppmärksamheten på att det ovillkorligen måste vara full sysselsättning på arbetsmarknaden. Nu gäller det problemen av i dag, då överfull sysselsättning råder och med åtföljande svårigheter. Situationen är nu en helt annan än den som statsministern utmålade. Det är dessa problem som nu böra intressera, och jag skulle för min del gärna ha velat höra statsministern uttala sig om hur de böra lösas.

Statsministern sade sig ej hava hört de anföranden i kammaren, bland andra mitt, vari de frågor gjordes, som han sade sig vilja besvara, men ändock ansåg han sig kunna sätta betyg på dem. »Mera schvungfullt» än jag gjorde hade han förr hört mitt tema utvecklas. Jag vill inte svara med samma mynt; det var ju första gången som hans excellens herr statsministern förde talan som partiledare och regeringschef.

Herr Wetter: Herr talman! Det har befarats, om jag riktigt fattat de uttalanden, som gjorts från regeringsbanken, att man från näringslivets sida inte skulle ha så stort intresse för ett vidgat handelsutbyte med Sovjet. Om jag får döma av erfarenheter från de verksamhetsfält, där jag själv är sysselsatt — såväl industri som sjöfart — vill man naturligtvis gärna öka sina kundens antal och utsträcka exporten och handeln även åt Sovjet, men man ser givetvis också de svårigheter, som därmed äro förbundna och som här i dag delvis blivit belysta, bland annat arbetskraftssvårigheterna och råvarusvårigheterna. Jag vill helt och hållet förbigå krediten, ty krediten ligger mera inom det politiska området.

Om det är riktigt, som det talas om här, att det avtal, som snart kommer på kamrarnas bord, är ett ramavtal, inom vilket sedan fria förhandlingar kunna

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

ske utan påtryckningar mellan köpare och säljare, så kan detta ju icke annat än ur affärsmässig synpunkt hälsas med stor tillfredsställelse. Därvid blir dock den allra största svårigheten att finna uttryck för force majeure-klausulen, denna klausul som måste finnas i varje kontrakt på lång sikt och som skall täcka de risker som affärsmännen icke kunna förutse eller själva bemästra. Vi få väl hoppas, att man under dessa underhandlingar, som jag hoppas skola ske på affärsmässig basis, skall kunna finna även härvidlag en lösning.

Den, som har med utrikeshandeln att göra, har ju under de senare åren fått fullt klart för sig, hurusom denna handel har blivit inlemmad i alla de olika handelsavtal, som regeringen har slutit åt olika håll och där handelsministern har nedlagt mycket arbete. Men det gäller inte bara att sluta ett handelsavtal. Det gäller ju också att få det effektuerat på ett sätt som passar handeln och affärslivet. Jag vill ge ett konkret exempel på hur olika det är att sluta ett handelsavtal och att få det utfört på ett praktiskt sätt. Jag tänker på trävaruskeppningarna. I regel börja under normala förhållanden skeppningarna i april, maj och juni och pågå hela sommaren, som naturligtvis är den gynnsamma tiden för att skeppa trävaror. I år ha licenserna åtminstone på de marknader, jag känner till, kommit att givas först i september. Då börjar den dåliga tiden att lasta trävaror; det blir svårt att få tonnage, och linjerna måste chartra dyrbart, delvis utrikes tonnage för att kunna tillfredsställa behovet. Det är därför av allra största vikt, att handelsavtalen slutas i så god tid och att åtgärderna planeras på så tidigt stadium, att man verkligen kan få ut det bästa av dem. Det är på detta område, man skulle vilja efterlysa ett bättre samarbete mellan de dirigerande myndigheterna och näringslivets män.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! Jag begärde inte ordet i anledning av herr Wetters anförande, i vilket han för sin del gav uttryck åt den uppfattningen, att det var värdefullt att få till stånd detta vidgade handelsutbyte med Sovjetunionen. Jag begärde ordet med anledning av att herr Domö visade en viss irritation över att man här i debatten från regeringsbanken åberopat samlingsregeringens ställningstagande till ett handels- och kreditavtal av den omfattning, varom nu är fråga. Han gjorde gällande att då Sovjetunionen avböjt ett konkret förslag, som var framlagt från svensk sida, var man därmed inne i en ny situation och var alltså icke längre bunden av det tidigare anbudet. Men herr Domö glömde då bort, att efter det avböjandet kom ett nytt svenskt anbud i juni 1945, och det har aldrig vare sig återkallats eller avböjts, utan det var utgångspunkten för de fortsatta kontakterna mellan de båda regeringarna. Jag har ju inte varit medlem av samlingsregeringen, men det föreligger tillräckligt mycket skriftlig dokumentering om dessa olika kontakter för att jag skall kunna yttra mig på den punkten.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att efterlysa en kungl. proposition, som ännu icke har framlagts, nämligen om sänkning av egnahemslåneräntan. Under vårsessionen behandlades Kungl. Maj:ts proposition nr 279, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, i vilken proposition det föreslogs en viss räntesats på tertiärlånen, när det gällde att subventionera bebyggelsen i städer och tätorter. Vidare utlovade statsrådet Möller, att det rätt snart skulle komma en utredning om övriga räntesatser till byggnadssubventionen, och även statsutskottet framhöll i sitt utlåtande, som godkändes av riksdagen, att det var nödvändigt att en sådan utredning gjordes och framlades för riksdagen, då det inte gärna kunde vara lämpligt att ha så olika räntesatser vid samma slag av långivning. Nu hoppas

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

jag att detta löfte om möjligt realiseras redan i höst, så att vi kunna ändra på räntesatsen för egnahemslånen redan vid det årsskifte som nu kommer. Det är nämligen ett irritationsmoment för egnahemsverksamheten, att man tillämpar en högre räntesats där än vid bebyggelsen i städer och tätorter. Detta visar sig ju på det sättet, att egnahemslånen i stor utsträckning inbetalas. I vanliga fall brukar man till ny långivning använda dels de inbetalda amorteringarna och dels av riksdagen anvisade 20—25 miljoner, men under föregående budgetår ha egnahemslånen inbetalats i så stor utsträckning, att det blivit 3 miljoner kronor över på medel som ha pläгат användas för egnahemslångivning. Det är alltså tydligt, att allmänheten finner att dessa lån icke längre äro fördelaktiga, och det är icke till gagn för egnahemsverksamheten ute i landet, att staten för en sådan räntepolitik.

Det kan visserligen sägas, att det är förenat med stora fördelar att få ett egnahemslån. Man kan t. ex. få ett premielån, när det gäller jordbruksfastigheter, och man kan få ett tilläggs lån, när det gäller bostadsfastigheter, men de äldre låntagarna tänka inte så mycket på detta, och före 1940 fingo ju bostadslåntagarna icke förmånen av tilläggslånet, och premielån gavs endast till ett mycket obetydligt belopp. Dessa äldre låntagare finna det därför egendomligt, att de skola behöva betala en sådan räntesats som 3,6 procent, när bankerna låna ut mot lägre ränta och staten själv subventionerar bebyggelse i städer och tätorter till 3 procent.

Jag ber att få här omvitna, att det finns en mycket utbredd opinion i denna sak och att det därför är av betydelse, att detta blir ordnat så fort som möjligt. Det kan ju inte bestridas, att det måste för allmänheten framstå som orättfärdigt, att staten i sin subventionering av byggnadsverksamheten tillämpar olika räntesatser, när det gäller bebyggelse i städer och tätorter och bebyggelse på rena landsbygden.

Jag skall endast anknyta en reflexion till statsministerns här förda vackra tal om det, som säges vara ett lösenord i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet: ordet *trygghet*. Det är ett vackert ord, och jag tänker att de flesta av oss gärna vilja vara med om att bereda denna trygghet både åt oss själva och våra barn och åt alla människor i vårt samhälle. Men jag tänkte då också på ett ord ur gamla testamentet, där det sägs för att beteckna idealtillståndet i ett land, att »där sitter var och en i trygghet under sitt fikonsträd». Att sträva efter trygghet åt medborgarna i ett land är således inte någon nyhet utan en mycket, mycket gammal sak, men den är ju lika vacker för det. Men när det nu talats så vackra ord om tryggheten, tänkte jag på alla dessa småbrukare och mindre jordbrukare i detta land, som enligt de planer som jordbruksministern talar om och som närmare utformats i 27-mannakommitténs betänkande, skola, som det heter med ett främmande och ingalunda vackert ord, rationaliseras bort. Man skulle lika gärna kunna använda ett ord, som låter ännu mindre vackert men som betyder detsamma: man skulle kunna tala om en likvidering av det svenska småbruket. Vore det inte skäl i att man vid utförandet av denna mycket tvivelaktiga åtgärd hade i tankarna detta tal om trygghet för landets medborgare?

Jag ber att få lägga detta de män på hjärtat, som hålla på med denna för framtiden ytterligt viktiga angelägenhet.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag hade också tänkt ta upp ett litet samtal med hans excellens herr statsministern om hans synpunkt på den framtida politiska utvecklingen här i landet, men det är en rätt otacksam uppgift inför den glest besatta kammaren och ännu mer inför det förhållandet, att hans excellens inte är här. För att hans älskvärdheter mot mig och det parti

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

jag företräder icke skola stå alldelns oemotsagda vill jag emellertid konstatera, att det enligt mitt förmenande fortfarande finns en smula dunkel i hans excellens' uttalande om socialdemokraternas förhållande till kommunisterna. Hans excellens förklarade sig med sin politik åsyfta att ta död på det kommunistiska partiet. Han skulle övertyga de kommunistiska väljarna, att det kommunistiska partiet var ett onyttigt parti. Ja, det var ett märkligt bragelöfte, och det är så mycket märkligare som det gavs i ett ögonblick, då kommunisterna så pass hårt, som nu skett, ha naggat det socialdemokratiska partiet i kanten. Visserligen har ju också herr Linderot tidigare deklarerat sina sympatier för vad han brukar kalla en enad arbetarklass, men jag är inte riktigt övertygad om att de båda herrarna se saken från precis samma utgångspunkter och tänka sig den genomförd på samma sätt. I grund och botten lära väl utgångspunkterna vara så olika, att den enighet, som både hans excellens och herr Linderot drömma om, knappast kan åstadkommas annat än genom en sorts sammanjämkning. Det var emellertid just den eventualiteten, som jag varit djärv nog att vilja diskutera och höra regeringens mening om. Jag är fortfarande rädd för — hans excellens får förlåta mig det — att han i sin lofvärda strävan att övertyga kommunisterna om att deras parti är ett onödigt parti får lov att acceptera så pass mycket av deras speciella syn på efterkrigsprogrammet och på riktlinjerna för den politiska utvecklingen, att kommunisterna skola bli hemmastadda, när de träda in i hans parti, och icke behöva känna sig utkastade i en oviss tillvaro på en främmande kust.

Hans excellens föreföll också en smula irriterad över de borgerliga partiernas oförmåga eller bristande vilja att rätt förstå innebörden i det socialdemokratiska partiets förkunnelse både i allmänhet och när det rör efterkrigsprogrammet i synnerhet. Egentligen är ju inte den saken så obegriplig. Det har varit rätt olika röster som ha uttolkat det socialdemokratiska programmet, och för de icke initierade har det inte varit så lätt att avgöra vem som har varit vem. Efterkrigsprogrammet, sade hans excellens, har skrivits av herr Wigfors och förordats av Per Albin Hansson. Jag vet inte, om det skulle betyda att efterkrigsprogrammet är ett mönster av fasthet och pregnans eller om det skulle illustrera dess möjligheter att rymma allt i sin vida famn. Det senare förefaller mig mest sannolikt, eftersom efterkrigsprogrammet faktiskt också har accepterats av herr Linderot. Det är möjligt att detta är nedrigt gjort av kommunisterna — det vet jag ingenting om — men den saken få i så fall herrarna göra upp själva.

Hans excellens ägnade också åtskillig uppmärksamhet åt det sociala reformprogram, som intar en betydande plats på socialdemokraternas önskelista. Jag tyckte för min del, att det var en mycket sympatisk deklaration, och jag har ingenting att invända mot eller tillägga till den. Det är nämligen så — och jag hoppas att detta efter vad som tidigare har sagts skall vara klart även för hans excellens — att den tvist, som råder och som kan komma att råda mellan hans parti och det som jag företräder, icke gäller den sociala framstegsviljan och inte heller det sociala reformarbetet. Den gäller den principiella grund, på vilken vårt ekonomiska liv skall byggas. Det är där, som åsikterna skilja sig, och jag är rädd för att de där också komma att skilja sig.

Till sist, herr talman, skall jag bara be att få uttala ett litet önskemål. Skulle det inte äntligen vara på tiden att vi lämna det förkättrade 1920-talet åt sitt öde och ägna vår diskussion och vår uppmärksamhet åt nuläget och vad nuet kräver?

Herr Nerman: Herr talman! Direkt uppkallad av herr Öhman ber jag att få säga några ord om den s. k. bedömningsnämnden. Uttalandet står givetvis helt och hållet för min egen räkning som enskild ledamot av nämnden.

Bedömningsnämnden har sin tydliga begränsning: den är visst inte någon

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)
utrensningsnämnd, som det har sagts på visst håll. Jag förstår mycket väl, att herr Öhman hellre skulle vilja ha en utrensningsnämnd, och jag är den förste att önska detsamma. Jag skulle hellre vilja vara med i en utrensningsnämnd än i en bedömningsnämnd, men när jag antog erbjudandet att delta, var jag å andra sidan på det klara med att det inte var fråga om utrensning utan om en begränsad uppgift, och jag varnade i den tidning jag då hade för att tro att det var fråga om någon utrensning.

Frånsett detta har denna nämnd vissa svagheter, som jag villigt skall erkänna. För det första kom den för sent. Den borde ha utsetts 1940, men då hade krigsläget ännu inte klargjort för regeringen behovet av att pröva statstjänstemännens demokratiska pålitlighet. För det andra har nämnden tyvärr ingen möjlighet att finkamma svenska statsinstitutioner. Den arbetar väsentligen såsom en prövningsnämnd med mycket begränsade möjligheter från fall till fall, som regeringen hänskjuter till den. Visserligen har den också själv initiativrätt, men strävandena att använda den ha hittills i hög grad försenats och hindrats av den mängd av ärenden som nämnden har fått från Kungl. Maj:t.

Emellertid är det förberedelser i gång för att den också skall komma fram med något annat. Proceduren är sådan, att för varje fall, där en utnämning av militär och polisär art skall ske, rådfrågar departementschefen säkerhetspolisens anteckningar för att se, om det finns någonting att anmärka mot vederbörande person ur demokratisk synpunkt. Finns det då någonting att anmärka, så hänskjutes saken till bedömningsnämnden. Något annat är det inte.

Nu vill jag säga, att det kan bli rätt stora orättvisor med det här systemet. Det verkar på en slump. Somliga fastna i nätet, därför att händelsevis deras samtal ha avlyssnats av hemliga polisen eller deras brev ha öppnats, men andra har man inte råkat på, och dessa andra ha kanske varit skadligare.

De stora nazisterna äro i regel inte statliga befattningshavare — och det är ju endast sådana det här är fråga om — eller också äro de kanske redan pensionerade och därmed borta. Vi få alltså huvudsakligen hand om sådana små, som ett eller annat år ha haft en ungdomlig nazistisk utsvävning. De äro i regel tämligen ofarliga herrar, helst som man ju nu känner dem och vet vilka de äro, så att man kan ha ögonen på dem. I vissa fall, då vederbörande alltjämt tillhör ett nazistparti, meddelas detta mycket noga till departementschefen, och sedan är det hans sak att stoppa personen i fråga. Det gör han också i sådana fall.

Det har vidare förekommit, det vill jag berätta, flera direkta misstag på person, d. v. s. människor som beskyllts för att vara nazister ha ibland visat sig aldrig någonsin ha varit det, och jag får säga att det är en verklig glädje att få vara med om att fria hederliga människor från falska beskyllningar. Det var således inte rätt som herr Öhman sade, att samtliga fall ha gällt nazister eller nazistsympatisörer. Den här flygfuriren, som nämndes, hade t. ex. inte »öppet erkänt medlemskap i nazismen». Han hade vid 18 års ålder varit med i en nazistisk ungdomsorganisation, men han hade aldrig betalt någon medlemsavgift och aldrig räknat sig som medlem. Han stod emellertid för vissa åsikter som omfattas av svenska nazistpartier. Tyvärr är det inte alla som stå för sina åsikter.

Åsikter kunna vi för övrigt inte förbjuda — man kan inte mota folk i deras karriär enbart för deras åsikters skull, allra helst som man här i landet aldrig förklarat nazismen illegal.

Därigenom att man inte har någon allsidig tillsyn över vederbörande, utan endast kan slå ned på dem vilkas telefonsamtal tillfälligtvis ha råkat bli avlyssnade o. s. v., får man vidare tyvärr bara fast vissa mindre skyldiga, medan deras, låt mig säga förförare, som lockat dem in på nazistiska vägar, i flera

Kungl. proposition ang. allmän sjukförsäkring m. m. (Forts.)

fall ha gått vidare och befordrats. Det gäller alltså att även få tag på dessa senare och, i den mån det lyckas, se efter vad man kan göra.

I de här ungdomsfallen, som äro de vanligaste, tror jag, att vi litet var kunna hålla med nämnden om att man inte bör gå fram med någon lynchjustis. Vi föredra nog alla den sakliga, rättsliga praxis, som också har tillämpats så lysande i Nürnberg i fråga om de stora nazisterna, de verkliga krigsförbrytarna. Det är inte riktigt att avgöra människornas öden på skvallar eller misstankar. Det är snarare nazistiska metoder, om man så gör.

Jag kan försäkra herr Öhman och kammaren i övrigt, att de fall vi handlagt äro relativt hyggliga — tyvärr, får jag kanske säga. Jag kan nämna, utan att begå någon indiskretion, att det finns flera fall, som till sin förtid ha varit blandat nazistiska och kommunistiska. Inte nog med det, överhuvud taget förekomma alla partier i de här ynglingarnas förflutna. Vi ha haft sådana, som tillfälligt varit inne på högernsida, vi ha haft bondeförbundare och liberaler — till och med, om jag får skvallra litet, en person som nu är socialdemokrat. Detta anför jag för att visa, att klientelet är brokigt och att man inte kan helt enkelt renodla det. Jag kan för övrigt — utan att känna mig ute i mera avancerad korruption — försäkra kammaren, att mina kamrater i nämnden äro mycket beprövade, goda demokrater och antinazister utan något vinglande i det förflutna, t. ex. under de ömtåliga åren 1939—1941.

Till sist vill jag som ett elementärt fel påpeka, att nämndens direktiv äro något ensidiga. De gälla bara demokratisk pålitlighet visavi nazism. Det vore väl mera konsekvent, om man också prövade möjligheten till opålitlighet för Sovjets räkning. Och inte bara det — jag menar också, att man självklart skall undersöka, om här kan uppstå en femte kolonn i Englands tjänst eller Amerikas. Om vi sköla vara samvetsgranna, böra vi inte hålla oss till bara en sida.

Men det kan komma andra tider, och jag vill inte här sia om vilka som då komma inför en eventuellt ny bedömningsnämnd. Tills vidare hänger nämnden i viss grad i luften. Den är ett experiment, och vi inom nämnden hoppas att inom kort kunna komma fram till något fast på grundval av våra erfarenheter. Till dess få vi försöka göra det bästa av de uppgifter, som nämnden än så länge har. Men så mycket vill jag säga, att om nämnden inte får möjlighet att själv ta fram eventuellt kvarvarande nazister i förvaltningen, står för min personliga del fortsatt medverkan i nämnden inte riktigt i överensstämmelse med utgångspunkterna för mitt inträde.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till tredje särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 313, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, m. m.; och

nr 314, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17—19 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 315, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 316, angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 317, angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriebalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 318, angående ändrad disposition av vissa marinens anslag;

nr 319, angående ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte m. m.; och

nr 320, angående befrielse från ersättningskyldighet för K. B. F. Norrbrand och A. L. Eriksson.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 321, med förslag till förordning om uppskov med allmän fastighetstaxering; och

nr 322, med förslag till lag angående ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 323, angående anvisande av medel till driftkostnadsersättning för psykiatriska kliniken i Uppsala m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 324, med förslag till lag om kommunal fondbildning, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 325, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 326, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 327, angående ersättning till personer, som ådragit sig skada eller sjukdom i flyktingverksamhet m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 328, med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål; och

nr 329, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 330, angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 331, angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan;

nr 332, angående inköp av fastighet i New York; och

nr 333, angående allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 334, med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 335, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 17, 60 och 73 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 336, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 338, angående träffande av avtal med de enskilda försäkringsanstalterna om framtida övertagande från statens sida av vissa krigsförsäkringar m. m.;

nr 339, angående den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation m. m.; och

nr 340, med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Göteborgs stad angående villkoren för överföring å Göteborgs stad av det tryckande registret för staden.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 341, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 342, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Upplästes och lädes till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 10 oktober 1946.

1 §.

Här skulle antecknas, att förste kanslisten hos kammaren E. Carlén och förste vaktmästaren C. Jensen, vilka var för sig den 4 maj resp. den 2 april 1946 erhållit tjänstledighet på grund av sjukdom, återinträtt i tjänstgöring hos kammaren, Carlén den 7 och Jensen den 3 innevarande oktober.

2 §.

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade kanslisten, tillika registratorn, hos kammaren I. Myrberg begärt entledigande från hans befattning hos kammaren.

Till kanslist, tillika registrator, hos kammaren antogs kanslisten T. Vide och till kanslist i den efter Vide uppkomna ledigheten W. Stenwall.

3 §.

Sedan vaktmästaren hos kammaren M. J. Ericsson med utgången av sistlidne juni avgått med pension, antogs till vaktmästare efter Eriksson Nils Bertil Selfvin.

4 §.

Det skulle antecknas, att kanslisten Margit Löfblad på särskild anmodan inträtt i tjänstgöring hos kammaren under gårdagen samt att — förutom förste vaktmästaren Jensen — vaktmästarna S. Nilsson och H. Eriksson redan den 3 samt övriga vaktmästare med undantag av E. Ström den 9 i denna månad börjat tjänstgöra hos kammaren.

5 §.

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade vaktmästaren hos kammaren E. Ström tjänstledighet för enskilda angelägenheter tills vidare under 1946 års riksdags höstsession. Till vikarie för Ström tills vidare under ifrågakvarande tid förordnades Bernt Sven Gunnar Alfvén. Även denne hade börjat tjänstgöra hos kammaren under gårdagen.

Ar och tåg som ovan.

In fidem
G. H. Berggren.

Justerares ytterligare protokollutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.40 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.